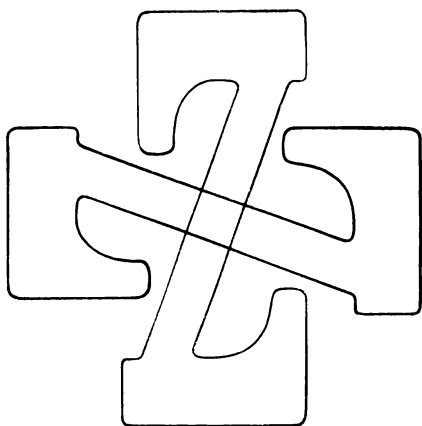

Z

Vasilis
Vasilikos

Svoboda
Praha '70

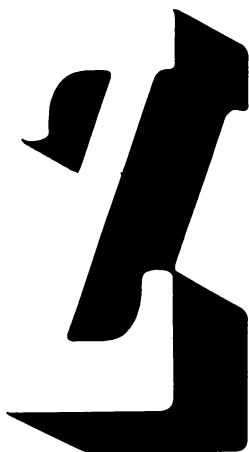
Přeložili Josef a Marie Šupovi

© Vasilis Vasilikos

à Editions Gallimard, Paris 1967

Translation

© Josef a Marie Šupovi, Praha 1969

román

Věnováno Mimi

Jednoho květnového večera
mezi půl osmou a půl jedenáctou

I.

I

Generál pohlédl na hodinky v okamžiku, kdy hlavní řečník večera, státní tajemník pro zemědělství, končil přednášku o prostředcích k potírání plísně vinné révy:

„Závěrem shrnuji: vzniku plísně předejdeme, rozprášíme-li po vinicích síran měďnatý. Jeho klasické směsi jsou bordeauxská jícha a burgundská jícha. Jmenuje se tak podle Burgundska, francouzského kraje, kde ji připravují a odkud také pocházejí vína, jež si právem vysloužila svou pověst. Druhá, bordeauxská jícha je dvou- až tříprocentní roztok síranu měďnatého, jehož kyselost se neutralizuje přidáním hydroxydu vápenatého. První jícha se liší od druhé tím, že místo hydroxydu vápenatého se v ní používá uhličitanu měďnatého. Tyto klasické roztoky se modifikují přidáváním různých rosolovitých substancí, které je chrání před smytím deštěm...“

Generál přemístil nohy, tentokrát přehodil pravou přes

levou. Už toho nekonečného ministerského kázání začínal mít dost.

„Rovněž...“ pokračoval řečník, když polkl doušek kalné vody ze sklenice, kterou mu dal přinést přednosta jeho kabinetu (toho 22. května 1963 už bylo víc než týden takové vedro, že mu úplně vysychal jazyk a pronášená slova jako by se na sebe lepila), „...rovněž se používá práškových mědnatých solí a práškování se ukazuje jako praktičtější způsob. Každý rok se práškuje třikrát pomocí zvláštních aparátů zvaných práškovače. Poprvé, když výhonky dosáhnou délky deseti až patnácti centimetrů. Podruhé těsně před nebo těsně po rozkvetu, potřetí o měsíc později. Je-li však deštivý rok a ve velmi vlhkých oblastech je třeba práškování opakovat častěji.“

Posluchači, krajští prefekti a policejní velitelé, začínali dřímat. Ten státní tajemník je chlapík, ale mluví, jako by se chtěl právě teď přesvědčit o svých řečnických schopnostech! Užívá příliš mnoho vědeckých výrazů. Ostatně, co jim na té révové plísni tak záleží? Pan státní tajemník, zdá se, neví, že v Makedonii, a zejména v Soluni, kde právě přednáší, nemají vinice onen základní význam, jaký mají v jeho volebním kraji, na Peloponésu. Tady je nejdůležitější tabák, a o tom se vůbec nezmínil. Oni si ale i bez něho dovedli poradit. Nevěděli nic o nějakých plísňích, zato všichni ve vesnicích svých prefektur a volebních oblastí prohlašovali, že jde o nemoc, zavlečenou sem z východních zemí; zvýšili tím úspěch boje proti komunismu, protože se našlo velmi mnoho vesničanů, kteří jim uvěřili. Ne všichni, bohužel! Ale jeden nevyvratitelný argument tu byl vždycky: plíseň, která vysiluje pole a ničí sklizeň, se prvně objevila ve stejnou dobu, jako komunismus. Jejich stáří je stejné. A na letácích, které nechali rozhazovat z letadel, z těch letadel, kterých by se bylo dalo účelněji použít k rozprašování insekticidů nad tabákovými poli,

bylo velkými červenými písmenami vytištěno, že plíseň je komunistická nemoc.

Jedině zemědělství inspektoři Ministerstva pro Severní Řecko horlivě a skoro pobožně naslouchali skvělé vědecké analýze svého šéfa. Ten pokračoval:

„Při práškování musí být listy révy úplně pokryty. Jeho působení je preventivní, proto by se nemělo nikdy zanedbat. Končím, pánové, tento přehled o prostředcích na potírání plísně vinné révy a dovolte mi, abych vám vřele poděkoval za pozornost, kterou jste celé mé přednášce věnovali.“

Ozvalo se nesmělé zatleskání a státní tajemník sestoupil z pódia.

Generál se zvedl. Vyčkal, až řečník usedne na své místo mezi posluchači, pak, zády k pódiu, tváří ke všem těm mužům středních let, většinou plešatým a obtloustlým prefektům a policejním velitelům, svým podřízeným, promluvil; přítomnost zemědělských specialistů mu při tom byla zcela lhostejná.

„Využívám příležitosti, abych dodal pár slov k tomu, co vám právě pan ministr tak brilantně vyložil. Promluvíme k vám o naší skutečné plísni, o komunismu. Mám sice nejvyšší odpovědnost za policejní síly Severního Řecka, zato jen zřídka mám příležitost promluvit na shromáždění nejvyšších úředníků státu o ideologické plísni, která v současné době pustoší naši zemi.

Já osobně proti komunistům nic nemám. Vždycky ve mně vzbuzovali jen soucit. Nepřestal jsem je považovat za ovce, které sešly ze správné cesty naší helénskokřesťanské civilizace. A vždycky jsem prokazoval ochotu jim pomoci, vést je, přivést je zpět na správnou cestu nacionalismu. Neboť, jak jsme si všichni dobře vědomi, Řecko a komunismus jsou dva neslučitelné pojmy, už v samé své podstatě.

Stejně jako révová plíseň, i komunismus musí být potírán preventivně. Stejně jako révová plíseň, i komunismus je chorobný proces, způsobený různými parazitními silami. A tak jako práskování vinic ve třech různých obdobích může chránit před plísní, stejně nezbytné je i práskování lidí vhodně přizpůsobenými prostředky. V tomto případě první stadium probíhá ve školách. To ještě — zde použiji výrazů z proslovu pana státního tajemníka — výhonky nedosáhly délky dvanácti až patnácti centimetrů. K druhému práskování — a ze zkušenosti, které jsem získal za tu řadu let, co vedu policii, mohu říci, že je nejobtížnější — dochází těsně před nebo těsně po rozkvětu. Jde samozřejmě o studenty, dělníky, o mládež, která má své problémy. Zdaří-li se toto práskování, bude velmi nesnadné a skoro nemožné, aby se nákaza komunoplísně rozšířila a svou rozkladnou činností odčerpávala mizu posvátnému stromu helénské svobody. Třetí a poslední práskování má být provedeno, jak nám řekl pan státní tajemník, o měsíc později. Nahradte odstup měsíce odstupem pěti let a zjistíte, že i v našem případě toto pravidlo plně platí.

Závěr z toho: díky této metodě vydají úrodná pole naší řecké země jen dobré plody a nemoci naší doby, komunismus a révová plíseň, budou definitivně potřeny. To jsem považoval za nutné vám říci, abych vás všechny povzbudil při tomto nesnadném díle, jehož cílem je potlačit stejně tak komunismus, jako plíseň vinné révy.“

Po tomto závěru zazněl hromový potlesk. Shromáždění skončilo. Prefekti, policejní velitelé a zemědělství inspektoři se zvedli jako jeden muž, zapálili si cigarety, poodstoupili a připravili se k odchodu v patách svých nadřízených.

Na chodbě přistoupil ke generálovi přednosta kabinetu státního tajemníka a s uctivě ohnutou páteří bezobratlovce mu stiskl ruku.

„Kam teď rače jet?“ zeptal se.

„Do divadla, na balet Bolšoj,“ odpověděl generál, „dostal jsem pozvánku, musím tam jít. Ale ještě se zastavím pro policejního ředitele, který...“

„Vida, mně pozvánku neposlali,“ vyhrkl přednosta kabinetu a zastavil se uprostřed chodby vedoucí k velkému mramorovému schodišti, krytému purpurovým kobercem.

„To je ale nedbalost!“ zvolal generál, jež přednostové kabinetů, přicházející a odcházející podle libovůle vlád a jichž už za své dlouhé kariéry poznal celé desítky, vůbec nezajímali.

„Co jen může mít Národní divadlo proti Ministerstvu pro Severní Řecko?“ uvažoval zlostně přednosta kabinetu cestou po schodišti.

„Určitě to je nedbalost, nebo správce divadla zapomněl,“ řekl generál. „Ale ať už je to jak chce, bylo by pro mne potěšením, kdybych vám mohl postoupit svou pozvánku.“

„Ale to nepřichází v úvahu, pane generále!“

„Proč ne? Nabízím vám ji proto, že vlastně vůbec nemám v úmyslu tam jít. Před chvilkou jsem vám říkal pravý opak, protože se mi zdálo, že inspektor rýžovišť, ten bývalý komunista, nás poslouchá.“

„Že nás poslouchá? Ten bývalý?“

„Řekněme bývalý sympatizant. Mám jeho prohlášení, v němž komunismus a jeho odnože odmítá.“

„Chápu, chápu,“ prohlásil přednosta kabinetu, vyprovázeje generála až na práh ministerstva, „nevydržíte se dívat, třebas to má formu baletu, na nic, co pochází ze země rudého fašismu.“

„O to nejde. Za své kariéry jsem se naučil oddělovat umění od života. Ne, je to z jiného důvodu.“

V okamžiku, kdy mu hlídka vzdávala čest, ztišil hlas:

„Dnes večer,“ šeptal se spikleneckou tváří, „organizují schůzi ti, co si říkají „stoupenci míru“. Půjdu tam jako prostý divák, abych slyšel ty jejich řeči a vyčenichal jejich

nové pokyny. Nezapomínejte, můj milý, že stát nám svěřil obtížný úkol chránit ho proti zhoubným nákazám, musíme proto být všudypřítomní. Proto vám s radostí postupuji svou pozvánku na balet Bolšoj.“

„Nenaléhejte, pane generále. Nemohu ji od vás přijmout. Upřímně, nemohu. Dám svůj protest postoupit úřední cestou správě divadla.“

Generál už otvíral dvířka svého vozu. Jeho funkce mu dávala právo mít šoféra, on však s rozkoší řídil sám. Už vstupoval do vozu, když vtom se u východu z Ministerstva pro Severní Řecko objevil státní tajemník a sledován svou suitou, rychle sestupoval po schodišti. Došel ke generálovi právě v okamžiku, když zapínal motor.

„Pojedete se mnou?“ zeptal se generál, jenž rychle stáhl okénko vozu.

„Spěchám na letiště,“ odpověděl státní tajemník.

„To je zrovna projížďka, která se mi dobře hodí, nastupte si.“

Kdo by si troufal odmítnout tak lichotivou nabídku tak významného muže? Generál je užitečný vždycky, a zejména generál policie. Odjeli tedy spolu na letiště.

Když projížděl městem, generál zpozoroval, že večerní světla se jen váhavě rozsvěcují. Světelné značky zatím dostatečně nevystupovaly z neúplné tmy. Shůry teprve padala noc, nádherná a teplá májová noc, připravená přikrýt všechny tajné příkazy, které měly být ještě ten večer provedeny.

Generál cítil ničím nezkalenou radost — plán byl dokonale vypracován a on si právě vytvářel nejlepší možné alibi. Povídal si se státním tajemníkem brzy o tom, brzy o onom a na letiště přijeli ve chvíli, kdy letadlo, dakota DC 3, stálo sice ještě nehybně, ale začali právě roztáčet první vrtuli. Všichni cestující již byli uvnitř, čekalo se jen na zavření dvířek. Generál z vozu ještě viděl,

2

Jangos, usazený na vysokém sedle dodávkové trojkolky bez plachty, spatřil nenápadnou kostnatou postavu generála a nabyl zase sebedůvěry. Začínal totiž ztrácet odvahu. S blížící se „onou“ hodinou a se vzrůstajícím zmatkem kolem jako by mu něco stále naléhavě říkalo: Jangosi, nedělej to! Opravdu prvně slyšel takový vnitřní hlas, splývající s hlukem motoru, jehož výfuk — kde by na to bral — neměl tlumič.

Ano, moc rád třískal do rudých. Těšilo ho to v nejhlubším skrytu duše. Naposled, je to tři týdny, při Svátku práce 1. května vtrhli na ně s kluky z organizace a dali jim pořádnou lekci. Hlavně tomu velkému hlavounovi s brýlemi, který už ani nevěděl, odkud se to na něho sype a pořád se ptal: „Proč mě bijete?“ — „Protože se mi to líbí, ty brejlovče!“ odpovídal mu Jangos a tloukl ho dál po hlavě. Tenkrát, to byl požiteček! Klacek poslouchal ruku,

ruka poslouchala mozek, mozek poslouchal pokyny Ichtyosaura, Ichtyosaurus poslouchal Hitlera, jediného muže, jenž — jak Ichtyosaurus říkal — se kdy pokusil zbavit svět komunistů.

Avšak dnes večer měl na své trojkolce podivný pocit, připadal si jako jezdec závislý na svém koni. Znal svou benverku a miloval ji, i ty její nejmenší nýtky a šroubky. Od spínače startéru až po počítač kilometrů, všechny její rozmary dovedl předvídat. A německý motor, který do ní nasadil, dělal divy. Nebál se, že mu selže brzda nebo že praskne některé táhlo. Nedůvěra k ní ho netrápila. Báł se toho, že nedokáže uhodit, že neporučí vlastním rukám. Ostatně, cožpak tuhle nádeničinu nedělal právě pro tu zatracenou trojkolku, jediný prostředek své obživy, jediného věrného druha svého každodenního života, jenž mu umožňoval vydělávat chléb a živit pět krků — pět, když počítá i svůj —, které na něho v tomhle prokletém živobytí připadly?

K vyplacení Aristida, svého společníka, potřeboval ještě deset tisíc drachem. Koupili trojkolku napolovic, ale děł jenom on, Jangos, a tomu druhému musel pěkně klopit za jeho podíl. Postupně celou tu nespravedlnost pochopil. Pravda, Aristid je dobrák, ale jakým právem bere prachy za to, že nic nedělá? Kdo neustále riskuje a proplétá se mezi nákladáky, autobusy, vojenskými vozy, všemi těmi pekelnými stroji? Čí život visí pořád na vlásku? Jen jeho, Jangosův. Aristid nedělá nic. Jen bere peníze. Proto se také Jangos rozhodl, že mu zaplatí směnkami a nechá si trojkolku i zisk z ní jen pro sebe.

No jo, ale kde vzít těch zatracených deset tisíc drachem? Taková kořist se tak snadno nevyslídí. Naposled si mákl na tisícovku před třemi měsíci. Bylo to ten den, co pořádně ztloukl ženu za to, že nabídla šálek kávy tomu smradlavému komunistovi, co zaváděl vodovod před dveře jeho domu.

On tenkrát doma nebyl. Dozvěděl se to, až když se vrátil, vozil ten den rakve. Lakýrník Nikitas pro něho vzkázal a žádal ho, aby mu je přivezl z jednoho pohřebního ústavu. Nikitas měl ty rakve natřít. Když dokončil práci, poslal svého hluchoněmého učedníka za Jangosem do třídy Krále Herakleia, kde byla „vozovna“ — stanoviště nákladních taxíků. Protože neměl drobné, dal mu Nikitas tisícovku a žádal ho, aby ji rozměnil. Jangos ji rozměnil u majitele pohřebního ústavu a přišel odvést Nikitasovi peníze. Nechal si jen třicet drachem, to si smluvili za dodávku. V poledne se vrátil domů. Byl ve špatné náladě. Ten pohřební ústav mu dal do těla. Jeho žena prala, děti si hrály na ulici v příkopech právě vykopaných dělníky. Rychle do sebe házel horkou fazolovou polévku a žena mu přitom vyprávěla, jak nabídla kávu tomu „rudasovi“. „Pracoval zrovna před naším domem, je to kamarád, víd, Jangosi, a když skončil a zapálil si cigaretu, řekla jsem mu, aby šel dál, že mu udělám kávu.“ „Co si vlastně myslíš, ty stará svině?“ rozeřval se. „Lumpové, co nechtějí našeho krále, ke mně teda klidně můžou chodit, že jo? Pošpinilas můj domov, ty špinavá couro! Asi si myslíš, že tě krmím a platím všechny ty roky proto, abys nabízela kávu těm...“ A plesk — první políček. Hned po něm další. Popadl ji za vlasy, to už začala skučet. Z ulice přiběhly děti, také to odnesly. V potrhaných šatech, na nichž byly ještě stopy po praní, utíkala žena plakat na policejní komisařství v jejich čtvrti, vykřikovala tam jako šílená, že ji ten surovec zase zbil, že žádá o rozvod a jiné žvásty.

Kdykoliv si připomněl tuto scénu, hrdě se vypjal pocitem pýchy. Tím pocitem, jež si zažil i před chvílí, když ho generál pozdravil kývnutím hlavy, jako by mu chtěl říci: „Všecko jde dobře.“ Ale postupujme po pořádku — tak tedy strážmistr si ho tehdy zavolal na komisařství a přísným tónem ho před ženou vyzval, aby se přestal takhle chovat,

neboť předpisy civilního práva se musejí zachovávat a on, strážmistr, jako představitel zákona je povinen ho potrestat. Jaká bude pokuta, to si řeknou, jakmile se vzdálí jeho žena. Ta vyšla z místnosti, stále si otírajíc mokré oči do mokré sukně. Zůstali sami dva. Pak se Dimis — tak se strážmistr jmenoval — zvedl a přátelsky ho plácl po zádech. „Tomuhle, milý Jangosi, tomuhle se říká nacionalismus,“ prohlásil. „Paraziti společnosti nesmějí mít přístup do tvého domu. Dobře jsi udělal, že jsi se ženou tak zatočil. Příště už bude vědět, komu smí udělat kávu a komu ne. Milý Jangosi, tyhle ženské — vůbec všechny ženské mají ty své mozečky mezi nohama. Stačilo jim dát volební právo, a hned bylo po rovnováze v zemi. Rudýma se to začalo jen rojit. Vezmeš si kávu?“

Tenkrát se s Dimisem stali nejlepšími přáteli. A večer, když chodívali na procházku uličkami této chudé čtvrti, položené sice v samém středu města, ale co do bídy a špíny připomínající balkánskou pohraniční vesnici, Dimis ho bral za ruku, Jangos cítil ty tři prýmký, které se dotýkaly jeho rukávu a celá jeho duše byla najednou plná prýmků. Ani ta nejnežnější ženská ruka v něm nikdy nevzbudila takové vzrušení. Toulali se spolu ulicemi a sousedé je uctivě zdravili, ti sousedé, kteří si předtím dovolovali ho všemožně urážet, nadávat mu ohavo, flákači, zloději, ožralo, lupiči! A teď tytéž hlavy, když ho viděly vedle policajta, se ukláněly. Dělal mu to nevýslovně dobře.

V té době se také seznámil s Ichtyosaurem. Ten ho začal školit. Ještě dnes časně ráno k němu zašel a dostal slib, že pokuta mu bude nahrazena a že brzy bude mít těch deset tisíc, aby vyplatil Aristida a napříště si sám disponoval se svou kamikaze — to byla lichotivá přezdívká jeho trojkolky, která byla vyrobena v Japonsku — ovšem pod podmínkou, že si vezme na starost jednu „nakládačku“.

Jinak řečeno, donutil ho k tomu vydíráním. Bylo snadné

někoho zmlátit, bylo snadné vyvolat dopravní nehodu. Byl připraven na všechno, neměl žádné předsudky, ale z tohohle se mu dělalo špatně. Nějaký hlas jako by mu šeptal: „Jangosi, nedělej to!“ Ale tenhle Ichtyosaurus byl pravý ďábel, nebezpečný had; zatáhl ho do kavárny v pasáži a všechno mu bez obalu vyložil:

„Poslyš, Jangosi, nikdy bych něco takového od tebe nechtěl, kdybych si předem nebyl jist, že nic neriskuješ. Tu ‚nakládačku‘ je třeba provést. Individuum, které dnes večer přijede řečnit, musí na nějaký čas zmizet z oběhu. Trochu moc nás dohřál. V Londýně vyvolal ty ostudné demonstrace proti královně. V Marathónu sám dokázal zorganizovat pochod míru. V parlamentě měl jeden náš poslanec od jeho rány krví zalité oko. A dnes přichází sem, aby se tu vytahoval. My Makedonci mu musíme dát malou lekci! Aby to individuum pochopilo, co je to Makedonie.“

„Čím je vlastně?“

„Poslancem.“

„Komunista?“

„Ano, Jangosi. Zelenáč, nedávno vypučelý. Ale už začal chytat vítr, je třeba mu přistříhnout křídla. Jinak vyletí moc vysoko, a kdyby se jednou dostali k moci, my budeme první, ty i já, kterým přijdou podřezat krk plechovkou od konzervy.“

„Tak s kamikaze?“

„S kamikaze.“

„Kdy přijede to individuum?“

„Dnes v poledne, letadlem. Přiletí z Atén.“

„To potřebuje promyslet,“ řekl Jangos a naráz vypil svůj šálek.

„Všchno je promyšleno. Buďto ano, nebo ne, a hned! Cožpak nejsi členem komanda smrti naší organizace? Co jsi to za chlapa?“

Tato Ichtyosourova slova na Jangose hluboce zapůsobila. Roztržitě se díval na kávovou sedlinu na dně šálku, jako by v ní četl svůj osud.

Zhluboka nadechl a řekl:

„Tahle nakládačka, ta se týká poslance, to není jen tak někdo, žádám, aby se mi zaplatila trojkolka a moje pokuta.“

„Souhlasím,“ řekl druhý a zvedl se. „Pojďme, tvoji kamarádi se po nás dívají. Je zbytečné vyvolávat podezření. Tenhle večer bude velký večer!“

Zaplatil obě kávy a vyšli společně z pasáže. Pršelo. Nenačalý jarní liják kropil trojkolky, které stály na stanovišti před pasáží.

„Už jen jednu otázku, než se rozejdeme,“ řekl Jangos. „Dnes je středa. Večer tedy budou obchody zavřené. Jak odůvodním, že je má kamikaze na stanovišti?“

„Tím si nelam hlavu, dostaneš přesné instrukce.“ Nechal ho mezi kamarády a odešel.

Natlačili se do vchodu biografu, aby se chránili před deštěm. Řekl jim, že si zajde vedle do hospody na sklenku vína. Mistr Kostas se přidal, že prý má také žízeň. Jak šli vedle sebe k hospodě, náhodou se o Jangose opřel a ucítil, že má pod kabátem obušek.

„Co to je?“ zeptal se.

„Obušek,“ odpověděl Jangos.

„Na co?“

„Mám dnes večer práci.“

„Podívej, Jangosi, máš děti, domov, udělal bys líp, kdyby ses do ničeho nepletl.“

„Ten chlap, co dnes přijede, tomu musíme dát na pamětnou, my Makedonci.“

Druhý nerozuměl, a tak mu Jangos stručnými slovy všechno vyzradil.

„Jestli se o tom někdo něco dozví, bude to na tobě! Žádnou hloupost!“

Mistr Kostas se zvedl a odešel. Jangos pil dál sám. Od okamžiku, kdy dnes ráno vstal, a bylo to časně, ho něco tížilo. Na stanovišti byl už od půl sedmé a ještě ani jednou nevyjel. Nepřestával v duchu klít. Ve chvíli, kdy by se byl už neudržel a vybuchl, spatřil, že přichází policejní komisař, v civilu. Ano, přicházel Mastodont osobně.

Vůbec se s ním neznal, jen dvakrát nebo třikrát se k němu přitočil, to byl vždycky v uniformě, bílou čapku na hlavě a plno prýmků. Teď, v civilu, mu připadal docela jiný. Z toho, jak na něho kývl hlavou, poznal, že s ním chce mluvit o samotě. Odhodil zbytek cigarety, zašlápl jej a těžkým krokem — víno jako by do něho nalilo olova — zamířil k němu.

Mastodont na něho čekal pod velkým plakátem kovbojky, kterou ten týden v kinu hráli. Jangos se cestou otočil a uviděl, že dva nebo tři jeho kamarádi ze stanoviště je pozorují. Když k němu došel, hrábl si Mastodont do hustého vousu a řekl:

„Pojďme tam.“

„Kam?“ zeptal se Jangos a vtiskl si obušek do podpaží, aby ho bezpečněji skryl. Mastodont okamžitě pochopil smysl jeho pohybu.

„Uvázal jsem si na konec malou smyčku, abych ho snadno chytil,“ sdělil mu Jangos.

Šli směrem k hospodě, kde před chvilkou Jangos popíjel s Kostasem.

„Můžu tě pozvat na skleničku, pane komisaři?“ zeptal se drze.

„Dnes není na pití ani pomyšlení. Máš před sebou práci, těžkou práci a měl by sis zachovat jasnou mysl.“

Nakonec vešli do jedné cukrárny. Sednout si s komisařem k jednomu stolu byla pro Jangose velká čest. Poručil si bugatsu, koláč se šlehačkou, hodně posypaný skořicí. Zhlédl ji na pultě ještě teplou a vypadala tak vábně, že

se mu začaly sbíhat sliny. Číšník kus koláče z lístkového těsta odřízl, zvážil, rozkrájel na porce. Pak jej položil na talíř pokrytý mastným papírem, dal šlehačku, posypal skořicí a cukrem a přinesl to s dvěma sklenicemi vody s ledem. Komisař si poručil také bugatsu, ale se sýrem, a sklenici horkého mléka. Musel chvilku čekat, než se upeče nová dávka, ale ještě než Jangos spořádal tu svou, už tu byl číšník:

„Dejte pozor, mléko je horké,“ řekl.

Mastodont se zeptal Jangose, chce-li si dát další porci; Jangos odmítl.

„Měli mít schůzku v klubu Picadilly, ale tam jim samozřejmě sál nepropůjčí. Sejdou se proto před klubem, než seženou sál někde jinde. Ty se tam vypraviš ještě před večerem, s kamikaze, a budeš je provokovat!“

„Začnu hned s obuškem?“ zeptal se Jangos a sklepal si přitom s kabátu cukr.

„Ne, půjdeš tam jen proto, abys je tak trochu poděsil. Tvým úkolem dnes večer je to individuum. Nesmíš se tak brzy prozradit. Nějaká rozháněčka nás nezajímá.“

„A když bude pršet?“

„Když bude pršet, tak bude pršet. Co má být?“

„Jestli mi budou klouzat kola a nebudu moct...“

„Nebude pršet.“

„Kde bude ta jejich manifestace?“

„To se dozvíš na centrálním komisařství. Od klubu Picadilly tam zajedeš a dostaneš poslední instrukce o hodině, o místě a tak dál. Jasně? Ještě něco. Dozvěděl jsem se, že když tu byl na návštěvě de Gaulle, opustil jsi své místo a šel do hospody. Něco takového se dnes nesmí opakovat. Víím, že jsi dobrý kluk, že držíš slovo. Tak ne, abys nás přivedl do nějaké kaše! Příkazy jsou přísné! Budu tam, budu tě mít na očích! Budou tam všichni velitelé. Je to pro tebe velká čest, že jsi byl vybrán. Jasně? To individuum je

tvrdý chlap. Je možné, že se s ním budeš muset servat, je to ale málo pravděpodobné, protože tvoje kamikaze to už vyřídí.“

„Tyhle pány bych s chutí zakous! Zabili mi tátu a...“

„Výborně. S tebou tam bude také tvůj starý přítel Vangos. Stoupne si dozadu na trojkolku, těsně předtím. Je informován.“

„Kde se s ním potkám?“

„On si tě najde. Vyříd' mu, co jsem ti teď řekl, protože já už nebudu mít čas za ním zajít. A hlavně nezapomeň — dnes jsem tě neviděl. Je to jasné?“

„Ano, pane komisaři.“

„Chci, aby to byla zdařená nakládačka. Teď se ale vrať na stanoviště, a ani muk!“

Zvedl se a šel, tento poslední pokyn však nedodržel. V podpaží mu pevně seděl tvrdý obušek, to mu zlepšilo náladu. Cítil, jak se v něm koncentruje všechen ten pocit moci, který žene zloděje, podvodníky, narkomany a pasáky, a byl tím nadšen. Proto, když se setkal s kamarády na stanovišti, neodolal a začal se před nimi vytahovat:

„Viděli jste toho, co šel se mnou, že jo? Tak to byl pan komisař. Pan komisař mne pozval na bugatsu.“

„Jaký komisař?“

„No Mastodont!“

„Dělá si z nás v poslední době už docela blázny...! A copak ti chtěl?“

„Potřebuje mě. Tobě se už někdy stalo, že by tě policejní komisař pozval na bugatsu?“

„Víš, že se říká: Nevadí, jestli se bugatsa, kterou nejíš, pálí — nech ji spálit.“

„Jsem pro ně nepostradatelný.“

„Ty jsi zřejmě ozdoba všech povozníků!“

„Nejsme žádní povozníci, jsme dodavatelé!“

„Ty se dovedeš o sebe postarat, můžeš jezdit s dodávkou

i za město. Když nachytají nás, seberou nám pracovní povolení!“

„Když vás nachytají při nějakém přestupku, já to vy-
řídím.“

„A jakpak, pane Jangosi?“

„Zařídil jsem se tak, aby policie měla ke mně důvěru. Mám u ní dobré oko.“

„To bych radši chci p na hnojišti, než bych se dal zapsat do lejster těch poldů. S nima nikdy nevlíš, do čeho šlápneš.“

„Co mi to tady namlouváš, miláčku?“

„Jsi kus blbce, vím, co říkám.“

„Blbec jsi ty, mizero jeden.“

„Dej se vůbec nalejt k nim, špicle špinavá!“

Jangos vytáhl obušek a chystal se udeřit toho, jenž měl odvahu ho tak urazit.

„Tak klid, chlapci,“ zakročil mistr Kostas, „přestaňte se hádat! Už tu stojíme jako zmoklé slepice celé hodiny a ještě jsme ani jednou nevyjeli. Tak co? Jsme tady, abysme si vydělali na chleba, nebo abysme se mezi sebou prali?“

V té chvíli se na protějším chodníku objevili dva muži a ptali se po Jangosovi.

Jangos je dosud nikdy neviděl. Byly to dvě temné postavy, které bez váhání a mimovolně pokřtil výrazem pistolníci. Jeden pistolník přešel ulici a přistoupil k němu.

„Ty jsi Jangos?“

„Jsem.“

„Potřebujeme někam dojet.“

Pochopil a přistoupil blíž.

„Pojď, vysvětlíme ti to.“

„Jangos má dnes náramný úspěch! Ale děláš chybu!“
křikl na něho nejstarší řidič na stanovišti.

Druhý pistolník na ně čekal za sloupem Řecké agrární banky. Vzali si Jangose mezi sebe.

„Obránci krále,“ představili se.

„Co to znamená?“

„Členové Organizace garantů ústavního krále Řeků-Vlast-Rodina-Náboženství.“

Zároveň vytáhli z kapsy legitimace a strčili mu je pod nos. Jangos sice neuměl číst, ale už podle formátu a umrlčí hlavy poznal, že jsou členy organizace spojené s tou, k níž sám patřil.

„Těší mě,“ řekl.

„Naše organizace dnes večer rovněž jde do akce. Dotklo se nás, že tě vybrali pro FtK.“

„Jaké FtK?“ zeptal se Jangos. Bylo zřejmé, že jejich tváře se mu nijak nelíbí.

„Ten je dobrý,“ řekl druhý pistolník sarkasticky.

„Hraje si před námi na nevinného. Prý neví, co to je FtK. Co vás tedy v té vaší organizaci učí?“

„Já se svou trojkolkou obstarávám dodávky, vozím, nakládám, jak my říkáme.“

„FtK znamená Franktirér-Komunista. Rozuměls?“

„Rozuměl.“

„Tak především jsme přišli proto, abychom se s tebou seznámili, abychom si tě důkladně prohlédli a mohli dát hlášení šéfovi.“

„Jakému šéfovi?“

„Našemu, k čertu! Včera večer se jen zmínil a dnes jsme tady. Musíš si být vědom, že tě budeme sledovat hezky zblízka. Ten dnešní večerní zásah je velmi důležitý, a nám se nezdá, že si to uvědomuješ. Zato my ano. Jsme v ilegalitě. Naše organizace není oficiálně uznána a naše průkazy nejsou potvrzeny policií. Byli bychom raději tuhle práci udělali sami, ale protože jsme v ilegalitě... Tak, dobrý lov!“

Dal mu herdu do zad a jeho ruka při tom narazila na obušek. Zašklebil se.

„Zdá se být dobrý,“ řekl ten první druhému.

„A je ozbrojen až po zuby,“ doplnil druhý.

„Teď si jdi ke své motorce, a ani slovo!“ skončili oba rozmluvu.

Jangos si oddechl, když je viděl odcházet. Vrátil se k pasáži ve špatné náladě. Už nepršelo. Trojkolky stály v řadě za sebou, stále ještě přikryty plachtami. A dnes ještě ani jedna jízda, ani jediná! Když šel kolem stánku s novinami, uslyšel hlas prodavače, který jako by odpovídal na jeho myšlenky:

„Jangosi, Nikitas ti po učedníkovi poslal vzkaz, abys k němu zajel. Máš mu vyřídit nějakou dodávku.“

Otočil se a uviděl staříka schovaného v kiosku jako ve skořápce, pokryté pestrými šupinami novin a časopisů. Připomínal mu páva. A na to, co mu vyřizoval, právě čekal. Od samého rána tu na dlažbě přešlapoval, už z toho byl docela pitomý. Bylo na čase, aby se dal do práce. Nikitas mu byl navíc dlužen dvacet drachem, včera večer se u něho zastavil, ale nenašel ho doma.

Cestou k lakýrníkovi si všiml, že radniční hodiny ukazují přesně poledne. V ulicích ve středu města byl jen malý ruch. Znovu dostal chuť zajít do některé hospody na skleničku, ale rozmyslel si to, nejprve bylo třeba vyřídit Nikitase.

Lakýrnická dílna čpěla jako obvykle kouřem z kamen a terpentýnem. „NÁBYTEK — ČALOUNĚNÍ — ZÁCLONY — NÁTĚRY — LŮŽKOVINY.“ Nikitas byl skloněn nad malým stolkem a pilně ho leštil. Docela vzadu nanášel učedník, s vylekanou tváří hluchoněmých, vrstvu laku na nějaké křeslo.

„Chlapík z kiosku mi vyřídil tvůj vzkaz,“ řekl Jangos, sotva vstoupil.

Nikitas si otřel ruce do bílé zástěry a místo stisku ruky mu podal malíček.

„Mám nalakovat dva prádelníky, postel a tenhle stolek. Dnes navečer je třeba je dodat do obchodu.“

„Je středa, dnes jsou obchody zavřené.“

„To nevadí, vědí o tom. Dovezeš je zadem. Tady je adresa.“

„Dnes navečer to nejde, už něco mám.“

„Tak tam zajed' později, kolem sedmé, půl osmé.“

„Nejde to.“

„Ale já je tam za každou cenu musím dnes večer dodat! Slíbil jsem to a ten obchodník je můj dobrý zákazník. Dám ti těch dvacet drachem, co ti dlužím. A budu tady až do devíti.“

„Dnes večer,“ řekl Jangos s povzdechem, „dnes večer mám práci, dnes udělám největší hloupost svého života. Takovou, že způsobí něčí smrt.“

„Zase ses s někým popral?“

„Nedělej si starosti. Zítřka se to dovíš.“

„Proč zítřka?“

„Protože se to stane dnes večer a ty se to dovíš zítřka.“

„Nerozumím ti. O co jde?“

„Co ti na tom záleží?“

„Já tě znám, Jangosi, ty se rozpálíš pro hloupost. Jsi dobrý kluk, ale dej pozor, abys sis všemi těmihle hloupostmi nepřipravil pěkné opletačky.“

„Myslel jsem, že je to dodávka na hned. Kdybych tohle tušil, nebyl bych se obtěžoval.“

Na konci dílny se usmíval mladý učeň, stále trochu vylekáný, stále někde mimo to, co se právě děje.

„Je ti to k smíchu, chlapečku, co tu povídám?“ obrátil se k němu Jangos, už už připraven se rvát.

„Nech přece toho chudáka,“ zarazil ho Nikitas. „Ujal jsem se ho ze soucitu.“

Jangos se vrátil na stanoviště.

Už ho nezdravil jen generál. Cestou na něho kývaly další známé tváře. Ze svého sedadla je nemohl dobře rozeznat. Setmělo se a lidé zaplavili celou čtvrť. Zářilo málo neónů, světla výkladů tlumily davy chodců. Hlavou mu vířilo těch deset tisíc, jimiž by vyplatil Aristida, a pokuta, kterou za něho oni uhradí. Byl pyšný na to, že je mezi tou spoustou pěších jediný motorizovaný.

V té chvíli se cítil naprosto dobře. Vřelo to v něm, hledal záminku, aby vybuchl. Před hodinou zajel ke klubu Piccadilly a setkal se tam s Mastodontem. Ten ho požádal, aby šel strhnout nápis, který právě vyvěsili organizátoři mírové manifestace. Dobře nepochopil, proč to má udělat. Komisař zamumlal něco jako: „Nebudou pak vědět, kam mají jít.“ No, hlouposti. Co mu na tom záleželo? Ale dobře to tam znal, sebejistě prošel čekajícím davem, přistoupil k velké tabuli postavené uprostřed vozovky na ploše trávníku, který měl zdobit nahotu asfaltu. Zvedl ruku, chytil plakát nahoře a strhl ho gestem, jímž kdysi svlékal dívky. Brutálním gestem, jež kolem něho vyvolalo vlnu hněvu. „Jsi-li chlap, postav se tam!“ vykřikl někdo. Ve spáncích mu zabušilo, ale za žádnou cenu nesměl uhodit, to byl příkaz. Měl si to schovat až na individuum. Přesto, co je živ, žádný lump si ještě netroufl na něho křiknout: „Jsi-li chlap, postav se tam!“ Obrátil se, podíval se do očí těm, kteří mu hrozili pěstí. Byl by se jich mávnutím ruky zbavil, ale rozkaz byl rozkaz. Ustoupil tedy směrem ke kavárně Petinos, od níž dříve vyjížděly autobusy na Panoramu.

V té chvíli ji spatřil. „Ty seš tady taky, ty stará couró?“ Poznal členku městské rady své čtvrti, zvolenou za levici. Z urážky, kterou právě zažil, byl tak vzteklý, že se už neudržel. Dvakrát kopl ženu do břicha. Prvně se pořádně nestrefil, zato druhá rána zasáhla naplno. Zlomila se v pase, ale neupadla. Když vytahoval obušek, viděl, jak utíká se ukrýt o kus dál, do obchodu, jehož výklad byl plný ikon,

oltářních kahánků a jiných kostelních tretek. „Proklouzla mi mezi prsty, kráva!“ Ve slepém vzteku uchopil židli z terasy kavárny a hodil jí jako oštěpem směrem k obchodu. Židle proletěla dveřmi a zasáhla malou holčičku. Kavárník a hosté se k němu výhružně blížili. Tlustý plešatý vetešník vyšel ze svého krámků, vyzbrojen silnou holí. Jangos si uvědomil, že by se měl ovládnout a nenechat se tak brzy odhalit. Kdyby se to Ichtyosaurus dověděl, odmítl by dohodu, že zaplatí jeho směnky. A tak, třebaže by si to byl mohl se všemi těmihle kostrouny snadno rozdat, poslušně nastoupil do taxíku a ježto ona hodina se blížila, odjel rovnou na centrální komisařství.

Řidič taxíku sledoval celou scénu a nepronесl jediné slovo. „Pakáž jedna,“ řekl Jangos, „asi si myslí, že jí pomůžou.“ Komisařství bylo nedaleko. Řekl šoferovi, aby na něho počkal. Bude zpět za pár minut, jen co vyběhne nahoru a zase seběhne.

Pach chodeb na komisařství ho uklidnil. Jeho vzrušení opadlo jako pod studenou sprchou. Vrátil se do taxíku, tentokrát v doprovodu jednoho policisty a dal se zavést ke klubu Picadilly. Dav se už rozešel. Tržiště bylo kousek odtud. Zašel tam, nasedl na trojkolku a celou hodinu jezdil po ulici, z níž mizely vozy a kde chodilo stále více lidí, znovu a znovu se vracel k sálu na nároží ulice Hermovy a Venizelovy, kde se mělo konat shromáždění. Pozdravil generála a nabyl zase sebedůvěry. Jsi-li chlap, postav se tam, říkal si. Důležité bylo už s tou „nakládačkou“ skoncovat. Železo bylo žhavé, bylo třeba je kout.

3

Tohohle Jangose nemohl mistr Kostas ani cítit. Ten večer zašel na křižovatku ulice Hermovy a Venizelovy jen proto, aby se na to podíval. A uviděl zdivočelé tváře odpůrců manifestace, uviděl policisty, některé v civilu, jiné v uniformě, kteří se pečlivě snažili nezasahovat, uviděl, jak dopadají kameny do oken Odborového a demokratického klubu, slyšel řev: „Z., ty Bulhare špinavá, pojdeš!“ — „Bando lumpů, pojedete všichni!“^{*} Spatřil některé věrné

^{*} Špinavý Bulhar, Bulhar — nadávka pravice zejména v Severním Řecku, kde je každý pokrokový člověk prohlašován za Bulhara. Má historické kořeny v boji o Makedonii, která za války prošla trojí okupací — bulharskou, italskou a německou. Kromě toho pokrokové hnutí vzniklo v Severním Řecku, kde působili někteří bulharští komunisté. Pravicová propaganda dodnes využívá těchto skutečností a bez ohledu na to, že nejrozhodnějšími bojovníky proti okupantům byly právě pokrokové a komunistické řecké síly, označuje každého pokrokového Řeka za Bulhara. (Pozn. překl.)

stoupence míru, které ti druzí násilím odvlékali do vzdálenějších koutů a tam je bili. Otočil se a nasedl do autobusu, aby se vrátil domů. To, co od rána tušil, na co také upozornil, se teď večer před jeho očima odehrávalo. Kdo může předvídat, co ještě přijde, myslel si.

Připomněl si smutné dny illegality, deportace, mučení. Někomu jinému by se tohle všechno mohlo zdát nepochopitelné, ale ne jemu, Kostasovi, který po celý život bojoval za tytéž ideály. Pravda, nakonec se nechal zastrašit, nechal se ohnout — nebyl ze žuly. Vždyť někteří — a byli bohatší a víc za větrem — podepsali to přísěžné prohlášení hodně dřív než on. On se vzdal aktivní činnosti až v posledních šesti letech, když přísahal při životě svých dětí, že se už nikdy nebude míchat do politiky. Jeho paže věkem slábly. Už nedokázal zvednout těžká břemena. Byl nosičem na stejném stanovišti jako Jangos.

Ale toho Jangose nemohl ani cítit. Připomínal mu ty surovce, které poznal na ostrovech jako vězeň. Krutá zvířata bez kousku lidské duše, která se snažila z nich vyrvat i tu jejich, zavazovala je do pytlů a potápěla do moře, dokud neodpřisáhnou, že se zřikají komunismu, která je zasypávala ranami, ponižovala. Jangos byl stejně surový a jestli se zase jednou sáhne k založení „Nového Parthenonu“*, bude jeden z prvních, koho si tam povolají.

Kostas se však naučil držet jazyk za zuby. Sám ostatně ztratil jistotu, jeho víra hodně opadla. Tolik bojů, tolik obětí, tolik prolité krve — a kolaboranti mají dál všechny páky v rukou. Poznával také, že všichni ti, kteří odpřisáhli před ním, si už zařídili, někdo snáz, někdo tíž, pohodlný nenápadný život. Zato on tu zůstal se dvěma dětmi, které neustále rostly, se ženou, která neustále měla starosti s domácností, a se svými rukama, které neustále zvedaly bř-

* Nový Parthenon — přezdívka ostrova Makronisos, kam byli za občanské války deportováni řečtí vlastenci. (Pozn. překl.)

mena jiných. Tak k čemu to všechno bylo? Bývají chvíle, kdy se zlomí každý muž. To zlomení přišlo právě před šesti lety.

Toho Jangose měl ale opravdu v žaludku. Znal tak trochu jeho život a jeho způsoby. Mluvili o něm na stanovišti, když byl na dodávce. Byl to miláček policajtů a měl právo pracovat ve dne i v noci. Všichni ostatní měli povolení jen na dodávky v městě, zato on mohl vozit zboží, kam se mu zlíbilo. Všichni ostatní v případě nějakého přestupku museli zaplatit pokutu do posledního haléře, zato on, Jangos, jí vždycky — jak asi, jakým způsobem? — ušel. Byl tak sebejistý, že se ničím netajil. Vyžvanil všechno s drzostí lidí, kteří se nikdy nenaučili dávat si pozor.

To ráno, když ho Kostas viděl tak nevrlého, zamlklého, zeptal se ho, co se mu děje. Místo odpovědi ho Jangos pozval na skleničku. Kostas měl také ve zvyku si popít na lačno. Šli do hospody proti trhu Modiano a cestou jeho ruka náhodou narazila na nějaký tvrdý a těžký předmět.

„Co to tam schováváš? Karabáč?“

Odpověděl, že je to obušek.

„K čemu? Nemáš i tak dost silné ruce?“

„Dnes večer mi ruce nestačí. Hele, nech toho, na nic se mě neptej. Dal jsem slib.“

Sedli si k malému stolku a poručili si skleničku vína.

„Na tvé zdraví!“

„Ať ti slouží,“ odpověděl mistr Kostas, jemuž se to dnešní Jangosovo tajnůstkářství zdálo věru divné. Řekl si, že to z něho šikovně vytáhne.

„A co těch deset tisíc drachem? Jak si je chceš ušetřit?“

Jangos mu vyklopil připravený plán, vyložil mu všechny podrobnosti.

„Nepleť se do takových záležitostí, chlapče. Jsi chudý, moc toho nemáš. Chudí si to vždycky vypijou. Mocní zůstanou mocnými. Velká ryba vždycky sežere tu malou.“

„Chceš mě tak časně ráno poučovat, pane Kostasi?“

„Máš děti, rodinu.“

„V každém případě, jestli se o tom někdo doví, bude to na tobě! Žádnou hloupost!“

Kostas nevěděl, kdo to je ten Z. Asi jeden z levicových poslanců zvolených už po jeho vystoupení ze strany, uvažoval. Mozek, zlenivělý spánkem a vínem, začínal jen pomalu fungovat. Nesnažil se vyzvědět víc, aby ten atentátník nepojal podezření. Pocit solidarity se vším tím, co kdysi bylo jeho jediným životním cílem, se začal probouzet, třebaže byl už pohřben docela na dně jeho duše. Naproti němu seděl nepřítel, člověk, který přinejmenším měl v úmyslu vyřadit jednoho poslance jeho strany. Třebaže se už do politiky nemíchal, při každých volbách, kdy se jedinečně cítil být roven ostatním, tajně dával svůj hlas levice.

„Dáme si ještě skleničku?“ zeptal se Jangos a už tleskal, aby přivolal číšníka.

„Ne, musím odvézt rádia.“

Spěchal, aby byl od něho pryč. Věděl, že Sula, úřednice podniku, kam vozil radioaparáty, je žena administrativního ředitele strany EDA* v Soluni. Chtěl jí okamžitě oznámit, co se právě dozvěděl.

Šel tam s úzkostí. Od okamžiku, kdy přísahal, že se do toho už nebude míchat, to byl jeho první „politický“ čin. Něco nepostižitelného působilo, že zároveň s jeho radostí z toho narůstala i jeho úzkost. Jangos ho znal teprve krátký čas. Protože na stanovišti s Jangosem skoro nikdo nemluvil, dalo se s velkou pravděpodobností soudit, že nezná jeho minulost. Kdyby věděl, že Kostas byl dříve horlivý straník, byl by se mu určitě nesvěřil.

V každém člověku, a v nosiči zejména, jsou doutnající

* EDA — Jednotná demokratická levice, opoziční levicová strana. (Pozn. překl.)

oharky života, jež neprožil, domku, který si nepostavil, povolení k dodávkám, které mu neudělili. Ale při sebe-menším závanu vyšlehne z oharků plamen a minulost se stane přítomností.

Došel do podniku Elektroniki a proběhl skleněnými dveřmi. Ředitel, jenž zahlédl jeho rychlý vpád, záporně zavrtěl hlavou — dnes nepotřebovali jeho služeb. Kostas mu dal rukou na srozuměnou, že proto nepřišel, a vklouzl za zasklenou přepážku, aby našel paní Sulu, která u firmy pracovala jako účetní.

Byla překvapena, když ho spatřila. Snad z něho bylo cítit víno. Řekl jí, že to je velmi naléhavé. Musí na chvílku vyjít, potřebuje s ní mluvit. Sešli se na ulici a když si byl jist, že je nikdo neposlouchá, řekl:

„Jistý Z. má dnes večer přijet. Je třeba se postarat o jeho bezpečnost, protože se na něj chystá moc špinavá past.“

„Odkud to víš?“

„Někde o tom mluvili, právě jsem tam byl, všechno jsem vyslechl. Hlavně neříkejte, že jsem vám o tom řekl já, protože oni mi pohrozili a řekli mi, jestli se to někdo doví, že to může být jen ode mne.“

„Kteří oni, a kde to bylo? Kdo ti pohrozil?“

„Nic víc vám, paní Sulo, nemohu říct. Chápejte, jsem chudák. Začal jsem si stavět domek bez povolení, už dva roky čekám na povolení pro trojkolku, a pořád mi nic nedávají. A pak, mám z těch povstalců strach. Jsou to lumpové. Na Makronisu mi přerazili tři žebra.“

„Já nic neřeknu.“

„Nesmíte, ani svému muži ne. To, odkud to víte, musí zůstat tajné. Jinak jsem vyřizen.“

„Neřeknu nic, ani svému muži.“

„Víte, znám je dobře, vím, čeho jsou schopni. Vy, vy žijete stranou. Zato my se s nimi setkáváme denně a musíme si dávat pozor. Ochraňte toho Z. Chtějí ho oddělat.“

A po těch slovech ji opustil. Teď, když se vrátil domů a chystal se jít spát, teď, co na vlastní oči viděl ten připravený zátať před budovou, kde měl Z. mluvit, a ty rozjitřené davy lidí, teď už o tom nepochyboval — tahle noc přinese všem velké neštěstí. Je to jako dřív, říkal si polohlasně, nic se nezměnilo. Před bránu soudní budovy postavili tehdy ženy ve smutku a řvali: Smrt vrahům! Nic se nezměnilo. Sedmnáct let uplynulo od občanské války a začíná to zase jako tehdy! Zase to začíná! Ach, moje mládí, kdy jsem ještě měl naději, že budu jiný!

„Přestaň, ty strašidlo!“ křikla z kuchyně žena. „Dneska pršelo a voda zase prosakuje stropem. Za celý život vedle pana Kostase jsem si vysloužila jen tenhle shnilý dům, a ještě bez povolení!“

Otočil se na zdravý bok a usnul.

4

„Ten člověk měl pravdu,“ jen to byl schopen říci, když se z okna Odborového klubu díval na ty hrůzy na ulici. Zabijí ho, zbaví se ho. Takhle se předhazovali vyhladovělým lvům první křesťané. Ale tihle hladoví lvi, kteří řvou na ulici, bledí, špatně oblečení, neduživí, jak ti mohou řvát za bídu a hlad, a proti míru? Ale teď nebyl čas na úvahy. Nastal bod varu, kritická chvíle. Číhal na okamžik, kdy Z. opustí s přáteli hotel a půjde sem.

Pokud jde o něho, svůj úkol splnil. Když mu ráno žena zatelefonovala: „Naprosto nutně tě musím vidět“, ani zdaleka nepomyslel na dnešní večerní shromáždění, ani na Z. Sula měla rozechvělý hlas. Domníval se, že se jí něco vážného přihodilo, snad nějaký omyl v účetních knihách, nebo že jí někdo něčím vyhrožoval. „Co je? Co je?“ — vyptával se naléhavě. „Okamžitě odejdi z kanceláře, já odcházím také. Setkáme se na chodníku vpravo.“ Ráno se rozcházeli

docela bezstarostně — a teď nebylo ještě ani deset. Co se mezitím mohlo stát? Dobře znal svou ženu, nepatřila k těm, které se poděsí pro maličkost. K tomu, aby ztratila chladnokrevnost, bylo už něco zapotřebí. Co se to mohlo stát? Klopýtl, jak utíkal po schodech. Také po ulici skoro běžel.

„Někdo za mnou přišel,“ řekla mu, když se s ním setkala na chodníku před parfumerií, jak si smluvili, „někdo, kdo si nepřeje, abych prozradila jeho jméno, dokonce ani tobě. Tvrdil mi, že Z. má být dnes večer zavražděn. Já sama jsem o příjezdu Z. ani nevěděla.“

Stál beze slova. To, že jeho žena nevěděla o příjezdu Z., dodávalo jejímu sdělení ještě větší váhy.

„Ten, kdo mi tu zprávu dal, dokonce ani neví, kdo Z. je.“

„A jak se to dozvěděl? Odkud?“

„Chceš mne vyslyšet nebo chceš věřit tomu, co říkám? Je třeba okamžitě něco podniknout!“

A už odcházela.

„Počkej, Sulo! Okamžik!“

„Nejde to. Šéf se už po mně divně díval, když mě viděl bez důvodu odcházet. Moc dobře víš, že mě mohou kvůli tobě kdykoliv propustit.“

Jakmile se vrátil do sekretariátu EDA, zavolal advokátu Matsasovi, aniž mu prozradil, že informace pochází od jeho ženy. Matsas odpověděl, že to okamžitě sdělí prokurátorovi a požádá o ochranu.

„Pěkná ochrana!“ pomyslel si teď při pohledu z okna Odborového klubu. „Zabijí ho, zbaví se ho...“ Vtom však kámen, vržený s výkřikem: „Bulhare špinavá, dnes večer pojdeš!“ prorazil okno a zasáhl ho přímo do obličeje.

5

Advokát Georgiu Matsas, člen soluňské sekce Helénského výboru pro mezinárodní dorozumění a mír, čekal dole, u železných vrat budovy, v jejímž třetím patře sídlil Odborový a demokratický klub, kde měl Z. mluvit. Přijímal příchozí, aby jim dodal důvěry.

Stoupenci míru přicházeli jako první křesťané, v rozjímání a s hlubokou jistotou lidí, kteří věří v ideál, v Boha. Jejich vírou byl Mír, slovo jistě mnohokrát zneuctěné, jemuž však naše doba dala nový význam. Mír, to už nemohla být jen pasívní touha lidí po svornosti a přátelství národů. Mír vyžadoval podporu, účast, boj proti všemu, co by jej mohlo ohrozit. Proto se jeho stoupenci nelekali ani řevu pterodaktylů, ani kroužení dravců, supů, říčních a mořských orlů, nelekali se ani hrozivých gest lidoopů, shromážděných pod téměř otcovským dohledem policie všude na okolních chodnících, až po sám vchod do budovy.

Většina účastníků přicházela rovnou od klubu Picadilly, kam se na výzvu v tisku vydali nejdříve. Ale když tam došli, přečetli si na roztrženém nápisu zprávu o změně místa shromáždění a aniž se tím znepokojili, zamířili k Odborovému klubu. Bylo to sotva dvě stě metrů daleko. A když uviděli „rozhořčené počestné občany“, jak v doprovodu policajtů jim dávají najevo svou nenávist, jak je urážejí, zahrnují nadávkami a dokonce bijí, poznali z odporu, jež jejich shromáždění vyvolalo, jak je nezbytné.

Matsas jim u vchodu dodával důvěry, vítal je. Snažil se tak čelit panice, kterou by mohli mezi nimi vyvolat policajti vykřikující z plných plic jejich jména, takže Stoupenci míru se stávali jakýmsi princem a hrabaty, jejichž příchod na dvorní slavnost, pořádanou hluchým panovníkem, označuje senilní lokaj. Policisté v civilu na ně zase, když šli kolem nich, tlumeně syčeli: „Máš chuť se seznámit s márníci?“, nebo „Pomyšlení na deset let v base tě ještě nepřivedlo k rozumu?“. Přítomnost Matsase znamenala pro ně bezpečný orientační bod v jakési neznámé krajině cizí planety, neboť v této obvykle tak živé čtvrti byly všechny obchody zavřeny a řady starých domů, široké křižovatky i úzké uličky jako by se všechny sbíhaly k aréně, žíznicí po krvi. Byla to potměšilá, slepá ulice dějin, nejisté místo, které ještě od okupace nebylo odminováno.

Samozřejmě, uvažoval advokát Matsas, copak si tu dnes večer nedali schůzku ti nejzatvrzelejší vrazi z doby okupace? Třeba ten Ichtyosaurus, někdejší surový pomačák nacistů, osvobozený za občanské války. Nebo Dugros, člen Pulosových fašistických úderů, odsouzený za kolaboraci k nuceným pracím na doživotí. Nebo Leandros, kdysi člen kolaborantských národních gard, a další a další, nelze ani všechny spočítat!

Co chvíli odbíhal od vchodu, aby z některé budky zavolal prokurátorovi nebo policejnímu řediteli. Bylo neuvěřitel-

né, co se ten večer dělo. Čím více se stmívalo, tím divočejší výraz měly ty tváře kolem. Ani příslušníci bezpečnosti, ani policisté by určitě nehnuli prstem na ochranu těch, které by ti zločinci napadli.

„Kde je prokurátor?“

„Nevím.“

„Kdo je u aparátu?“

„A vy, kdo jste vy?“

„Dejte mi jeho číslo do bytu.“

„Tam není, a já ho tady nemám.“

Další telefon: „Prosím policejního ředitele.“

„Odešel.“

„Kam šel?“

„Na místa srážek.“

„Ale odtud právě telefonuji.“

„No tak tam ještě není, ale brzy se tam objeví. Obrátte se na centrální komisařství.“

Zavolal centrální komisařství, a tam ho služba odkázala na pohotovostní oddíl. Dělali si z něho blázny! A kolem sebe viděl, jak ti netvoří si přivázejí plné káry kamenů. To všechno přece nemohlo být náhodné!

Nemohlo to být náhodné už proto, že ode dne, kdy bylo shromáždění oznámeno v tisku, byl on a jeho kolegové, kteří byli rovněž členy výboru, sledováni. Ať se hnul kamkoli, už měl za zády dva strážné anděle v plstěných kloboucích. Naráz byl připraven o anonymitu svých činů. Cítil, jak je jeho svoboda okleštěna, jako by byl nějakým obchodníkem s omamnými jedy, kterého chtějí policejní špehovové dopadnout při činu. Jednoho dne se prudce obrátil a přistoupil k jednomu z té dvojice, k tomu v kostkovaném saku. „Jsem ve službě, pane Matsasi,“ odpověděl. Zašel tedy za přednostou kabinetu ministra pro Severní Řecko. Byl to přítel. Dělal udiveného. „Jestli mi nevěříš, pojď se přesvědčit,“ řekl a dotáhl ho k oknu, jímž bylo

vidět ty dva strážné anděle, přecházející před ministerstvem. Na den nebo dva se pak zbavil svých stínů. „Můj protest zabral,“ pomyslel si. Teprve o hodně později se dozvěděl pravý důvod — všichni příslušníci policie byli zmobilizováni na ochranu významného hosta, generála de Gaulla. Po jeho odjezdu upozoroval, že ráno přijíždí k jeho domu obrovská americká limuzína. Zůstane tam stát celý den a odjíždí, až když u něho zhasnou poslední světla. Vyčíhal to, tajně se díval mezerami v dřevěných roletách. Znovu si stěžoval, tentokrát u předsedy advokátní komory a spolu s ním zašel za policejním ředitelem. „Bohužel,“ sdělil jim ředitel, „dostali jsme instrukce z ministerstva vnitra. Máme sledovat členy výboru. Přes všechnu úctu k vám, pane Matsasi, nemohu dělat nic jiného.“

To byla první známka, která ho přesvědčila, že nic se dnes večer nedělo náhodně. Druhá známka, to byl přinejmenším podivný postoj vlastníka sálu v Picadilly, jistého Zumbosa. Třebaže se s ním dohodli, že sál pronajme Stoupencům míru, třebaže celý obnos za pronájem — tři tisíce drachem — byl už zaplacen, přišel jim říci, že jim může sál propůjčit, jen když předloží povolení vydané policií. Matsas se mu marně snažil vysvětlit, že takové povolení se vyžaduje jen pro shromáždění pod širým nebem, ale ne v uzavřeném sále, jako je toto.

„Já nechci mít žádné potahovačky. Budto mi to povolení přinesete, nebo vám sál nedám.“

„Ale pane Zumbosi, to, co tu vykládáte, je absurdní.“

„Moc dobře vím, co vykládám.“

„Leda, že něco zamlčujete.“

„Vůbec nic nezamlčuju. Vy advokáti si vždycky uděláte závěry, které se vám hodí.“

„Kdybyste nás byl uvědomil o pár dnů dříve, byli bychom ještě měli dost času najít jiný sál a byli bychom o tom mohli informovat veřejnost. Takhle nás dostáváte do

pěkné bryndy! Sejdou se ze všech stran a co najdou — oznámení, aby šli jinam! Jinam, ale kam, pane Zumbosi? Teď, za pět minut dvanáct nám řeknete... Kde si teď máme najmout sál?“

„To, to je vaše věc. Já vám vrátím obnos, který jste mi vyplatili, a navíc odškodné, které vám dlužím za zrušení smlouvy. Můžete být ještě moc rádi!“

„Takhle nemá jednat člověk, který je majitelem ještě tolika dalších sálů!“

„Co chcete, pane Matsasi, já si taky musím na svůj chleba vydělat.“

„Kdo vám říká, že to tak není?“

„No tak mne nechte na pokoji!“

„To vás tak přitlačili?“

„Kdo mne přitlačil?“

„Vy moc dobře víte, kdo.“

„Já vůbec nic nevím.“

„Proč jste najednou tak zaražený?“

„Nedopadne to u vás dobře, drahý pane doktore, vůbec to nedopadne dobře. Zdravím vás.“ A zvedl se k odchodu.

„Okamžik, buďte tak laskav!“ zavolal za ním advokát.

Ale Zumbos už zmizel. O téhle příhodě se hodně napřemýšlel. K špehování teď ještě přibýlo Zumbosovo odmítnutí. Bylo dokonce možné, že někdo jejich rozmluvu vyslechl; když odcházel z toho podniku, všiml si, jak se tam kdosi schovává za noviny. Začal si klást otázku, nestává-li se obětí vlastní podezřivosti. Dostal nápad. Ještě než ostatním poví o téhle ráně pod pás, zeptá se Promidese, majitele divadla Thyméli, který jim je s velkou ochotou pro jedno předešlé shromáždění propůjčil. Zatelefonoval mu tedy. Ten také mluvil velmi opatrně:

„Není to dlouho, pane Matsasi, co za mnou přišli...“

„A kdo?“

„Úředníci ze správy městských divadel. Zakázali mi

pronajímat sál, dokud nebude odpovídat podmínkám pro přítomnost obecnstva.“

„Co sálu chybí?“

„Řady sedadel nejsou ještě připevněny.“

„Naše shromáždění se koná až zítra.“

„Nemáme dost lidí, letní sezóna ještě nezačala, a sám víte, že není snadné rozmístit sedadla. Velmi lituji, věřte mi, lituji.“

„Rozumím.“

„Víte s jakou radostí jsem vám minule poskytl své divadlo, protože já taky jsem pacifista. Ale dnes...“

Matsas odvěsil a zůstal zamyšleně sedět. Ne, Zumbos se z toho nesměl tak snadno vyvléci. Bylo třeba se s ním znovu sejít, mluvit s ním, přesvědčit ho. Zavolal mu domů, a jeho paní mu dala všechna telefonní čísla, na nichž by ho mohl zastihnout. Vytáčet jedno za druhým — nebyl nikde. V půl dvanácté se Matsas, úplně vyčerpaný, vrátil domů. Přesto byl zase časně ráno vzhůru. Oknem uviděl černou limuzínu, která tentokrát hlídkovala celou noc.

Už v osm hodin se vydal za prokurátorem, aby ho požádal o zákrok. Prokurátor skutečně poslal přípis policejnímu řediteli, v němž ho prosil, aby „přesvědčil pana Zumbosa, aby laskavě přece jen poskytl svůj sál“. Ale k jedenácté se musel na prokuraturu vrátit, aby sdělil vážnější věc: Byl právě informován, že se chystá atentát na Z. Jakým způsobem? To nevěděl. Někdo se o tom doslechl, řekl to druhému a zvěst se dostala až k němu. Tentokrát našel v témže křesle jiného prokurátora, který jen přemýšlivě pokýval hlavou:

„Při tak neurčitém obvinění nemohu dělat nic jiného, než uvědomit policii. Ještě před vámi zavolám ředitele.“

Udělal to. Ale policejní ředitel tam nebyl. Prokurátor požádal službu konajícího důstojníka, aby řediteli upozornění předal.

„Provedu!“

„Provede.“

Otočil se a podíval se na Matsase. Stěží zadržoval zívání. Poslední dobou, myslel si, určitě nemají advokáti co dělat, protože se hlavně zabývají záležitostmi, které se jich netýkají. Nahlas řekl:

„Ať je to jak chce, pověsti tohoto druhu se často objevují. Není vůbec uvážené přikládat jim váhu.“

Matsas odešel a dal se znovu do hledání sálu. Skutečně, byl tu jen ten sál v Picadilly, a Zumbos nebyl k nalezení. Z. přiletěl za dvě a půl hodiny, v doprovodu Spathopulose. Měl ho jet na letiště spolu s ostatními uvítat. On osobně Z. neznal. Ale sotva ho uviděl vystupovat z letadla, nabyl velké důvěry. Poznal, že je to opravdový muž, silný, s vysokým čelem, že je to politický vůdce, šampion Balkánské olympiády. V jedné ruce držel Z. plášť, v druhé měl aktovku. Podle fotografií uveřejněných v tisku při příležitosti jeho samotářské pouti z Marathónu do Atén si ho ještě před měsícem představoval jako utrápeného člověka. Teď, zblízka, vypadal docela jinak. Když už všichni odcházeli k vozu, který na ně čekal, obrátil se Z. k němu a prudce se zeptal:

„Je všechno pro dnešní večer připraveno?“

„Nic není, bohužel, připraveno. O sál jsme přišli, obecnstvo to neví, a až přijdou, nebudeme vědět, kam je poslat.“

Nedopřáli si ani času k jídlu, odložili zavazadla v hotelu a hned se vydali za policejním ředitelem. Přijal je chladně, ale nikoli nepřátelsky, asi jako čtyři vyjednaváče opoziční strany. Vypadal jako Američan, jenž hovoří s Rusy a sleduje přitom každé jejich gesto, každý jejich pohyb, jako kdyby skrývali nějaký podezřelý záměr.

„Tak tedy, pánové,“ řekl jim, „abych byl stručný, potíží je v tom, že ten sál není ještě v pořádku. Mám tu“ — vytáhl

ze zásuvky nějaký papír — „vyjádření kompetentní komise, která upozorňuje, že zařízení sálu potřebuje úpravy, že Zumbos dosud nesplnil platné předpisy.“

„Ale vždyť se tam přece hrála divadelní představení ještě v dubnu! Jak mohl ten sál za necelý měsíc přestat splňovat předpisy?“

Ředitel se na něho dlouze zadíval, jako by chtěl vážným výrazem tváře dokázat svou dobrou vůli.

„Nejvážnější je,“ řekl, „že tam není nouzový východ.“

„V tom případě neměl být nikdy otevřen pro obecnostvo!“

„Při divadelních představeních nehrozí žádné nebezpečí, zato u shromáždění, jako je vaše, je vždycky riziko, že dojde k šarvátkám.“

„Mohu vás ujistit, že existuje-li takové nebezpečí, my k němu nepřispějeme!“

Ředitel nasadil otcovský výraz, výraz dobromyslného strážníka.

„Poslyšte, chlapci. Pokud jde o mne, já nemám žádný zvláštní důvod chtít, aby se vám ten sál nepůjčil. Myslím, že vy také proti mně nic nemáte. Zavolám toho Zumbosa a pokusím se ho přemluvit. Ale moc pochybuji, že se mi to podaří.“

„Když si vy něco přejete, pane řediteli, dosáhnete toho vždycky.“

„Vážím si vás, milý pane doktore, ale nechci, abyste zejména vy přeceňoval mou pravomoc. Jsem jen jedno kolečko státního aparátu.“

Matsas si uvědomil, že Z. nepronесl ani slova. Byl příliš hrdý na to, aby sám oznámil policejnímu řediteli pověsti o možném atentátu, který mu hrozí. Spokojil se s tím, že se přes ředitelovu hlavu díval na portréty krále Pavla a královny Frederiky a že si podrobně prohlížel jejich rámy.

Teprve pozdě odpoledne se Matsas od služby konajícího

důstojníka dozvěděl, že Zumbos pod zcela vymyšlenými záminkami definitivně odmítl; předstíral například, že zprvu s pronájmem souhlasil, protože si myslel, že to je pro advokátní komoru. Kdyby prý věděl, že je to pro ty takzvané Stoupence míru, byl by to nikdy neudělal.

„Ale vždyť je na stvrzence napsáno, komu pronajímá sál! Mluví hlouposti!“

„To mi řekl, pane doktore,“ odpověděl důstojník. „Nic jiného vám nemohu sdělit.“

Matsas byl ve své kanceláři. Jak stále telefonoval, bylo už sluchátko od dotyku s uchem zvlhlé potem. Zavěsil. Ještě neoschlo, a už je musel odvěsit znovu. Tentokrát volal sám Zumbos.

„Tak tedy, ani pomyšlení, že bych vám dal klíče!“

Jeho hlas byl k nerozeznání.

„Ani pomyšlení! Jděte si třeba k čertu, jděte, kam chcete! Já vám sál nepůjčím. Nikdy mezi námi žádná dohoda nebyla, vůbec nic nikdy nebylo! Klíče nedostanete!“

„Ale co se vám stalo, pane Zumbosi? My máme právo se zlobit! Ne vy! Nechal jste nás na holičkách, bez sálu a jste ještě tak drzý, že nám nadáváte!“

„Zbytečně naléháte, mám nervy pryč. Vůbec jsem nespál. Ostatně, můj otec dnes zemřel. Poklona.“

Také zvláštní — pomyslel si tehdy Matsas. V této chvíli však v tom už nic zvláštního neviděl. Všechno přece směřovalo do jediného bodu, stejně jako všechny okolní ulice se sbíhaly do jediného neuralgického centra, k tomuto sálu ve třetím poschodí, který navzdory všem těm absurdnostem v poslední chvíli přece jen našli. To, jak ho sledovali, Zumbosovo odmítnutí, anonymní zprávy o atentátu na Z., všechna ta fakta posledních dnů, vzájemně si cizí

a zároveň vzájemně související nacházela toho večera, pět minut před osmou dne 22. května 1963, své pravé místo. Jako by kostky rozházené po podlaze jeho dětství najednou složily obraz, odporný obraz toho zvěřince, jenž se před ním rozevřel, plný lidoopů, pterodaktylů, orlosupů, oblud z doby kamenné, které řvaly, rvaly a bily před očima policie, snad postižené slepotou. Cožpak už neexistovaly zákony? Cožpak byly najednou neúčinné? Bylo snad tohle „zachování veřejného pořádku“?

Někdo shora ho přišel upozornit, že v sále je už nabito a že je čas zavolat řečníky. Hotel, v němž se ubytovali, byl přímo naproti. Musel jen proplout tím rozbouřeným mořem, od jehož dna se co chvíli uvolňovaly miny a stoupaly jako medúzy k hladině. Postavil ke vchodu místo sebe někoho jiného, hluboce nadechl a vykročil k hotelu.

Postupoval vpřed jako po napjatém laně. Teď byl na nechráněném místě, uprostřed náměstíčka při ústí několika ulic. Přidal do kroku, uhnul ráně, kterou mu jeden z těch surovců chtěl zasadit do zad a s úlevou se dostal na druhý břeh, podoben trosečníku, jemuž se podařilo se zachytit o zábradlí. Ani u kanibalů by člověk tolik ohavnosti ne-našel! pomyslel si. Kde to žijeme? Jaká odrůda barbarů to jsme?

S hlavou plnou takových myšlenek vešel do hotelu, aby oznámil Z. a Spathopulosovi, že je čas začít. Našel je sedící, znervóznělé čekáním, připravené vstoupit do arény se lvy.

6

Mrtví nemluví. Oděni ve velebné roucho smrti odnášejí s sebou všechna tajemství, a žádné jaro ani jeho pučící květy nám je nedokáží odhalit. Země se vzdouvá pravdami, které nemohly být odhaleny, vzdouvá se umlčenými žalobami, memorandy, vyhlášenými protesty, falešnými postupy a výklady faktů, které všechny se usadily kolem vychladlých kostí jako nános soli.

Mrtví nevidí, jak se vyrábějí dějiny. Zalévají je svou krví a nikdy se nedozví, co přišlo po jejich smrti. Nevědí ani o své vlastní oběti, a tato nevědomost je č.ní ještě krásnějšími. První křesťané věděli, pro co se obětují. Šli na mučednickou smrt s vědomím cíle. Jak ale lze tvrdit dnes, že se někdo chce obětovat, věří-li se jen ve zdravý rozum, v ten nejprostší zdravý rozum? Kdo vůbec kdy tvrdil, že nespravedlnost se má snášet se spravedlností, chudoba s bohatstvím, mír s válkou? Ale třebaže se nikdy nikdo

neodvážil to tvrdit, je mnoho těch, kteří dnes a denně svými činy i svými slovy se o to snaží.

Vůbec netoužil po nějakém apoštolském údělu. Znal chudobu a nemoc, setkával se s nimi často. Bylo to jeho povolání. Věděl, že ty nejlepší nemocnice se snaží mírnit lidská utrpení. Věděl, že v rozdílném uspořádání věcí se mnohé palčivé problémy naší doby zjednodušují. Stojí-li jeden náboj tolik jako jeden litr mléka a jedna atomová ponorka tolik jako týdenní potrava celého národa, a dokonce vydatná potrava, kde je absurdnost?

Prostý, jen prostý zdravý rozum, a mimo něj jen temná zející prázdnota, obrovská temná prázdnota, kterou nemohou odstranit ani slavnostní iluminace, ani světlé chvíle nějakého schizofrenika. To byl jeho názor na věci, a proto chtěl dnes večer mluvit. Nebyl komunista. Dal-li se zvolit poslancem za levici, udělal to proto, že tam nacházel přesně ty názory, jaké měl sám. Kryly se jako dva stíny téže věci. Nebyl teoretik marxismu, nebyl člověk v zajetí jednoho systému. Byl otevřen do všech stran, cítil, jak jím bez překážek probíhají různé myšlenkové proudy. Ale dával přirozeně přednost těm, které ho vzrušovaly.

Dospěl totiž k přesvědčení, že lidské utrpení nelze léčit individuálně. Marně ošetřoval zdarma tu spoustu nemocných, kteří se tísnil v jeho ordinaci každé úterý a pátek odpoledne, nevedlo to k ničemu. Stačilo, aby porovnal počet svých nemocných s tou obrovskou masou lidí, kteří si vůbec nemohou zaplatit nejzákladnější lék, a byl zděšen. A totéž platilo o dobročinnosti — co pomůže peníz, darovaný chudákovi? Procento chudáků této planety se tím vůbec nezmění. Řád je třeba změnit, aby se pak změnil i svět.

Proto i ve chvílích nejvyššího napětí, jako byly ty dnešní, dokázal zůstat díky svému jasnému přesvědčení chladný a velký. Byl to chlad, jenž neměl nic společného s lhotej-

ností. Jen fanatici mohou propadnout lhostejnosti. On nebyl fanatik. On jen věřil, že zdravý rozum, prostý zdravý rozum musí zase zvítězit. Jistá slova musí zase najít svůj pravý smysl, jisté činy svou původní váhu.

Nešlo o to, souhlasit nebo nesouhlasit. Šlo jediné o to, vidět. Vidět, že svět klesá pod tíhou hrozby. Že militaristé jsou stále stejní pitomci a duševní debilové, že monopoly jsou nuceny hájit monopoly v zájmu monopolů.

Vůbec se nehodlal stát politikem z povolání, neboť on byl povoláním lékař, ostatně jeden z nejproslulejších, profesor na universitě v Aténách, v zemi, která měla všeho všudy jen dvě university. V mládí pěstoval atletiku, byl dokonce balkánským šampiónem. Dnes, kdy jeho tělo věkem ztěžkopádnělo, zesílil naopak jeho duch, uloupil tělu jeho někdejší sílu, teď on byl šlachovitý, pružný a měl odvahu lámat všechny rekordy.

Nelichotil si. Věděl, že není sám, že ať rád či nerad, musí vplout do některého z průplavů, který ústí do moře. Kolik zdrojů se nikdy nevyčerpá, protože se nenajde, kdo by jich využil? Přitom využití zdrojů je oprávněný čin. V nitru Země odpočívají kovy — železo, měď, zlato. Jednoho dne přijdou lidé, kteří je potřebují a vyrvou je věčné tmě. V takovém využití není nic špatného, hlavní je, že kov existuje a že ho lidé potřebují.

Je-li člověk zcela sám, může být jaký chce, to se týká jen jeho. Ale od chvíle, kdy zatouží ovlivnit velký počet lidí, anonymních mas, musí si mezi všemi sdělovacími prostředky vybrat ten, který je mu nejdostupnější. Je tu tedy otázka volby, ale má malý význam, neboť skutečnosti rozhodují samy.

Nám, kteří nejsme ještě úplně zbaveni rozumu, kteří nejsme úplně slepi — jako všichni ti lidé na ulici —, nám, kteří nepatříme k těm, kdo mají strach ze sebemenší změny, nám budiž řečeno, jaký jiný řád — abychom nemluvili

o straně — věří v pozvednutí všech a ne jen jednotlivců, snaží se zbavit nás hladu, bídy a zoufalství, udělat z nás vyvinutější živočichy a nikoli nás udržovat ve stále stejných šablonách, které nás století za stoletím více a více opotřebovávají a vysávají, jako pijavice ryby stojatých vod.

Jak je pojednou život krásný, máme-li víru v druhé, jak se ženy zase začínají podobat opravdovým ženám a samci opravdovým samcům — omezme se jen na tyto dva hlavní póly věčného obnovování života — a nejsou už těmi žalostnými bytostmi, které se jen neustále množí, zmátenými bytostmi, které se potácejí v mlhavých snech bez jediného pevného bodu, v kouzelnických piklech a ve věšt-bách ze zatmění měsíce. Jak je pojednou život krásný, když si řekneš: Tvá ruka v mé ruce.

Mrtví nikdy nepromluvili, proto na nich leží těžká vina. Z toho, že navždy zapomněli na cenu slova. Jejich jménem musíme proto mluvit my, my musíme v jich nepřítomnosti hájit jejich pravdu.

Strach zná jen ten, jenž nemá, kde by bez cíle bloumal, jenž neví o plázi, na níž by se natáhl, o ženě, kterou by polaskal. Strach má jen mrzák, jehož hlava nedosáhne k stromovému listí, ten, kdo se přizpůsobil zákonu tíže, spojenému s naší planetou tak přirozeně jako vejce se slípkou. Na jiných planetách, ovládaných jinými zákony, bychom se museli teprve učit žít.

A láska zůstane vždycky láskou, dokud duše nezreziví. Těla, tyto hybné páky lásky, se mohou změnit. A je štěstí, že mohou. Ale láska zůstává stále táž, za každou tvář, za každým párem jasných očí. Žiznivost po vodě, žiznivost po něčem, co nás přesahuje, co odmítá tyhle stěny kolem, tyhle židle, si vynucuje ono „až jinde“. Je to tvůj hlas, znějící s mým, dva hlasy, žádný hlas, jsme to ty a já, aniž bychom skutečně byli ty a já, plníme v rytmu prehistorických dob akt stejně neomylný jako slunce.

Miloval svou ženu. Když mu s pláčem vyčítala, že ji podvádí, stávaly se z modrých, vzlykáním naběhlých žil na jejím krku kořeny, které ho nořily k samým zdrojům stvoření. Její alabastrově bílý krk, její příliš lidské tělo, zářivá duše i hlas mu znovu říkaly: Pojď! A její oči, její velké, na něho upřené oči, její fascinující oči, v nichž byla síla oceánů nikdy neprojetých nebo příliš často projetých, což je nakonec totéž, její zářivé, světu zaslíbené oči v něm rozechvívaly strunu spojenou se strunami světa. „Mám tě rád,“ říkal jí a těmito tolikrát zneuctěnými slovy svět nabýval zase krásy v hranicích srdce. A znovu, a stále, každý večer, dokud ji ne našel, tatáž úzkost: Přijde, nebo ne? Totéž bušení srdce, dokud se neobjevila, nekonečně mrtvá ve své m'adosti, nekonečně hnědá ve své bledosti. A její ruce měly chuť země.

S ní zase získal své ztracené jinošství. S ní zase svět našel svou vel kost. Studie a vojenská služba ho unavily. „Příliš piješ,“ říkala mu, „jak to s tebou dopadne?“ Pak s ní spal, vzal si ji, potom poznal jiné ženy, a miloval ji stále, stále. Dnes, v tomto cizím městě, mu strašně chyběla.

Jak život zkrásní, máme-li důvěru ve slunce! Díváš se, všichni se dívají s tebou. Miluješ, a všichni milují s tebou. Jíš — a jsi u jídla sám. Nikdo není s tebou.

Proto vstoupil do organizace. Proto se stal poslancem. Celý svůj poslanecký plat dával straně. Nezajímal ho. Protože však věděl, že člověk potřebuje mít nejdříve plný žaludek, aby mohl obdivovat východ slunce, že je třeba mít statné tělo, máme-li mít radost z lásky, musel často sáhnout k prostředkům, které nebyly vždycky příjemné. Jinak lidem hrozilo, že budou živi navždy jen náhražkami. Že budou žít ve lžích. Že budou doufat ve lži. Že při pohledu na zcela opotřebovanou rtěnku budou snít o ženských ústech. Že při pohledu na tuto rtěnku s obroušenými hranami budou přesvědčeni, že přejížděla po ideálních ústech a budou

po oněch rtech toužit, aniž by je kdy, vůbec kdy mohli políbit.

A i kdyby ho zavraždili, co na tom záleží? Když se dozvěděl o ohrožení svého života, vůbec se tím nevzrušil, pocítil z toho spíše určitou radost. Byl si jist jednou jedinou věcí: neudělá nikdy nic, aby jim v tom zabránil. Stejně jako nikdy nezvedl ruku k ráně, když ho provokoval policista. Příliš dobře znal svou sílu, jeho protivník riskoval, že zůstane na místě mrtev. A tak, jako ti nejsilnější muži, dovedl i on jen hladit.

Zvedl se a chystal se spolu s ostatními k odchodu. Matsas byl rozčilený.

„Nedovedete si vůbec představit, co se děje na ulici,“ řekl mu vzrušeně, „musíme zavolat své lidi, aby kolem vás vytvořili kruh.“

„Zbytečné,“ zazněla odpověď. Jsou přece chlapi a půjdou sami.

Ostatní ale byli opačného mínění. Není radno si hrát s ohněm. Všichni policisté, kteří byli v ulicích, jasně stáli na straně rozbíječů manifestace. Bylo nutné učinit ochranná opatření a opatření účinná. Hrdinství nepatří do naší doby.

„Kdo mluvil o hrdinství? Vždyť to jsou takoví zbabělci, že se vůbec neodvážejí k nám přiblížit!“

„Mlátí kolem sebe hlava nehlava a nikdo nepohne prstem, aby jim v tom zabránil!“

„Pojďme!“

Šel první. Všiml si, jak ho majitel hotelu od přepážky recepcie zdraví. Vyšel ze dveří. Nad Soluní už byla temná noc. Naproti hotelu se v rytmu horečnatého pulsu rozsvěcel a zhasínal jakýsi neónový nápis. Jeho srdce tlouklo klidně. Vzal si s sebou pouze poznámky, které si připravil pro přednášku. Ostatně, když člověk má co říci, není nikdy těžké mluvit. Těžké je mluvit, když není co říci.

Pokynul hlavou ostatním a všichni se dali na cestu. Křižovatku přešli bez obtíží, až několik metrů od vstupu do budovy se na něho vrhli tři mladíci v černých pulovrech, udeřili ho do hlavy a zranili nad okem. Slyšel, jak někdo křičí: „Hanba! Právě když tu jsou hosti! A to se vydáváme za civilizované lidi!“ Opřel se o ramena těch, kteří mu přispěchali na pomoc, a vstoupil. Do otevřených dveří se současně pokusila vtrhnout velká vzedmutá vlna davu, který chtěl upřít tomuto shromáždění právo azylu. Ale v nelítostném boji se podařilo těm, kteří byli uvnitř, uzavřít dveře železnou závorou. Jen Spathopulos zůstal venku v té řeži a připadal si jako mezi žraloky, kteří ho chtějí docela chladnokrevně roztrhat.

7

„To je jen předkrm,“ řekl Ichtyosaurus. Naznačoval těmito tajemnými slovy ránu, zasazenou Z. „Hlavní jídlo teprve přijde.“

Generál dal najevo tichý souhlas a s předstíranou lhostejností o pár kroků poodstoupil. Ostatně si ani za mák nevážil tohohle červa, téhle larvy, která se tak snažila, aby už získala křídla. Ale byl pro něho nepostradatelný, byl okem, jímž viděl do bahna, kde se to hemžilo všemi možnými prvoky, bičíkovci, nálevníky, rounatci. Poznal ho za okupace v Pulosově komandu. Ale byť by jím sebevíc pohrdal, když ho Ichtyosaurus navštívil v jeho kanceláři, byl nucen ho mile přijmout, nabídnout mu kávu, vybavovat se s ním. A rok co rok se účastnil slavnosti rozdělování silvestrovského koláče, kterou pořádala Ichtyosaurova organizace.

Ta organizace znamenala pro Ichtyosaura záchranu. Utekl z Řecka v roce 1944 zároveň s Němci a ve Vídni se

prohlásil za ministra propagandy tzv. Helénské vlády. Později se vrátil domů a věřil, že už ujde trestu, byl však zatčen a souzen jako kolaborant a zrádce. Odsoudili ho na doživotí, které ale trvalo jen pár měsíců a po nich se zase dostal na svobodu. Jeho chodidla však nasákla vlhkou plísní vězeňské slámy, jež mu připomněla kruté osudy partyzánů z dob, kdy s tím chudákem Pulosem „likvidovali“ ty levičácké psy. Tenkrát si proto ještě netroufal se často ukazovat nebo se pokoušet o nějakou kariéru. To udělal až založením „Organizace bývalých bojovníků a obětí národního odboje Severního Řecka“. Tehdy se z hlubin zapomenutí a hanby zase dostal nahoru, neboť policie, jak už tak dovede být mateřská, si pospíšila a adoptovala tohoto ztraceného syna. Vždyť cílem jeho Organizace bylo „posílit bezpečnostní síly, kdykoliv toho bude třeba pro udržení pořádku a klidu v zemi, obhajovat všemi legálními prostředky zájmy a práva Řecka, potřít každou protihelénskou činnost, ať je jakéhokoliv původu, a tedy až do posledního dechu bránit helénskokřesťanskou civilizaci“.

A zaměření Organizace, týkající se helénskokřesťanské civilizace, právě vzbudilo generálův zájem a způsobilo, že nakonec s posláním Organizace souhlasil, třebaže pohrdal zrádcem, který nosil německou uniformu. Generál zastával názor, že od okamžiku, kdy Židé obnovili stát Izrael, objevily se na povrchu slunce skvrny, neboť i slunce odmítalo na Židy svítit. „Procházíme,“ tvrdil, „krátkým obdobím, na jehož konci se rýsuje světová helénskokřesťanská říše. Významné změny sluneční hmoty i konec existence jednotlivých národů je třeba přičítat jak židovské konspiraci, tak komunistické expanzi.“

Ichtyosaurus nebyl blbý. Policie je jedna věc, stát je druhá věc. Bylo třeba vzbudit i jeho zájem. Proto dal dohromady revui nazvanou „Expanze Helénů“, která, jak generál sám přiznal, měla pobuřující germanofilský obsah

a která, i když se vydávala za měsíčník, dokázala vyjít jen třikrát za dva roky. Ale na tom tolik nezáleželo. Tato publikace mu umožnila, aby se jako hlodavec prokousal k tajným fondům ministerstva vnitra, určeným k boji proti komunismu, a tam si smlsnul na každém drobku, který zbyl po povolanějších profesionálech antisovětsismu. Kdykoliv ho někdo obvinil, že celou tu práci dělá z prospěchářství, že se nechává vydržovat, rozzuřil se do nepřítelů a začal mávat dvěma předválečnými listy, týdeníkem „Zprávy z Olympu“, který vydával v roce 1928 v Katerini, kde prý komunisté podřezali jeho švagra a jednoho jeho synovce, a druhým, nazvaným „Rolnický prapor“, který vycházel v roce 1935. Udělal chybu, že opustil žurnalistickou dráhu — životu se vždycky platí nějaká daň — stále se ale za žurnalistu vydával a proto se také dramatických událostí tohoto večera zúčastnil mezi ostatními reportéry.

Existovala jiná podobná hnutí, jako třeba ona podivná Organizace národní bezpečnosti, nebo Garanti krále Helénů — Boží moc — Božská víra — Řecká nesmrtelnost, jejíž vůdce, plukovník četnictva ve výslužbě z Kilikisu, byl prohlášen soudem za člověka od narození duševně chorého a zbaven funkce. Vysoké autority si toho nijak zvlášť nevšímalý. Dávaly se na takové organizace jen jako na výplod fantasmagorií, dílo anarchistických a bezcharakterních živlů. Proto nebyly povoleny ani úřady první instance, ani policie. Naproti tomu hnutí založené Ichtyosaurem mělo vzornou disciplínu i organizaci. Každý čtvrtek večer se scházel se svými lidmi v krčmě jistého, dnes už zemřelého Gonose, kde k nim řečnil. Gonos dobře zavřel vrata, postavil k nim nějakého kluka, aby hlídal a nepustil nikoho dovnitř. Tam Ichtyosaurus kázal svým učedníkům.

To byla jeho největší radost. Mluvil k nim o komunistech, o vlasti, o náboženství, o rodině. Členové, neuvěřitelná sebranka, naslouchali s otevřenou hubou. Ichtyosau-

rus si vzpomínal na poslední schůzku, těsně před de Gaullovou návštěvou. Za téma si tenkrát vybral: „Komunisté a jejich drzá nestydatost.“ Co jim tehdy všechno napovídal!

„Nemůžeme věčně zůstat tak blbí a zaostali. V Rusku, kde prý je ráj pracujících, nemá pracující člověk nic, celý život jen dře, ne pro majitele, který by mohl jeho práci ocenit a přidat mu, ale pro někoho, koho ani nezná, koho neviděl a nikdy nesmí vidět, protože ti jejich vládci, to nejsou jako u nás obyčejní lidé, co se procházejí po ulicích a ukazují na balkónech; ti jejich žijí v domě plném zrcadel, skryti za nimi mohou vidět na ostatní, zato ti, co se obracejí na ně, je vidět nemohou. Tady to máte, komu tam pracující člověk obětuje svůj život! Rolník tam nemá půdu, kde by si vypěstoval pár cibulí, svoje rajčata, nemá jediný olivovník, aby si vypresoval jen mírku oleje. Všecko je tam na lístky, jako to bývalo u nás za okupace. Vy někteří jste to nepoznali, byli jste tehdy příliš mladí. Tak si zapamatujte, že Němec hodným drobným Řekům najíst dal. Ale vtrhli sem komunisti, aby Řekům jejich koláč ukradli a hodnému drobnému Řekovi nezbylo než pojit hladu... Ty tam vzadu, co chrníš, když vůdce mluví, jen hezky poslouchej, osvíti ti to mozek... A ty, Jangosi, přestaň s tím srkáním vína!“

Chudák Gonos nestačil nosit džbánky vína, které Jangos pil jako mléko. Pro ránu nešel daleko, tenhle Jangos, byl to lump, ale muselo se mu přiznat, rvát se uměl. Proto ho zařadili v Organizaci do komanda smrti.

„Tak teda, znovu vám říkám, u bolševiků je peklo. Tady ale může nastat ráj, jestli se do toho všichni pustíme. Jestli pořádně makáte a máte dobrého zaměstnavatele, co potřebujete víc?“

„Není to vždycky tak růžové, jak říkáte,“ odvážil se ho přerušit jeden nováček.

„Drž hubu! Nejdřív si přečti některé knížky, a pak si ji teprve otvírej, hovado! Přečti si Mein Kampf, například. Kdo to byl Hitler?“ zeptal se celého sálu.

„Ten, co se dušoval, že zachrání svět,“ odpověděl kdosi ze zadu krčmy.

„Velmi dobře! Jsem rád, že jste si zapamatovali, co jsem vám říkal na minulých schůzích. Ano, Hitler byl ten, co chtěl zlikvidovat židy a komunisty, vyhladit je z povrchu země. Vezměme jako příklad naše město, Soluň. Před válkou tvořili polovinu obyvatelstva. Kolik židů zbylo dnes?“

„Kupec u nás na rohu!“

„Dobrá, připusťme, že ten. A kam se poděli ostatní? Udělali z nich mejdlička. Stejný osud čekal komunisty, ale führer už na to neměl čas. Tehdy se Země prudce vychýlila a ledy udusily plamen. Hitler dobře věděl, že Země není kulatá, ale že je uprostřed vydlabaná, jako lom. My, my žijeme docela dole. My jsme ten plamen, co hoří a chce se zvednout až nahoru, nad led. On si teda nakonec vylámал zuby na ruských stepích, které najednou zamrzly. Nohy jeho vojáků sevřel led a komunisti se vrátili na saních a podřezali všechny krabicemi od konzerv. Nevzali je, jak by se slušelo, do zajetí. Podřezali je, když byli docela opuštěni, nemohli se bránit, nemohli se hnout. Já, jak mě tu vidíte, já jsem Němce poznal. Spolu s nimi jsem bojoval proti komunistům, kteří chtěli porušit územní celistvost Řeka...“

„Vy nás pořád cpete těmi svými teoriemi, šéfe, ale já, já chci povolení, abych mohl prodávat vejce,“ zvolal jeden kandidát na členství. „Už na to čekám celé měsíce, a vy, vy vedete krásné řeči. Mám toho po krk, odcházím z Organizace a radši se přihlásím do některého fotbalového klubu.“

„Nezapomněl jsem, zapomněl jsem,“ řekl Ichtyosaurus.

„A já, kde vezmu peníze, abych vyplatil Aristida?“ povzdechl nahlas Jangos. „Ach ta zkurvená společnost, co nás porodila jen do mizérie. Gonosi, další džbánec!“

„Mám nemocnou ženu, nemůže prý dostat lékařské ošetření zdarma!“

„Bando jedna zbabělá,“ zařval Ichtyosaurus zuřivě, „chci z vás udělat lidi, a vy pořád jen žebráte! A co dáváte vy?“

„Rány,“ křikl Jangos.

„Ty ano. Ale ostatní, k čertu, nejsou schopni dávat ani to. Stačí fouknout a už se sesypou!“

„Když ale máme takový hlad, pane. Vyděláme pětník tu, pak pětník tam, jako když sbíráme fialky. A u fialek aspoň víme, kde rostou, ale pětníky...“

„Od okamžiku, kdy se dostaneme k moci, budete žít jako knížata.“

„U moci přece jsme, nebo ne?“

„Nejsme, bohužel, vůbec u ní nejsme! Ti, co nám vládnou, jsou z velké většiny zaprodanci. Hitler si zlámal vaz z téhož důvodu — neměl dobré spolupracovníky.“

„Co ty moje vajíčka, co já s nima udělám? Moje slepice snáší každý den. A já nemám ani právo postavit si pult, abych je prodal.“

„Za pár dnů dostanete práci. Bude třeba rozbít jednu manifestaci. Vyzbrojíte se klacky, kameny, holemi a půjdete do toho. Až bude po tom, bude každý odměněn, jak si zasloužil. Já tam budu a nepustím vás z očí.“

Přesně tak tomu bylo toho večera. Viděl Jangose, nejstatečnějšího ze svých lidí, jak bez nejmenší obavy projíždí na své motorce ulice. A když zasáhli Z. do hlavy, radostně se zachvěl.

„Velké ryby se musí nejprve omráčit, teprve pak se chytí,“ řekl generálovi, který však tentokrát předstíral, že neslyší.

8

Z. vystupoval po schodišti. Byl zraněn, ale nekrvácel. Rukou tiskl místo, kam ho udeřili; pomalu, jako narůstající vrstva mrazivého jíní se ho zmocňovala závrať. Schodiště se začalo kymáčet, bylo najednou pružné. Podpírali ho dva nebo tři muži a v druhém poschodí, tam, kde myslel, že skončí jeho cesta na Golgotu, ho už museli nést. Byli to silní chlapíci. Z těch, jimž patří svět.

Ani se neotočil, aby se podíval, kdo ho to bije přímo před očima policejního důstojníka. Ten celé události lhostejně přihlížel, jediným pohybem nenaznačil, že mu chce pomoci. Chtěl je všechny tím ještě více ponížit, dát jim pocítit jejich nicotnost. Udeřili ho něčím tvrdým. To ho tak zranilo. Kámen, nebo nějaký železný předmět.

Nevstoupil hned do sálu, kde obecnstvo už dlouho čekalo na jeho příchod. Zašel do přilehlé místnosti a natáhl se na starou pohovku, z níž visely cáry látky. Úder mu způ-

sobil silný otřes, chtěl si trochu odpočinout. Postavil kohosi ke dveřím, aby ho nikdo nerušil a ponořil se do krátké letargie.

V jeho hlavě se v té chvíli začala pomalu měnit podoba věcí. Rozcestí, kterým prošel po odchodu z hotelu, se teď pokrylo kvetoucími pomerančovníky. Náměstíčko vonělo spáleným dřevem. Zahradník se starodávnou motýčkou na pletí. „Dítě mé, zahrada tvá tě neopustí.“ Život zase nabýval té krásy, jakou mival, když jej pozoroval dětskýma očima. Jak mohla tahle zahrada zarůst trním? Jak mohl ty stromy udusit mech? A to srdce začít stávkovat?

Náměstíčko mizelo v šeru — ve spáncích mu přitom bušilo, měl pocit, že se mu hlava rozskočí — a měnilo tvar. Stalo se z něho vejce. Bylo to bílé vejce. Na jeho povrchu ty zvláštní, velké a hlenovité obrazce prozrazovaly složitost vnitřku. Pak najednou toto vejce, toto obrovské vejce zcela zrudlo. Ale vždyť už bylo po velikonočních! Přece nemůže být Zelený čtvrtek?

Najednou byl ještě dítě, držela ho na klíně matka, matka, jejíž tvář byla obrazem země, vrásčitá, vpadlá, bolestná tvář, byl ve vsi, kam jezdil na velikonoce, neboť chodil do školy v Aténách, matka, která sama vládla v domě, hrdá na své panství, matka sladká, opakující stále „můj chlapec“, „můj maličký“, ona, jejíž rty si nikdy nepožalovaly, Země — matka, Zelený čtvrtek, rudá vajíčka, rudá, rudá jako krev na jeho dlani.

Ta závrať, to byl pocit, že ze základu byla vyrvána fošna a že každou chvíli se může všechno zhroutit. Nezajištěná podezdívka. Otočil tvář k pohovce a zabořil prsty do očí, aby neviděl všechnu tu rudou barvu pustiny.

Teď se to vrací. Co? Myšlenky tak absurdní, až člověka pojme strach. Tohle: Kdyby jeho oči byly ze skla, nemohl by do nich zabořit prsty. Kdyby byl i on prodal své oko za deset tisíc dolarů slepému černošskému zpě-

vákovi, jak se nabízelo v inzerátech, nemohl by... Jeden rolník to udělal. Ano. Rolník z kraje Volos. Bylo to, jako by vyhrál v loterii. Nikdy by byl nečekal, že ho potká takový osud. Ostatně, k čemu dvě oči? Cožpak jedno nestačí? Alespoň tam, kde žije, uvidí méně ošklivosti.

Rozhodnuto, uděláno. Co jen to je za lid, který ve svém životě klesl tak hluboko, že musí prodávat své vlasy a oči? Vlasy, aby se z nich mohly vyrábět paruky pro potřebu marnivých žen. Jako třeba ta Američanka, kterou poznal před několika měsíci, když za ním přišla, aby jí udělal potrat. Když odložila svou světlou paruku, ukázaly se pod ní hnědé vlasy, ostříhané dohola, jako mívají kluci. Vzal tehdy paruku a začal snít: Které ženě patřily ty vlasy? Která mladá světlovlasá venkovanka, hezká a zdravá, a z které jihoitalské vesnice je asi prodala, aby bezpochyby splnila slib Panně Marii?

Znovu to náměstí. Studoval anatomii, věděl, že poslední vjem, zachycený očima mrtvého, zůstane navždy vryt do mozku. S tímto posledním vjemem dostává vstupní vízum do záhrobí. Ještě po smrti přežívá tento vjem v buňkách mozkové kory, jež jsou spojeny se sítnicí. S jakým vjemem skončí on svůj život? Bude to snad toto náměstí?

Ach krásná, krásná Soluni! Město žebráků, staré hradby, vymezující tábořiště bíd, děti pouštějí draky a matky roztírají po krajíčkách chleba margarín a povidla. Ach krásná, krásná Soluni! Tvému moři bylo souzeno, aby se stalo zálivem, podkova tvého pobřeží je znamení štěstí, noci a noci bez tvého laskání, metamorfózy večerů, kdy usínáš, ozdobena tisíci démanty světél! Diavatská pole vyvlastnili, aby tam pan ESSO-Pappas mohl postavit svou rafinerii nafty. Kdy už nasednou sedláci na své traktory, aby dobyli město? Že jsou otupělí? Pitomost! Proč má nevědomost pomáhat násilí? Ach krásná, krásná Soluni!

Tři mlčící mladí muži, s krkem k zadušení sevřeným

černými pulovry, tři mladí muži ho udeřili! A on uviděl tisíc hvězd, pak černý pruh v temnotách, přecházejících do temnot ještě tmavších. Teď zase, velmi pomalu, dostávaly předměty svou podobu. Místnost dostala svůj skutečný tvar — ležel na pohovce, jeho nevolnost mizela. Rychle to přešlo, řekl si s úlevou. Postavil se. Cítil se dobře, bude moci mluvit. Otevřel dveře a vstoupil do bouře potlesku, zatímco venku na ulici šakali a paviáni povykovali dál.

Teď už byl na pódiu. Podíval se před sebe a viděl tváře, tváře plné napětí, které vzhlížely k němu, oči žíznící po několika kapkách deště, jež by utišily jejich palčivost. A řekl:

„Udeřili mě sem!“

Ukázal na místo nad očním obloukem.

„Hanba! Hanba! Co dělá policie? Co dělají úřady? Bijí jenom nás! Ti druzí si mohou dělat co chtějí. Račte dál, páni vlci, ovčín je váš!“

„Tohle volání nikam nevede. Lépe bude zavřít okenice.“

Tři z pořadatelů se zvedli a provedli jeho pokyn. Sotva otevřeli okna, aby mohli zavřít okenice, hluk hučícího moře dole naplnil celý sál.

Zuření venku ještě stouplo. Byli schopni zapálit dům, nechat je tu všechny uhořet jako krysy.

„Bulhaři do Bulharska!“

„Chcípneš, Z.“

Stiskl tlačítko, jímž se zapínaly tlampače umístěné na balkóně a nahnul se k mikrofonu.

„Žádám policejního ředitele o ochranu života mého kolegy Spathopulose. Je ve smrtelném nebezpečí. Byl unesen!“

Pak se obrátil do sálu:

„Klid! Zachovejte klid! Jinak nedosáhneme ničeho.“

Otevřel aktovku a vyňal z ní několik lístků. Neměl

v úmyslu předčítat napsaný text. Udělal si jen několik poznámek, kostru toho, co chtěl říci.

„Nejprve vám chci poděkovat, že jste mě mezi sebe pozvali. Nejsme sami. Právě v tomto okamžiku všichni vzhlíží k nám, všichni očekávají od tohoto shromáždění velmi mnoho. Vy, kteří jste tu, přišli jste proto, že necouvnete před ničím. Je ale mnoho i takových, kteří by chtěli přijít, ale nemohli z důvodů...“

Kámen vržený z ulice otrásl okenicemi.

„Nechte je, ať si házejí kameny. Stejně spadnou na hlavu jim. Jak sami zjišťujete, mír je pro ně nesnesitelné pomýšlení. A proč vlastně?“

„Od-zbro-je-ní!“

„Likvidujte základny!“

„Odejďme z NATO!“

„Nepřerušujte mě. Chceme-li dospět k výsledku, musíme, to jistě chápete, obětovat vše. Mír, to není pouhá myšlenka. To jsou činy. Potřebuje lidské ruce, které ho budou bránit. Na světě nebude možno žít, nebudou-li tu lidé žít v míru.“

„De-mo-kra-cii! De-mo-kra-cii!“

„Od-zbro-je-ní!“

„Kypr se nesmí opakovat!“

„Krev už nesmí téct!“

„Jeden náboj stojí tolik jako litr mléka!“

„Chceme mír! Chceme mír!“

Znovu se ho zmocnila závrať. Mdloba se vracela jako lehký příboj narážející na hráz jeho čela a proudící do bludiště jeho mozku. Jako údery kladiva k němu doléhala provolávaná hesla, slyšel, jak z ulice stoupají rozbitými okenními tabulemi nenávistné výkřiky, a všechen ten křik se mísil v nepopsatelný chaos. Viděl je teď všechny před sebou jako roztavený kov, dříve než ztuhne v ingotech. Beztvará masa, jejímž byl beztvarým vůdcem. Co dělat?

Z ovzduší zmizela původní pohoda. City vzplály. Přece tu nezůstanou jako berani v ovčíně a nebudou poslouchat, jak venku vyjí vlci. Nad střechou protějšího domu se objevil měsíc. Uviděl ho štěrbinou v nedovřených okenicích.

Noc, pomyslel si, černá noc, probodaná tvým úsměvem, jako byla smrt probodena Belojannisovým rudým karafiátem. Noc a všechna ta samota, kterou v sobě nosím. Proč? Nevím. Prvně v životě mi malátnost svazuje údy, neprůhledná mlha mne činí ochablým. Než jsem dostal tu ránu do hlavy, věřil jsem ve zdravý rozum, v ten docela prostý zdravý rozum. Teď mne ale cosi otupuje, vábivý hlas mne láká do světa vidin. Tak jako včera, když jsem si ve svém pokoji přehrával desku s básněmi...

Musíš mluvit, umiňoval si, musíš. Jsou tu, čekají. Opustili své domovy, své pohodlí, aby si tě přišli poslechnout. Jsi povinen mluvit. Ale co říci, čím začít? Mám tolik co říci, že nemám co říci, nedokážu pronést jediné slovo.

Šelmy, dravci pouště, která není pouští, láska ke všem a k nikomu jednotlivě — to jsou city, které mě naplňují. Jsem sám, panika vzrůstá. Nakonec je každý sám. Marně se kojíme nadějí, marně věříme v opak, trpíme každý zvlášť.

„Přináším vám pozdravy z Oldermastonu, od Betti Ambatielu,* jejíž manžel je stále ještě ve vězení, přináším vám pozdravy všech pacifistů světa. Právě v tomto okamžiku jsou v myšlenkách všichni s námi. Mír se stal novou vírou. Člověk by musel být úplný šílenec, aby v něj nevěřil. Mrtví nemluví, kdyby ale mohli, řekli by toho mnoho o těch, kteří je zabili. Zvedli by se ze svých hrobů a otázali se: Proč? Nemohou se však ptát. Nikdy. My musíme mlu-

* Betti Ambatielu, žena odsouzeného řeckého odboráře, původem Angličanka, která bojovala za osvobození svého muže i ostatních politických vězňů v Řecku. Oldermaston — místo v Anglii, z něhož byly pořádány Pochody míru na protest proti válečným základnám. (Pozn. překl.)

vit za ně, my musíme v jejich nepřítomnosti hájit jejich věc. Proč? Kulka, ale v zájmu koho? Všichni jsou bratři. Neodlučitelní bratři na nepatrné Zemi. Pomyslete na jiné planety. Ve jménu důstojnějšího života, života, který už nikdy neskončí násilnou smrtí, ve jménu toho všeho vás vyzývám k velkému Pochodu míru.“

„Chceme mír! Chce-me-mír!“

„Pryč s NATO!“

„Fašismus neprojde!“

„Ani teror!“

A z ulice zněla nepřátelská hesla, pronikala okenicemi:

„Bulhaři do Bulharska!“

„Je to váš poslední večer, svině!“

„Z. na smrt!“

„Váš konec se blíží, bando rudasů!“

Řvou, ale nemají co říci, pomyslel si. A řekl:

„Bulhaři? Jací Bulhaři? Ti, kteří proti nám bojovali, kteří nás utlačovali, kteří nás oloupili o naše území? To nejsou už ti dr. eš. r. í. Řád mění lidi. Oni také věří v posvátnost míru. Proč tedy ten křik?“

Aniž bych po tobě toužil, strašlivě tě chci. Určitě tak, jako voda potřebuje svůj pramen. Jako si ve tvých očích, zaskočených nccí, zachovávají kořeny života svá tajemství. Chci tě pro tvou hrdou krásu, jako zkrvavený meč pochvu, která poutá blesk. Chci tě jako dítě matku. Já, dítě, hledám ochranu, abych nezemřel. V blízkosti tvého lůna se život stává nesmrtelným. V blízkosti tvého tepla neexistuje už ledový chlad, ten ledový chlad, který konzervuje oběti leteckých neštěstí ve věčném sněhu horských velikánů. Chci tě, neboť bez tebe se zdám nepatrný, slaboučký, a jako bych svou posedlost zaséval jinač. Jako bych svou posedlost zaséval tam, kde nemá co dělat, neboť všechno tam je logické, dobré, správné, dokonalé. Ale na co to myslím? Kde to jsem? Stále čekají, že budu mluvit!

„Odzbrojení!“

„Pryč s raketami Polaris!“

„Likvidujte základny!“

A z ulice:

„Pryč s Bulhary!“

„Co chtějí ti Bulhaři v Makedonii?“

„Pakáži jedna, živí nevylezete!“

V sále: „Už nikdy Hirošimu!“

Na ulici: „Chceme válku!“

„Páne prokurátore. pane prefekte, pane generále, pane policejní řediteli, vy všichni, kteří jste venku, žádám, abyste se postarali o bezpečnost, volám na poplach!“

Žádná odpověď. Noc mu ovinula smyčku kolem krku. Stačí, aby ještě trochu sevřela, a udusí se. Pouhá noc. poslední fáze rotace země kolem vlastní osy. A toto je výsledek. Není voda. Pouze světlo. Cesta se ztrácí ve světle. Hradby vrhají kovové stíny.

Ach noci, pomyslel si, proč jsi dnes tak vlahá? Proč nedovoluješ smrtelníkům, aby se vrhli do tvého bezedného náručí? A vy, hvězdy, výspy oceánu noci, proč vás nehalí trochu mlhy? Kdo je unaven? Komu se chce spát?

„Ať žije mír!“

„Pryč s NATO!“

9

Hesla vysílaná z tlampačů a zaznívající městem vyvedla generála tak z míry, že dostal chuť do toho shromáždění vletět a všechny je tam samopalem postřílet, ale na druhé straně právě tato hesla vytvářela tu nejlepší omluvu pro ony „rozhořčené“ občany, ten lumpenproletariát, který sem z příkazu nejvyšších orgánů nahnaly jednotlivé policejní stanice z nejubožejších čtvrtí. Generál věděl o tom příkazu, neboť všechna opatření proti levici v tom odvěkém zápase mezi duchem a hmotou musela být nejprve předložena jemu ke schválení. Byla to jeho vášeň, jeho neřest. Ty tlampače vlastně poskytly výbornou záminku — všichni ti jinak velmi mírumilovní nacionalisté, kteří se náhodou procházeli centrem města, nečekaně narazili na paličská hesla komunistů a považovali za svou vlasteneckou povinnost odpovédět na ně vlastními hesly. Tímto docela prostým způsobem se pak zrodila protimanifestace.

Policejní ředitel, který se právě dostavil, byl opačného mínění. Tvrdohlavě prosazoval, aby jeden z policejních důstojníků zašel nahoru do shromáždění a dal příkaz vypnout tlampače. Generál mu namítal, že bude moudřejší vyčkat. Zdálo se, že policejní ředitel dost rychle nepochopil, protože však generál mu byl služebně nadřízen a on si navykl nemíchat se do politických otázek, zmlkl. Za celá ta léta a při generálově vášni pro tento druh problémů dospěl k závěru, že se striktně omezí na úkoly dobrého četníka a zamotané a složité případy přenechá výhradně kompetenci toho starého lišáka. „Dejte pozor, aby nikdo nic nefotografoval,“ řekl mu generál a udělal po chodníku několik kroků vpravo. Policejní ředitel si zapálil cigaretu.

IO

Vzadu v trojkolce nervózně kouřil pederast Vangos, jenž dnes klesl zatím vůbec nejhlouběji. Tiskl obušek pevně mezi stehny a čekal, až Jangos zatuká na okénko dělící řidiče od nákladního prostoru, aby vyskočil a začal mlátit.

Neslyšel hesla, neviděl obličej, málo ho zajímalo, co se děje kolem. Cítil se v bezpečí a pro člověka ve stálém křížku se zákonem, jako byl on, byl to pocit nadmíru cenný, jenž mu zajišťoval jeho nenormálnost. Takhle ho nikdy nezatkou, nikdy ho nezavřou. V jeho představách dosáhla policie mytických rozměrů. Měl ve své čtvrti malou prodejnu kol, která mu umožňovala neustálý kontakt s mladými chlapci. Někdy jim půjčil kolo, to se pak s nimi mohl projet a v klidu si je ohmatávat, jindy jim hustil pneumatiky nebo jim opravoval nějakou součástku. Ostatně do chládku ho posadili jen dvakrát, a to tam nezůstal nikdy

déle než den. Jeho ochránci zakročili a byl hned propuštěn, vždyť také pro ně pracoval.

Když při osvobození zavěřil, že šanci má levice, chtěl vstoupit, i když trochu opožděně, do komunistické mládeže, aby se přiřadil k vedoucí síle oněch dnů. Sotva se vítr otočil, nemeškal a běžel na druhý břeh s prosbou, aby ho přijali jako vlastního syna. Považoval pro sebe za důležité být vždycky tam, kde byli představitelé řádu a zákona. Netrvalo ani měsíc a stal se vedoucím sekce nacionalistické mládeže v Kato Tumbě. Někdo ale vyčenichal, že obtěžoval chlapce a tak se ho s poděkováním zbavili. A když byl jmenován vedoucím chlapeckého prázdninového tábora, našli jeho nepřítelé zase příležitost, aby ho shodili. Zbývala mu už jen policie. Dával si velmi záležet, aby zůstal v jejích papírech dobře zapsán.

Jeho snaha dosáhla největší odměny, když ho jednou určili za osobního strážce královny Frederiky. S velkou vážností nosil u sebe fotografii, na níž byl zachycen vedle panovnice, byl to ten nejkrásnější dar, který mu Bůh v životě poskytl! Nebyla přece maličkost, že mohl jít ve stopách královniných podpatků, že mohl vdechovat vzduch prosycený jejími parfémy! Ovšem, ženy ho nezajímaly, ale královna, to je jiná věc! Je něčím víc než ženou, je symbolem ctnosti. Ach, k čemu všemu by se byl nemodlil za to, aby v době té oficiální návštěvy došlo k nějakým incidentům! Ale jak už to bývá, nedošlo k ničemu. Vesničané uctivě ustupovali a všude, kudy svým pružným královským krokem procházela, skláněli hlavy až k zemi. Samé kytice, dary, ženy v krojích, hláhol všech zvonů, pozdravné projevy starostů, rozhovory s předsedy monarchistických spolků, recitující děvčátka s mašlí ve vlasech a s náručí květín z řeckých luhů. Vryl si ten den do paměti jako uznání za svůj dosavadní život, jako rozhodující stupeň na své nesnadné cestě k moci. V den, kdy z vás, až

dosud chráněnce, udělají ochránce, se všechno změní. Pro Vangose už nic jiného nemělo v životě cenu. A s tím dlouhým frňákem, s de Gaullem to samé, udělali ho vedoucím čety. Dnes, zároveň s kámošem Jangosem — správný kluk, ale těžko se s ním vychází — zase z mnoha vybrali právě jeho.

Zrovna si zapálil další cigaretu, když ho přepadla nepotlačitelná chuť onanovat. Seděl v bedně trojkolky, ty její poskoky, navíc úzkost z té „nakládačky“, a tak pocítil potřebu uvolnit se tím, co mu často pomáhalo, když nemohl mít chlapce, kterého si vyhlédl. Obyčejně to dělával ve tmě některého okolního kina. Teď večer v bedně trojkolky byla stejná tma. Vybavoval si některé scény z prázdninového tábora, noci, v nichž procházel společné ložnice, šíleně vzrušený ostrým a zároveň libým pachem pubertálních chlapců, nebo rána, kdy se v umývárkách na své andílky díval, jak se myjí, skoro nazí, kdy kolem nich kroužil, předstíral náhlou péči — nepotřebují mýdlo? ručník? — a hltal je při tom nepřičetnými očima. Došel při těchto vzpomínkách skoro až k orgasmu, když ho z jeho křeče vytrhl smluvený signál. Vyskočil, přesvědčil se, že má revolver stále v kapse, uchopil obušek a připravil se k zásahu. Za okamžik pocítil, že trojkolka pomalu brzdí a zastavuje. Ještě než seskočil, uviděl otáčivý reflektor rychle přijíždějící záchranky. Zastavila přesně dva metry od kamikaze. Jangos mezitím sestoupil a postavil se vedle něho.

„Koho ztřískáme?“

„Toho raněného v záchrance.“

„K smrti?“

„Má zůstat bez sebe.“

Vangos se rozhlédl kolem, zjistil, že je v Dragumisově ulici, nedaleko třídy Alexandra Velikého a zprvu se mu zdálo velmi riskantní ukázat se na tak živém místě. Záchranku rychle obstoupili statisti — poznal mezi nimi Kro-

titele a Jimmyho Rváče —, kteří svými oběmi těly vytvořili hradbu, chránící sanitní vůz a jeho náklad před pohledy zvědavců. Šel spolu s Jangosem rovnou k zadním dveřím vozu. Trhnutím je otevřeli a surově vtrhli dovnitř.

Na nosítkách ležel muž střední postavy se zakrvácenou hlavou. Trocha světla, pronikajícího dveřmi vozu, vytvářela zelenavý přísvit. Muž se snažil o malátné obranné pohyby, jako na záda převrácený mravenec tápající po nějakém záchytném bodě. Jangos ho chytil za nohy a Vangos ho uhořil obuškem po hlavě. Rána zřejmě nestačila, neboť muž se ještě mohl hýbat. Vangos zvedal obušek, aby udeřil podruhé, a narazil při tom na střechnu záchranky, která dutě zazvučela. Zraněný začal křičet: „Pomoc! Pomoc!“ Aby ho umlčel, chtěl mu zacpat ústa rukou — tou, kterou před chvílí onanoval, ale zraněný ho kousl a Vangos zařval bolestí. „Ještě nemáš dost, neřáde?“ hulákal. V tom okamžiku spatřil vpředu vyjevenou tvář řidiče, jenž se na něho díval s hrůzou, neschopen pohybu, a pak tvář ošetřovatele, který se chabě snažil odstrčit Jangose od jeho bezbranné oběti. Zraněný jako by byl s nosítky srostlý. Dalo jim hodně práce, než ho konečně dostali z vozu.

„Zab toho Bulhara!“

„Zab toho zrádce!“

„Ještě! Ještě!“

Jeich práce byla hotová. O další se měli starat Krotitel a Jimmy Rvác. Vangos viděl, jak přicházejí a plivají si do dlaní. Oběť, zpola v bezvědomí, ležela na dlažbě.

„Jeď!“ přikázal řidiči.

Ošetřovatel zavřel zevnitř zadní dveře a záchranka vyjela. Jangos se vrátil k trojkolce, Vangos za ním, vlezl si zase dozadu. Odtamtud sledoval celou scénu. Když ti dva hromotluci za skandovaného řevu rozhořčených občanů: „Zab-tu-svi-ni!“ dokončili svou „práci“, nechali svou oběť na dlažbě a odešli. V tom okamžiku se rozjel i Jangos.

Těsně před zatáčkou Vangos ještě stačil zahlédnout, jak se nad nehybným tělem sklánějí dva chodci a snaží se je zvednout, aniž v té chvíli věděli, zda se jim to podaří.

II

Muž, jenž za podpory dvou chodců se potácel směrem k stanici první pomoci, když skoro zázrakem unikl lynčování v Dragumisově ulici, byl poslušec strany EDA Georgis Piruchas, projíždějící toho dne Soluní.

Neměl žádný důvod tady být, ani jít dnes večer na shromáždění Stoupenců míru, ale předchozího večera v Aténách, v bytě Z., když po vyslechnutí nahraných básní zůstali sami, mu Z. náhle řekl:

„Zítra jedu předsedat jednomu shromáždění v Soluni.“

Zamračil se. „Proč se na to tak tváříš?“ ptal se Z. „Nebudu ti nic říkat. Také tě nezrazuji, abys tam jel. Ale dej si pozor. Jsem z toho kraje, dobře je tam znám. Jedno ti radím — udeří-li tě, neváhej a oplat' jim to, nenech si to líbit!“ Z. mu odpověděl: „Víš Jorge, jestli některého udeřím, skolím ho na místě. A to se mi nechce.“ Ještě týž večer odjel Piruchas vlakem, aniž o tom řekl Z., a nazítří

ráno už vystupoval v Soluni. Tam ho hned informovali o obtížích s hledáním sálu, o pověstech, že je na Z. chystán atentát a o prvních srážkách před klubem Picadilly. Měl ještě týž večer odjet do Kavally, ale odložil odjezd, aby zůstal v blízkosti Z.

Obdivoval Z. Obdivoval jeho statečnost, jeho ušlechtilost. Když před šesti měsíci on sám onemocněl a musel být v Aténách hospitalizován, Z. se o něho staral jako bratr. Stačilo, aby mu zatelefonoval a už měl všechny dveře otevřeny. Z. si všichni velmi vážili. Jeho obdiv pro tohoto muže, tolik převyšujícího běžné smrtelníky a někdy prokazujícího tak dětskou neznalost světa, vzbuzoval v něm otcovské city, chtěl ho chránit.

Protože ho zranili ještě před zahájením schůze, uvažoval, dá se očekávat, že jsou rozhodnuti k tomu nejhoršímu, až bude vycházet. Věděl, jak je Z. hrdý a odvážný, chtěl ho proto vyhledat a říci mu, aby nevycházel sám, aby šel až s ním a se skupinou silných chlapíků, kteří by je bránili. Kdyby odmítal, byl připraven ho k tomu přinutit.

S tímto rozhodnutím odešel ze sekretariátu EDA, kde po celou tu dobu seděl u telefonu a sledoval události ve společnosti Tokatlidise, jediného, který tam ještě v tuto hodinu byl. Oba se odebrali na shromáždění. Měl nemocné srdce, byl ještě v rekonvalescenci, ale na tom mu teď málo záleželo. Instinktivně cítil, že tam jít musí. Doufal, že s odznakem poslance na klopě ho nechají projít bez obtíží.

Shromáždění se konalo nedaleko sídla strany EDA. Sotva vkročil do Hermovy ulice, již z dálky uslyšel povyk této noci hněvu. Přejel mu mráz po těle. Tentokrát vpustili do arény lvy, pomyslně si. Čím blíže přicházel, tím zřetelnější byly výkřiky. Takovou zdivočelost by byl nikdy nečekal. Množství pravidelně rozestavěných skupin, mezi nimiž volně přecházeli jiní provokatéři, vytvářelo obrovskou pavučinu, číhající, až se kořist objeví. Přestože byl hubený,

zesláblý a ještě skoro vrávorál, vrhl se do té vřavy, aby se dostal ke vchodu do budovy. Nikdo si ho zpočátku nevšímal. Prošel tím podminovaným úsekem jako dobrý odborník pro detekci min. Cítil se docela malý a pokořený takovou nestoudností. Ostře vnímal obličejy kolem sebe, jejich rysy si dobře vrýval do paměti, neboť se postará o to, aby hanebnost této noci se stala předmětem velké debaty ve sněmovně.

Jako poslanec žádal, aby mohl mluvit s policejním ředitelem. Obrátil se na jednoho policistu, ten mu však odpověděl, že ho tu někde zahlédl, v civilu, ale že mu ho v té tmě nemůže hledat. Proklouzl pak mezi policisty, tak důvěrně spojenými s fašistickými bojůvkáři, jako za bouře bývají mraky spojeny se zemí, až se zdá, že blesky nesrší z nebe, ale že to praská sama země, a dostal se docela blízko ke vchodu. Tam jeden poddůstojník, jeden strážmistr a jeden četník, které nikdy neviděl, stáli stráž — stráž čeho? Ujistili ho, že může bez obav projít dovnitř. Tlampače na balkóně zmlkly. Všude kolem něho byla záplava kamení, kusů dřeva, kusů železa — všechno to, co útočníci házeli do oken domu a co spadlo před vchod.

Dostal ránu do hlavy a zdálo se mu, že svět mizí. Otočil se a spatřil širokoramenného m'adíka s železnou tyčí v ruce, jenž se rozpřahoval k další ráně. Po suchých a vrásčitých tvářích mu začala stékat krev. Napolo omráčený stačil ještě, dříve než omdlel, se podívat po poddůstojníkovi, strážmistrovi a četníkovi, němých a nehybných svědcích, podobných sochám v sadech.

„Na co ještě čekáte, zatkněte ho!“ křikl na ně.

„Klid!“ — to byla jediná odpověď poddůstojníka.

„Jak to, klid? Omráčili mě! Jsem poslanec! Poslanec!“

Cítil, jak ho po těchto slovech začaly opouštět síly. Totkatlidis přišel právě včas, podepřel ho a zatáhl za železná vrata. Vytáhl kapesník, aby zastavil krvácení. Uviděl, že

před domem zaparkoval taxík. Byla to nečekaná příležitost, jak ho rychle dopravit do nemocnice. Ale dříve než měl čas vyběhnout, už k taxíku přistoupili dva provokatéři a pohrozili šoferovi, jenž byl nucen se co nejrychleji ztratit, aniž policie vůbec hnula brvou.

Ležel v hlubokých mrákotách, krev z rány nepřestávala téci, jeho srdce pomalu ochabovalo; slyšel se, jak šeptá:

„Je naprosto nutné upozornit Z., že nesmí vyjít sám. Jsou to lidožrouti. Zabijí ho.“

V té chvíli projížděla tudy záchranka. Tokatlidis ji máváním z prahu zastavil a požádal o převoz raněného. Ale už tu bylo takových dvacet dinosaurů, obstoupili vůz a zabránili mu v jízdě. Nějaký muž s deštníkem křičel:

„To je pro lidi, ne pro tamty!“

A špičkou deštníku ukázal na dveře, za nimiž raněný pomalu ztrácel vědomí. Ten muž vypadal jako britský lord. Bezvadně oblečený, uhlazené vlasy, úplný operní maestro.

Dva pacifisté, kteří právě stáli za dveřmi, pomohli Tokatlidisovi Piruchase zvednout a nést ho k sanitnímu vozu. Když zraněného přenášeli, deštník na něho hrozivě namířil. Poslanec se v té chvíli obrátil na obryleného policejního kapitána, který stál opodál:

„Cožpak nevidíte, že začnou znovu?“

Muž v brýlích se uvolil říci muži s deštníkem:

„No tak, vzdálte se!“ Nehnul však ani prstem, aby ho dostal pryč nebo mu alespoň pohrozil.

Švihák za hlasitého nadávání odešel.

Zvedli Piruchase, celého zkrvaveného a zpola v bezvědomí, do vozu a položili ho na nosítka. Tokatlidis a jeho dva pomocníci naléhali, aby mohli také zůstat uvnitř. Marně.

„Ale je to nutné. Zlynčují ho! Copak nevidíte, že jen čekají, aby se na něho vrhli?“

„Je tam ošetřovatel,“ odpověděl kapitán.

Sanitka vyjela a spustila sirénu, aby pronikla tím davem rozlícených šelem, ten to však spíše ještě vydráždilo. Všichni jako pravá smečka se vrhli za vozem, obklíčili ho, tloukli do kapoty, rozbili skla, žízniví, žízniví po krvi.

Generál na protějším chodníku se neubráníl gestu uspokojení. Měl s tímhle Piruchasem staré nevyřízené účty ještě z dob okupace. Oba se zúčastnili odboje, každý ovšem na jiné straně, z nichž každá byla rozhodnuta tu druhou zničit. Dnes večer konečně pozemská spravedlnost zvítězila. On je generál, ten druhý poslanec vydaný na milost a nemilost nelítostnému plemeni tlustokožců.

Když Tokatlidis viděl, že sanitka je vydána na pospas této hordě — všichni vypadali jako praví zabijáci —, chtěl přispěchat Piruchasovi na pomoc a vyrvat ho ze spárů těch žoldáků. Ale snesla se na něho v pravém slova smyslu lavina ran, kameny doslova pršely z nebe, vozovka byla plná kusů železa, musel si tím vším proklestit cestu, chtěl-li se znovu uchýlit za ta pevná vrata, svůj jediný možný úkryt.

Zavřen sám v sanitním voze, v této kleci s rozbitými okny, na jejíž kapotu dopadalo krupobití ran, které uvnitř zněly děsivě, s otáčivým reflektorem, který v pravidelných intervalech vrhal své světlo na hradbu těl, se sirénou, která přestala výt právě v okamžiku, kdy bombardování začalo, poslanec cítil, že jeho konec je blízko. Seběhlo se to tak rychle, že neměl ani čas si všechno uvědomit.

Teprve nedávno se z nemocnice dostal a už ho tam sanitka zase veze. Ale tentokrát si byl téměř jist, že tam živ nedojede. Z. měl ještě naději, že se z toho dostane. Tím, že se jejich zuřivost svezla po něm, uchránil snad svého přítele toho nejhoršího. Přál si to, Z. bude užitečnější než on, on

už ze sebe to nejlepší vydal. Účastnil se politického boje už od r. 1935, postupně poznal Metaxasovy žaláře, bojoval v ilegalitě, za občanské války, byl deportován, nakonec všechno přežil. V posledních pěti letech byl poslancem za kraj, jehož tabákové plantáže se postupně měnily v úhory, za dělnické město, z něhož se dělníci pro nedostatek práce postupně vystěhovali. Udělal, co jen mohl a nepovažoval se vůbec za nenahraditelného. Někdo jiný by mohl nastoupit na jeho místo. Ale Z. nepostradatelný byl. Ten teprve začal bojovat, byl ještě neopotřebovaný a svěží. Se svou statečností a kulturou mohl hodně dokázat. Kéž alespoň padnu místo něho, pomyslel si.

V tu chvíli se mu mimovolně vybavilo všechno to lynčování černochoů, o němž tak často čítal v novinách. Negra, kterého obklíčí, vlácejí jako dobytče pod záminkou, že znásilnil bělošku — bohapusté lži —, zatáhnou ho někam do zahrady nebo na nějaké opuštěné místo a tam ho nechají na pospas rozvášněné smečce. A náhle se mu zželelo všech těch černochoů, kteří zažili tuto strašlivou agónii, mnohem strašlivější, než je elektrické křeslo.

Přejel si rukou obličej a zjistil, že krev zaschla. Vybavila se mu tvář jeho dcery, studentky agronomie, jemná tvář se zářivýma očima. Kdyby věděla, kde a v jakém stavu je v této chvíli její otec! Dozví se to nazítří z novin, bude hořce plakat. Byl by šťasten, kdyby i on mohl ještě zítra číst noviny.

Neviděl je, ale tušil, že vytvořili všichni dohromady hradbu kolem záchranky. Připadal si jako vězeň v ochromeném vraku, podobném těm opuštěným nákladákům, jejichž kola nahradila cementová podezdívka, těm znehybnělým maringotkám nejchudších obyvatel bindonvilů, postaveným vedle cikánských vozů. Sanitní vůz nemohl dál. Zazdili ho tak, jako se odsuzují k slepotě okna, jimiž nemá proniknout slunce.

Už neměl sílu ani k nejmenší sebeobraně. Moje hodina přišla, řekl si. Viděl, jak se zadní dveře vozu rozlétly a jak dovnitř vtrhly dvě obludy z Apokalypsy. Pak už se nepamatoval na nic. Vzpamatoval se až na stanici pohotovostní služby, a zatímco obvazovali jeho rány, ptal se sám sebe, jakým zázrakem je ještě naživu.

I2

Krotitel, alias Varonaros, alias Varonas tloukl, až si schladil žáhu, byl teď nasycený, spokojený. Otřel si ruce o kalhoty a vrátil se zpět, aby zúčtoval ještě s několika dalšími. Když viděl, jak muži zvedají Piruchase, zeptal se jich:

„Proč se staráte o toho Bulhara?“ V jeho otázce však už nebyla vyzývavost.

„Dali jsme mu pořádnou lekci, my Makedonci,“ poznamenal někdo vedle.

Rozeznal Jimmyho Rváče. Varonaros dal sebevědomě najevo, že souhlasí a dodal:

„To že je mužský? Kus hadru to je! Nestojí vůbec za námahu!“

„Třeba kus hadru, jisté je, že je to jeden z jejich poslanců.“

Varonaros zmlkl. Nevěděl dobře, co to znamená „po-

slanec“. A ví bůh, že kašlal na to, aby to věděl. Dnes, ve středu, byly obchody odpoledne zavřeny, a proto se vrátil brzy domů. Měl v úmyslu večer zajít ke svému stánku, kam mu měl Georgios přivést fíky z Michaniony. Rané fíky, první v tomto roce, které chtěl rozložit pod vlhkou plachtu, aby do zítřka zůstaly pěkně čerstvé. Pak chtěl jít domů a starat se o své stehlíky, pěnkavy a slavíky. Měl na dvoře pěknou sbírku zpěvavých ptáků. Trávil s nimi nekonečné hodiny. Ale k sedmé hodině, když ležel natažen na posteli, přišel pro něj Leandros. Tohohle Leandrose nemohl sice vystát, ale vyzval ho, aby šel dál.

„Mastodont chce s tebou mluvit.“

„Co mi chce? Mám co dělat.“

„Chce tě vidět, kruci, asi bych v tuhle hodinu nepřišel jen proto, abych se podíval na tvůj ksicht, ne?“

„Musím do krámu. Georgios mi přiveze fíky z Michaniony.“

„Dobrá, to si řekni komisaři.“

„Vrať se a řekni mu, žes mě nenašel.“

„Nejseš žádněj trpaslík, aby si tě lidi nevšimli.“

„Řekni mu, že jsem nebyl doma.“

„A proč? To pořád jen my máme tahat hada z díry?“

„Nekvákej. O co zas dnes jde?“

„Prý to spěchá.“

S velkou nechutí šel s ním Varonaros až na komisařství. Tyhle Mastodontovy povolávačky ho rozčilovaly. Vždycky nebo skoro vždycky šlo o rvačku. Určitě ho zase pošlou někoho zmlátit. A Varonaros měl povahu siláka, nedokázal odmítnout. Mlátit mu nedělalo obtíže, a proto ho to vůbec nebavilo.

„Buď zdrav, Goliáši! Posad se.“

Komisař seděl v civilu za stolem a nervózně kouřil. Varonaros si přistavil židli, která se málem pod jeho zadkem rozsypala.

„Dnes večer tě odvezu na jedno shromáždění, kde se setkáme ještě s dalšími. Vezmu tě do svého vozu, za chvílečku vyjedeme.“

„Komisaři, dnes večer mi dodají fíky z Michaniony a já musím být v krámu,“ zažadoňil Varonaros.

„Místo, kde tě vysadím, je sto metrů od tvého krámu.“

„Ale nemůžu přece dělat i tu vaši rachotu a ještě být v krámě, komisaři. Fíky, to je choulostivé zboží. O ně se člověk musí postarat, nebo hnijou jako ryby. Zaplatil jsem je předem a ten chlap, co mi je má přivést...“

„Poslyš, Krotiteli, prodávat fíky, to není všechno, k tomu je ještě třeba mít krám!“

„Ale... já ho mám, komisaři!“

„Chytráku jeden! To vím, že ho máš, ale je to krám vdovy, Krotiteli! A když se řekne krám, znamená to zároveň povolení k otevření toho krámu. Už ti to dochází?“

„Povolení, ale vdova ho má, komisaři!“

„Samozřejmě, hlupáku. A kdopak vydal to povolení? Kdo ho podepsal?“

„No přece vy, komisaři!“

„A tady jsme u toho. Jestli máš aspoň špetku rozumu, měl bys pochopit, že já ho také mohu odebrat nebo ho nemusím obnovit, z jakéhokoliv důvodu.“

Varonaros se pohroužil do hlubokých úvah.

„Tak co, jdeš?“

„Samozřejmě, že jdu.“

„Chci, aby ses dnes večer po chuti vyřádil.“

„Já se radši nechci rvát, komisaři, radši ne.“

„Poslyš, Varonarosi, aby člověk dostal chuť k tanci, stačí, aby se pustil do kola. Jangos a Vangos jsou už hezkou chvílí na místě.“

Odmíchl se a podíval se mu upřeně do očí.

„Ještě něco,“ pokračoval, „nedávno jsem se dozvěděl, že se stýkáš s jedním komunistou, který v tvém krámě naku-

puje. Nezměnil jsi snad náhodou kabát? Možná že jsi teď při nich, kdo může vědět..."

„U všech svatých ne, tisíckrát ne, komisaři! Pokaždé mu říkám, aby šel nakupovat jinač! To on si nedá říct, ne já! Copak se dá zákazník jen tak vyhodit? Zákazník má vždycky pravdu. Ale nevybavuju se s ním nikdy, vždycky mu říkám, že pospíchám!“

Mastodont se usmál.

„Jak tě tak člověk poslouchá, řekl by, že něco skrýváš. Ale ať je to jak chce, nesmíme se opozdit.“

Vyšli z komisařství a nastoupili do vozu. Varonaros se posadil dopředu, Leandros dozadu. Varonaros obdivoval Mastodontův vůz. Medvídek zavěšený na předním skle poskakoval při každé nerovnosti, dokud nevyjeli z hrbolatých cest této chudé čtvrti na asfaltovou vozovku.

„Kdo to má dnes večer schytat?“ vyzvídal.

„Individuum z Atén, které sem přijíždí žvanit o míru. Rudasové mu chystají náramné přivítání. My jim to ale zatraceně osladíme, protože to individuum je v poslední době trochu moc důležité.“

„Jak to, komisaři?“

„Má pro strach uděláno a nebojí se uhodit. Proto potřebujeme chlapy jako jsi ty, abysme mu dali za vyučenou.“

Varonaros se bavil při pohledu na poskakujícího medvídka.

„To individuum si troufalo poslat do Londýna jednu svou přívrženkyni, aby roztrhla roucho naší královně.“

Varonaros se podrbl v rozkroku.

„Cože? On si troufl sáhnout na naši královnu?“

„Ale ne, ty pitomče, on to sám neudělal. Nechal to udělat tu ženskou. A v parlamentě nasadil jednomu našemu poslanci pěkný monokl.“

V té chvíli si Varonaros vzpomněl na své fíky. Autobus z Michaniony přijíždí obvykle v osm hodin deset. Bylo

třeba počítat, že s nákladem košů bude cesta z autobusového nádraží k jeho krámku trvat dobrou čtvrt hodinu. Georgios tam tedy bude kolem půl deváté. Kdyby se tak mohl v tichosti ztratit a jít rozložit své fíky po zemi, pokropit je!

„Kolik je hodin?“ zeptal se.

„Tři čtvrti na osm, proč?“

„Jen tak, abych věděl.“

„To pořád ještě myslíš na své fíky?“

„Ne.“

„Jestli chceš, abych vdově obnovil povolení, sekej dobrotu, rozumíš!“

Zabrzdl a vysadil je z vozu.

„Zaparkuju tu káru a vrátím se druhou ulicí. Budu vás mít na očích!“

Varonaros se ztratil v davu rozvášněných provokatérů. Jen on nic neřval. Zůstal nečinně stát, dokud ho neupozornili:

„Tohle je Piruchas! Rozbij mu lebku!“

Domníval se, trouba jeden, že jde o to individuum, o kterém mluvil ve voze komisař. Ale nevěřil svým očím. To má být ten, co má pro strach uděláno? Tahle třasořítka?

Až když svůj úkol skončil, dozvěděl se od Jimmyho Rváče, že to nebylo to „příslušné individuum“, to že ještě neodešlo ze schůze. Ale už prý to nebude dlouho trvat.

„Jak dlouho ještě?“

„Copak vím?“

Usoudil, že má čas odskočit si do svého krámku, postavil na své místo Jimmyho a zmizel v postranní ulici.

Na trhu Modiano, teď zavřeném, to vypadalo jako na hřbitově. Pach ryb a masa. Ve výkladech zmrazené výrobky. Bedny se zeleninou. Pozdravil se s hlídačem, který prudkým proudem vody splachoval zem. Došel ke svému krámku. Košíky fíků už na něho čekaly. Dodavatel je složil

u vchodu, protože už byly zaplacený. Odhrnul plachtu — pravé michanionské fíky, docela čerstvé, velké jako vejce, jednotlivé vrstvy proložené listy fíkovníků, aby se ovoce při dopravě nepoškodilo. Jeden vzal a bez oloupání ho snědl. Pak košík za košíkem vysypával na zem. Rukou rychle plody rozprostíral, přesto si však našel chvíli, aby spolkl ještě dva nebo tři, ty nejmedovější, listy však neodstraňoval, to by bylo trvalo příliš dlouho. Byly to čerstvé, ohromné fíky, zítra je bude moci prodat labužníkům za velmi dobrou cenu. Přikryl je pytlovinou, od hlídače si vypůjčil hadici a pokropil je. Pak stáhl železnou roletu, zamkl krám a s obavou, zda Mastodont nezpozoroval jeho zmizení, plaše vklouzl do řad dinosaurů.

Jimmy Rváč, když ho Varonaros opustil, se vrátil na místo manifestace. Ani jeho nijak netěšil tento druh „práce“. Byl boxer, což mu vyneslo jeho přezdívku. Rozdávát údery pěstí byl pro něho sport. Ale tady ho nutili mlátit někoho, kdo mu první přišel do rány a vůbec nevěděl, jak se bránit! Na tom nebylo nic zábavného, bylo to dokonce nesmyslné.

Ale co mu zbývalo? Byl dokař a práce v přístavu bylo stále méně. Každé ráno sebral svou výstroj a šel do doků, kde dlouho a marně čekal s kamarády, až ho zavolají, aby šel vykládat. Soluňský přístav odumírá. Jen zřídka se na obzoru objeví nějaká loď. Dokařů je mnoho. Sotva se naskytla nějaká práce, už tu byl policií placený odborář a vybral lidi. Zpočátku Jimmy nechápal, proč se na něho nikdy nedostalo. Rozzuřil se, vychrlil salvu nadávek a raději zmizel. Ale nazítří ráno, ať pršelo nebo bylo hezky, už tu stál zase a čekal, ví bůh na co... Jednoho dne dokař Vlamis, nejstarší z přístavu, který měl tak trochu všude své známosti, kápl božskou:

„Nejseš ty narozenej v Rusku?“

„Jo.“

„V Batumi?“

„Jo.“

„To teda, milej Jimmy, pro ně seš komunista. Proto nemáš nikdy do čeho píchnout.“

„Můžu snad za to, že sem se narodil v Batumi?“

„Nikdo neříká, že za to můžeš. Seš ale podezřelej. Jestli chceš, můžu jim říct, že souhlasíš, a uvidíš, jak se to všechno změní. Pak budeš mít práce habaděj.“

„Že souhlasím? A s čím?“

„Nestarej se. Obyčejná prácička, dohromady nic.“

„Řekni, že souhlasím. Ruce mám silný a práci mám rád. Mám zájem pracovat co nejvíc dní v týdnu.“

O několik dní později přišel za ním kdosi z tranzitního přístavu a začal s ním mluvit o komunistickém nebezpečí, které hrozí zemi a o těch levičáckých lumpech, kteří by rádi podřezávali lidi krabicemi od konzerv. Dodal, že zde v Soluni je nebezpečí zcela největší, neboť při první srážce sem vtrhnou Bulhaři a všechno to tu obsadí, vždyť jen číhají na přístup k moři. „Jsi dokař, znáš důležitost lodí. A protože děláš box a my právě potřebujeme dobré svaly, dáme ti příležitostně vědět,“ zakončil.

Jimmy horlivě přisvědčoval. Moc z toho kázání nepochopil, ale už nazítří pocítil rozdíl. Když byla práce, zavolali ho prvního, mohl si dokonce dovolit pracovat pět až šest dní v týdnu. Byl zapsán do seznamu pod číslem 7. Povolali ho několikrát při různých manifestacích, jako byla ta dnešní. Vždycky se přinutil dát pár ran pěstí, ale v hloubi duše nepřestal považovat box výlučně za sport.

Teď už stál zase na svém místě mezi manifestanty, odkud odešel jen proto, aby honil sanitku. Pozdravil několik dokařů, kteří házeli kameny a hulákali, chroupajíce při tom burské oříšky.

13

Kdosi přišel říci Z., že Piruchas cestou sem na schůzi byl zraněn, ztloukli ho prý tak, že musel být okamžitě převezen do nemocnice. Věděl, že má srdeční chorobu. Sám ho v Aténách léčil, ležel tam v nemocnici déle než dva měsíce. Spathopulos zmizel. Piruchas byl vyřízen. Brzy musí dojít na něho, o to se nemusí bát.

Zůstal sám na pódiu, jeho povinností, dnes více než kdy jindy, bylo promluvit v zájmu míru. To vše, co už uvedl — čísla, statistiky, prohlášení slavných lidí, politických vůdců — to všechno bylo velmi dobré, ale nevystihovalo to nic z toho, co cítil. Dělalo mu potíže se dobře vyjádřit, neboť dnes večer ho cosi dusilo, stahovalo mu hrdlo; byl to protest, který se chtěl zvednout nad toto město, nad tuto zemi, nad tento svět a doletět až k jiným planetám.

Neboť život stál za to, aby byl žit. Nesmiřoval se s žádnou smrtí. Nepřijímal ani tu biologickou smrt, s níž se

setkával denně ve svém povolání. Zmocnila se ho neznatelná úzkost. On, psanec v tomto sále se zavřenými okenicemi, nacpaným lidmi, kteří si ho přišli poslechnout, s opakujícími se návaly mdloby, sám a zmučený, nový svatý Štěpán, kamenovaný nevěřícími, v jejichž prvních řadách stál setník Šavel, jenž později po zjevení na cestě do Damašku se trpce kál a stal se Pavlem, hlasatelem, apoštolem nového, proti idolům bojujícího kultu, on, postrádající oči té ženy, které se mu nepodařilo nikdy si vskutku přivlastnit, postrádající hlas té ženy, která teď jistě v prostředí pokojného domova pečuje o děti, kolik stesku, kolik navždy ztracených oblázků na plážích jeho dětství, nedaleko rodného místa, vesničky skoro pohlcené horou, čelistí, z níž čtverhranné zuby domů jeden po druhém vypadávají a zbývají jen hastroši a pece na opuštěných dvorech, v nichž už nikdo nepeče chléb, ten pravý venkovský chléb; je šest hodin, doba, kdy se dojí kozy, večer, vesničané a on, ještě dítě, mluví o veslech, která se stala nepotřebná, říčko, kolébko mé první lásky, jak jsme mohli vyrůst, aniž bychom se kdy, vůbec kdy setkali a tys vyschla, bílé oblázky jako kosti mrtvých v tvém řečišti, a já jsem se stal tím, kým jsem dnes, ochuzený o oči té ženy, aniž by kdo kdy věděl, jak nesmírně jsem ji miloval, jednoho dne odjela, jen tak, odjela do ciziny, vdala se, měla děti, jen tak, a vrátí se zpět teprve až bude stařenka, scvrklá stařenka; kterou noc a jakými tajnými cestami jsme se poučili o věcech, které musíme teď zapomenout a naučit se jiným, které musíme znát, aniž nás je kdo kdy učil, té chudobě, která se vrství na chudobu, já docela malý před velkým žebrákem lidství, almužnu, prosím, vždyť prší; gardénie v krčmě, zabalená do stanionu, žena si ji připichuje na živůtek, pak balónky, které bouchají jako děla na Lykabettu o slavnostech, které bouchají, drobné, do všech stran roztroušené blanky, obzor je jimi

zaplněn, ty balónky, které chtěly vylétnout vysoko a které útlá ruka prodavačky stahuje k zemi, aby se tam setkaly se zapálenými cigaretami zákazníků; všechno, hudba, tvůj pohled, jenž přehlížel deset uplynulých let, kdy jsi byla ještě téměř holčička a já tě miloval, já tě obdivoval, chtěl jsem z tebe udělat svou ženu, jak tvůj obličej zvráskoval, jak moje vlasy vypadaly, jak naše těla ztěžkla; ten vrcholný pocit, když jsem tě tiskl k sobě, když nás nemohl nikdo vidět, kdy nezáleželo na ničem jiném než právě na tom okamžiku, ten vrcholný pocit, který teď nacházím v myšlence, v myšlence, která obsahuje všechno a všechny, a proto jsem vysoko nad tím mořem mraků, neboť nechci zemřít.

S tímto protestem se vlastně probudil už dnes ráno. Když odcházel z domova, políbil ženu, políbil také děti, vzal si s sebou jejich fotografie, aby je mohl ukázat přátelům, ale po celý let se na ně díval, sentimentálním ho udělalo něco, o čem by to byl nikdy nepředpokládal, rodina, toto nezbytné zlo. Ale kromě ní nebyl život vtěsnán do prefabrikovaných společenských forem. Kromě ní existovalo jiné nekonečné omezení. Jeho pohnutky a činy, to nebyly pohnutky a činy politika. Nebyla mu vlastní ta chladná logika, která vede ke kompromisům a umožňuje všem přežít, všem, kromě hrdinů. Prudké city ho hnaly k prudkým činům, nikoli negativním, k násilí a proklínání, ale pozitivním, k přesvědčování, k získávání, k vedení.

Ne, nemohl být sám. Tisíce těch, kteří zemřeli před ním, nedospěli vůbec k pochopení toho, co ho teď znepokojuje, nedokázali seřadit jednotlivé obrazy života, jenž bude brzy založen do archívů věčnosti. Jako dítě si hrával s obtisky. Později se z obtisků stala skutečnost. A on si vytvářel sny. Chtěl lodí obeplout svět. Před měsícem vystoupil na pohřební mohyly u Marathónu. Vykonal ten pochod sám, docela sám prošel těch dvaadvaceti kilometrů, opásán

řeckým praporem. Pochod míru. Stoupenci míru. Za trvalý mír na této zemi. Aby už nikdy nebyl žádný Vietnam, žádná Hirošima! Mír psaný písmeny z bílého chleba. A pak jednou v neděli ten výlet po lodi „Radost“ na Eginu, ostrov podruhé okupovaný Němci, tentokrát turisty, zatímco matky uvězněných vlastenců čekaly na okamžik, až v hovorově spatří své syny. Dvacet let strávených v žaláři — zato němečtí turisté, v šortkách a s fotoaparáty místo někdejších holínek a pušek, využívali posledních paprsků slunce, sklíčeného takovou nespravedlností. Poznala ho tehdy jedna stařena z Kalamaty, celá v černém: „Ach pane doktore, mám velké trápení a moc starostí. Přišla jsem sem, abych zase uviděla syna. Co udělal špatného? Bylo mu tenkrát šestnáct let! Co věděl o světě?“ — „Sprechen Sie deutsch? Sehr gut! Prima! Ein Nescafé, bitte! Naos Aphaia!“ A pak nevýslovně smutný návrat na lodi „Radost“. Jak, jak jen se s tím vším smířit?

„Blažení pacifisté, neboť oni se stanou dítky božími,“ řekl.

Mezitím vstoupili dva policejní důstojníci, aby vypnuli tlampače.

„Zranili mě,“ řekl jim Z. a ukázal na místo nad okem.

„Postaráme se, aby váš odchod proběhl bez incidentů,“ slíbili.

„Policejní kordón bude mít za úkol vás chránit. Nemusíte mít strach.“

„Nemám strach o sebe, ale o všechny ty lidi v sále.“

„Uděláme potřebná opatření. Ale pro vás platí příkaz vypnout tlampače.“

„Tlampače nemohou být vypnuty. Je mnoho těch, kteří sem přišli, ale museli zůstat venku. Kdybychom je sem byli vpustili, byli by sem s nimi vnikli i provokatéři. Ale i ti venku musí slyšet, co říkáme.“

„Demonstranti se bouří.“

„Je povinností policie je rozehnat. Tuto manifestaci jsme organizovali my. Ne oni. Co dělá policie? Přišla nás chránit, nebo nás zradit?“

„Ale pane poslanče...“

„Naposled vyzyvám prokurátora, generála, policejního ředitele, prefekta a ministra, aby chránili život mého kolegy Spathopulose, o němž nevíme, co se s ním stalo.“

I4

Policejní ředitel vtrhl do hotelu jako víchr. Našel ho vyděšeného v hale.

„Protože se vaši přátelé, pane Spathopulosi, domnívají, že jste byl unesen a že vás mučíme po vzoru nejlepších gangsterských filmů, prosím vás, abyste přijal mou ochranu a v mém doprovodu se odebral na schůzi. Z. nás nepřestává z tlampačů provokovat.“

„To, co se děje, je hanebné,“ protestoval Spathopulos, „copak jsme někde v Katanze?“

„Ty tlampače je pobuřují!“

„Tak ten dav rozežněte! Proč to neuděláte?“

„Už se s tím začalo.“

Cestou Spathopulos slyšel, jak tu a tam některý policejní důstojník prohodil:

„Hněte se, hoši! Pobijete je zítra! Ustupte trochu!“

A ještě než vstoupili do budovy:

„Není tam snad ještě jeden východ, kterým by nám mohli uniknout?“

„Bulhaři prašiví, pojďte!“

„Z. na šibenici!“

„To, co se děje, je hanebné, pane policejní řediteli,“ opakoval Spathopulos rozhodnějším tónem. „Neslyšíte snad, co volají? Proč je nezatknete? A tomu se říká stát!“

Pak překročil práh železných vrat a vystoupil do třetího patra, kde Z. stále ještě mluvil.

15

Konečně je tady, pomyslel si Z., když spatřil Spathopulose u vchodu do sálu. Vrací se z onoho světa, jako Lazar. Už jsem si myslel, že zmizel navždy. Vrátil se. Co však říci o těch, kteří se nikdy nevrátili a kteří nám zanechali nesdělitelné poselství? O všech těch mrtvých, kteří nám kolují v krvi a kteří nám nikdy nekladou otázky, jaké jim klademe my? Noc bez tajemství, velká, černá, pravoúhlá jako dveře. Žádají-li ti dva důstojníci, abychom vypnuli tlampače, pak jen proto, že tyto tlampače nocí prorážejí.

Musím mluvit, ty tváře o to žádají. Ale v den, kdy se Lazar vrátil z onoho světa, vše co dokázal říci bylo: Mám hlad. Mám hlad, to znamená začínám život od začátku. Chci znovu jíst. Chci znovu spravedlnost, rovnost, mír.

Potůček, v němž dvě krávy smáčejí své nohy. Slunce v zenitu a já, bičovaný jeho světlem. Co říci víc? Nevím. Když dozní zvonek telefonu, příliš rychle se domníváme,

že už nikdo na nás nemyslí. A přesto se ukolébáváme jinošskými představami, vidíme se v loži ženy — ne sebe, ale svůj obraz. Zabijí-li mne, i já se stanu pro ostatní takovým obrazem. Nehmotná tvář, která bude hledat potvrzení sebe sama v zornici těch druhých.

Tento den prosakoval po kapkách mým mozkiem, v téhle chvíli neschopným sledovat události. Vedle nás pomalu narůstá skutečnost, která, až dozraje, nás zděsí.

Sladká je láska, ale pro mne je ještě sladší být s tebou, s tebou ve chvíli, kdy se vzdáváš, kdy se chvějí nervy na tvém krku. V hodině, kdy se ve mně ztrácíš a kdy já tvé ztracení ovládám. Ty, odevzdané i rozvášněné moře, podle nálady věčná i pomíjivá, potůček, úvoz, v němž zpívají ptáci s červenými drápky, ty a já, mír.

Policajti přišli poskvřnit náš sál, a co vlastně chtěli? Prohlédli si to tu a odešli. Trhlina se prohloubila, a z toho mám strach. Prvně mám strach z toho, že vidím sebe změněného ve fotografii. A přitom mne k tomu všechno žene. Proč?

Jedna fotografie se řadí v arzenálu mrtvých ke druhé. Rozrážejí čas jako lodní kýly oceán. Oceán je však věčný a lodní kýly jím jen projíždějí.

Co jsem to říkal? Jim nic. Mluvil jsem sám se sebou. Ano, život je krásný, když telefon nezvoní, tvá ruka je v mé ruce, když nervy tvé šíje reagují na mé rty, ano, život je krásný, když lidé neumírají na leukémii.

Těžko se mi hovoří na veřejnosti. Proto nemohu povědět vše, v čem se utápím, vše, co se ve mně nakupilo. I slova jsou symboly. Jen city jsou skutečné. Nenacházím potřebná slova, jimiž bych ti řekl, že tě miluji, že nemohu žít bez tebe, můj míre.

Punčochy a kalhoty schnou na šňůře, přidržovány rachitickými a rezatými kolíčky na prádlo. Kdo jsi?

Já, já jsem muž zajatý v tomhle sále, jenž nemůže mluvit.

Ti lidé sem přišli, aby mne vyslechli a já jsem téměř nic neřekl. Dnes lidé už nevěří v cenu slov, věří jen obrazům. Také já se pro ně stanu fotografií takového typu. Vklouznu do jejich domovů jako fotografie.

To všechno se nenechá oddělit od technického pokroku. Ti, kdo se domnívají, že existuje duch mimo technický pokrok, dopouštějí se nesmírného omylu. Ale už je tady zase závat a já vidím velké rudé vejce, velké jako náměstí, rudé jako Rudé náměstí v Moskvě, někdo ho rozbíjí, puká, vylétá z něho pták, moje matka je přece uvařila, vylétá z něho pták, a letí do výše. Prolétá atmosférou, stratosférou, ionosférou. Řekni mi, co teď cítíš? Duše se svírá, srdce se svírá. Všechno závisí na jednom telefonním hovoru, který musím uskutečnit, až tato řečnická parodie skončí. Letadla startují. A my se mstíme za vše, čím jsme nebyli. Fiasko.

Přijď, vrať se, musím s tebou mluvit. Hlavně neváhej s příchodem. Já se nezdráhám s tebou mluvit. Chybíš mi. Život je krásný, když všichni mají co jíst, pít, když všichni mají čím se opájet.

„Je to hanebné, co se tu děje!“

„Co chcete proti tomu dělat?“

„Rozežněte je!“

„Neobávejte se ničeho.“

„O to nejde.“

„O co tedy?“

„Musejí se rozejít!“

„Zajistíme vám odjezd v autobusech.“

„To nelze připustit!“

„Pročpak?“

„Autobusy, to je léčka. Jak jednou budeme uvnitř, mohou nás kamenovat, jak se jim zlíbí. Naučili jsme se ničemu nedůvěřovat.“

Kůže se mi potí, svět zaplavují motorizované nohy. Celé armády lidí, kteří už nemohou být lidmi. Dopisy, které

nedostihly kohosi, kdo se stal legendou. Země křičí. Bezprávi křičí. Nechci se stát fotografií!

Mají zpoždění, ztloukli toho druhého a vůbec jim nevadilo, že má nemocné srdce! Soluni, krásná Soluni! A teď je konec. Dobrou noc. Svět se svírá. Srdce se svírá. Největší hloupost je, že jsem si nezvykl mít strach.

„Odchod je kontrolován!“

„Nejsme přece obležení od Missolungy!“

„Nehrozí žádné nebezpečí.“

„A co kameny?“

„Útočníky jsme zahnali.“

„Až kam?“

„Za demarkační čáru vašeho hotelu.“

Pro tuto chvíli sbohem, má lásko. Láska je vše, co nepřišlo, co neexistovalo. Jinde jsi ty, jinde jsem já. Pro nás dva nastane také jednou den spravedlivé očisty.

16

Jangos přibrzdil a nadzvedl se na sedle, aby přes mříž jednoho hodinářského výkladu zjistil přesný čas. Ale ciferníky všech do výkladu nacpaných hodin ukazovaly jinak, takže nevěděl, na čem je. Pokračoval v cestě, až ho jako páčka spínače, spadlá při krátkém spojení, přímo uhodily do očí reklamní hodiny jednoho obchodu. Bylo devět hodin dvacet, čas, kdy už měl být na určeném místě. Měl tři minuty zpoždění. Zatukal na okénko, v jehož rámu se objevila Vangosova tvář.

„Kamaráde,“ zavolal na něj, „přišla chvíle nakládačky!“

Plným plynem se rozjel k místu manifestace. Rozhodl se, že pojede jinudy, aby na sebe neupoutal pozornost. Nejlépe bude to vzít velkou oklikou přes třídu Alexandra Velikého, pak nahoru ulicí Aristotelovou, zabočit do třídy Egnatia, tam ostře odbočit a zmizet v malých uličkách na trhu, které tak dobře znal, a zastavit až na druhém konci

ulice Spandonisovy, která ústí jako tajná chodba přímo do středu té dnešní rvačky.

Když projížděl městem, zdálo se mu poměrně klidné. Málo chodců, málo aut, hodně výkladů bylo sice osvětleno, ulice však přesto byly temné, ne však natolik, aby musel rozsvítit reflektor. Jakoby ten druhý rozjitřený svět byl tisíce mil daleko, a přitom byl jen pár kroků odtud. Třebaže jel poměrně rychle, stačil si všimnout milenců, kteří se procházeli zavěšeni, skupiny mladých flinků, postávajících před Lambropulosovým obchodním domem, dvou Američanů z torpédoborce VI. flotily, který právě kotvil v přístavu. Zastavil na červenou a všiml si malého pouličního prodáváče, jehož široká ošatka byla plná čerstvých preclíků, nakupených do pyramidy. Měl chuť si jeden koupit, sbíhaly se mu sliny, ale skočila zelená a neměl čas. Město žilo svým obvyklým večerním, poklidným, netečným životem na břehu moře, které tento večer také dýchalo klidně. Zabočil do Aristotelovy ulice.

Prudká zatáčka hodila Vangose na protější stranu bedny. Zaklel, jsa si jist, že Jangos, zabraný do řízení, se o něj nestará a nic neuslyší. Oběma rukama se chytil zadního kraje bedny a bavil se pozorováním bílých pruhů na vozovce, které ubíhaly dozadu, jako když na filmovém plátně ubíhá bílá brázda za podmořským torpédem, vypáleným přímo proti velitelské lodi nepřátelské flotily.

Jangos byl teď v blízkosti kavárny Petinos, tam, kde před několika hodinami napadl tu poslankyni. Pak projel kolem klubu Picadilly, kde předtím strhl ten nápis, ještě tam po něm zela dřevěná kostra zapíchnutá do půdy trávníku, rozdělujícího vozovku na dva pruhy; podobala se kostře draka, který uvízl v elektrických drátech.

Prudce otočil hlavu, jako kdyby při nějakém defilé zdravil oficiální osobnosti na tribuně, a spatřil své opuštěné stano-
viště, ponořené do tmy. Trůnil nad ním jako němá kletba

obrovský blok tabákové továrny. Svítilo jenom kino Elektra, svítilo lakomě a jen samo pro sebe. Samozřejmě v této chvíli nebyla na stanovišti jediná dodávka. Bylo plné na sebe narovnaných bedýnek, pytlů s cementem, soudků, všeho toho, co jeho kamarádi budou zítra rozvážet. Třebaže přelétl své stanoviště v té temné ulici jen letmým pohledem, svítlo mu, jaký význam má pro něho ten dnešní úkol: tahle „nakládačka“ mu v budoucnu zajistí všechny ostatní.

Po obou stranách Aristotelovy ulice ubíhaly kolem něho arkády a klenby neobyzantských rezidencí, které vnímal jako celistvou a jednolitou zeď. Na křižovatce Aristotelovy ulice a ulice Hermovy viděl v pozadí na levé straně hrozivé obrysy postav. Doléhal k němu nesrozumitelný hlas z tlampače. Byl by mohl zajet rovnou do Spandonisovy ulice, ale bál se, že by ho mohl uvidět někdo příliš zvědavý, z něhož by se mohl později stát nepříjemný svědek. Podle Ichtyosaurových pokynů zajel až do ulice Egnatia. Před sídlem strany EDA bylo neobvykle rušno, ale vůbec ho nenapadlo se tím zdržovat, jeho vlastní „práce“ byla jinde.

Na křižovatce Aristotelovy ulice a ulice Egnatia vysunul levou ruku a strážník mu dal znamení, aby jel. Po pravici měl centrální komisařství, to, kam zajel po incidentu před klubem Picadilly. Projel těsně kolem strážníka stojícího na vyvýšeném dřevěném podstavci a zahrnul do bludiště špatně dlážděných uliček krytého tržiště. To znal jako své boty.

Podle nadskakování zadku trojkolky Vangos pochopil, že jsou skoro u cíle.

Trh byl mrtvý. Velké plachty kryly zboží. Svítilo jen málo světél. Nikde ani kočka. Vepřové kotlety za výkladem řezníka připomněly Jangosovi jeho hlad. Vůně oliv, oleje, prvních jahod, dosud nedostupných rajčat — u nich bude třeba vyčkat až do července, kdy kilo klesne na tři

drachmy — pach okurek, stejně drahých, jako je skopové, to všechno ho dráždilo. Zařadil dvojku, obratně vytočil zatačku, aby se vyhnul naskládaným vajíčkům a konečně spatřil obchod s klobouky, kabelkami a kufrý na rohu úzké Spandonisovy ulice. Vypnul motor a trojkolka se po několika metrech, těsně před křižovatkou zastavila. Vrhli se k němu tři chlapi, kteří, jak se zdálo, tu už na něho dlouho a netrpělivě čekali. Jangos seskočil a přikryl poznávací značku kusem hadru, který s sebou vzal. Neměl provázek a tak si pomohl, jak se dalo. Číslo bylo úplně zakryto.

„Deš pozdě,“ řekl mu jeden z těch tří.

„Cestou sme zlinýrovali ještě jednoho.“

„Máš štěstí, že tamten ještě neskončil svoje kázání! Dobrý, teď ale dávej bacha. Posad se na ten svůj stroj, nohu drž na pedálu a nehni se odtud. Jasný?“

Jangos sice těžko snášel příkazy, tentokrát však poslechl jako školák. Asi deset chlapíků, které dobře nemohl poznat už proto, že neměli uniformu a že k němu stáli zády, vytvořilo před ním hradbu jako fotbaloví hráči, když protivník se chystá střílet volný kop. Třebaže je ze svého sedadla trochu převyšoval, jen těžko rozeznával, co se děje vpředu. Řev k němu doléhal jako hukot řeky.

Není to náhodou, pomyslel si, že se to všechno odehrává v tomhle okruhu: je tu centrální komisařství, klub Picadilly, naše stanoviště, manifestace, hotel Kosmopolit, kde se ten chlap usídlil, a hned vedle sekretariát strany EDA. Všechny ulice v tomto okruhu se protínají v pravém úhlu. Jen jedna je příčná, tahle malá, asfaltovaná ulička, kde právě čeká. A on jako zuřivý šachista vyrazí napříč do osudného pole mezi ty pěšce, věže a jezdce, aby dal jejich králi mat.

I7

Josef se nemíchal do politiky, a ještě méně do politických stran. Měl dílnu nedaleko ministerstva pro Severní Řecko a tam pokojně truhlářil, nikoho nerušil. Dnes večer se zdržel trochu déle u svého ponku, chtěl dodělat podkovovitý stolec, jež měl nazítří dodat hokynářce ve své čtvrti. Nedávno zbohatla díky všem těm nově postaveným činžovním domům v okolí. Chtěla, jak sama říkala, nahradit ty staré krámy, co měla doma, pěkným moderním nábytkem. Vzroste tím i věno její dcery, která bude brzy na vdávání. Všecko objednala u Josefa, a za předem sjednanou cenu.

Kolem půl deváté už toho měl dost. Pach dřeva zhoršoval jeho astma. Rozhodl se, že se trochu projde podél moře a že se nadýchá svěžího vzduchu. Šel soustředěně, zabrán do sebe; prošel starým zájezdním dvorem a chtěl pokračovat Venizelovou ulicí. Z dálky si všiml shluku lidí a hned si pomyslel, že jde o nějakou nehodu. Na křižovatce,

když čekal na zelené světlo, se octl vedle jiného chodce.

„Co se děje?“

„Nevím.“

„Manifestace?“

„Uvidíme.“

Když skočila zelená, přecházeli společně, ale na protějším chodníku pokračoval Josef směrem doleva, rozešli se bez pozdravu, vůbec se neznali, druhý šel vpravo.

Když přišel blíž, začal Josef chápat, co se děje. Lidé se rvali a házeli na jeden dům kameny. Proč? Místo aby zůstal stát, šel dále, hnán zvědavostí. Došel až k Adamsově obchodu, kde jeho pozornost upoutala dřevěná panna, jejíž nahota podivně kontrastovala s bohatou dekorací výlohy. V odrazu výkladní skříně uviděl nějaké dva muže, kteří právě chytili třetího, jenž před nimi utíkal. Pustili se do něho ze všech sil a pěkně ho zkopali. S energií, kterou dává pocit nespravedlnosti, se oběti podařilo chytit jednoho útočníka za nohu a porazit ho, ale druhý, větší, zakročil. Vytáhl jeden z těch širokých námořnických opasků, opatřených těžkými kovovými háky, a tím ho udeřil.

Josef se díval kolem. Na různých místech tatáž scéna s rozdílnými herci, jako živý obraz znásobený řadou zrcadel. V tom okamžiku ucítil, že mu někdo urval ošoupanou klopou kabátu. Donutili ho, aby se otočil a on se octl tvář v tvář chlapovi s neklamným výrazem narkomana, který přejížděl po jeho klopě, jako by ji chtěl prodít.

„Kde máš odznak, špendlík?“

„Jaký špendlík?“

„Tak ty nepatříš k nám?“

Pustil klopou a zasadil mu ránu pěstí do žaludku, Josef se zlomil v kříži. Měl chronické žaludeční vředy.

„Proč mě bijete? Co jsem vám udělal?“

Ale už byli kolem něho další. Někdo ho dloubl do žeber, aby se otočil a vtom dostal prudkou ránu do obličeje.

Začal krvácet. Co se to vlastně děje? Dal se do křiku:
„Pane strážníku! Pane strážníku!“

Policista, který stál pár metrů od něho, dělal hluchého. Další kopnutí do zad zasáhlo páteř. Sesypal se na zem a v této pozici zahlédl, jak kdosi rozbíjí židli a její kusy rozděljuje do chtivých rukou, které se v mžiku vyzbrojily těmito improvizovanými obuškami. Josef omdlel.

Když se probudil v nemocnici na oddělení první pomoci, právě mu sešivali ránu nad obočím. Cítil krutou bolest. Kdo ho sem dovezl? Jak? Tolik otázek, na něž nezná odpověď! Zdálo se mu, že ho pálí kosti až v samém morku. Sotva ho ovázali, spěchal domů.

Hodiny utíkaly, on však nebyl schopen usnout. Trápilo ho pomyšlení, že nebude moci dodělat podkovovitý stůl a dodat ho hokynářce, jak slíbil. Napadaly ho černé myšlenky. Na první pomoci slyšel mluvit o jakémsi Z., kterého neznal, o jakýchsi pacifistech — a kdo by nebyl pacifista? On, dobrák Josef, nedovedl věřit v obraz Ukřižovaného. K půlnoci někde zakokrhá opuštěný kohout. Zatukali na jeho dveře. Zvedl se — žil sám, žena mu umřela před třemi roky, dcery se vdaly, syn pracoval v továrně někde v Porúří — a dříve než otevřel, zeptal se:

„Kdo je to?“

„Policie.“

Roztřesenou rukou otevřel.

„Pojď s námi.“

„Kam?“

„Na centrální komisařství.“

„Okamžik, ustrojím se.“

„Ne, pojď jak jsi, v pyžamu, přehoď si jen kabát, vůz čeká.“

Provedl to, třebaže ho zase celé tělo rozbolelo. Na komisařství ho zavedli rovnou do kanceláře policejního ředitele. Byl tam skutečně on osobně a řekl mu, aby se posadil. Vypadal velmi vlídně.

„Josef Zaimis, syn Leona Zaimise?“

„Souhlasí.“

„Povoláním truhlář?“

„Souhlasí.“

„Papíry máš v pořádku, Zaimisi. Neměl by sis je pospínit. Chápeš, co chci říci?“

„Ne moc dobře.“

„Vyjádřím se přesněji. Uděláš lépe, když nepodáš žalobu proti X. Jsi hodný hoch, policie si tě váží. Chápeš jistě, že jde o pouhé nedorozumění. Považovali tě za někoho jiného a jestli na tu nehodu zapomeneš, nám se tím odlehčí. Tak o to jde. Budeš-li kdy něco potřebovat, jsem ti k dispozici.“

Poprvé se na něho obracel skutečný policejní ředitel. Do určité míry tím byl polichocen. Jeho pracovní povolení záviselo jen tady na těch.

„Jsi volný. Promiň, že jsme tě obtěžovali v tuto hodinu a ve stavu, v jakém jsi. Ale zítra už by bylo příliš pozdě. Ti druzí by nás předběhli. Stačí, když si ráno přečteš noviny a pochopíš, proč jsem tě nechal přivést. Tak jdi, dobrou noc.“

Josef se vrátil domů ještě zmatenější. Teď už kokrhali všichni kohouti ve čtvrti. Čekal, až se zcela rozední a spěchal si koupit první vydání novin.

Chodec, jenž na křižovatce odešel od Zaimise a pokračoval vpravo Venizelovou ulicí, spatřil, jak opačným směrem přichází muž s hustým obočím a jak se zastavuje před obchodem se šicími stroji Singer. Zacharias — tak se chodec jmenoval — také nevěděl, k čemu všechen ten vzruch, ty rvačky, ty kameny, ty kusy židlí rozdávané jako hostie věřícím. Zůstal ze zvědavosti stát jako zevloun a viděl, jak

kolem muže s hustým obočím, který teď došel až těsně k němu, se utvořil kruh lidí. Někdo řekl:

„Pane řediteli, zůstaneme tady, počkáme si na ně až do rána, a pak je vyřídíme všechny.“

Pan ředitel mu protektorsky poklepal po rameni a odpověděl: „Mlč. Mluvíš hlouposti. Vím o tom víc než ty.“

A muž s hustým obočím, kterému ostatní říkali „pane řediteli“, odešel s dvěma či třemi členy skupiny.

Zacharias se polekal. Samozřejmě, neměl tu co dělat. Jen tudy procházel cestou z trhu na staré železo, kam obyčejně každou středu odpoledne, když byly obchody zavřeny, chodíval nakoupit ve velkém měď a litinu. Ale hnala ho zvědavost, poháněla ho tajuplná slova, jež právě zaslechl. Zeptal se proto mladého muže s pečlivě pěstovaným knírem, který stál opodál:

„Kdo to je, ten chlapík s tím velkým obočím?“

Dotázaný se na něho podíval s údivem otevřenými ústy:

„Vy neznáte pana ředitele?“

„Ach!“ pronesl Zacharias.

„Řekněte mi vůbec, co tu vlastně děláte?“

„Jen jsem tudy šel.“

„Heleď, starouši, můžu-li ti radit, tak nestrkej nos tam, kam nemáš. Ledaže tě svrbí hřbet a chceš si udělat vejlet do špitálu.“

Drobný knírek odcházel, hroze mu pěstí. Zacharias o pár kroků popošel. Tam vpředu dobře stovka mužů bila jiné a házela dlažební kostky. Viděl, jak k jednomu z nich přistoupil druhý a něco mu říkal přímo do ucha. Ten kývl na třetího a všichni se zuřivě vrhli na čtvrtého, jenž, jak si už Zacharias všiml, se jen bez hnutí díval. Kdo byli všichni ti lidé? Co znamenala ta jejich němohra? Kdo koho bil? A proč?

„Ukaž papíry!“

Zacharias rychle vytáhl průkaz totožnosti.

„Ne tenhle průkaz, ten druhý!“ žádal jeho inkvizitor.

„Jaký druhý?“

„Tak teda se moc rychle ztrat, jestli se nechceš dostat do nepříjemností!“

„Ale co se vlastně děje?“

„Mám se ti snad zpovídat?“

Šel dál Venizelovou ulicí, když vtom potkal Vangelise, chlapíka od nich z vesnice, kterého už dlouhé roky neviděl.

„A co dům? Jak jsi s ním daleko?“

„Přistavěl jsem poschodí. Díky bohu! A ty, ty ses vrátil na venkov?“

„Chci tam zase letos o prázdninách. Na vinobraní. Ty tam jezdíš?“

„Ani pomyslení! Kréta je moc daleko. Už je to dvanáct let, co jsem tam nebyl, dvanáct let!“

„Co žena, zdráva? A děti?“

„Zdrávi. A co tvoji?“

„V pořádku. Ta starší letos končí gymnasium.“

„Řekni ale, co se to dnes večer vlastně děje?“

„Co já vím? Bordel to je. Chtěl jsem se na to zrovna opat tat tebe!“

„Nevím nic víc než ty, náhodou jsem tudy šel. Zmizme, jestli nechceme mít nepříjemnosti.“

Chtěli obejít skupinu povykujících, když vtom dva z nich chytili Zachariasova přitele a začali jím smýkat. Zacharias jim v tom chtěl bránit, ale zasypali ho ranami.

„Co se do toho pleteš?“

„Ten člověk nic neudělal!“

Další rána, tentokrát do žaludku. Vangelisovi urvali kapsy. Drachmy a dvojdrachmy se rozkutálely po zemi, ale kdo by se odvážil je sebrat?

Zacharias se na místě rozhodl, že půjde za prokurátorem. Odešel z Venizelovy ulice. Mohlo být asi půl desáté. Jeho svědomí se bouřilo při pohledu, jak dokonale tu vládne

zákon džungle. Budova prokuratury byla zavřená. Ten mírný člověk, naplněný rozhořčením, se tedy okamžitě vydal k budově deníku Makedonia, proběhl skleněnými dveřmi, vyběhl nahoru po schodišti a octl se v redakci. Za přepážkami z matného skla podřimovalo několik redaktorů. Ve vedlejší místnosti klepal dálnopis. Panoval tu naprostý klid. Obrátil se na nejstaršího:

„Na křižovatce Venizelovy a Hermovy ulice jsou pravé jatky. Fašouni a policajti v civilu tam nemilosrdně třískají do lidí.“

„Bohužel o tom víme,“ odpověděl ospale redaktor, který si pohrával s kuličkovým perem.

„Ale mělo by se něco dělat, předejít tomu nejhoršímu!“

„Bohužel, v tom jsme bezmocní.“

„Jako řecký občan protestuji!“

„A co si vlastně představujete, drahý pane, že mám dělat?“

„Ztloukli mě bez jakéhokoliv důvodu!“

„Stěžujte si na prefektuře. Tady je redakce.“

S hlavou skloněnou nad psací stůl pustil se redaktor do psaní. Zacharias se vrátil oklikou domů.

18

„Mírové hnutí v Řecku prošlo hned od svého zrodu v roce 1955 dramatickým vývojem,“ pokračoval Z. „Již při první manifestaci prvních pacifistů, Stoupenců míru v Pireu, se policie tvářila, jako by neviděla provokatéry, kteří vtrhli do divadelního sálu, házeli na jeviště plivátka, hulákali, nadávali a vyhrožovali, aniž by policejní ředitel, sedící v první řadě, hnul vůbec prstem, aby jim v tom zabránil. Na Lesbu byl po manifestaci za odzbrojení kdosi zavražděn, z důvodů dodnes neobjasněných. Jeden voják, který se v uniformě zúčastnil mírového mítinku v Aténách, byl postaven před vojenský soud, jenž ho poslal do Trietnesu, opuštěného místa blízko albánských a jugoslávských hranic, kde brzy potom zemřel, podle oficiální verze vrchního velitelství v důsledku nehody při střeleckém výcviku.

Proč právě mír je pro ně tak nepřijatelný? Proč je tolik nedráždí jiné organizace a jiná hnutí, jako třeba Sdružení

deportovaných a politických vězňů, Liga pro lidská práva, Mládež strany EDA nebo odborové organizace, a proč jediné naše hnutí, jehož cílem je mír a mezinárodní uvolnění, jehož shromáždění jsou celosvětová a jehož se účastní představitelé všech stran, je jim trnem v oku? Odpověď je jednoduchá: ta ostatní hnutí jsou čistě helénská, jen vnitrostátního významu a jsou lhostejná našim spojencům, našim velkým ochráncům, kteří se nám do očí stavějí jako přátelé, zato za našimi zády nás kde jen mohou zrazují, jako se to stalo v Malé Asii v roce 1922 nebo jako je to dnes na Kypru...”

„Kypr Řecku! E-no-sis!“*

„Sebeurčení!“

„Kypr Řecku!“

„...naši západní spojenci, říkám, a ti, kdo jim v Řecku přisluhují s onou přehnanou horlivostí, charakteristickou pro každého otroka, jenž se chce zalíbit svému pánu už proto, že tento pán je často nucen ho zapřít ve jménu krutosti, kterou prokazuje ostatním, naši západní spojenci, opakuji, a jejich řečťi poskoci považují mír za hrozbu, která mříží přímo na ně, neboť kdyby zavládl na této zemi, bylo by odzvoněno velkým monopolům, zakládajícím svou moc i zvyšování své výroby na závodech ve zbrojení. Za osmnáct mírových let po skončení druhé světové války došlo k více než osmnácti místním konfliktům. Zůstaly omezeny jen díky strachu před úplným zničením, jenž paralyzoval válečné choutky mocných.“

„Pryč s NATO!“

„Už žádnou Hirošimu!“

„Chleba! Chleba!“

„Drazí spoluobytelé této planety — tak zahájil prezident Kennedy jednu ze svých řečí. A měl pravdu. V do-

* Enosis — sjednocení, připojení. (Pozn. překl.)

bě, kdy se otvírají brány vesmíru je nesmyslné, aby naše vlastní brány zůstávaly uzavřeny a abychom žili stále jako v předchozím století. Věda dělá zázračné skoky vpřed a tyto skoky se musí stát společným majetkem všech. Dnes už svět není rozdělen na Východ a na Západ. Každá úvaha založená na střetávání protikladů je překonána. Elektronický mikroskop nám skýtá obraz světa, který nemá nic společného s tím, o čem jsme se učili. Náš mozek, cvičený po celá tisíciletí v určitých myšlenkových pochodech, si musí, má-li se přizpůsobit, osvojit základní vědecké objevy, uvědomit si jejich význam a učinit z nich míru života. Boj proti komunismu je aplikace oné metody střetávání protikladů v její nejprimitivnější a nepřekonanější formě. V této chvíli k vám mluvím především jako lékař. Denne zjišťuji, v jak žalostném stavu je naše země: nemáme dostatek nemocnic, dostatek lékařů. Vesnice v horách jsou úplně odříznuty. V zemi, která zrodila Hippokrata, neexistuje lékařská péče hodná toho jména, a to si říkáme, že žijeme ve 20. století! Jak můžeme hovořit o civilizaci, když nám chybí to podstatné! Jak žijí v takových poměrech lidé? Kdyby polovina státního rozpočtu nebyla věnována na vojenské účely, ale na školy, sportovní hřiště, na vybavení nemocnic, na zařízení průmyslových závodů, nebyl by náš život pak důstojnější? Nebyla by pak zažehnána osudová nutnost emigrace, která je zhoubná pro naše města i vesnice? V tom je smysl míru a to je důvod, proč oni se nemohou smířit ani s tímto shromážděním, ani s mou přítomností zde a proč zverbovali ty žoldáky, aby nás pokořili.

Kdyby ti hlupáci venku byli schopni si přečíst alespoň dvě řádky a rozumět jim, pak by poznali, že křičí proti vlastnímu zájmu. Vždyť všichni jsou chudí, rozedraní, pracující bez práce, a jsou odsouzeni žít tak po celý život, neboť je v zájmu těch druhých pěstovat si tento podproletariát, mezi nímž budou moci, za všech okolností a za pár šestá-

ků nebo malou úsluhu, nalézt lidi, jež potřebují a mít je neustále po ruce, tak jako dnes večer.

Ale ti, kteří na nás řvou, jsou, bohužel, k politování, drazí přátelé. Nikdy se totiž nedozví, že bojujeme i za ně. Ostatně, pokud jde o mě, mně nevadí. Nechal jsem je, aby mne udeřili, vždyť vlastně nemřili na mě, ale na někoho, jež jim ze zákulisí označili ti pánové, na nichž jsou závislí. Oni sami ani neví, kdo jsem já, kdo jste vy, dělají své špinavé řemeslo jen proto, aby vyšli se svými nadřizenými. Všichni mají děti, které nemohou studovat, nemocnou ženu, zkažené zuby, žaludeční vředy, vadné plíce, prožívají nejruznější úzkosti. Ano, znovu vám říkám, jsou k politování. Proto neposlouchejte jejich křik. Dějiny postupují vpřed a oni se dříve či později dají naší cestou. Šťastní pacifisté, neboť jejich bude království nebeské.“

19

Každé slovo, které Z. pronesl, bylo políčkem do hubené, vyzáblé generálovy tváře. Generál stál po celou dobu na stejném místě, jen tu a tam udělal pár kroků doleva nebo doprava a nespouštěl oči z tlampače, jenž mu připomínal hlásné trouby používané za války partyzány, když chtěli svými paličskými hesly vyburcovat celé městské čtvrti. Trpělivě čekal, až shromáždění skončí, ale při slovech: „...jejich bude království nebeské“ přejel mu po zádech mráz. Slyšet slova Boha syna, plodu těla Mater Dolorosy, z nečistých úst toho bezvěrce! Pomyslel si: Velké změny na slunečním povrchu mají za následek tání polárního ledu a možné posunutí zemské osy. Takové axiomy mu pomáhaly, neboť odváděly jeho pozornost od tlampače.

Zato policejní ředitel byl stále neklidnější. Odpovědnost za celou tu protimanifestaci padala na jeho hlavu. A tahle chátra, tihle lotři, tihle vyvrhelové společnosti, kteří se tu

dnes večer sešli, aby poplivali Z., už zacházeli za únosné meze. Podej jim prst, budou chtít celou ruku. A důsledky na sebe nedaly čekat, sotva je trochu zatlačili zpět, aby uvolnili vchod do Odborářského klubu, jejich zuřivost nejenže vůbec neopadla, naopak dosáhla vrcholu. Byli jak smyslů zbaveni a on nevěděl, jak je zkrotit. Pan generál, na toho nepadá žádná odpovědnost za to, co se může stát u východu z klubu. Udržení pořádku není jeho věc. Za možné „politováníhodné incidenty“ budou však samozřejmě činit odpovědným policejního ředitele. Jako předvídavý člověk si už teď lámal hlavu, kde by našel nějaký zapomenutý článek policejního řádu, jež by mohl uplatnit ve svůj prospěch. Tehdy dostal ten nápad s autobusy. Stačí vyslat dva nebo tři policejní důstojníky, aby zabrali několik autobusů z linky na náměstí Vardariu a u guvernérova paláce a použili jich k evakuaci Stoupenců míru. Věděl, jakými chlapy se to tu dnes večer hemží, samí betonáři, topiči, dokaři, a trochu se toho bál. Kdyby se tihle lidé pustili do pračky, dal by se čekat pěkný masakr. A přitom jejich úkolem nebylo vzít na mušku dělníky.

„Z., ty špinavý Bulhare, zaplatíš za to, žeš urazil Papadopolose před celým parlamentem!“

„Z. na smrt! Na smrt!“

20

Džíp policejního poručíka prudce vyrazil.

Za tři minuty už byl na náměstí Vardariu a zastavil na-proti jezdecké soše Konstantina I., před budkou výpravčího autobusu. Ten zároveň odpovídal za celý provoz.

„Máte nám okamžitě uvolnit všechny autobusy, které máte k dispozici,“ řekl mu policejní důstojník, sotva seskočil s džípu.

Výpravčí se na něho podíval nechápavě.

„My žádný autobus k dispozici nemáme.“

„Vidím tu přinejmenším dva.“

„Ten první odjíždí za pár vteřin,“ odpověděl a píšťalkou dal signál k odjezdu.

Řidič, jenž posedával na lavičce spolu s průvodčím, se udiveně podíval na hodinky a křikl na výpravčího:

„Jde ti to napřed, Mitsosi!“

„Jed, říkám ti!“ a dal mu ještě znamení rukou.

„Předlož papíry. Neuposlechnutí policejního důstojníka při výkonu služby, to může přijít draho.“

„Pane nadporučíku, já nejsem oprávněn vám žádné vozidlo vydat. Pojdte, zatelefonujeme společně na hlavní inspektorát, který jediné mi může dát příkazy.“

„Rozumíš, co to znamená zrekvírovat? Byla vyhlášena válka!“

Výpravčí si narovnal brýle a zvědavě se podíval na policistu. Ten je určitě cáklý, pomyslel si.

Mezitím řidič odhodil cigaretu a postranními dveřmi vlezl za volant. Stiskl konflík, jímž se automaticky zavíraly oboje dveře a spustil motor.

Důstojník mu dal vztekle znamení, aby zastavil. Svému řidiči poručil, aby mu džípem zatarasil cestu. Cestující začali protestovat:

„Chceme se dostat domů! Už je devět!“

Výpravčí se ze své budky dovolal hlavního inspektorátu.

„Pane inspektore,“ říkal, „je tady jeden od policie a chce zrekvírovat všechny naše autobusy. Mám tu jen dva a z nich jeden právě vyjíždí.“

„Dej mu je, Mitsosi. Za mnou přišel policejní kapitán, je právě tady a vzal mi čtyři. Vypadá to, že je potřebují pro nějaký moc důležitý případ.“

„Tak dobrá, jeden mu dám, ale u toho druhého to opravdu nejde.“

„Vysaď cestující a dej mu ho taky. Posuneš odjezdy dalších tak, abys tu mezeru vyplnil.“

Výpravčí zavěsil a vyšel ze zasklené budky. Zavolal na šoféra, aby mu otevřel přední dvířka, vlezl do vozu a požádal cestující, aby laskavě vystoupili z „nepředvídaného důvodu vyššího zájmu“ a lístky aby si schovali pro nejbližší autobus. Dva nebo tři z nich bručeli a nadávali, že je to nepřipustné. Ach, kde jsou časy spolehlivých tramvají, ozývalo se, ale nakonec uposlechl. Nějaký slepý a hluchý

žebrák začal hrát na harmoniku „Kdo zcuchal tvé krásné vlasy“ a nastavil čepici pro almužnu.

„Jde se, tatíku Michale, musíš taky ven, už seš tu poslední, vystup,“ vybídl ho výpravčí.

„Předlož ty papíry,“ naléhal znovu důstojník.

„Nemám je u sebe. Zajděte si pro ně zítra, jsem tady pořád.“

Šoféři i průvodčí nastoupili do svých autobusů, policista jim ze svého džípu pokynul, aby jeli za ním a kolona vozů se vydala směrem k místu manifestace. Prázdné autobusy se zhaslými světly se podobaly těm, které v půlnoci plnou rychlostí projíždějí městem do svých vozoven, připomínaly velká prázdná velikonoční vajíčka; zkrehlí pasažéři na jednotlivých zastávkách se mohli na ně jen dívat jako na zhaslé vidiny svých zklamaných nadějí. Tentýž pocit měli dnes večer všichni ti, kteří plni nejistoty čekali na konečné stanici.

Poručíkův džíp kolonu vedl. Když dojeli na křižovatku, zařadily se oba autobusy za čtyři ostatní, které tu již blokovaly stanici linky Ano Tumba. Šest tiše stojících a opuštěných autobusů v jedné řadě. Řidiči a průvodčí vystoupili, šli se podívat, co se děje; z toho, co viděli, je pojala hrůza.

Poručík šel policejnímu řediteli ohlásit, že jeho rozkaz byl do písmene splněn.

21

Blížil se okamžik, kdy bylo třeba skončit. Bylo půl desáté, lidé už byli v sále více než dvě hodiny. Také oni měli své rodiny, svou práci, která je čeká zítra, ve čtvrtek ráno. Zedníci musejí vstávat před rozedněním. Utrmácené, krásné, ostrým rydlem života poznamenané tváře. Chudí, kteří to o sobě věděli. V ulicích venku byli také chudí, ti si toho však vědomi nebyli.

Jak je život krásný, když se ho dotýkáme panenskou rukou ještě dříve než jej pošpiní mraky kouře, dříve než jej otráví naftové výpary. Jak je život krásný, když se odhodlá k všeobecné stávce, když ruce odmítají práci, jako kdyby byly sterými pažemi Buddhy, přirostlými k jedinému tělu. Jaký nový rozměr dostává tělo, znásobí-li se tisícem jiných těl! Jak se pak stává nesmrtelným! Jak nešťastní jsou ti, kdo umírají, aniž by si kdy uvědomili, že jsou zaměnitelnými buňkami na pokožce myšlenky, a že

když zmizí, uvolňují místo jiným, které je nahradí a že pokožka může proto dýchat rozšířenějšími póry. Jak nešťastní jsou ti, kteří zajdou jako zvěř ve svých norách a kteří nejsou připraveni obětovat se z celé duše, ať je to kdekoliv, na chodníku, na náměstí, na manifestaci, ve vězení.

Smrt na nás čeká možná všude, pomyslel si, důležité pro nás je, abychom ji my všude nečekali. Pak bychom byli jen olejem, který uvolňuje těsnění mechanismu strachu. Smrt možná na nás číhá jako motocykl v postranní ulici, důležité pro nás je, abychom na tento motocykl, na tuto postranní ulici nemysleli, neboť pak bychom nemohli jít svou vlastní cestou. Museli bychom se opírat o ramena druhých jako invalidi, a tato opora by nás ničila.

A slunce vychází každého rána vždycky znovu svěží nad svěží svět. To slunce, na které číháme při každém rozednění a které postrádáme při každém soumraku, to je cena života. Počítám-li molekuly času, sčítám-li je, mohu-li počítat molekuly času, sčítat je, tedy proto, že patří mně a nikomu jinému. Žádné zcizení. Pracující musí jednou provždy pochopit, že i když jim stavějí slunnější byty, nepřestávají je tím ještě vykořisťovat. Jednou provždy musí pochopit, že je jediný způsob, jak skoncovat s vykořisťováním, totiž...

V útlém dětství chtěl jsem se stát letcem, létat vysoko, velmi vysoko, v nekonečném prostoru, žít blíže slunci. Pak jsem se, na přání rodičů, stal lékařem. Jeden z mých bratří zůstal na vesnici. Druhý se vystěhoval. Rodina chtěla mít mezi svými členy vědce, osud si vybral mě. Dodnes mě ale přitahují závratné výšky. Legenda o Ikarovi patří k mým nejoblíbenějším.

A když jsem se oženil, poznal jsem naběhlé žíly jejího krku, když v mém náručí vzlykala, protože mne přistihla, jak ji podvádím, nebo protože jsem jí lhal. Život je krásný, jsme-li každou vteřinu připraveni zemřít, noří-li se kořeny noci do nejtajnějších hlubin naší bytosti a odsávají-li mocně

naši krev. Nikdo mi nebude moci vyčítat, že jsem jim chtěl slabošsky uniknout, protože jim má tělesná přítomnost příliš vadila. Ti, jejichž povoláním je psát, mohou psát všechno, co chtějí, neboť v málo vyvinuté zemi je duch svobodný. V málo vyvinuté zemi je pronásledováno tělo, fyzická přítomnost, která vytlačuje určitý objem vzduchu. Proto mne pronásledovali za onoho pochodu, který jsem podnikl sám. Spousta lidí píše o míru. Ale pro ostatní je to jen závan větru. Pro tahle zvířata však existuje jen tělo. Ale moje tělo, které znám až po nejjemnější záchvěv poslední žilky, toto tělo bylo pod ochranou: poslanecká imunita. Proto mě neuhodili tak silně, jak by byli chtěli, proto se neodvážili mě dorazit.

Soluni, krásná Soluni, ty, která si ještě uchovávaš něco z mystické vůně Byzance! V oněch dobách věčně zápasili na tvém hipodromu, dnes úplně zastaveném obytnými domy, Modří se Zelenými, tak jako dnes večer na tomto místě Rudí, to jsme my, a Zelení, to jsou ty ještěrky ulice, na sebe řvou v jakémsi hipodromu, kde všechny koně byli doprovázeni a běží pod bičem injekcí.

Musím pustit ke slovu také svého kolegu Spathopulose, jenž byl unesen, ale je už zase tady. Nemohu mluvit jen sám. Ti lidé se musejí vrátit domů. Tak je to. Teď nás čeká problém, jak zajistit náš odchod odtud. Doufám, že policie má špetku zdravého rozumu a že zabrání incidentům. Nechci, aby někdo z nás trpěl.

To pódium znamenalo pro mě záchranu. Jsem šťasten, že mě vyslechli. Nevím, co bych ještě dodal. Mír, to chci zdůraznit, je akce. Třeba když odmítáme platit daně, které slouží ke krytí vojenských výdajů, nebo když předstíráme šílenství, aby nás pustili z vojny. Mír, to není ikona Panny Marie, zjevující se na frontě, aby osvětila vojáky. Je to ikona složená ze statistik, z čísel, z konkrétních faktů. Není to, v žádném případě to není jen idea.

Tvá ruka v mé ruce. Elektrický mikrofon. Pak slábnoucí světlo, všechno kolem dostává tvrdé stíny. Temno nad Řeckem. Další a další oběti, jejichž jména alespoň pokrokové obecní správy dávají ulicím a náměstím. Temno nad Řeckem, jež nemohlo prožít ani jediný den spravedlnosti.

Světla blikají. Asi právě přefezávají vedení, abychom ve tmě ztratili rozvahu. Světla blikají jako víčka ospalých dětí, která se zavírají, neboť dětem se ze všeho nejvíc chce spát.

I když jsi bylo v mládí děvkou, doufám, žeš natolik zmoudřelo, aby ses už nezměnilo. Abys potvrdilo, že život je krásný a že krásní jsou všichni, kdo uvažují spravedlivě. Abys řeklo, onemocníš-li — přijdu ti na pomoc. Budeš-li plakat, stanu se poduškou, jež vsaje tvé slzy. Ano, je krásný, krásný je život, je-li tvá ruka v mé ruce, splývají-li naše rýhy života v jednu, jako u rukou malomocného, navždy k sobě přirostlých.

22

Do shromáždění přišel hodně brzy; teď, kdy Z. končil svůj projev, se rozhodl, že od něho na krok neodejde. Když ho před chvílí spatřil, jak vchází do sálu se zraněným obličejem, když slyšel jeho slova: „Podívejte, co mi provedli, protože jsem za vámi přišel“, vstoupily mu slzy do očí.

On, Hatsis — říkali mu Tygr — neměl žádné stálé zaměstnání. Nic mu nepatřilo. Postupně byl zedníkem, lakýrníkem, nosičem vody, čističem bot, žil si podle svého a takovýchto manifestací se vždycky účastnil. Vypadal neškodně, byl malý, plešatý, ale paže měl z ocele. Kdykoliv došlo k výtržnostem, instinktivně se do nich vrhal, ne proto, že by ho o to žádali, spíše proto, že to cítil jako svou povinnost.

Povinnost ke komu? A proč? Nevěděl. Nemusel nikomu skládat účty. Pohyboval se po jasné oběžné dráze a každou ochranu odmítal. Například dnes přišel pěšky z velké

dálky, až z Kato Tumby. Neměl ani na autobus. Po celou cestu se díval na vozy, do výkladů, do cukráren, na všechny ty dary civilizace, jichž se ani nemohl dotknout, natož aby jich mohl užívat. Málo mu na tom záleželo. Na nikoho nežárlil. Žil asketicky.

Toho večera by byl měl zajít za jedním majitelem dílny, kterého mu doporučili, že prý má levicové názory a může mu dát na týden práci. Ale instinktivně dal nakonec přednost účasti na shromáždění Stoupenců míru. Z. neznal, ale velmi ho obdivoval za onen pochod, který sám a sám předchozího měsíce vykonal do Marathónu, a za tu ránu pěstí do oka jednoho poslance, přímo v parlamentě. Cítil však, že je teď velmi ohrožen, neboť ti druzí se bez váhání vrhnou na člověka, který kašle na jakoukoliv ochranu.

A tak, když Z. končil svůj proslov, když se blížila chvíle, kdy zase vstoupí do toho pekla na ulici, Hatsis se rozhodl, že bude jeho anonymní tělesnou stráží. Byl hrdý, že bude stát po boku tak statečného muže. Vstal ze sedadla a šel si stoupnout ke dveřím, jimiž musel Z. projít na schodiště.

Sotva se tam jako stráž postavil, už uviděl, jak Z. přichází mezi spoustou lidí úzkou uličkou, do níž se ještě po něm vztahovaly celé snopy dělnických paží, aby se ho, až půjde kolem, dotkly; bylo to, jako by ho věnčily snítky vavřínu. Všichni se mu chtěli přiblížit, utrhnout si jeden jeho knoflíček, dotknout se ho a on se jen obtížně dostával kupředu v tom příboji tisíců rukou, zdravil, usmíval se, tu a tam pronesl dobré slovo.

Hatsis na něho čekal u východu. Díval se, jak se blíží, jak v brázdě, kterou za sebou zanechal, se lidé vztyčili, tak jako se zvedá polehlá tráva. Tváře nalepené jedna na druhou. Hradba tváří. Snílek Hatsis si všechno promítal do obrazů. Měl v sobě onen lyrismus rozeného hráče na loutnu, jenž změní svůj nástroj v luk, je-li třeba zmařit záměry nepřátel. Ale i pak zůstává mistrem. A tak když

viděl, že Z. míří k němu, vybavil se mu obraz křižníku vyplouvajícího z přístavu na volné moře, a on, nepatrný, bezvýznamný Hatsis je remorkér, který ho má vést nebezpečnou úžinou; je málo platné, že křižník je obrněn, podmorské útesy a torpéda proto ještě nezmizí.

Hned za Z. šli členové Výboru pro mezinárodní dorozumění a mír. Z pódia už začali odstraňovat stojany a nápis, které na začátku shromáždění dodaly sálu potřebný ráz.

Nějaká stařena se prodrala k Z. a křikla na něho:

„Pane doktore, mám nemocné dítě, co mám dělat? Nemám ani halěr, abych ho odvedla k lékaři.“

Z. se zastavil, podíval se na ni a řekl:

„Přiveďte mi je zítra ráno do hotelu, vyšetřím je. Neodjedu dříve než v poledne.“

Jeden muž z tlačícího se davu se do ní pustil:

„Nestydíš se, stará, jít s tímhle na předsedu? Přišli jsme sem snad proto?“

Stará se vůbec nestyděla, měla toho ještě mnoho, s čím se mu chtěla svěřit, měla vlastní neduhy, které potřebovala vyléčit.

Hatsis ho teď viděl docela blízko, byl od něho necelý metr. Viděl zranění nad očním důlkem, modrou podlitinu — jako by smrt byla právě zasadila do jeho čela svou první jedovatou houbu. Členové Výboru, většinou advokáti, šli v hloučku za ním. Někdo z jeho okolí mu řekl:

„Bude lépe, pane poslanče, když někteří z nás půjdou před vámi, abychom se vyhnuli novým incidentům.“

Z. se rozčilil:

„Jen ať to zkusí znovu, mají-li odvahu!“

Začal sestupovat po schodišti. Hatsis se vtlačil hned za něj. Kdosi ho odstrkoval, ale on, mrštný jako kočka a malé postavy, se octl zase těsně před svým chráněncem. Z. si ho všiml a Tygr cítil, jak z jeho modrých očí srší blesky. Nebylo pochyby, Z. byl skutečně rozený vůdce, takový, s ja-

kým se už tolik let doufal setkat, už od doby, co všichni hrdinové odboje byli pobiti a co jejich místo zaujali jen politici a teoretici, z nichž žádný podle jeho mínění nebyl z toho pravého kovu.

Schodiště, po němž Z. sestupoval, zaplavily davy těch, kdo se nevešli do sálu. Ti seděli po celou dobu na schodech, vyděšení, obklíčení — v jednom okamžiku se zdálo, že železná vrata už už povolují pod stále silnějším náporem „rozhořčených občanů“, jindy se pootevřela, aby mohl projít policejní důstojník s očima jako objektivy kamery a s filmovou cívkou v hlavě, snažící se zachytit jejich podoby pro možné budoucí vyšetřování, dotazy, mučení, jindy zase všechno přehlušilo volání: Vylezte, vykucháme vás zaživa!, a hned nato dopadaly kusy kamenů, jako když se o přístavní hráz tříští vlna a sprška pěny bičuje chodce. Seděli, zastrašení už pomyšlením, že veškeré soluňské policejní síly nedokázaly rozehnat nějakých dvě stě fašistických útočníků. Když však šel kolem Z., když se museli přitisknout ke zdi nebo k zábradlí schodiště, aby mu uvolnili cestu, vrátila se všem důvěra. Jako sírou spálené, ale jarním lijákem znovu vzkříšené listy mohli zase plnými doušky vdechovat vzduch, jejich sevřeným rtům se zase vrátila jistota, bylo to, jako když po velké bolesti vnímáme úlevu z anestetika.

Jaký je to skvělý člověk! myslel si Hatsis a snažil se mu být stále nablízku. Jeho tělo musí fascinovat ženy, jeho duch musí mluvit přímo k srdci, jeho obratné ruce musí samy uklidňovat nemocné!

Teď stál Hatsis před železnými vraty. Z prvních schodů mohl vidět oknem ven. Fašisté kousek ustoupili, bylo vidět, jak za těžkou železnou mříží vchodu přecházejí dvě nebo tři policejní uniformy. Jistou rukou odsunul Z. závoru. Dveře zaskřípaly a otevřely se.

Vzniklý otvor spojil dva zcela rozdílné světy a tímto

otvorem on, sám, krásný a hrdý, se odvážil vyjít. Když se objevil venku, nestrhl se žádný křik prostě proto, že ho neznali. Ani jeden z těch zaprodanců, když vykřikovali: „Z. na smrt!“, nevěděl, komu tak hrozí. Nařídili jim to prostě. Kdyby bylo šlo o jiné jméno, křičeli by to stejně. Všichni tloukli na dveře neznámého.

Hatsis se prodral nalevo od Z. Na protějším chodníku spatřil generála a policejního ředitele. Z. je zřejmě rovněž uviděl, neboť svým atletickým krokem hned zamířil k nim. Hatsis si všiml, že on sám k přejití ulice musel udělat deset kroků, zato Z. jen šest. Takovou chůzi měl jeho vůdce, pružnou, rychlou, odpovídající síle jeho ducha! Hatsis ho dohonil, těsně za ním šli čtyři advokáti z Výboru.

Byl šťasten, že ho může doprovázet, že může být vedle něho, docela maličký, že se může skrýt v jeho stínu, vrhaném elektrickou lampou a měnicím se podle toho, zda dopadal na asfalt ulice nebo na dlažbu chodníku. Viděl ho teď ze strany, zdálo se mu, jako by plál rudým světlem výkladu obchodního domu Melissa.

Vtom se ozval rozhodný hlas Z.:

„Pane policejní inspektore!“

Při těchto slovech se generál náhle ztratil jako operetní fantóm, jako by tu nebyl on, ale jen jeho přízrak, který jedině mohl Z. vidět. Hatsisovi toto náhlé generálovo zmizení připadalo přinejmenším podivné. Člověk by řekl, že Z. byl nakažen a že pouhým dechnutím mohl na generála přenést zhoubnou chorobu.

„Pane policejní inspektore!“ opakoval Z.

Generál byl však už na nároží ulice Hermovy a Venizelovy. Tupým pohledem se díval na moře.

Z. se tedy obrátil na policejního ředitele:

„Pane policejní řediteli, energicky protestuji proti takovému skandálu! Je to nepřípustné! Otevřeně se tu porušuje zákon!“

„Kdybyste nebyli instalovali ty tlampače, nebyli byste všechny tyhle lidi pobouřili, pane poslanče. Vaše shromáždění mohlo proběhnout docela pokojně a my bychom neměli důvod sem soustředit tolik našich lidí.“

„Vaši lidé ale těm rozbíječům pomáhají, místo aby je rozeznali a pozatýkali. Obávám se nejhoršího, až Stoupenci míru budou vycházet.“

„Právě z toho důvodu jsem udělal včas opatření a nechal jsem předjet tyto autobusy,“ a ukázal rukou na šest neosvětlených vozů. „Vaši přátelé do nich nastoupí a budou moci odtud bez nehody odejet.“

Hatsis si všiml, jak se Z. napřímil, otočil a tiše něco říkal členům výboru. Ti všichni souhlasně pokyvovali hlavami. Z. se znovu obrátil k policejnímu řediteli a prohlásil:

„Stoupenci míru sem přišli jako svobodní občané, a jako svobodní občané odtud odejdou. Nepřipustí, aby byli evakuováni v uzavřených vozech.“

Hatsis okamžitě vycítil, co měl ředitel za lubem. Kdyby se nechali nacpat do těch autobusů, nebyli by pacifisté schopni se bránit a byli by vydáni na milost a nemilost útočníkům. Vzpomněl si, že něco takového se už stalo. A i kdybychom připustili, že ředitel jednal s dobrým úmyslem a nepomýšlel na žádnou léčku, byl by výsledek stejný. Hatsisovi se ulevilo, když slyšel odpověď svého vůdce.

Vstupní dveře budovy dovozovaly pacifistům vycházet jen pomalu a po malých skupinách, působily jako bezpečnostní záklopka. Skupiny, mezi nimiž byl odstup, se vydávaly na cestu ke svým domovům. Policejní kordón se ale snažil omezit funkci záklopky na minimum a z důvodů až příliš průhledných brzdil odchod přítomných.

Z. a jeho doprovod zamířili k hotelu Kosmopolit, jenž byl na protější straně ulice, šikmo od místa, kde stáli. Chrám Boží moudrosti na konci Hermovy ulice, tlumeně osvětlený, připomínal bonboniéru z nějaké knížecí svatby.

Jeden z advokátů chytil Z. za ruku. Hatsis šel po jeho levici těsně za ním, když uviděl tři mladíky v černých svetrech, kteří se k nim hrozivě blížili. Také Z. je spatřil, vytrhl se advokátovi a otočen zády k hotelu zvolal do prázdna:

„To jsou oni! Už jsou tu zase! Proč je nezatknete? Co dělá policie?“

V témže okamžiku se z protějšího rohu křižovatky jako povětroň vyřítila trojkolka. Muž příkrčený vzadu za řidičem jej udeřil do hlavy železnou tyčí. Z. zavrával, zhroutil se, kola vozidla přes něho přejela a asi půl metru ho vlekla. Uprostřed vozovky se objevila kaluž krve.

„Je to skandál!“

„Zadržte je!“

„Zapište si jejich číslo!“

„Zabili našeho Z.!“

„Je to skandál!“

„Smrt vrahům!“

23

Vracel se z krejčovské dílny, kde pracoval jako tovaryš. Na nohavicích měl ještě kousky nití. Chtěl jet domů autobusem ze stanice na třídě Alexandra Velikého, bydlel na předměstí Phénix. Teprve před osmi měsíci a díky politickým kombinacím vyslídil tento byt. Nebyl stoupencem prave, ale vydával se za něho; jedině tak se mohl vmanévrovat na jedno z prvních míst seznamu a dostat byt v nové dělnické kolonii, budované na soluňském předměstí podél cesty na letiště, po obou stranách dálnice, která byla doslova vražedná pro děti. Je pravda, že tato lidová sídliště byla čistá, střižená podle jednoho vzoru, lemovaná stromořadím. Obyvatelé si neměli navzájem co závidět. Jel tedy domů, když předtím dokončil záložku jedné kalhot, které měl nazítří odevzdat zákazníkovi; zastavil ho však strážník a zdvořile ho požádal, aby se vrátil.

„Ale já jdu na autobus!“

„Je tam manifestace strany EDA a prosím, abyste dále nechodil. Mám velmi přísné příkazy, nikdo tudy nesmí projít.“

Krejčí poslechl. Byl nacionalista. Ostatně byl v této čtvrti jako doma a znal jinou cestu, která ho dovede k zastávce autobusu. Dal se ulicí Solomovou, pak úzkou Span-
donisovou uličkou. Na jejím konci zahlédl zaparkovanou trojkolku, na níž seděl nějaký muž. Pět až šest osob stálo před ní a tvořilo jakousi zeď. Trochu stranou stáli dva policisté a jeden policejní poručík.

Pokračoval v cestě, nevěnoval jim zvláštní pozornost, až když byl těsně u nich a uslyšel tento rozkaz:

„Vyraž! Na co čekáš? Už jdou!“

To ho přimělo, aby se otočil. Zřejmě to říkal poručík, neboť ten byl nejbližší. Viděl, jak muž v sedle trojkolky se zvedl, sešlápl nohou pedál, rozeřval motor, lidé před troj-
kolkou se rozestoupili jako v nějaké baletní scéně a vozidlo vyrazilo ke křižovatce takovou rychlostí, že šofér musel být motocyklový akrobat, aby to dokázal. Pak nastal hluk, ozvala se tlumená rána a hned nato výkřiky: „To je skandál! Zadržte je!“ Viděl, jak zděšený poručík se chytil za hlavu a slyšel, jak říká tomu vedle: „Co se to stalo? Kdybych byl tušil, že dojde k takovému neštěstí!“ Druhý mu sarkasticky odpověděl: „Že se nestydíš, chlap jako ty?“

Krejčí nic nechápal. Mezi jeho zákazníky bylo mnoho policejních důstojníků. Opravoval jim uniformy, měl je docela rád. Pochopil jen, že trojkolka zřejmě někoho přejela, ale koho? To nevěděl. Znal lidové rčení, že „žádné myši se nepodaří prokázat, že není slon, je-li z tohoto důvodu zatčena“, a co nejrychleji se ztratil. Teprve druhý den, když se dozvěděl z novin, kdo byl zabit, šel vypovědět, co slyšel: „Vyraž! Na co čekáš! Už jdou!“ Dodal, že hned potom někdo ukázal prstem šoferovi trojkolky toho, na něhož se měl rozjet.

24

Nedovedl pochopit, jak se to stalo a byl si vědom, že to bezpochyby nepochopí nikdy. Podobné okamžiky se podobají letícím hvězdám, mihnou se nám před očima a zanechají za sebou jen světelnou stopu, stejně nerozluštitelnou, jako byl jejich let. Odkud přišly? Kam zmizely?

Temná noci, noci nešťastná, noci démonů! Držel ho pevně za ruku, věděl, čeho je Z. schopen, a vedl ho do hotelu. Cítil, jak svaly jeho ruky se zachvívají potlačovaným vztekem. Držel ho pevně za ruku, aby mu neunikl. Od okamžiku, co vyměnil těch několik slov s policejním ředitelem, vypadal Z. zuřivě. Ta lhostejnost, ta netečnost, kterou vyčetl z ředitelovy tváře, zatímco kolem řvalo bezpráví tisíce hrdly bečících ovcí, ho přivedly z míry. Aby Z. neudělal nic, čeho by později mohl litovat, držel ho advokát pevně a doprovázel ho až k hotelu.

Přecházeli prázdné náměstí poseté kameny, těmi kameny, které před chvílí dopadaly na okna. Rukávy jejich pruhovaných kabátů splývaly, jako by kryly jednu mohutnou ruku. Přecházeli a advokát právě odhadoval počet kroků, jenž jim ještě zbýval k protějšímu chodníku, kde stál hotel, když vtom je uviděl, ty tři pekelníky v černých pulovrech, ty, kteří již před schůzí zranili Z. nad okem, tentokrát o to hrozivější, oč větší byla tma. Z. je uviděl také a rozhořčil se, ne, nemohl přece dopustit, aby začali znovu. Přes všechno advokátovo úsilí se mu vytrhl, otočil se a křičel: „Co dělá policie? To jsou oni! Už jsou tu zase!“

A pak? Pak ohlušující hřmot, jako když vybuchne mina na panenských lukách, kde se obyčejně jen pasou klidné krávy a nikdo, naprosto nikdo nemohl tušit, že tu hluboko v zemi zůstaly ještě miny z okupace, miny, lidé, kteří nemohli za války dokonat své zločiny a kteří to dělají dnes, o dvacet let později, kdy se svět chystá oslavit výročí hitlevské porážky ve všech zemích kromě Řecka, kde hlavní kolaboranti stále všemocně vládnou, ti brontosauři a pterodaktylové, kde jsou ještě králové germánské krve. Nevěděl, jak to říci, ale viděl to: čtyři lidé najednou uhnou, aby nechali projet nestvůru o třech kolech, se zhaslými světly, která se na ně zuřivě řítí. On sám o vlas uskočil. Kdyby byl držel Z. za ruku, byl by ho mohl zachránit. Ale pohled Z. byl ještě obrácen k protějšímu chodníku, kde pár okamžiků předtím mluvil s policejním ředitelem. Zezadu vozidla se najednou vynořil muž ozbrojený tyčí a udeřil Z., ne, není si tím jist, v jeho očích rozšířených hrůzou nakonec všechno splynulo, vidí sám sebe na místě Z., jak leží v kaluži krve na dlažbě. Tak jako když jste zasaženi kulkou, cítíte zpočátku jen sladké teplo, které vámi proniká, myslel si proto, že je to asi podobné, když člověk padá. Ještě několik vteřin má pocit, že stále stojí a že na zemi místo něho leží někdo jiný. Rychle se ale vzpamatoval a naklonil se, aby

přečetl číslo trojkolky, obludy, která jako Achillovy koně táhla Hektorovo tělo. Číslo bylo zamaskováno.

Slyšel, jak se kolem něho zvedá vlna hlasů, na chvíli překryly hluk motoru a vozidlo jako černá letící hvězda již zmizelo za obzorem, ujíždělo zakázaným směrem Venizelovou ulicí.

„Vrazi!“

„Je to skandál!“

„Zabili jste nám Z.“

Viděl, jak dva nebo tři muži běželi za trojkolku a marně se snažili ji zastavit, pekelný stroj pokračoval ve své zběsilé jízdě a táhl je za sebou — temná noci, noci nešťastná, noci démonů! Museli to vzdát.

Potom — to všechno se odehrálo v několika vteřinách, jak si mohl později uvědomit — odtrhl svůj pohled od Z., ležícího na zemi, a znovu uviděl ty tři mladíky — nebo to snad byli jiní, jim podobní, všechno se v jeho hlavě překrývalo — vraceli se, aby se pustili do Spathopulose. Řekl si, že je třeba zachránit alespoň ty, kteří ještě žijí, a bezpochyby i z pudu sebezáchovy — vůbec se nestyděl to přiznat — uchopil Spathopulose a násilím ho vtlačil do hotelu. Za pár minut přišli postupně další advokáti, celí udýchaní, zsinali, s pocitem viny a nevinní, děkující nebi, že unikli — alespoň pro tento večer — tomuto vraždění.

25

On, jenž se ustavil jeho anonymní tělesnou stráží, on, Hatsis, neztratil však ani na okamžik odvahy. Ještě než zaslechl hluk motoru, uviděl ruku, která ukazovala na Z. Protože byl malý, nemohl vidět, jak se na ně trojkolka řítí a nemohl včas Z. strhnout stranou a zachránit ho. Po jeho boku se zhroutil muž, jemuž ještě před několika okamžiky sršely z modrých očí blesky. Vnímal tupý náraz kol, když přejížděla tělo někdejšího balkánského šampióna, a od toho okamžiku byl už jen gejzírem vzteku, rozhodnutým chytit vrahy.

Dvěma křičícím a gestikulujícím mužům se podařilo pověsit se na trojkolku. Šílená rychlost je ale brzy donutila, aby se pustili. Tygr věděl, že kdyby se teď zavěsil i on, hrozilo by mu, že ten stín skrčený v bedně trojkolky mu přerazí prsty. Rozhodl se proto naskočit do trojkolky a počítal s tím, že buďto spadne na dlažbu a těžce se zraní, nebo že

se tam možná udrží... Naštěstí se stalo to druhé. Ten skok byl šílený, ale podařil se. Teď byli na trojkolce tři.

Vangos se bez meškání na něho vrhl. Hatsis, ještě otupený prudkostí skoku, těžko udržoval rovnováhu a jeho obličej se octl v palbě ran pěstí. Ale představa mrtvého vůdce ještě zdvojnásobila jeho vztek. Ten druhý se dobře vyznal ve vnitřku bedny, a proto ve rvačce na nic nenarážel. Hatsis tuto výhodu sice neměl, ale rychle si zvykl.

Vangos ho přitiskl na podlahu bedny, nemohl mu však zabránit, aby ho nekopal. Pokaždé, když se sklonil, aby ho udeřil, kopl ho Hatsis přímo do obličeje. Vangos tedy pevně přidržel protivníka, který se snažil vyprostit, a vytáhl pistoli. Po celou tu dobu trojkolka ujížděla závratnou rychlostí a teď právě prudce zahнула. Vangos ztratil rovnováhu, byl hozen k zadní stěně vozidla, Hatsis toho využil, vrhl se na něho, aby mu vyrval pistoli. Zkroutil mu ruku tak silně, že Vangos řval bolestí a pustil zbraň, která spadla na dlažbu ve velmi frekventované ulici městského centra.

Hatsis už byl zase v plné formě a zasadil mu ránu hlavou přímo do žaludku, jeho protivník však už držel obušek. Hatsis mu i tuto zbraň vyrazil jediným kopnutím pod břicho. Tento zuřivý zápas probíhal bez jediného slova, kromě Hatsisova volání na kolemjedoucí vozy. Všiml si, že nejdříve vozy jezdily opačným směrem, než jeli oni, pak, po jedné zatáčce, týmž směrem. Zdálo se, že si žádný automobilista nevšiml boje na život a na smrt, který se odehrával na trojkolce. Hatsis se mohl ukřičet, nikdo ho neslyšel. Všichni si zachovávali svůj netečný výraz ve chvíli, kdy on, Hatsis, neznámý zedník, byl na stopě hanebného politického zločinu — o tom už vůbec nepochyboval — a riskoval, že za svou odvahu zaplatí životem. Jeho, osamělého rváče, udeřil do očí každý detail ulice. Vedle obtloustlého řidiče sedí blondýna, opírá si hlavu o jeho rameno a nic nenamítá, když ji tu a tam pohladí po šíji;

světácká žena za volantem posledního typu vozu má strnulý úsměv jako z reklamy na zubní pastu a nařizuje zpětné zrcátko co chvíli tak, aby si mohla přejet prstem po obočí nebo upravit neposlušný pramínek vlasů, kterému se podařilo uniknouti tyranii její kadeřnice; pop sedící vedle námořníka, jenž řídí s cigaretou v koutku úst, vsunul právě buclatou ruku církevního preláta mezi stehna svého společníka a plně zaujat, dívá se upřeně na nějaký neviditelný bod; taxikář s obličejem plným zlomyslnosti, s loktem na staženém okénku, se pokoušel předjet trojkolku za b'gbeatové hudby z rádia, které řvalo naplno; manželský pár usedlých měšťáků, za volantem sedí žena a manžel se zdá být nadšen pokrokovostí své choti; oba se rozesmáli, když spatřili ten zuřivý zápas, bezpochyby si mysleli, že jde o nějakou akrobacii. Snad jen ve zlomku vteřiny zachytil Hatsis všechny tyto detaily a v téhle chvíli neměl vůbec chuť se jimi zdržovat. Teprve později, když ležel v nemocnici, kde mu ošetřovali jeho zranění, měl čas si znovu vybavit všechny ty masky neutrálního a netečného světa, v němž každý žije zcela vlastním životem a jenž se nedá měřit jeho světem.

Pravda, zranění mu nezpůsobil ten neduživce, kterého rychle, dokonce rychleji než vůbec doufal, zkontroloval díky své znalosti juda, ale ten druhý lump, co řídil. Bylo to takhle:

Když Vangose odzbrojil a omráčil, vyhodil ho na ulici jako nepotřebný pytel. Viděl, jak se dvakrát nebo třikrát překulil a jak se potom odplazil k chodníku. Víc vidět nemohl, trojkolka už byla daleko. Tygr, třebaže často nechodil do kina, neztrácel ani okamžik, rozbil pěstí skleněnou tabulku za řidičem, krvácející rukou vytáhl úlomek skla a chystal se ho vrazit Jangosovi do krku, který už držel druhou rukou. Jangos prudce sešlápl brzdu, Hatsis na vteřinu povolil své sevření a trojkolka sebou smýkla k pravému chodníku. Jangos seskočil, Hatsisova paže uvízla

v rozbité tabulce, rukáv se roztrhl a sklo ho řezalo do lokte. Jen těžce ruku vyprostil, ale to už bylo pozdě; ten druhý, ozbrojený obuškem, který se zableskl ve světle neónové reklamy kina Titania, před nímž trojkolka uvízla, ho surově udeřil do hlavy. Ještě než úplně ztratil vědomí, zaslechl Haisis nějaký hlas, jenž říkal:

„Je to vrah, komunista! Zabil několik lidí!“

To jistě platí mně, pomyslel si, nemůže to platit jemu. Dostal druhou ránu. Vypadl z vozu, ležel na dlažbě, obličejem k asfaltu. Vnímal, že se k němu blíží boty podobné těm, jaké nosí dopravní strážníci, pak pár bagančat, které zřejmě patřily nějakému vojákov. Obrátil se na záda a rozrazil hasiče v uniformě a v helmě, jenž se nad ním skláněl. Pak ztratil vědomí.

26

Zastavil včas před červeným světlem semaforu. Ve svém zaměstnání — byl policista, šofér šéfa kabinetu ministra pro Severní Řecko — se naučil pečlivě dodržovat předpisy. Každý jiný řidič by byl ještě na oranžovou projel. On ne. On, „deus ex machina“, okamžitě zabrzdil a rozhlížel se kolem. Málo chodců. Před hotelem Kosmopolit stál Bron-tosaurův džíp, jež dobře znal, protože ho vídal na nádvoří ministerstva. Šofér džípu byl v civilu, uviděl ho a kýval na něho, že mu chce něco říci. Policista spustil okénko vozu a ten druhý na něho zavolal:

„Radši odtud zmiz!“

Zároveň s posledním slovem uslyšel, jak nějaký ostrý ženský hlas křičí: „To je skandál!“ Velkou rychlostí proletěla kolem něho trojkolka, na které se praly dva stíny. Dopravní strážník zapískal, ale trojkolka ještě přidala a už zahýbala v zakázaném směru do Venizelovy ulice. Křižo-

vatka, která se mu ještě před chvilkou zdála opuštěná, se naplnila lidmi. Hnul se a jel pomalu, aby do nikoho nevrazil. Kolem něho se ozývalo volání, lidé mu tloukli pěstí do kapoty vozu. Znovu stáhl okénko.

„Prosím vás, pane,“ řekl mu nějaký udýchaný neznámý muž, „odvezte Z., byl těžce zraněn. Je to otázka života nebo smrti.“

Policista vystoupil, klidně otevřel dvířka, posunul přední sedadlo trochu dozadu, aby tam bylo více místa a nechal ostatní, aby na ně položili těžce zraněného muže. Další dva se posadili na zadní sedadlo. Chtěl ještě nastoupit třetí, ale už se tam nevešel. Přední sedadlo se pokrylo krví. Pohled na toho zpola ležícího obra, jenž chroptěl a jemuž vytékala z úst krvavá pěna, na něho tak zapůsobil, že když chtěl nastartovat, spletl si tlačítko a zapjal stírače. Svět se s ním zatočil.

Obrátil se ke dvěma průvodcům zraněného :

„Kdo je to?“

„Náš Z. Jeďte co nejrychleji do nemocnice. Jde o jeho život.“

„Co se stalo?“

„Ti psi ho zabili. Rychleji, prosím vás.“

„Kteří psi?“

„Fašisti a policajti.“

„Já jsem taky od policie,“ řekl a pootočil se k nim, „a jak vidíte, dělám co mohu.“

Ti dva už neřekli ani slovo. Bylo slyšet jen hluboké chroptění zraněného a kapky krve, dopadající na podlahu.

„Trubte! Rychleji!“

„Klakson nefunguje.“

„K čertu!“

„Ten vůz není můj, najal jsem si ho.“

Byla to pravda, najal si ho ten den na dvě hodiny v půjčovně, kde ho už znali. Měl totiž schůzku s jistou Kitsou,

„známou jedné známé“, jejíž telefonní číslo dostal při náhodné rozmluvě. Najal si tenhle volkswagen na dvě hodiny, aby mohli být spolu sami. Ostatně byl by málem tu schůzku zmeškal, přednáška státního tajemníka o rékové plísni trvala déle, než bylo plánováno a pak se ještě zvedl generál a mluvil o komunistickém nebezpečí. Naštěstí ale nemusel jet on s ministrem na letiště, generál se nabídl, že ho tam doveze vlastním vozem. Ta náhoda mu umožnila, aby se s Kitsou setkal ve smluvenou hodinu.

„Ale tohle není cesta do nemocnice!“

„Je lepší jet takhle oklikou, vyhneme se zacpaným křižovatkám.“

„Rychleji!“

V tom okamžiku se srazili s jiným vozem. Byla to jeho vina. Strážník dal znamení, aby zastavil. „Nezastavujte!“ křikl na něho jeden z těch dvou vzadu, „ať si zapíše vaše číslo. Tomuto člověku hrozí smrtelné nebezpečí! Rozumíte mi?“

„Vidíte, kam to vede, když člověk spěchá,“ odpověděl, „budu muset platit pokutu.“

Řidič toho druhého vozu si nejdříve prohlédl, co mu bylo poškozeno — trochu promáčklá dvířka — a pak přistoupil, aby si poznamenal potřebné údaje.

„Vezu raněného v posledním tažení,“ řekl mu policista.

Ten druhý se podíval do vozu a souhlasně přikývl; zaznamenal si číslo na balíček cigaret.

Tenhle večer byl věru docela mimořádný! Začalo to s Kitsou. Když ji naložil, zajeli na opuštěné místo u stadiónu Kaftanzoglio. Tam se začali hladit, mačkat, ale Kitsa najednou všechny další pokusy zarazila. „Napoprvé to stačí,“ řekla a dodala, že se chce vdát a že nemá chuť na dobrodružství bez perspektiv.

„Proč bez perspektiv?“ „Protože ještě studuješ.“ „Ale už brzy budu hotov a vojnu už mám za sebou.“ Nepřiznal

jí, že je policajt, to řemeslo mnoho dívek děsí, i když zase některým, které v něm vidí zajištění, se líbí. Kitsu ještě tak dobře neznal, aby se mohl rozhodnout, zda jí má nebo nemá říci pravdu. Pak zašli do nedaleké hospody a pili pivo. Když bylo po deváté, začal dávat najevo velkou netrpělivost. Chtěl odjet pod záminkou, že musí včas vrátit vůz. V každém případě ji zase zítra zavolá. „A ty, ty teda nemáš telefon?“ zeptala se. „Ne.“ Vytáhla z kabelky rtěnku a napsala mu na kousek papíru jiné telefonní číslo, na něž ji může volat v pracovní době. Rychle se s ním rozloučila a odcházela — to si poprvé všiml, že má nohy do o. Vzda-lovala se, pohrávající si řemínkem kabelky pověšené přes rameno.

Raněný dýchal stále obtížněji. Jeho dva průvodci to sledovali s rostoucími obavami a dávali pozor, aby se jeho hlava nekymácela. Cesta k nemocnici byla dobrá. Auto zastavilo. Pro Z. ihned přišli dva muži s nosítky. Příjezd už byl ohlášen a vše bylo připraveno. Policista slyšel, jak jeden lékař nařizuje, aby si zapsali číslo vozu. Polekal se, sedl za volant a co nejrychleji zmizel. Cestou dlouho hledal nějakou kašnu, aby mohl vyčistit skvrny krve na sedadle a vrátit vůz půjčovně v tom stavu, v jakém si jej odvezl.

27

Sotva volkswagen, který naložil toho zraněného nebo snad už mrtvého, odejel, obrátil se Jannis na strážníka, který stál vedle něho s lulkou v ústech:

„Co se stalo? Koho zranili?“

„Nějakého sedmnáctiletého chlapce.“

„Byla to přece ta samá trojkolka, která před chvílí támhle stála. Vy jste si jí nevšiml?“

Strážník se vyhnul odpovědi.

„Byla to ta samá,“ trval na svém Jannis, „vyrazila jako divá a zmizela. Ta samá!“

Muž s lulkou pár kroků pooděšel. Předtím si oba docela přátelsky povídali o společném příteli, policejním důstojníku, který byl před měsícem přeložen do Prevezy. Proč tak najednou, po té nehodě, ten druhý dělал, jako by ho neznal?

Jannis znal tohoto policistu už od studentských let,

často ho vídával na kongresech nebo když nenápadně dohlížel na přípravy manifestací ve prospěch Kypru. Tehdy byl Jannis jedním z nejaktivnějších členů studentských organizací. Později se musel dokončení studia vzdát, přerušila mu je vojenská služba, a nakonec si otevřel prodejnu jako zástupce velkoobchodu se zemědělskými výrobky. Proto byl nucen skoncovat se svou politickou aktivitou, nezbyl na ni čas. A pro pověst firmy to bylo ostatně také lepší, neboť všechno záviselo na policii. Kdyby je napadlo jeho krám zavřít, hodila by se jim jakákoliv záminka. Město bylo malé, všichni se navzájem znali. Bylo tak malé, že toho večera poznal i v civilních šatech policejního inspektora ze své čtvrti, který opatrně přecházel tak sto kroků tam a zase zpět a jak se zdálo, vůbec nevnímal podivné počínání jedné trojkolky, která neustále projížděla sem a tam a bránila každému dalšímu vozidlu v přístupu na křižovatku. Inspektor zasáhl, jen když žádal řidiče, aby nechal projet dva autobusy, přijíždějící se zhasnutými světly, a pak dosti dlouho hovořil s řidičem trojkolky, stojící před hotelem Kosmopolit. Jannis z jejich rozhovoru nemohl nic zaslechnout, ostatně ho to nezajímalo. Všiml si však, že za malou chvíli se trojkolka rozjela a postavila se do malé příčné ulice za hotelem. Kdyby byl nepoznal toho inspektora, nebyl by si asi všiml ani přesunutí trojkolky. Najednou, po několika minutách viděl, jak trojkolka na plný plyn vyrazila, někoho přímo na křižovatce přejela a zmizela ve Venizelově ulici. Žádný z těch mnoha přítomných policistů a četníků se přitom ani nehnu, natož aby ji pronásledoval.

Nejvíce ho však zarazila lhostejnost toho policisty, jenž dále nehybně stál před Brontosaurovým džípem a neudělal jediný krůček, nic, co by svědčilo o jeho překvapení z toho hanebného incidentu. Naopak, na jeho otázku: Koho to zabili?, odpověděl bez nejmenšího vzrušení a dá se říci s cynismem: Nějakého sedmnáctiletého chlapce. A nako-

nec, když ho upozornil, že to byla táž trojkolka, která před chvílí stála blízko nich, obrátil se strážník k němu lhostejně zády.

Co se to vlastně dělo? Byl tak naivní a chtěl se dozvědět něco, co policie tajné upekla? Bylo-li to tak, pak se nemohl ubránit ještě úzkostnějším otázkám.

Procházel touto křižovatkou na cestě k příteli, který ho pozval na přehrání jazzových desek, když vtom tlampače hlásily:

„Pozor, pozor! Za okamžik k vám promluví Z.“

Jen ze zvědavosti se zastavil, aby slyšel prvé věty jeho proslovu. Stál před hotelem Kosmopolit ve společnosti jeho majitele, kterého znal, a sousedního cukráře, jenž opustil svůj obchod a své sladkosti a šel se podívat s údivem vyvalenýma očima na ty zuřivé manifestanty, jak řvou: „Bulhaři do Bulharska!, Z. na smrt!“, a další podobná hesla. Jannis s úžasem vyslechl prvá slova Z. — výzvu k prefektovi, generálovi, policejnímu řediteli a jiným soluňským představitelům, aby chránili život poslance Spathopulose. Rozzuřilo ho to. Temné rejdy těch pouličních flákačů dostaly náhle smysl. Policejní síly však byly soustředěny a připraveny k zásahu, to jej uklidňovalo. Postupně však zjišťoval, že policie vůbec nezakročuje. Ani jedinému výtržníku v ničem nebránila, nikoho nezatkla. Spokojila se s tím, že čas od času ty nejhluchnější požádala, aby trochu ustoupili. Nic víc.

Neslyšel, co Z. říkal. Slyšel jen bouřlivý potlesk, který jeho projev často přerušoval a hesla Stoupenců míru, která zaznívala z tlampačů. Rozhodl se, že zůstane. Jazz musí počkat! Dnes večer se tu děly věci, které neměl možnost zažít za svého studentského života.

Když pak viděl, jak trojkolka vyrazila, jak nějaký muž se zhroutil, jak další se na to vozidlo zavěsili, nemohli je však zastavit, jak tři advokáti v panice běželi se ukrýt do hotelu, jako by chtěli uniknout bombardování, nedovedl potlačit

bolestné zkřivení tváře. V té chvíli ho flegmatický postoj muže s lulkou přiměl k hlubokému zamyšlení. Vrátil se domů, neboť věděl, že je lépe nebýt při podobných incidentech. Příští měsíc má provdat svou sestru. A jeho někdejší mladistvý zápal byl už dávno pohřben pod zemědělskými výrobky.

Bydlel v téže ulici, jen o dva bloky dále, právě naproti chrámu Boží moudrosti. Doma spolkl zbytek plněných baklažánů, které jeho matka připravila den předtím, a znovu vyšel. Jeho zvědavost byla přece jen silnější. Chtěl se dozvědět, koho trojkolka přejela. Na křižovatce už bylo jen málo lidí. Bloudilo tam několik postav jako statisté na jevišti, z něhož herecké hvězdy už odešly. Přistoupil k jedné skupině a zeptal se:

„Poslyšte, chlapci, co se to tu vlastně před chvílí stalo?“

„Pán by chtěl vědět, co se tu stalo,“ oznámil jeden z těch rváčů jinému, jenž byl pravděpodobně jejich vůdcem.

„Má pán nějaké zvláštní přání?“ otázal se ho teď sám vůdce.

„Promiňte...“

„Není co, ty pitomče!“

A vůdce se dal do hurónského smíchu.

„Tak ty nepůjdeš domů, chlapečku?“ zasáhl druhý.

„Není tu nic, co by tě mohlo dvakrát zajímat,“ ozval se zvovu ten, na něhož se prvně obrátil. „Zabili jsme komunistu.“

Nadmul se jako páv a spolu s ostatními se rozchechtal.

„Udělali jsme z něj prima světce!“

„Je to teď nový Athanasios Diakos!“*

„Dali jsme mu pěknou lekci, my Makedonci!“

Jannis zůstal strnule stát, zatímco jejich tlupa se vzda-

* Národní hrdina, krutě popravený v revolučních bojích první poloviny 19. století. (Pozn. překl.)

lovala. Lotři, pomyslel si, nemají žádného Boha. Za okamžik — jeho mozek pracoval rychle — byl už na cestě k úrazovému oddělení nemocnice. Tam ho však čekalo také nepřátelské přijetí. Vrátný ho vůbec nenechal vstoupit dovnitř.

„Co se stalo? Koho sem přivezli?“

„Kdo vůbec jste? Jste novinář?“

„Jsem prostý řecký občan, který se chce informovat.“

„Vlastně, nestalo se nic. Alespoň nic vážného. Byl zraněn jeden mladík.“

Jannis, zklamán, že se zřejmě nedozví nic, se již chystal odejít, když vtom spatřil, jak se u okénka pro příjem pacientů objevil muž v roztrhané a zakrvácené košili a žádal, aby ho ovázali. Když se na něho lépe podíval, s údivem zjistil, že je to ten, co byl vzadu na trojkolce, když stála před hotelem Kosmopolit a když k ní přistoupil policejní inspektor, aby promluvil s řidičem. Nedovedl si však tato fakta spojit dohromady.

Když se vracel domů, úmyslně prošel znovu touž křižovatkou, která byla nyní úplně prázdná. Jen několik mužů v civilu obcházelo v postranních temných ulicích. Na místě, kde trojkolka přejela onoho neznámého, ležely na asfaltu dvě kytičky červených karafiátů.

„Ty neznámý nevinný, kterého smrt vyrvala v plném jaru života,“ povzdechl, jsa přesvědčen, že tu byl zabit sedmnáctiletý chlapec.

28

Zbývalo mu už jen dvacet minut do vystřídání a dosud udělil jenom pět pokut. Je to velmi špatná bilance za celý večer přímo v centru Soluně, pomyslel si dopravní strážník a fiatce, která se zastavila na zakázaném místě před cukrárnou Agapios dával pokyn, aby pokračovala v jízdě. Bylo nebezpečné řídit dopravu při takovém množství vozidel. A nový ředitel dopravní policie byl velmi přísný, neudělit velký počet pokut považoval za špatné vysvědčení. Jako naschvál nebylo dnes večer mnoho těch, kteří se dopustili nějakého přestupku. Kdyby tam ta fiatka stála o pár vteřin déle, byla by mu neunikla. Ale rozjela se právě v okamžiku, kdy sahal po bloku.

V uniformě měl vždycky úspěch u žen za volantem. Teď se díval po jedné blondýnce, která se na něho usmívala okénkem svého vozu, když vtom si všiml, že trochu dále, v ulici Carolu Deel před kinem Titania se sbíhají ze všech

stran lidé. Pomyslel si, že tam jistě došlo k nějaké nehodě, rozběhl se tam také a cestou několikrát použil své píšťalky. Když doběhl k hradbě vytvořené těly zvědavců, spatřil, jak mezi jejich nohama prolezl po čtyřech jako krysa malý plešatec, chytal se rukou za hlavu a plačtivě naříkal:

„Uhodili mě! Uhodili mě!“

Domníval se, že tam došlo ke srážce a že ten naříkající je jeden z postižených, nechal ho jeho osudu a chystal se sepišovat protokol. Energicky odstrčil čumily, kteří se tísnilí kolem místa nehody a octl se před trojkolkou s vypnutým motorem, zastavenou přímo u chodníku. O stupátko se opíral chlapík svalnatého vzezření, jenž se hádal s kolemstojícími:

„On začal první!“

„My jsme dobře viděli, jak jsi ho praštil po hlavě!“

„Neměl se z té rány vzpamatovat, neřád jeden!“

„To spíš ty...“

„Zavřete tu klapačku, nebo vám do ní jednu vrazím!“

Strážník zakročil: „Co se tu děje?“

„Vůbec nic, pane strážníku.“

„Jak to nic?“

„Pohádal jsem se s bratrancem, jednu jsem mu vlepil a on mi ji vrátil.“ A chtěl odejít.

„Jen tu pěkně zůstaň,“ řekl mu výhružně strážník. „Ukaž mi vůdčí list a papíry od vozu.“

„S radostí,“ řekl Jangos a vytáhl z kapsy u kalhot celofánové pouzdro.

Strážník je vzal, pozorně prohlédl doklady a už se chystal mu je vrátit, když zasáhl do hry hasič v uniformě, jenž tam stál se ženou:

„Dovolte, pane strážníku, já jsem byl svědkem celé té scény. Tohle individuum, podle mého názoru docela bezdůvodně, vytáhlo obušek zpod svého sedla a začal mlátit jako smyslů zbavený do hlavy a do žeber toho druhého, který padl na zem na půl bez sebe.“

Očima ho také na zemi hledal, třebaže mu v tom jeho hasičská helma překážela. Strážník toho využil a křikl na zvědavce:

„Co tu ještě chcete? Hněte sebou, rychle, zmizte, ať to tu můžem vyfídit! No tak! Překážíte dopravě!“

Dav se rozešel.

„Má obušek u sebe,“ pokračoval hasič.

Strážník chtěl Jangose prohledat, ten mu však obušek podal. Byl docela nový, přesně takový, jako ty, které nedávno vydávali na strážnici.

Jangos viděl, že situace se začíná obracet k horšímu. Zprvu ho hasičova uniforma uklidnila. Ale teď ho napadlo, že tenhle trouba hasič zřejmě nemá tušení, oč jde, neví, že jsem tu štěnici, toho lotra, který málem všecko zkazil, srazil v zájmu vlasti. Strážník taky vypadal jako trouba. Ten taky asi neví, oč jde. A přitom to, proboha, bilo do očí! Kdyby tak mohl zajet na komisařství! Asi by se jinak zatvářili, až by tam s ním dojeli! Když zpozoroval, že strážník se zabral do hovoru s hasičem, slezl se sedla, naznačuje při tom, že ho už z tak dlouhého sezení bolí záda, a už už se chystal zmizet. Strážník však zvětřil jeho úmysl a drapnul ho za ruku.

„Pojďme támhle naproti,“ řekl mu.

„A co mašina?“

„Zůstane tady. Nikdo se jí nedotkne.“

Naproti byla policejní kantýna. To je ještě dobré, pomyslel si Jangos, budu-li mít štěstí a potkám tam některého známého, tak tahle komedie skončí. Kantýna však byla zavřená. Zůstali jen v hale.

Strážník požádal hasiče, aby z nejbližšího automatu zatelefonoval na policii a požádal, aby přijeli tohoto muže zatknout za „rány a zranění, způsobené úmyslně a za porušení pravidel silničního provozu“.

Lidé na ulici se rozešli. V hale zbyli jen strážník, Jan-

gos, hasičova žena a dva jeho přátelé, kteří přišli s ním. Světlo bylo přepojeno na minutový přerušovač a vždy po dvou minutách se celá budova ponořila do tmy. Strážník musel pokaždé znovu zmáčknout tlačítko, aby rozsvítil světlo a neztratil svého zajatce z očí.

„Pst!“ sykl na něho najednou Jangos, jako by byli kamarádi. „Pojď sem, ať ti to řeknu!“

„Co chceš?“

„Musím ti něco říct.“

„Ty mi nemáš co říct. Vyložíš to na komisařství.“

Je to drzoun, pomyslel si strážník. Jangos zase v duchu klel: Kreténe jeden, kdybys tak věděl, že tvůj velitel je můj kamarád! Světlo zase zhaslo, strážník je znovu rozsvítil. Tu k němu Jangos přistoupil:

„Zdrhnu, a ty budeš dělat, jako bys mě neviděl.“

„Cože?“

Myslel si, že dobře neslyšel.

„Zdrhnu,“ opakoval Jangos, „víc ti nemůžu říct, a tobě stačí, když budeš dělat, že za to nemůžeš.“

„Ani se nehni, nebo tě složím, ty lumpe!“

„Komu to říkáte lump, pane strážník? Tý nadávky budeš moc litovat, hošánku. Dej mi své papíry!“

„???“

„Vzhledem k pozici, kterou mám, už dohlédnu na to, aby tě přeložili jinam.“

„Kdo tedy vlastně jste?“ zeptal se ho užaslý strážník.

Na ulici se objevil blikající reflektor auta policejní hlídky; ohlašoval konec.

29

Vangosovi se vůbec nelíbilo, že tady v nemocnici uviděl zase tu tvář, které si předtím všiml před hotelem Kosmopolit. Více než půl hodiny mohl pozorovat počínání toho muže, jenž se upřeně díval k tlampačům, snažil se zachytit každé slovo Z. a stavěl se vždy tak, aby zvuk k němu co nejlépe doléhal. Co ten tady na úrazovém oddělení chce? Koho tu hledá? Ale Vangos měl teď v hlavě jiné starosti.

Zašel do nemocnice jen na radu jednoho svého přítele novináře. Jeho zranění nevyžadovala žádnou zvláštní péči, ale ten přítel mu řekl: „Jen se nech zapsat mezi zraněné, pak si aspoň nebudou stěžovat jen levičáci.“ Byl to spolupracovník listu *Ellinikos Vorras**, řídil tam soudní rubriku. Vangos vášnivě sledoval soudní procesy, chlubil se, že mu žádný významný neušel. Dobré a dobře sehrané soudní

* „Řecký Sever“ — ultrapravicový deník. (Pozn. překl.)

debatě dával přednost před biografem. Při jedné takové příležitosti se seznámil s tím novinářem v tlačenici na chodbách, když zasedala porota. Kdyby se mu přece jen stalo, že by se jednoho dne nechal chytit při nějakém špinavém činu, počítal s tím, že by jeho přítel neuvedl v novinách jeho jméno a nevydal ho tak výsměchu celé čtvrti. Vždyť to byly pravicové noviny, a všichni, s nimiž měl Vangos dobré styky, patřili také k pravici.

Ten žurnalista mu bleskl hlavou v okamžiku, kdy ležel jak široký tak dlouhý na dlažbě právě před redakcí toho deníku, poté co byl shozen z trojkolky, která se zastavila o kousek dál a kolem níž se už shlukli lidé. Několik zevlounů k němu přistoupilo a ptalo se ho, co se stalo. Dostal strach, zda ho pacifisté nepoznali a nejsou mu už v patách, aby si to s ním vyřídili. Báł se také, aby se celá záležitost nezkomplikovala dříve, než dostane přesnější instrukce od Mastodonta. Předvídali všechno kromě toho, že někdo naskočí do trojkolky. Doufám, že ho Jangos vyřídí, snažil si bez velké přesvědčivosti namluvit, když viděl, že trojkolka uvízla o padesát metrů dále pod neónovou reklamou kina Titania.

Nezbývalo mu nic jiného než vyčkat, až se ten shluk lidí rozejde, a proto se rozhodl, že se zatím uklidí do redakce těch novin. Vchod do budovy byl ostře osvětlen. Obrovské role papíru tu stály seřazeny jako silniční válce, které při rozbřesku otevřou cestu novému dni. Nad vchodem běžely poslední dálnopisné zprávy světelných novin. Odstrčil ty, kteří se zdviženou bradou četli písmena naskakující na pásu z malých žárovek. Upravil si zmuchlané šaty a vykročil po schodišti.

Našel ho za psacím stolem. Kolem něho pracovali další redaktoři. Jeho přítel, zaujatý nějakým článkem, ho hned nepoznal, jeho obličej mu jenom nejasně někoho připomínal. Vangos mu musel napovědět:

„Jste to vy, kdo píše reportáže o velkých procesech?“

„No ano. Aha, už vím, už si vzpomínám! Ale jak to vypadáš, co se děje?“

„Co se děje?“ vzdychl Vangos. „Dnes večer byla zase rvačka.“

„Rvačka?“

„Zas ty komunisti. Organizovali mírovou manifestaci. Z. na ni přijel až z Atén. Měli jsme se na to tupě a se založenýma rukama dívat? Pěkně to od nás schytali. Chtěli nám to vrátit. Nakonec nějaká trojkolka, která tou vřavou projížděla, přejela náhodou Z.“

„Náhodou?“

„No co? Že by to byl udělal schválně? Copak já vím, odkud přijížděl? Asi měl nějakou zakázku. Stalo se to na rohu Venizelovy ulice. Z. byl zraněn. Nic moc vážného. Převezli ho do nemocnice. Aspoň ho to naučí!“

„No a — v čem bych ti mohl pomoci?“ zeptal se ho novinář, jenž se politickými reportážemi nezabýval. „Chceš podat stížnost nebo protest? Jsem ti zcela k dispozici.“

„Chtěl bych, abyste napsal do novin, že jsem jeden z těch, co uhodili Z., když šel na schůzi. Tak si aspoň kamarádi nebudou o mně myslet, že jsem zbabělec.“

„Kteří kamarádi?“

„Vždyť to víte, ta naše parta.“

Novinář se na něho podíval s úžasem.

„To nejlepší, co ti mohu poradit,“ řekl mu, aby se ho zbavil, „je jít do nemocnice a nechat se zapsat mezi zraněné. Pak si aspoň nebudou stěžovat jen levičáci. Ráno si kup noviny a uvidíš, že tvoje jméno tam bude uvedeno mezi prvními.“

Od jeho vstupu do redakce uplynulo už asi deset minut a on doufal, že ten dav venku se rozešel. Hned si také vzal taxíka a jel do nemocnice. U vchodu spatřil Jannise, to ho překvapilo. Ale když vycházel, překvapilo ho ještě víc, že na něho čeká policejní džíp.

Dříve než se mohl vůbec na něco zeptat, naložili ho a odjeli.

„Velmi nutně tě potřebujeme. Kam jsi to šel, ty troubo jeden?“ pustil se do něho strážmistr. „Copak se to dělá, prásknout po práci do bot? Věci se začínají nepěkně zamořovat. A všechno tvou vinou, měl jsi vyřídít toho chlapa, co naskočil do trojkolky. Jsi náfuka, ale když jde do tuhého, splaskneš! A přitom jsi tak neslýchaně drzý, že se v novinách prohlašuješ za hrdinu. Blbec jsi. Chceš, abysme v tom všichni lítali? Jo?“

Z celé té záplavy nadávek Vangose zaujala jediná věc: Jak se dozvěděli, že byl v redakci?

30

Sotva strážník předal Jangose policejní hlídce, vyšel s úlevou z kantýny a rozehnal poslední zvědavce. Oznámil dopravnímu inspektorátu, že z ulice Carolu Deel je třeba odvézt trojkolku na policejní parkoviště a vrátil se na své stanoviště na nároží ulice Boží moudrosti a třídy Alexandra Velikého. Předposlední představení v kině právě končilo a vycházející návštěvníci vnesli do ulic trochu ruchu. Ještě než mohl zase začít řídit dopravu, uviděl strážníka, který ho přicházel vystřídat. Bylo přesně půl jedenácté. Spokojeně se vrátil domů, svlékl uniformu, sedl si k jídlu a asi ve čtvrt na dvanáct šel spát. Za necelou čtvrt hodinku mu přišli sdělit, že policejní ředitel s ním nutně musí mluvit. Ve spěchu se ustrojil, proklínaje přitom všechny svaté, a šel tam.

31

Sotva se Jangos octl ve voze policejní hlídky, směřujícím k centrálnímu komisařství, pocítil neobyčejnou úlevu. Konečně bude zase mezi svými. Už měl dost všech těch pitomců, kteří neměli o ničem ani potuchy. Už ztratil dost času. Jedinou starost mu dělala trojkolka, kterou opustil v ulici Carolu Deel. Copak se nepustil do tchohle všeho právě kvůli ní? Nemohl ji tam přece takhle nechat, v živé ulici, opuštěnou, bezbrannou! Přestože mu strážník slíbil, že si ji bude moci vyzvednout druhý den na parkovišti, sužovalo ho pomyšlení, že je tam samotná a ztracená, jako kůň, který ožívá jen spolu se svým jezdcem.

Ještě než vůz zabočil do Hermovy ulice, zeptal se velitele hlídky:

„Pane nadporučíku, bylo by možné se kousek vrátit a že by jeden z vašich lidí se postaral o mou trojkolku? Jakmile to na komisařství vyřídím, budu ji muset vyčistit.“

Nadporučík odpověděl, že to není v jeho kompetenci, spojil se rozhlasem s komisařstvím a ohlásil, že výtržník byl zatčen a že ho přiváží. Výraz „výtržník“ se Jangosovi vrcholně nelíbil. Nebyl z těch, kdo jsou ochotni snášet takový druh žertování. Začal mít vztek, že se nechal vtáhnout do celé té záležitosti. Jak se mohlo stát, že všechny policejní složky nebyly upozorněny, že dnes večer on, Jangos, prokáže národu výjimečnou službu? Jak je možné, že s ním jednají tímto způsobem, jako se sprostým zločincem?

Nejvíce ho ale rozhořčovala myšlenka, že jeho trojkolka tráví noc v cizích rukách. Vůči lidským tvorům nepocitoval žádnou něhu, ale svou kamikaze miloval. Zdobil ji malými praporky, leštil ji, prokazoval jí všemožnou pozornost, jako kdyby šlo o ženskou. A dnes večer, dnes večer... On, který v minulosti tolikrát přestoupil zákon a nikdy ho nezavřeli, ani na hodinu ne, dnes večer, když pracoval pro ně, měl jít do basy! A tomu říkají dobře organizovaný stát! Hanba!

Když se octl u vchodu na komisařství, oddechl si. Velitel hlídky ho odvedl nahoru a předal ho službu konajícímu důstojníkovi, jemuž dal i jeho vůdčí list a obušek. Pak pozdravil a odešel.

Na komisařství se Jangos setkal se všemi svými kamarády. Byl tu Kotsos, Manendas, Bairaktaris a dokonce i Zisis, kterého neviděl už celé měsíce. Nějací tři neznámí seděli na lavici. Asi zloději, pomyslel si, i když na to nevypadali. Ve své vychytralosti raději nedával najevo své přátelské vztahy k policistům, alespoň ne v jejich přítomnosti. Zašel do strážmistrový kanceláře a předal mu své papíry pro sepsání protokolu. Odtamtud ho odvedli do jiné kanceláře, na jejíchž dveřích bylo napsáno: Zástupce komisaře.

Otevřel dveře a spatřil, že tam sedí sám Mastodont, celý zakaboněný a čeká na něho.

„Komisaři...“ spustil.

Ten ho ale posuňkem zarazil a pckynul, aby zavřel dveře. Jeho zamračená tvář přivedla Jangose z míry.

„Co se děje?“ zeptal se.

„Nejprve si sedni,“ nařídil mu Mastodont.

Provedl to. Vzal si nabídnutou cigaretu.

„Začíná to smrdět,“ prohlásil komisař a zvedl se. Nervózně přecházel. „Ta věc dostává špatný spád.“

„Neprovedl jsem tu nakládačku dobře?“

„Ale jo, ty sis s tím poradil. Kdyby toho pekelníka napadlo naskočit do trojkolky, mohlo všechno dopadnout skvěle. Ty s Vangosem jste mohli zmizet, vydávali bychom to za pouhou dopravní nehodu a po vás bychom marně pátrali. Teď to vybuchlo a my v tom bruslíme. Kvůli jednomu strážníkovi, který nebyl informován!“

„Kdo že nebyl informován?“

„Ale informován, nevěděl, oč jde. My, my máme rodiny, musíme živit děti. Musíme se z toho dostat bez velkých šrámů.“

„Rozumím,“ řekl Jangos, hluboce zmatený poraženec-kým postojem svého vůdce.

„Nejde jen o mě, jak víš, jsou ještě další nade mnou a nad nimi ještě další.“

„Pro mne jste vůdce jen vy, protože vy jste toho hodný.“

„O to teď nejde. Chci jen, abys všechno věděl, a musíme jednat rychle. Prokurátoři si jistě pospíší a povolají tě k výslechu. Řekneš jim, co ti teď nadiktuju. Tady máš tužku, papír, poznamenej si to.“

„Neumím číst ani psát.“

„Sakra, na to jsem zapomněl.“

Na chvíli se zastavil a prázdným pohledem se zadíval na stropní lampu.

„Kdyby bylo aspoň Vangose napadlo oddělat toho ničemu, co vyskočil na trojkolku, nemuseli jsme teď být v téhle bryndě! Je to blbec, budižkničemu, zbabělec!“

Ze vzteku uhodil pěstí do stolu.

„Byl bych to s ním vyřídil snadno,“ řekl Jangos. „Už jsem ho natřel obuškem tak, že se, lotr jeden, těžko sbíral. Nebýt to zrovna v samém středu města, byl by zůstal ležet na dlažbě a už by nevstal. Ale seběhlo se tam moc lidí a k tomu ještě hasič v uniformě a tak jsem nemoh pokračovat.“

„A kam se vlastně poděl ten pitomec? Co kde provádí? Jestli vaše výpovědi nebudou přesně souhlasit, tak se z toho nedostaneme. Kde se fláká ten neřád? Pro každý případ jsem poslal džíp do nemocnice, co když šel tam? Budou-li prokurátoři rychlejší, jsme v troubě.“

„Možná že je v Útulku.“

„V jakém útulku?“

„V tý hospodě. Mají tam dobrý víno.“

„Tam určitě není. Bůh sám ví, kde je! V každém případě nám ho sem ale brzo přivedou.“

V takovémhle stavu viděl Jangos Mastodonta prvně. Zapaloval si jednu cigaretu od druhé a nervózně přecházel po místnosti; v jeho očích byl neklid.

„A přitom na mne v ústavu čeká žena! Měl jsem pro ni zajet. Kdyby věděla!“

Jangos zůstával klidný. Viděl si jen na špičku nosu. Kdyby byl pochopil, že jeho vůdce je v nebezpečí, byl by asi dostal strach. Ale pro něho byla policie nezranitelná. Nemohla být postižitelná zákonem, protože jej sama ukládala. Nevěděl, že jedni zákony vydávají a druzí je provádějí. Pro něho bylo komisařství stejně nedotknutelné jako Gonosova hospoda, když je tam Ichtyosaurus školil. Násilím tam nemohl nikdo proniknout.

„Co je to za ty tři ksichty venku na lavici?“

Mastodont se zneklidněně zeptal:

„Jaké tři ksichty?“

Šel otevřít dveře a spatřil na lavici tři advokáty, kterým

nemohlo ujít nic z toho, co se dělo uvnitř místnosti. Je to nepřipustné, pomyslel si rozhořčeně. Pouštíme si sem špióny! Přistoupil k nim:

„Venku už je klid. Můžete se volně pohybovat.“

„Čekáme na vrchního inspektora,“ řekl ten prostřední, v němž rozpoznal muže levice.

Je to ještě horší, než jsem si myslel, řekl si v duchu Mastodont, když se vracel do své kanceláře. „Viděli tě, když jsi sem šel?“ zeptal se Jangose.

„Copak já vím? Zřejmě jo.“

„Ale neznají tě, že ne?“

„Ne.“

„Dobrá, aspoň to,“ oddychl si. „Ale jestli zítra uveřejní tvou fotografii a oni tě poznají?“

„Měl jsem pravdu, když se mi nezdáli a když jsem v jejich přítomnosti držel hubu,“ řekl Jangos. „Kdo to vlastně je?“

„Tři advokáti, kteří se účastnili manifestace a vědí všechno. Jsme vyřízeni, drahoušku, je s námi amen! Žádné východisko nevidím. Ještě nejlepší pro nás bude, když upláchneme do Německa.“

„Kdybych měl pas,“ prohlásil Jangos, „byl bych už dávno práskl do bot.“

32

Seděli tu jako tři holubi uprostřed hejna havranů. Jen se dívali a poslouchali. Tito tři advokáti nevěděli, že trojkolka smrtelně zranila Z. Byli mezi prvními, kdo opustili shromáždění a vraceli se domů. Když došli do ulice Egnatia, zbytky fašistických band je začaly ohrožovat:

„Hatsisavasi, ty Bulhare, pojdeš! Plešatče jeden, vrať se do Bulharska!“

Hatsisavas duchapřítomně zmizel v prvním hotelu, na který narazil, v Strymonikonu, a čekal, až se bouře přežene. Ostatní dva přidali do kroku, ale ti křiklouni šli stále za nimi. Když došli k velkému obchodu s obuví, přidál se k nim další jejich kolega, stejně vyděšený. Pokračovali tedy zase ve třech a snažili se setrást své pronásledovatele.

Ti je však sledovali jako rackové rybářskou loď. Pohybovali se po chodníku neobyčejně mrštně. Hned je předešli a hrozili jim pěstmi, hned jim zas byli v zádech a řvali:

„My vás naučíme, vy krysy bulharský! Půjdem za vámi až do postele!“

Advokáti se samozřejmě nemohli s těmito darebáky pustit do rvačky. Naštěstí narazili na policejní hlídku, vracející se na komisařství. Obrátili se na policejního důstojníka:

„Žádáme o ochranu, tito ničemové nás pronásledují.“

Útočníci okamžitě změnili taktiku a tvářili se jako nevinní flamendři.

„Kdo vás pronásleduje?“

„Tihle výtečníci.“

„Tak pojďte s námi,“ řekl důstojník a pokynul svým lidem, aby je vzali mezi sebe. Když na křižovatce ulice Egnatia a Aristotelovy ulice čekali na zelenou, proklouzl jeden z těch lidoopů hbitě mezi policisty a udeřil do hlavy jednoho z advokátů, jenž se vztekle rozkřičel na policejního kapitána:

„Teď jste to viděl! Troufají si i před vámi!“

Vyndal z kapsy kovovou dvoudrachmu a přitiskl ji na to místo hlavy, kde byl udeřen, aby zatlačil bouli.

„Pojďme! Pojďme!“ řekl důstojník. „Pojďte s námi až na komisařství, tam budete mít pokoj.“

Na komisařství skutečně pokoj měli. Nikdo si jich nevšímal. Zůstali sedět na lavici a čekali. Za čtvrt hodiny uviděli téhož důstojníka, jak sestupuje po schodech a nařizuje:

„Všichni k sekretariátu strany EDA!“

Strážníci ve spěchu udusili cigarety, narovnali si opasky a houfně se hrnuli po schodech k východu.

„Tam zřejmě došlo k nějaké pořádné srážce,“ řekl zneklidněně první advokát.

„Když se Z. rozčilí, je schopen rozbít všechno,“ řekl druhý.

„Je lépe, že jsme tady,“ dodal třetí. „Chceš-li uniknout tesákům vlka, schovej se v jeho doupěti.“

„To, co se dnes večer stalo, je pobuřující!“

„Zítra podám žalobu.“

„Viděl jsi toho chlapa, co mě uhodil? Důstojník ani nehnul brvou, ani ho nenapomenul!“

První advokát si všiml, že přišel Mastodont oblečený v civilu. Ti druzí dva ho neznali. Šeptem je na něj upozornil. Komisař vrazil do kanceláře jako vítr, vůbec si jich nevšiml. Prudce zavřel dveře, na nichž bylo napsáno: Zástupce komisaře. Už se neobjevil. Za několik okamžiků spatřili, jak do téže kanceláře vstoupil v doprovodu velitele hlídky vyhublý muž s knírem pod nosem. Musel to být někdo tady dobře známý, neboť se zdravil se všemi, jako by je byl už dnes viděl. Vypadal docela tak, jako ti rváči z ulice a když nazítří ráno objevili v novinách jeho fotografii a dozvěděli se, že to je Jangos, litovali, že nevěnovali více pozornosti tomu, jak se choval a co říkal na komisariátě. Ale on vlastně hned zmizel v té kanceláři. Pak se objevil další typ, s náplastí na obličeji a s lokty potřenými jódem, vrávorál. On také šel přímo do té kanceláře. Jaké pikle se tam asi kuly?

Byla to ponurá budova. Policejní plíseň hlodala po zdech.

33

„Konečně!“ zvolal Mastodont, když uviděl ve dveřích Vangose. „Kde ses flákal?“

„Byl jsem v nemocnici.“

„Právě jsem říkal Jangosovi, že to smrdí. Musíme najít nějaký způsob, abychom tuhle aféru ututlali.“

Vangos zesinal.

„Dohodněte se mezi sebou, jak budete vypovídat.“

„A co Z.?“ zeptal se pederast.

„Ten brzo pojde.“

Vangos si spokojeně zamnul ruce.

„Dobrá. Tak vypovídat budete toto: Byli jste spolu, ty a Jangos, a popíjeli jste. Hned se dohodněte, v které hospodě, abyste to nepopletli.“

„U Fanyinky.“

„V Útulku.“

„Ne, raději u Číňana. Budeme-li mluvit o Útulku, vždyc-

ky se najde nějaký chytrák a prohlásí, že jsme tam nebyli. Zato k Číňanovi chodí jenom naši.“

„Dobrá, byli jste tedy u Číňana a pili jste víno,“ rozhodl Mastodont.

„Ne, pili jsme uzo. Víno tam je kalné a páchne.“

„Dojednáno, pili jste uzo. Zkrátka, tak asi ve tři čtvrti na deset, úplně ožralí, jste si řekli, že půjdete domů. Řídil jsi ty, Jangosi, ty, Vangosi, sis sedl dozadu. Nějaký strážník vám zakázal projet Venizelovou ulicí, protože je tam prý manifestace. Řekli jste si, dobrá, objedem to přes trh, do Venizelovy ulice se dostaneme Spandonisovou ulicí, tam určitě bude volno. Ty, Jangosi, jsi ujížděl plnou rychlostí, tak totiž jezdíš vždycky, když máš trochu v hlavě, jel jsi na plný plyn, to nezapomeň, a najednou, aniž jsi měl čas zabrzdit, slyšíš děsivý zvuk rozbitého skla. Vůbec tě nenapadlo, žeš mohl někoho porazit. Vzpamatuješ se, až když stojíš o kus dál v ulici Carolu Deel, nevíš, jak ses tam dostal, jsi úplně vedle a zpola beze smyslů. Matně si vzpomínáš na shluk lidí, viděl jsi přicházet dopravního strážníka, jemuž ses dobrovolně svěřil. Ten tě předal do vozu policejní hlídky a ta tě zavezla na komisařství.“

„A co já?“ zeptal se Vangos.

„Ty jsi těsně předtím, v tom zmatku vyskočil z trojkolky, protože ses nechtěl nechat zabít nějakým šílencem, který na tebe do bedny trojkolky skočil, nevíš dobře proč, protože jsi byl také úplně zlinkovaný. Tak se budete muset zodpovídat jen ze dvou přestupků: jednak, že jste jeli Venizelovou ulicí v zakázaném směru a jednak, že jste řídili ve stavu opilosti.“

„Vezmou mi můj řidičák?“ zeptal se Jangos.

„Nic se neboj. Zítra si vyzvedneš svou trojkolku i všechny papíry,“ dodal komisař přesvědčivým tónem. „Pro dnešní večer zůstaneš mezi námi, ve své pravé rodině, a zítra se vrátíš domů, do své čtvrti.“

Otočil se k Vangosovi:

„Ty, ty se musíš ztratit hned. Hledáme tě, ještě jsme tě nezatkli. Musíš někde zmizet na co nejdelší dobu.“

„Je v tom háček, šéfe. Ten typ, co na mě skočil do troj-
kolky, bude mluvit. Nejdřív by měl zmizet on.“

„O to už se postarají jiní. Já jsem vám řekl, co máte
dělat. Můžeš jít. Hlavně ať se nikdo nedozví, žeš tu dnes
večer byl.“

„A ti tři na chodbě?“

„Nic nevědí.“

„Mám ještě jeden dobrý nápad,“ řekl Vangos.

Vytáhl z kapsy rozbité brýle, z nichž zůstala jen obrouč-
ka, nasadil si je na nos, schoulil se do sebe a k nepoznání
změněný vyšel z kanceláře, když předtím přátelsky štouchl
do Jangose, který se při pohledu na něj rozchechtal.

34

Tři advokáti viděli pak, jak Jangos vychází z kanceláře komisařova zástupce celý rozradostnělý. Když tam vstupoval, vypadal sklesle, zato teď vyběhl křepce jako vrabčák. Jednoho strážníka vzal kolem krku a dal mu přátelskou herdu do zad. Strážník poznal známého a rozesmál se. Pak Jangos zmizel na konci chodby a po celou dobu, co seděli na lavici, ho už nespátřili.

Nakonec jim týž policejní důstojník, který je dovedl sem a teď se právě vrátil od sekretariátu strany EDA, kde prý k žádnému incidentu nedošlo, navrhl, že je doprovodí domů. Tři advokáti odešli z komisařství. Svěží vzduch venku jim dělal velmi dobře. Noc, hluboká noc se klenula jako kopule naproti stojících tureckých lázní. Vrátili se do svých domovů.

Právě v této hluboké chmurné noci hledal Hatsis nějaký úkryt. Sotva vyšel z nemocnice zpozoroval, že ho sledují. Je asi jediný svědek jejich odporného zločinu a budou se snažit se ho zbavit. Aby jim unikl, přeskočil nízkou zeď, proběhl opuštěnými uličkami a brzy se octl ve čtvrti kolem starého nádraží. Objevil tam prázdný vagón a usnul v něm, třebaže ho rána motorkářovým obuškem ještě strašně bolela. Byl by potřeboval snad tunu prášků, ale kde je vzít, nejbližší otevřená lékárna byla jistě kilometry daleko. Navíc ho určitě všude hledají. V hlubokém spánku ucítil, že se vagón pohybuje. Zpočátku se domníval, že se mu to zdá. Vstal. To ale trpěl ještě víc, bylo mu, jako by se probíral po příšerné pitce. Poznal, že je v Plati, asi půl hodiny za Soluní. Sestoupil a šel za přednostou stanice. V kapse neměl ani drachmu

36

Vangos nešel domů, ale zamířil rovnou do redakce. Když ho jeho přítel novinář spatřil tak vyfintěného, že připomínal starou oblečenou opici, zděsil se:

„Co se ti děje?“

„Z. je v posledním tažení.“

„Proč sis nasadil ty brýle?“

„Aby mě nepoznali. Přišel jsem vás požádat, abyste moje jméno nedával do novin. Nechci s tou aférou nic mít. Z. umře.“

„Copak se tě to týká?“

„Netýká. Ale jestli bude moje jméno v Ellinikos Vorras a jestli napíšete, že jsem patřil k těm, co ho tloukli, když šel na schůzi, začnou vyšetřovat a otravovat a o to nestojím.“

„Dobrá, škrtnu tvoje jméno. Dnes se sem ale vracet už nemusíš, nebudu tady.“

Vangos mu popřál dobrou noc a vyšel. Šel domů. Cestou

se zastavil u Jangose, aby dal zprávu jeho ženě. Jeho bratranec prý má práci a nemůže se tuto noc vrátit. Odtud šel oklikou přes lesík, kde se obvykle potuloval a špehoval milence, ale teď tam žádní nebyli, ranní déšť je všechny odradil. Byl šťastný ve své nové kůži, noc mu zaručovala anonymitu. Potkal Stratose, svého souseda. Řekl mu, že se vrací ze středu města a že tam došlo k rvačce. Stratos se mu podíval zpříma do očí, ale na nic se nezeptal. Vangos se vrátil domů, rozhodil postel, aby se zdálo, že v ní spal a aby nazítří nemusel členům rodiny nic vysvětlovat, a odešel do noci.

37

V kanceláři, do níž vstoupil dopravní strážník, byla velmi vzrušená atmosféra a policejní ředitel byl dokonce ve stavu horečné aktivity. Tu přiskočil k telefonu a mluvil do něho v náznacích, tu ho přerušilo zavolání ministerstva vnitra z Atén, kde chtěli vědět, jak se situace vyvíjí, tu zase službu konající důstojník ohlašoval dalšího příchozího.

„Povolal jsem vás,“ řekl strážníkovi, „abych vám vyložil situaci. Ten, kterého jste předal policejní hlídce, není žádný obyčejný výtržník, který se s někým na veřejném místě serval. Ten, koho jste zatkl, je jeden z našich lidí a ten druhý je zarytý komunista.“

„Ale...“

„Nemusíte se ospravedlňovat. Konal jste svou povinnost a já vám k tomu blahopřeji. Ale o to tady nejde. Zítra budete bezpochyby vyslýchán a budete muset zpřesnit okolnosti tohoto zatčení. Rozumí se samo sebou, že to, co řek-

nete, musí svědčit ve prospěch útvaru, jemuž sloužíte. Odchod!“

Generál, zabořený do křesla, mlčky naslouchal, pokyvoval hlavou a vypadal ustaraně.

„Poslyš, chlapče, odkud ty jsi?“ zeptal se, když ředitel skončil.

„Z Arney.“

„Máš ještě rodiče?“

„Ano.“

„Máš bratry a sestry?“

„Mám jen sestru, ještě není vdaná.“

„Bude tedy lépe, když o tom obušku nebudeš vůbec mluvit.“

„Už jsem se o něm zmínil ve svém hlášení.“

„Podívej, já jsem generál.“

Strážník se okamžitě napřímil do pozoru.

„Pohov! Dobře si promysli všechno, co ti pan ředitel řekl. My všichni na tomto světě jsme vydáni židovskokomunistickému nebezpečí. Velké změny na slunečním povrchu...“

Přerušilo ho zazvonění telefonu. Volaly znovu Atény. Strážník slyšel, jak ředitel odpovídá:

„Obzor se trochu jasní. Urovnává se to. Ne, ještě tu nejsou. Jsou zřejmě ještě na baletu. Ano, okamžitě. Kladím se, pane ministře.“

Strážník po vojensku pozdravil a vyšel. Na chodbě čekal nějaký člověk v pyžamu, s pláštěm přehozeným přes ramena.

38

Jangos snědl v kantýně komisařství, umístěné na konci dlouhé chodby, porci skopového ragú. Měl vlčí hlad. Pak vyšel a viděl, že ti tři neznámí už na lavici nesedí. Místo nich tam teď seděl ten malý prodavač preclíků a vzlykal, protože mu zabavili pultík, který nosil na kšandách. Jeden strážník ho načapal, preclíky z pultíku mu smetl na zem, chytil ho za límec a s prázdným pultíkem ho dovedl až na komisařství. Tam mu pultík vzali a hodili ho vedle do místnosti na hromadu jiných, rovněž zabavených malým pouličním prodavačům, kteří neměli povolení. Utřel si nudli u nosu. Byl na manifestaci, ale moc preclíků tam neprodal. Šel právě směrem k Národnímu divadlu, kde počítal s větším zájmem, když ho ten polda drapl. A proč? Pořád plakal. Jangos mu něžně hrábl do světlých dětských vlasů a dlouho ho hladil po hlavě.

39

Představení se chýlilo ke konci. Když Romeo spatří Julii ležící na zemi a považuje ji za mrtvou, spolkne jed a i on se po dvou piruetách vrávoravě hroutí na scéně — dokonalá technika spojená s graciézností ruského tanečníka dává divákovi prožít strašlivý pocit toho, kdo se tráví z lásky. Padá, jeho paže však ještě několik okamžiků visí do prázdna a plavně se kymácí jako labutí šije. Nyní se zvedá Julie, krásná, oblečená do rovné tógy, rozechvělá, a soustředěně vnímá svět, jež pro sebe považovala za navždy ztracený. Vzepne se na špičky, točí se na místě, oslavuje svou radost, tu radost, která bude krátká, neboť již objevila Romea. Nervózními, krátkými krůčky se k němu blíží, sklání se jako větev, kterou někdo ohnul, znovu se vztyčuje jako větev, kterou někdo uvolnil. Oběma rukama přikrývá tvář své lásky. Její zoufalství provází hluboká, bolestná, tlumená hudba. Z hlubin orchestru se jen tu a tam vynoří dirigen-

tova taktovka, vibrující jako anténa ponorky. Ach! Proč se jen probudila? Proč se zvedla? Proč nezůstala navždy v zajetí svého bezesného spánku? Ruská tanečnice, navzdory strohému a zdrženlivému umění, které je jí vlastní, probouzí ve všech divácích pocity nejhlubšího vzrušení. Teď ona se chystá ukončit své dny. Nevidí jediný světlý bod. Slunce se zastřelo. Všechna radost zmizela. Kdo by řekl, že ještě před malou chvílí v ní všechno plesalo? Kdo by byl mohl předpovědět, že jejich láska dozná takových konců? Tančí teď své poslední okamžiky kolem mrtvolý svého milence, obtáčí ho kruhy neviditelné něhy a reflektor dělá co může, aby ji stačil sledovat; Romea ponechal v temnotě. Přichází skok a Julie dokončuje tanec smrti. Hudba je ještě tlumenější. Sahá po jedu, polyká ho. Teď zase ona se začíná potácet s nadzemským půvabem, poslušna nezdolatelného zákona tíže, s níž musela po celý svůj život tanečnice bojovat, v této chvíli to však už neklesá a nepadá tanečnice, to si kleká Julie, která jednou rukou hladí čelo svého milence a skládá hlavu na jeho hrud', diváci ani nedýchají, tančí ještě na místě, až se nit života přetrhne a až, mrtvá, klesne na R. mea.

Do posledních akordů hudby se mísí potlesk, který stále vzrůstá. Na mnohoramenných lustrech se postupně rozsvěcují světla. Opona z červeného sametu se zatahuje. Světla svítí naplno a jejich záři jako by ještě zvyšoval neutuchající potlesk publika. Opona se pomalu otvírá jako masité rty, slepené přemírou růže, na scéně se objevuje celý soubor baletu Bolšoj, a podle ruského zvyku tleskají i oni. Obecenstvo jim připravuje pravé ovace. Tanečníci se uklánějí v kostýmech dózat, infantů, hrabat i prostých lidí. Na předscénu přichází se nejprve poděkovat třetí pár, po něm druhý a když se konečně objevuje Romeo a Julie, diváci vstávají a volají: Bravo! Na scénu dopadají růže, Romeo a Julie je sbírají, ze zákulisí přinášejí dva ohrom-

né květinové koše. Tanečníci byli vyvoláni sedmkrát. Pak se opona zavřela definitivně a lidé začali vycházet.

Dámy v nákladných toaletách, pošitých drahými kameny — pařížské modely zhotovené v největších aténských salónech — vzdychaly:

„Opravdu kouzelné!“

„Mně se hlavně líbil on!“

Páni ve smokinzích se tlačili v hale. Celá vznešená Soluň byla přítomna této premiéře.

„Nevidím tu Poppi!“

„Odešla v přestávce. Teď, kdy čeká dítě, je jí často nevolno.“ Vzájemně se zdravili. Zapalovali si cigarety, je to příjemné po tak dlouhém půstu. Prefekt, starosta, ministr pro Severní Řecko, náčelník 3. armádního sboru, všichni tu jsou. Není tu jedině arcibiskup a generál, jemuž podléhá policie. U arcibiskupa to ještě projde. Ale proč ten druhý? A vida, pan přednosta kabinetu přece dostal místo. Bůhví, jak to zařídil! Místní umělci. Starý malíř, který vyrábí portréty manželek majitelů tabákových továren. Vysloužila balerína, která si teď otevřela baletní školu:

„Stydím se přiznat, že jsem kdy uměla tančit!“

Velkoobchodníci. Dovozy traktorů. Ředitel závodů ESSO — Pappas. Velkostatkáři. Spekulanti. Ti, kteří dělí svůj život mezi toto město a Střední Evropu. Vyzvedávají si podle čísel pláště v šatně, dávají malé spropitné a pak sestupují po mramorovém schodišti k východu. Někteří neodolají nutkání zajít na WC.

„Kde sis nechala šít tuhle toaletu?“

„U Kiuky. A kde ty?“

„U Thalie, v Aténách.“

„Je skvělá!“

„Jsi příliš laskavá!“

Program si ponechávají na památku. Pánové pomáhají dámám sestupovat po schodišti.

„Druhá část se mi nelíbila.“

„Na mne nejvíc zapůsobila umírající labuť.“

„Ale to nebyla žádná umírající labuť, drahoušku. Byl to balet Romeo a Julie od Prokofjeva.“

„V každém případě byl ladný jako labuť.“

„Labuť Romeo.“

„Obdivuhodný...“

Ale! Ale! Ale! Objevují se dvě odkvetlé hraběnky, které řídí společenskou rubriku soluňského tisku. Všem ženám záleží na tom, aby se s nimi pozdravily.

„Jakou má ta země choreografickou tradici!“

„I když se tam změnil režim a mají tam socialismus, zůstal jim tanec v krvi!“

„Režim s tím nemá co dělat.“

„Proč jim tedy dal Nurjejev kvinde?“

Skupiny se navzájem zdraví. Líbání rukou. Jsou tu všichni, kdo financují umění.

„Vskutku nezapomenutelný večer.“

„Podařilo se mi dostat lístek až v poslední chvíli. Už čtrnáct dnů byla všechna místa zadána.“

„Já jsem sehnal lístek jen pod rukou.“

„A uvědom si, že jsme viděli jen druhou garnituru. Jaká musí být ta jejich první!“

Jedni teď nastupují do svých vozů, druzí si berou taxíky. Někteří si kupují teplé preclíky nebo se jdou posadit na terasu kavárny Do—Re. Divadlo, které bylo dnes večer naplněno do posledního místa, se prázdní. Hudebníci s nástroji v pouzdrech mizí v davu návštěvníků.

„Dirigentova taktovka, to byl úplný kouzelný proutek.“

„Člověk by byl řekl, že má v ruce kousek mušelinu!“

„Psychiatr mu poradil, že mu z deprese pomůže valium.“

„Ještě nevíte, že mám novou dietu! Za týden jsem shodila tři kila.“

„To není možné!“

„A co Alexandr?“

„Příští týden se žení. Půjdu na svatbu. Víš, koho si bere?“

„S hrdostí ti mohu sdělit, že ji poznal u mě.“

„Je to výborná dívka. Je skromná. Ačkoliv je bohatá, není vypočítavá.“

„Budou si dobře rozumět. Až na jednu věc. Víš kterou?“

„Ne.“

„Lov. On chodí rád každou neděli střílet.“

Světla v divadle zhasínají. Poslední návštěvníci stojí na stupních mramorového schodiště. Na protější straně září reflektory osvětlená Bílá věž.

„Dáme si zítra kanastu? Jen přijď, potřebujem čtvrtého.“

„Dobrá. Však už mám velkou chuť. Nehrál jsem ji celé tři dny.“ Do sportovního vozu značky M.G. nastoupila skupina mladých lidí, jeli si zatancovat do klubu. Dva bankéři diskutovali o špatném stavu burzy. Pan ministr pozdravil své přátele a nastoupil do svého služebního vozu. Oba prokurátoři, zavěšení do svých manželek, mířili ke starému městu. Když však u nich zastavil džíp, rychle do něho nastoupili, ženy nechali na chodníku a odjeli na policejní ředitelství.

40

Našli tam generála a policejního ředitele.

„Tak jaký byl balet?“ zeptal se generál.

„Proč jste nás neuvědomili dříve?“

„Nevěděli jsme přesně, kde vás hledat.“

„Co se stalo?“

„Dopravní nehoda,“ řekl ředitel, „při níž byl zraněn Z., poslanec strany EDA.“

„Viník byl zatčen?“

Ředitel chtěl odpovědět, ale generál ho předběhl:

„Ještě nebyl zatčen, ale ať je kdekoliv, dlouho to trvat nebude.“

Ředitel zesinal. Jak si mohl generál vymyslet tak hrubou lež? A proč? Tenhle vysoký důstojník vždycky jednal a mluvil tak, že ho to přivádělo z míry.

„Je stav oběti vážný?“

„Nevím.“

Prokurátoři se zvedli a okamžitě se vydali na cestu do nemocnice Ahepans, kam byl zraněný převezen. Netušili, o jak vážný úraz šlo. Domnívali se, že budou moci Z. vyslechnout. Když tam dojeli, ukázali jim naprosto znetvořenou tvář. Klinicky byl Z. mrtev.

Když se vrátili na policejní ředitelství, předvedli jim Jangose, který jim opakoval to, co ho Mastodont naučil.

„Z toho vyplývá,“ řekl velmi rozčileně první prokurátor generálovi, „že když jsme tu před chvílí byli, už jste bezpečně věděl, že pachatel byl zatčen a zatajil jste nám to.“

Generál energicky protestoval.

„Naprosto ne! Nevěděl jsem to!“

„Je myslitelné, že by vás vaši podřízení o tom nebyli uvědomili? Kde jsi byl, hochu, po půl jedenácté?“

„Na centrálním komisařství.“

„Chceš říci ve vazbě na komisařství?“

„V jaké vazbě? Šel jsem do kantýny na ragú!“

„Výborně! S politováním vám musím sdělit, pane generále, že budete obžalován z přechovávání viníka a z toho, že jste chtěl zmást justici. Z. je v agónii a vy jste důvodně podezřelého vraha ani nezajistil, dokonce jste mu ani nasadil želízka.“

Zasáhl policejní kapitán:

„Pane prokurátore, vězeňská místnost na komisařství je nepoužitelná. Je plná stánků a košů pouličních prodavačů, kteří neměli licenci, a kromě toho tam nefunguje světlo. A je snad nějaká lepší basa než budova samotného komisařství?“

„A vy, pane řediteli, vy jste také nevěděl, že pachatele už zatkli?“

„Protože generál odpověděl místo mne, považoval jsem za správné mlčet, po pravdě řečeno však musím dodat, že jsem ještě neměl čas uvědomit generála o okolnostech pachatelova zatčení, neboť sám jsem si nebyl zcela jist, jde-li

vskutku o pravého viníka a ne o někoho jiného, koho službu konající poddůstojník mohl za viníka považovat.“

Ve tři hodiny dvacet minut ráno dokončili Jangosovu písemnou výpověď. První prokurátor ho požádal, aby otevřel ústa a udělal „á“. Do protokolu pak poznamenal: „Když obviněný na požádání na nás dýchl, nebyly zjištěny stopy alkoholu, postižitelné čichem.“ Předstírané řízení vozidla ve stavu opilosti se proto jevilo jako zcela nevěrohodné. Prokurátoři podepsali zatykač na toho, jenž byl spolu s Jangosem na trojkolce. Zatykač byl předán komisařství Vangosovy čtvrti. Mastodont byl probuzen službu konajícím strážníkem a musel jít „zatknout“ Vangose v jeho bytě, nenašel ho však doma. O několik hodin později se Vangos objevil na komisařství. Noviny pak napsaly, že se přišel „dobrovolně“ vydat do rukou spravedlnosti.

4I

Hatsis věděl, že se tam musí vrátit. Byl jediný očitý svědek, jediný, kdo mohl pomoci novinářům a soudcům v pátrání po skutečných vinících. Neměl ale peníze. Motorový vlak Atény—Soluň zastavuje v Plati v pět hodin třicet ráno. Hodiny právě odbily půl čtvrté. Hezkou chvíli spal na jediné lavici tohoto opuštěného nádraží. Když se probudil, byl už bílý den. Široká planina se podobala pekařské lopatě, kterou právě vkládají do pece vesmíru. Pod ještě teplými oharky hvězd začínal už kvasit úsvit. Jen málo, a denní chléb bude upečen. Ti, co nastupují do práce první, si ho budou moci u pekaře koupit, aby ho pojedli v poledne s několika olivami a kozím sýrem. Z těchto vidin Hatsis poznal, že má hlad.

Už hezkou chvíli byl schován za pumpou, zásobující lokomotivy vodou; její hadice visela jako sloní chobot. Číhal na příjezd motorového vlaku, do kterého chtěl vklouz-

nout a vrátit se do Soluně jako černý pasažér. Konečně ho uviděl, vypadal jako spící obluda, jejíž hlava však bdí. Měl dvacet minut zpoždění. Na nádraží stál Hatsis dlouho, čekal, až se na semaforu objeví znamení k odjezdu. Pozoroval hru zelených a červených světél, poslouchal pískání. Konečně vlak sebou několikrát škubnul a rozjížděl se. Hatsis mrštně vyskočil na schůdky posledního vagónu, chytil se za dvířka a zůstal trčet v prázdnu po celou jízdu.

Díval se na ubíhající pláň, která se právě probouzela, na první býky jdoucí do polí, na vozy, na černě oděné vesničanky. Po pláni se táhl mlhavý opar a na jetelových polích se srážel v jíní. Pak se scenérie změnila, ucítil pach průmyslového předměstí, uviděl dělníky na kolech, spěchající davy, pochmurné čtvrti, hlavní nádraží. Špatný vzduch a prach mu sevřely hrdlo, ruce se mu rozklepaly, sotva se pustil vlaku, ale přece právě tady, v tomto městě ho potřebovali.

V nádražní hale se naklonil přes rameno jednoho cestujícího, který četl Ellinikos Vorras. V titulu vytištěném palcovými písmeny objevil jméno toho, jež miloval.

Nechtěl připustit, že by Z. mohl zemřít.

Vlak píská nocí

II.

Vlak, nikde nezastavující vlak, lokomotiva jedoucí z posledních sil, jeden vagón temný, pak vagón Z-4383, v němž On, zavřený, opakuje touž cestu, kterou vykonal letadlem před třemi dny, před sto hodinami, v tomto měsíci květnu, opakuje chvíle své agónie, hodiny po svém pádu, jež jeho duše potřebovala, aby se připravila k odchodu — neboť vyhoštění jí bylo ohlášeno tak náhle, že zprvu mu stěží věřila; v dalším vagóně příbuzní, jeho žena s naběhlými modrými žilami na krku, bratr, ten, který nemohl studovat, matka s obličejem připomínajícím zemi, myslící na tu zemi, která brzy přijme jejího milovaného syna; a konečně vagón plný zatuchlosti a puchu jedné setniny policistů, s puškami mezi koleny, terorizovaných tímto vlakem smrti, připravených zasáhnout při sebemenším incidentu a pozorujících ubíhající krajinu, která nemohla vstoupit zaplombovanými dveřmi do jeho vagónu, když On ve své

rakvi, vězeň už navždy, sjížděl ze severu na jih; jeho duše ho sledovala nad vlakem jako helikoptéra, která zpomaluje a přizpůsobuje svůj let rychlosti lokomotivy, jako lepidoptéra rozprašující pel svých motýlích křídel nad poli, aby je chránila před réвовou plísni a jejíž pouhý stín rozechvívá stvoly rostlin, stín, který na krátký okamžik osvěží vyprahlou zemi, zemi už celá staletí žíznící po dešti; elektrizuje ji pouhý dotek tohoto stínu, jako dvě ruce, které se pohladí, aniž by se sevřely, neboť to by bylo znamení krve a revoluce, ne, jen letmé otření křídla, nepostižitelné dotknutí, které netušeně probouzí v žilách spící krev, a země — pole The-salie, pláně Makedonie, Théb a Levadie — ví, že brzy v sebe pojme jeho tělo, toho „jednačtyřicátého statečného“, o němž zpívá lidová píseň, a přece krev, myslí si okřídlená duše, krev země, její vody sledují svůj přirozený spád a když nazraje čas, podryjí základy a tak připraví velkou revoluci, proto také příkaz daný strojvůdci byl striktní: „Nikde žádné zastavení“; v Aténách, v předsednictvu vlády celý hlavní štáb ve stavu válečné pohotovosti sledoval rozhlasem ten vlak, přijímal hlášení nejrůznějších policejních stanic a podle nich řídil jeho jízdu, zůstával stále ve styku se strojvůdcem. Všechny odjezdy byly zrušeny, jediný vlak nepřijížděl v protisměru, jediný vlak nejel stejným směrem, všechny byly odvolány, aby tomuto byla uvolněna cesta, aby se vyhnul všem přístavům a aby námořníci, děvky a do-kaři se nevzbouřili a nešli do revoluce; mocipáni zsinali strachem už nevěděli, jak zakrýt svou hanbu, nějaké dítě jako v oné pohádce vykřiklo: „Král je nahý!“ a oni tu stáli s ústy dokořán, oni, kteří ho svým neustálým patolízalstvím přesvědčovali, že má ty nejkrásnější, ty nejbohatší šaty, že jeho síla se opírá o lásku lidu, a stačí jediný výkřik a všechno se hroutí, proto nenacházejíce jiné východisko, raději Jeho vydali všanc té „nakládačce“, aby měli jednou provždy pokoj, raději odstranili svědka svých lží, jenž se

nespokojoval s voláním „Král je nahý“, ale odvážil se odhalit královnu v Londýně, když komusi uložil, aby jí strhl s ramen róbu, a tak ujížděl vlak světem, jenž se náhle, bleskem z Jeho ruky, zastavil, světem, jenž čekal na znamení, aby se vzbouřil, ale všechno se nakonec zase vrátilo k pořádku, nedošlo — dokonce ani při pohřbu — k incidentům, byla šířena uklidňující hesla, hlavně aby se předešlo každému dalšímu krveprolití, neboť čas nedozrál, politika pokračovala ve své rozvážné hře, aby nakonec zvítězila, třebaže promeškávala velkou příležitost poskytnutou tímto zločinem, přičemž odpůrci v době, kdy On byl ještě v agónii, se marně snažili skrýt svou hanbu:

„Pravda o krvavých incidentech vyvolaných komunisty v Soluni — poslanec Z. náhodně zraněn motorkou, když se chystal vykročit v čele ilegální komunistické manifestace. — Policie zamýšlela evakuovat manifestanty autobusy, ti však odmítli a uspořádali průvod k sekretariátu strany EDA. — Policejní důstojník, jenž se snažil chránit ohroženého poslance, těžce zraněn. — Péče vlády šla tak daleko, že dala dokonce slavnému chirurgovi k dispozici letadlo, aby mu umožnila dostat se co nejdříve k lůžku poslance Z., zraněného při nehodě.“

A vlak pískal, dříve než se pohroužil do tunelu, odkud vyjel s šerpou noci, zatímco duše — helikoptéra se po těch několik okamžiků, kdy ztratila tělo z dohledu, chvěla strachem, jedno z jejích velkých mnohobarevných křídel začalo kmitat jako uvolněná chlopeň, duše — noční motýl, duše — paví oko, duše — sfinga, duše — netopýr, duše — Hesperidka, motýl, jenž vylétl právě včas ze své kukly a nabídl lidem pevná hedvábná vlákna stvořená k tomu,

aby upoutala jejich sny jako balóny, aby bylo možno do nitra jejich hlubokých snů spouštět kotvy, přivázané na tomto hedvábném vlákne, upokojila se však, když zase uviděla nos motorového vlaku vyjíždět z tunelu, pak zhasnutý vagón, pak ten Jeho, zaplombovaný, pak uplakaná okna vagónu s příbuznými, pak tu krabici plnou zelených housenek, vagón s policisty, který, kdyby praskl, by utopil svět ve svém slizu, a On, aniž co viděl, viděl přece jen každou součást své lepidoptéry, tuto zem, svou zem, zem své vlasti, zem — matku, moudře utvářenou staletími, pradávný kraj tak krásného vzhledu, že lidé už pro jeho krásu budou muset stále trpět, stále prolévat svou krev, aby ji chránili před barbarskými hordami, neofašistickými bandami, stále, bez jediného důvodu, až na pozdrav hor a požehnání slunce; viděl stromy, malé prosebníky opřené o stupňovité útesy moře, jako když se staré přadleny opírají na prahu svých domků o přeslice; viděl racka vyplašeného hukotem vlaku, jak se vmísil po výjezdu vlaku z tunelu do příboje vln; viděl vesnice navždy uvězněné v horských roklích, všemi zapomenuté, vesnice vylidněné emigrací; pak Olymp, zasněžený v zářivé slávě května, a proti němu horu Kisavos, dva rivaly, jako jimi byly dva proudy odboje za okupace. V blízkosti benátské pevnosti nad Platamonem, už po staletí opuštěné, útočiště havranů hlídkujících nad mořem, jehož jedinými piráty byly dnes minolovky VI. flotily, zachtělo se duši trochu si odpočinout, vklouzla do puklé zdi a vyhnala odtamtud zelenou ještěrku; spatřila mramor moře žilkovaný větrem a čekající na plachetnici, mořský chrám přímo proti Olympu; odevzdala se větru, vždyť se říká, že duše, dokud tělo ještě nesestoupilo do temnot, bezstarostně bloudí, ale v okamžiku, kdy se tělo vrací rodné zemi, i ona se vrací vzduchu, rozděluje se na molekuly, z nichž se pak stane kyslík vdechovaný živými; a duše věděla, že na této poslední cestě vidí naposled pevnost, kterou kdysi

tolik milovala, korunu skalnatého útesu, otáčející se v okně auta jako na jevištní točně, kdežto ve skutečnosti se to kolem ní spirálovitě točila silnice; proto tam chvíli setrvala, aby znovu prožila tyto vzpomínky, ale zapískání vlaku ji volalo zpět do Tempe, vrtule se rozběhla a duše—noční motýl vzlétla, aniž zanechala nejmenší stopu svého zastavení v pevnosti, aniž vyryla své jméno do skály, uvolnila zelené ještěrce její místo a spěchala za svým tělem, netečným k tomu všemu, za tělem strašně zohaveným a zmračeným, kdo by byl řekl, že mu bude nasazena koruna ze silničního asfaltu, ale možná že ani tak to nebude, protože:

„Fraktura zjištěná na lebeční klenbě řečeného Z. nemohla být způsobena pádem na tvrdou dlažbu a nárazem, k němuž mohlo při pádu dojít. Mohla být způsobena jen ranou zasazenou oběti stojící a s obnaženou hlavou, neboť pouze v takových případech dochází k symetrickým lézím na bázi mozku a v protilehlém místě úderu. Pitva řečeného Z. skutečně také prokázala takové léze na mozku, spojené s krvácením do levé hemisféry, přičemž úderem způsobená fraktura postihla pravý spánek; kdyby fraktura byla způsobena pádem na tvrdou plochu, jako je dlažba ulice, nemohly by být zjištěny tyto typické symetrické léze.“

A vlak pískal a ujížděl ustrnulým světem, jen přednostové stanic a výhybkáři se ten den stali obětí paniky. Poprvé za celý život strávený u dráhy, pomyslel si přednosta malé stanice v Papapulí, vidím něco takového; telefonní hovory, hlášení, že pohřební vlak projel „bez nehody“; a právě tento přednosta z Papapulí, pochutnávající si na slepici přejeté den předtím rychlíkem, nenastavil včas výhybky, vlak vjel na jinou kolej a málem narazil do nákladních vagónů;

naštěstí strojvůdce je zpozoroval včas a zabrzdil; vlak klouzal ještě téměř dvě stě metrů, než zastavil; rakev, třebaže byla připevněna, se ve vagónu uzavřeném ze všech stran zakymácela; strnulé obličejе příbuzných se přilepily na okénka; ze sítě spadlo zavazadlo; a ty housenky — policisté napadali jeden přes druhého tak, že nebylo jisté, zda se kdy ještě od sebe odtrhnou; velící důstojník se zprvu domníval, že jde o sabotáž, jejímž cílem je uloupit tělo, vyhlásil poplach, sotva se vlak zastavil, vyhnal z vagónu všechny, kteří nebyli do sebe vpleteni, rozestavil je jako střelce podél kolejí; když však viděli, že vlak couvá a strojvůdce jim dává znamení, že nejde o nic vážného, pochopili, že je neohrožuje žádný nepřítel; a duše, pozorujíc shora toto zastavení, využila času a vznesla se v thesalské pláni vysoko na větev jilmu, pod níž mladý ovčák hrál na flétnu, aby učaroval nějakým hadům; mezitím přednosta vrátil vlak na správnou kolej, ulehčeně si oddechl a podle příkazu zatelefonoval, i on se přidal k těm, kteří hučí do drátů vedoucích přes Pinios, mírnou, zelenou a k pláni, která od svého osvobození žije stále stejně otrocky, netečnou řeku; jediné řeka, pomyslela si duše, sen obyvatel této pláně, jediné ona dovádí jejich sny až k moři, aby je osvobodila; jediné řeka, duše plochého kraje, v jejíchž vodách se zrcadlí smuteční vrby a staleté platany, poznává dříve, než se vlije do moře, vzrušení a strach zrání, podobně jako ona sama, dříve než se rozplyne v mraku, může nad svým zemřelým tělem vidět a pozorovat obraz světa, jež brzy ztratí. Snese se, přeletěla údolí Tempe, dálnici, cukrovar, před jehož bránou stála v řadě nákladní auta s řepou, a dostala se na nádraží v Larisse, jímž vlak proletěl jako šíp; malý prodavač jogurtů nepochopil, proč sedláci výhružně mávali červenými kapesníky, upevněnými na vidlích; myslel si, že to jede nějaký „pan ministr“, jeden z těch místních velko- statkářů, kteří se často stávají ministry, aby mohli lépe

hájit své zájmy, a proto tím spíše čekal, že se vlak zastaví, ale viděl, že proletěl jako meteor, zanechávaje za sebou jen clonu kouře a balík novin, které, jak vypadly z okna, vybuchly u jeho nohou jako granát; ranní noviny, které psaly:

„Ať už zkoumáme soluňské incidenty pod jakýmkoliv zorným úhlem, nelze pochybovat o tom, že k nim došlo po nepřípustných provokacích komunistických živlů. Ostatně kdyby v nich soluňský lid nebyl takové provokace viděl, proč by se byl pustil právě do komunistů? Kdyby tlampače nebyly šířily paličská hesla, byli by pokojní občané města, náhodou právě v té čtvrti přítomní, považovali za nutné zasáhnout? Neudělali to až po neustálých provokacích rudých řečníků? A kdyby po těchto provokacích komunisté nebyli začali organizovat protestní průvod, vedený komunistickým poslancem, jenž byl pak při dopravní nehodě usmrcen, bylo by ke všem těmto incidentům vůbec došlo?

Avšak od okamžiku, kdy organizátoři komunistické manifestace se přes výslovný zákaz rozhodli tento průvod utvořit, nedalo se vývoji událostí zabránit. Jangos vyjel ze Spandonisovy ulice — připustme, že to nebyla náhoda, jak tvrdí komunisté a přívrženci středu — a úmyslně prý vjel do průvodu. Tady se však vnucuje otázka: Jak mohl Jangos vědět, že komunisté chtějí utvořit průvod, jak mohl na své trojkolce přijet přesně ve chvíli, kdy už nemohl nehodě zabránit? Jak to, že se nebál, že se komunisté na něho vrhnou a zlynčují ho? I kdybychom připustili, že šlo o předem promyšlený čin — tvrdí se, že komunisté podřezali jeho otce —, jak je možné, že když se rozhodl vjet se svým vozidlem do průvodu, mohl tam rozeznat a vzít si na mušku právě poslance strany EDA, jenž stál v davu manifestujících?

Komunismus, krvelačný komunismus, jenž řadí v naší

zemi a jenž v nedávné minulosti prolil už tolik řecké krve, se snaží využít těchto incidentů, aby pošpinil naši vlast před cizinou a doma vytvářel nesváry. Podle našeho názoru stát musí za takových okolností prokázat rozhodnost a začít tím, že OKAMŽITĚ rozpustí podvratnou organizaci „Bertrand Russell“ a „podvodníky“ míru, kteří jsou dnes nejúčinnější zbraní revolučního komunismu.“

Ve vagóně zavřené tělo nevidí nic. Tělo nemá paměť. Paměť je opustila ve středu večer, dvě minuty před desátou. Klinicky byl Z. mrtev. Od toho okamžiku nepracoval žádný jeho smysl, žádný jeho orgán. Tělo, jeho skvělé tělo atleta běželo nadarmo jako kola převrácených vozů, která se už ničeho nedotýkají a jen se točí v prázdnu. Přesně tak se dělo tomuto tělu, jehož hluboké chroptění provázelo jako basový kontrapunkt obavy lékařů. Bylo jich nemálo, někteří přijeli z ciziny, z Maďarska, z Německa, z Belgie. Divili se, že při postižení všech center organismus ještě žije. Organismus odmítal připustit svou smrt. Na umírání bylo příliš brzo. Tělo bez hlavy si udržovalo svou vlastní existenci. Teď ale přijalo svou vlastní smrt. Usmířeno, spěje ke hrobu. Duši nesklíčilo, že byla nucena opustit tělo a přihlížet pitvě. Jistě, není nic radostného muset odložit poničený oblek a dívat se, jak ho přímo před vámi ještě rozřezávají na kousky. A přece, snesla to. Co ji však sklíčilo, byl jeden soudní lékař, „jenž od samého začátku, ještě před pitvou, a dokonce i potom, kdy její výsledky byly známy, hájil tezi o pádu na dlažbu a vylučoval, že fraktura mohla být způsobena úderem do hlavy ve chvíli, kdy Z. stál. Jedinou příčinou fraktury lebky byl proto — podle něho — prudký náraz, k němuž došlo, když hlava dopadla na tvrdý povrch vozovky“. Soudní lékaři mají neblahé řemeslo. Ale ve smrti není místo pro politiku. Profesionální chladnokrevnost je jedna věc, myslela si duše, něco jiného však je nízké politikaření kolem mrtvol. Nízké

politikaření ponechme živým. A velkou politiku vyhradme mrtvým. Ten soudní lékař, který sem přijel z Atén, aniž ho kdo povolal, hned po svém návratu do hlavního města poslal svému soluňskému kolegovi zprávu a žádal ho, aby ji laskavě spolu s ním podepsal. Ten však, podporován dalšími dvěma lékaři, měl opačný názor. Byl přesvědčen, že fraktura byla způsobena úderem do hlavy, a odmítl podepsat. Aténský lékař byl nucen napsat novou zprávu, v níž připustil „jako možnou eventualitu úder zasazený tupým předmětem, aniž však sám toto mínění sdílel“. To vše duši nanejvýš rozhořčilo.

Vlak ujížděl jako ďáblem posedlý. Míjel roviny i hory, jako by zatahoval jakýsi zip nad touto velkou aférou. Byl to však pokažený zip, který se na jednom konci otvíral, sotva se na druhém konci zavřel. Neboť žádnou aféru nemohl uzavřít dopovaný vlak, přehlížející všechny stanice. Aféra zůstávala otevřena dokořán, jako dveře domu v plném létě. Vlak, zděšený svou spoluvinou, pískal a ujížděl. Příbuzní se obávali nejhoršího. Žena mrtvého se dívala z okna, neviděla však nic. Duchem byla v sousedním vagóně, kde její muž byl sám, zavřený jako v cele, bez vody, bez světla, bez jídla, zatímco policisté, ti se cpali... Zvedla se. Na jedné straně byl její mrtvý manžel. Na druhé straně spali ti, kdo ho zabili. Nemohla se hnout, nemohla nikam odejít. Z vlaku se stalo vězení na kolejích. Už nemohla dál. Dusila se. Varovné znamení? Nemohla zůstat u toho posledního vjemu — on pod kyslíkovým stanem, obtížně dýchající, se stále slábnoucím pulsem, kolem lékaři, kteří už nevěřili na zázrak. Hory střídaly hory, pole střídala pole. Ona však neviděla nic.

Trochu výš, tam, kde vzduch měl už jinou hustotu, se vlak zastavil, aby nechal projet motorovou lokálku. Bezpochyby neměli čas ji odvolat. Tam nahoře v horách vyskákali policisté z vagónu a postavili se kolem vlaku na stráž.

Tam v horách, v těch vysokých horách usedla duše na sloup a čekala, že dávní svobodní horalé přijdou a zmocní se těla. Že vystoupí ze svých lesních skrýší partyzáni, svedou boj s policisty a vezmou si tělo. Že ho, příbuzného, odnesou až k vrcholu hory, že opečou mnoho beránků, vypijí mnoho vína a pak ho půjdou pohřbít na nejvyšší útes. Že budou tančit celou noc, starý Dimos s Leventojannisem, a až budou udoláni, budou střílet do vzduchu, jako děla na Lykabettu při pohřbech králů. A že se tak tělu dostane místa v lůně nejřečtějším, že bude uctěno, jak žádá tradice předků, neboť dnes už partyzáni nejsou v horách, ale ve městech. Zapískání odvolalo policisty z křoví, kam se zašli vymocit; nastoupili znovu do svého vagónu. Lokálka přešla a vlak se mohl znovu rozjet. Tělo necítilo ani zastavení, ani rozjezd, ani vůni tymiánu. Tělo se podobalo těm pomocným strojníkům, kteří tráví život v podpalubí a dokud je stroje potřebují, nespátří jediný přístav, nevdechnou čerstvý mořský vzduch.

Na jednom nádraží, když vlak zase vjel do roviny, byla motorová lokomotiva nahrazena parní. A nyní duše — noční motýl, duše — paví oko, duše — sýček, duše — Hesperidka nasákla kouřem. Její krásné duhové barvy začaly černat. Její křídla ztěžkla. Náhle potřebovala ochranu. Zatoužila vrátit se do kůže, kde by se jí nic nemohlo dotknout. Začínala noc, a duše se vždycky bála tmy. Ty tři poslední noci, strávené pod širým nebem, ji unavily. Tělo však neslyšelo ani jedinou její prosbu, a to ji zbavilo naděje. Baterie těla, jeho antény, nic už nefungovalo. Rozlámaný psací stroj, hozený na bleší trh v Monastiraki, hluchý, němý, nemocný, zmrzačený stroj. Takový nějaký pocit měla duše, když paprsky slunce začaly slábnout.

Vlak jel rovinou, kde se západem slunce se obilí vracela síla. S poklesem slunečního svitu zvedaly klasy hlavy. A ve vánku, jenž se zvedl, aby vyplnil prázdno, jež po sobě

zanechal velký dárce života, všechny zralé klasy jednotně šuměly — vstaň, můj drahý, budeme tančit až do rána! Vlny bez pěny jako vlny oceánu se tříštily o násep železnice. Hluboké oddechování ženy, jež se vzdává hvězdám. A tato krása naplňovala duši ještě větší úzkostí.

Nějaká stařena odvěšovala řetěz na přejezdu. Přes cestu jel traktor. Na úpatí hor teď probleskovalo pár vesnic s málo světly. Noc přišla právě vhod. Nádraží se promítala do tmy jako diapozitivy na nějakou anonymní zeď. Vlak nikde nezastavoval. Ujížděl a pískal jako ďábel. Vlak, jenž píská nocí, jakýsi vlak, tento vlak, vagón Z-4383, strojuvůdce Josef Konstantopulos, topič Savas Polychronidis, jakýsi vlak, tento vlak, a němé léto, dveře, jež se zavřely nad nocí a tělo jako bleskem zasažený strom, a tělo zbavené laskání, jež ho oživovalo, v rakvi z ořechového dřeva, dobré rakvi, ale jaká poušť tam uvnitř, poušť bez duše!

„Řecko potřebuje, to nepřestaneme nikdy hlásat, umlčení všech sporů a různic. Naši nepřátelé nám závidí náš pokrok a řada cizích států by nás ráda viděla v propasti anarchie. Často, mají-li se omluvit nesmyslné omyly pana Papandrea, uvádí se jeho touha po moci. Ať je ale jeho touha jakkoli silná, není možné, aby si vůdce Svazu středu neuvědomil, že nevsedl na koně demokracie, ale na divokého býka komunistické anarchie!“

Vlak trhal závoje noci a ona Dáma pozorovala svého malého psíka, jak se marně snaží zahrabat své hovínko, neboť parketová podlaha nebyla z hlíny. Výkaly jejího pekingského pinče bylo však třeba v každém případě odstranit, rušily totiž estetický vzhled podlahy. Zmáčknutím

knoflíku na psacím stole zavolala služebnou a nařídila jí, aby je smetla. Pak vzala psíčka do náruče a pokračovala v psaní svého článku:

„Nacionalisté této země byli upřímně sklíčeni smrtí Z., neboť úcta ke každému lidskému životu je jeden z hlavních principů, jimiž se řídí. A právě nacionalisty dnes ze smrti Z. hanebně obžalovávají! Pravda je ovšem taková, že krajní levice a všechny obskurní síly, které se za ni schovávají, chtějí svou obžalobou nacionalistů podkopat základy našeho národního a křesťanského života, jimiž jsou Církev, Školství, Ozbrojené síly, Pořádkové síly, Spravedlnost... Pan Papandreu a jeho lidé se dopouštějí velkého omylu, představují-li si, že tím, že se budou předhánět s krajní levicí v hanebných pomluvách...”

Malý psík se v náručí své paní začal vrtět. Dáma zvedla oči od rozepsaného článku a uklidňovala ho. Mezitím vstoupila služebná s lopatkou z plastické hmoty. Sehnula se, aby odstranila výkaly a rozprášila v místnosti desodorant. Dáma, držíc pinče stále v náručí, vstala a chtěla psíkovi do hovínka strčit čumák. Psík protestoval a chtěl kousnout Dámu do ruky, ta však psy dobře znala a včas ho pustila. Usedla zase za pracovní stůl a pokračovala v psaní právě ve chvílích, kdy vlak projížděl před královskou rezidencí v Tatoi:

„Podíváme-li se na postoj krajní levice v tomto případě důkladněji, snadno zjistíme, že ji tragická událost ani zdaleka nesklíčuje a nebránit jí v tom úcta k mrtvým, spíše

by se z ní radovala. Neboť teď nalezla „svého muže“, „svou oběť“, „svého hrdinu“. A takového, jakého si přála: slavného vědce, velkého atleta, vzorného manžela, dobrého otce rodiny, jenž nebyl členem komunistické strany, mladého nadšeného politika, který si získal proslulost ne svým vyznáváním sovětské víry, ale svým bojem za mír. To, jak levice využívá jeho mrtvoly, její šílená, ničím nebrzděná naivita, pohřební zpěvy a plačky, petice dělníků ze staveb i z tabákových továren, to všechno svědčí o tom, jak se snaží z této tragédie těžit...“

Když duše přelétla Tatoi, obory královského paláce, dobře oplocené, aby bažanti nemohli uniknout, povzdechla si. Viděla palác, kam se pískot vlaku vloudil jako had, před nímž ten, kdo ho objeví, ustrne, viděla borovice plačící pryskyřici, a i ona zaplakala nad neprodyšně uzavřenými háji. Větroně z letiště v Tatoi jí bolestně připomněly velký let, který bude muset brzy podniknout. Ale to už se v dálce objevovaly Atény, moře třepotajících se světél, zapálené svíce přichystané pro mrtvého za clonou kouře z Eleuziny, třepotající se nad antickými mystérii, která zůstanou tajemnými navždy, neboť zasvěcenci zmizeli nezanechavše ani písma, ani reliéfů, ani kreseb pod ochranným ohništěm a modrým plamenem rafinerií, pod ohromnými kovovými cisternami, vyhlížejícími jako stříbrné dolary pod lupou; sladké Atény proti antické Salamině, kde bývaly zakotveny zajaté lodě, blízko loděnic v Skaramanze, v nichž se platily hladové mzdy, po tolika hodinách letu nad volnou přírodou teď vrstvy zkaženého vzduchu, a duše — lepidoptéra se zachvěla, neboť byl konec lžím a ona dospívala ke svému určení. V této chvíli by byla chtěla být taková jako tělo — už nic nechápat, už nic necítit.

Přitom neměla důvodu si stěžovat, pomyslela si, když v dálce spatřila osvětlenou kostru Akropole, vždyť před ní odešlo už tolik jiných, jimž se nepodařilo něco ze sebe tady zanechat. Ona alespoň má co zanechat, něco, co přetrvá, i když ona se už rozplyne. Stane se symbolem. Staré ulice, ulice tolik milované, čtvrti, v nichž každý strom stál stráž, malé domky na předměstích, celé rodiny žijící v maringotkách, bez vody, bez světla i tam, kde všichni svítí elektrikou...

„Příbuzní a přátelé Z. jednají nerozumně, když žádají, aby tělo mrtvého bylo vystaveno v kapli svatého Eleuteria, vedle aténské metropolitního chrámu, kde by mu lid mohl vzdát poslední poctu.“

„Volal jsi arcibiskupovi, Tako?“

„Ano.“

„No a...? Chce jim to povolit?“

„Vytáčí se. A to nemám rád. Z paláce mu také telefonovali, a kroutí se dál.“

„Pokus se ho ještě jednou zavolat. Musí nám dát jasnou odpověď. Řekni mu, že hrozí nepokoje, krveprolití, že možná podpálí kapli, že... Řekni mu, co tě napadne, ale přesvědč ho! Udělal bych to sám, ale bojím se, že bych se neovládl a řekl mu věci, které ještě v životě neslyšel! Zavolej ho ty!“

Tyto ruce už se nikdy nedotknou lidského těla. Tyto ruce se obrátí v prach. Stanou se prstí, živící květiny. Tyto ruce, které drživaly skalpel a léčily lidská utrpení, aniž

za to cokoliv chtěly. Tato tvář se už nikdy neponoří do moře. Tyto rty už nikdy nepolíbí. Uzavřené tělo, dopis vrácený odesílateli s poznámkou: Adresát neznámý, odcestoval k matce — zemi. Tělo, jehož krev ustrnula v žilách, jehož krev už neproudí. Fotografie, která se strnule dívá z plátna v okamžiku největšího ruchu v ulicích a obchodech. Právě v této chvíli všechno končí.

Ze sousední místnosti vstoupil tajemník a něco mu zašeptal do ucha. Arcibiskup kývl hlavou.

„Už jdu,“ řekl.

Obrátil se na příbuzné a přátele Z. a dodal:

„To zase oni telefonují.“

Odešel do vedlejší místnosti, za několik okamžiků se vrátil. S povzdechem se posadil a přidušeně sděloval:

„Stále kvůli oné záležitosti. Tlumočili mi přání vysoce postavené osobnosti, které bych se nechtěl dotknout. A kladu si otázku, není-li v tom nějaký háček, jestliže jsou všechny tyto odpovědné veličiny tak zneklidněny. Může dojít k incidentům. Dokonce hovořili o nebezpečí krvavých srážek, které by mohly stát stovky lidských životů. Je to pro mě velmi těžká odpovědnost. Jsem v choulostivé situaci, drahé dítka.“

„Nebezpečí nějakých incidentů, excellence, vůbec nehrozí, můžete být klidný,“ namítl mu bratranec Z. „Kdybyste nám ale odmítl dát kapli k dispozici, měl by tento váš čin u lidu velmi nepříznivý ohlas a v cizině byste byl ostře kritizován. Jde o mrtvého, jenž padl s Kristovým poselstvím na rtech, s poselstvím míru a lásky.“

Květen je krutý měsíc. Země pohlcuje své plody. První i druhé období květu je již skončeno. Teď se všechno těžce, jako pokleslé klasy, vrací ke svému počátku. Je konec. I vzpomínka zmizí. Ožije snad u jiných, napájena jinou krví. Vzpomínka na jeho duši a na jeho tělo zmizí, zhasne. A přece ne, ne, pomyslela si duše — sýček. Není možné, aby všechno zaniklo. Tam, kde padne hrdina, povstane lid. Je nemožné, nemožné, abych zemřela. Kdy? Jak? Nevím. Ty si také na mě vzpomeneš, tělo něžné a milované. Budeš si vzpomínat stále, neboť jsem tě velmi milovala. Vzpomeneš si na mě. Ty, jež moře činilo tak radostným, jež slunce vysilovalo, ty, jež jsi chtělo milovat i beze mne, ty, mé tělo, budeš na mne vzpomínat. Až se teď položíš do lůna země, vzpomeň si, že jsem tě milovala a že proto nezemřeš nikdy. Má lásko, kdybych tě mohla v tomto okamžiku vzít za ruku. Mluvil bys se mnou, hleděl bys na mě. Jsem unavena. Jak, proč všechno takhle skončilo? Neměla jsem možnost zažít tvé stárnutí, nenaučila jsem se tě ztrácet postupně. Opustil jsi mě tak náhle, že jsem tu zůstala s prázdnem v náručí, jeho ostré hrany bodají a hvízdá jím vítr. Bez tebe jsem jen prázdná cisterna.

Arcibiskup setrval chvíli v zamyšlení. Pak se obrátil k představiteli strany EDA a řekl mu:

„Zaručujete mi, že nedojde k incidentům?“

„Máte naše slovo, excellence, že se postaráme, aby nedošlo ani k tomu nejmenšímu. Kdyby se tak stalo, byly by za to odpovědný jediné vláda a policie.“

„Budiž! Propůjčuji vám kapli, nechť nám Bůh pomáhá.“

Milované tělo, obdivované na stadiónech i v boji, tělo, jež i při nejhroznějším odcizení jsi zůstávalo stále mým, kéž bych tě mohla mít pro sebe ještě jediný večer, pak bych ti dovolila mě opustit. Ale byla jsem tak náhle vyhnána! Nikdy jsem si nedovedla představit, že by tě mohl mít někdo jiný. A teď? Tvé ruce, už pouhé tvé ruce, a to rozechvění, jak mi to všechno chybí! Jsem bez tebe tak sama. Po pravdě řečeno, moje místo teď není nikde. Nic mě už netěší a převtělování duší neexistuje. I já se ztratím, bude ze mě obláček, vánek, jímž pohybují stěhovaví ptáci. Samota je krutá, nemám-li už tvé nervy, abych se vzbouřila. Tvé nervy, oka teplého pulovru, která jedno po druhém rozpárali. Ten teplý pulover, jež jsem si navlékla a patřil mi svět. Svýma rukama jsi svíral život i lidi a já jsem se cítila dobře. Teď mě opustíš. Opustíš mě. A já zůstanu sama.

Čtyři minuty před půlnocí. Zvláštní vlak vjíždí do aténské nádraží s písknutím, jež se rozléhá jako smuteční výkřik. Zpomaluje, zastavuje, dav se tlačí, spěchá, aby se dostal k zaplombovaným dveřím nákladního vagónu, v němž se nachází tělesná schránka Z.

Vagón je odplombován. Rakev a věnce pokrývají řeckou vlajkou a nesou k pohřebnímu vozu. Obrovský dav se okamžitě rozestoupil, aby udělal místo zavražděnému poslanci.

Minuta ticha. Pak dva vzlyky. Ozvaly se výkřiky:

„Z., ty nejsi mrtev!“

„Z., budeš žít navždy mezi námi!“

Nádraží se zachvělo hromovým voláním a z tisíce úst zazněla národní hymna.

Na dveře vagónu Z-4383 pověsil zřízenec nápis: „*Vstup přísně zakázán z důvodu dezinfekce.*“

Smuteční průvod postupuje pomalu a duše se raduje, když vidí, kolik těl stojí stráž jejímu tělu. Při pohledu shora tvoří všechna jen jedno jediné tělo, jako na Velký pátek při kladení do hrobu, s vlajkou uprostřed. Ulice se proměňují. Světla se mění ve svíce, které tají, když On projíždí kolem. Pohřební vůz doprovázejí titíž policisté, kteří se každoročně účastní obřadu kladení do hrobu; pušky slavnostně drží pod paží.

Vezou ho do kaple svatého Eleuteria, vedle metropolitního chrámu. Nechají ho tam až do neděle. V neděli je den Vzkříšení. Kolem mrtvého se tísňí ještě hustší dav lidí, jako by se báli, že přijdou římsí vojáci a unesou jim ho.

Kaifáš je „všudypřítomný pán“. Spojuje se rozhlasem se všemi policejními hlídkami. Dává příkazy. Protože převoz těla do smuteční kaple proběhl bez incidentu, oddechl si a doprovází Pontského Piláta domů. Cestou spolu mluví o neděli. „Bude třeba udělat drakonická opatření.“ „Všechny policejní síly budou v pohotovosti,“ ujišťuje Kaifáš. „Budou mít slzotvorné bomby, plamenomety, všechny prostředky vám budou k dispozici.“ „Jsem velmi zneklidněn,“ řekl Pontský Pilát. Rozešli se ve tři hodiny ráno se vzájemným přáním dobré noci.

Ale události jim nedaly za pravdu, nedošlo k jedinému incidentu, dokonce ani v den Vzkříšení. Jediný incident, pomyslela si duše, byla záplava květin, jakou tu ještě nikdy nikdo neviděl. Jako by celé jaro přišlo na pohřeb. Vtrhlo sem ze všech stran, prošlo nejprve předměstími a na tři hodiny obsadilo město Atény, samo jeho srdce. „V celé Attice nezbyl jediný kvítek.“

„Nesmrtelný!“

„Žije!“

„Už žádné krveprolití.“

„Žije! Žije!“

Taková hesla nemusela Římany nijak zneklidňovat.

S karafiáty, i když je jich bezpočet, i když jsou rudé, se válka nedělá. Ani revoluce. Přesto však drželi prst na spoušti. A ve svém nevýslovném žalu našla duše — Hesperidka určitou úlevu. Ne proto, že ulice a náměstí kolem metropolitního chrámu zaplavil tak velký dav. Proto, že tento dav tvořil jedno jediné tělo. Kdyby byl jeden chyběl, nic by se nebylo změnilo. Kdyby jich bylo chybělo deset, sto nebo tisíc, tělo tohoto lidu, jenž přišel, aby vrátil svého hrdinu životu, by bylo zůstalo nezlomné. V tom byla její útěcha. Dokázalo-li její tělo tak náraz stmelit obrovské množství lidských molekul, budiž! Ona jednu ztratila. Ostatní jich získaly sto. A myšlenka míru, pro niž se toto tělo obětovalo, se náhle v prostoru zhmotnila. Nesmrtelnost, která vnikla do ulic, vnikla i do lidských srdcí. Moře je nevyčerpatelné, plné nevyužitých bohatství. Nevyčerpáme je, když si z bárky nabereme vědro vody. Moře je to, co nikdy nekončí.

A tak, mezi dvojím nebem, sledovala duše průvod Vzkříšení. Bezpečně věděla, že tělo není mrtvé, neboť kolem rakve se tísnil všechen lid. Věděla také, že nesmrtelnost je to, co přežívá v paměti jiných. A jediné výkřiky, které průvod doprovázely, byly: „On žije!“ Nikdo nemohl připustit, aby se, byť jen do myšlenek, vloudila smrt. Smrt existuje jen pro ty, kteří jednoho dne s úžasem zjistí, že tento život náhle končí. Ti jsou pak zděšení. A naříkají. A utíkají na psychiatrické kliniky, aby se vzchopili. Smrt neexistuje, povstane-li lid a měří-li se jeho velikost měrou tvé rakve.

V čele průvodu šla mládež s květinovými věnci. Každý věnec nesli dva chlapci a dvě dívky. Za nimi členové mírového výboru a společnosti „Bertrand Russell“ s kyticemi

karafiátů a růží. S malým odstupem pak pochodovala dechová hudba města Pirea. Obrovskou korouhev se symbolem odzbrojení nesla skupina mladých pirejské sekce společnosti „Bertrand Russell“. Sportovní přátelé Z. kráčeli před pohřebním vozem a nesli poháry, které tento balkánský šampión získal na závodištích. Podél celé trasy byly balkóny budov přeplněny lidmi, kteří házeli na procházející průvod květiny. Občané různých společenských tříd a každého věku se tlačili v přilehlých ulicích. Volání: „Ať žije Z.! — Už žádné krveprolití! — Mír a demokracii! — On žije!“ se vlnovitě šířilo, jako kdyby tento nedohledný dav byl elektrickým kabelem, táhnoucím se podél těch nekonečných kilometrů cesty až ke hřbitovu.

Když dospěla sem, duše se zastavila, stísněná, jako papírový drak v nejvyšším bodě, kde se najednou, vyneseny do výše vrstvami vzduchu, zarazí jako nehybná skvrna ve slunci a na zemi stojí dítě s provázkem v ruce, prohnutým tak, jako se prohýbá udice v hlubokých vodách a neprozrazuje, kde se dotkla dna — další důkaz, že nahoře i dole jedno jest; když dospěla sem, duše se zastavila, čekajíc, až spustí tělo dolů, aby ona mohla stoupat vzhůru, až ho země přijme, aby ona mohla vzlétnout do výšek, nahoře i dole, tělo i duše jedno jsou, vzlétnout tak vysoko, že by se zastavila až nad gigantickým tělem zastavivšího se světa, musela však v jednom okamžiku sestoupit, aby lépe viděla starou černě oděnou ženu, která vyběhla z davu, rvala si jako šílená vlasy a v okamžiku, kdy ho spouštěli do hrobu, nařikala.

„Probuď se Z., čekáme tě, probuď se!“

Byl to výkřik, jenž vzrušil dav, neboť tato stařena prostými slovy vyjádřila, co celý národ právě v tom okamžiku cítil. A duše vzdechla s vědomím, že přání stařeny, tak jak je ve své naivitě formulovala, je neuskutečnitelné, neboť tělo nespalo, bylo puklé, deformované,

s rozbořenými základy, dům, jehož úplná demolice byla dokončena.

Prostorné pokoje, v nichž spolu žili, ona a on, s okny vystavenými slunci a větru, rozlehlé pokoje bez jediné pavučiny, bez nejmenší stopy zatuchlosti, tento dům, jeho tělo, sestupovalo do země. Jak často vídávali ráno v těchto pokojích vycházet slunce, tam mezi těly sousedních domů, mezi větvením ženy, spojené s ním po celou noc. Tam si duše zařídila svůj domov, své hnízdo, dům, který milovala ona i jiní. Teď na tom místě zbyl jen vítr. Dům obsahoval určité množství vzduchu, jehož molekuly se znovu spojovaly. Znetvořený dům klesal do země, odkud vzešly suroviny pro jeho konstrukci. Materiály z demolice, teď neprodejně, se vracely do země. A pro duši bylo nekonečně smutné přihlížet, jak si ho země bere zpět, jak si bere zpět tento dům, tento domov, ty prostorné pokoje, ta otevřená okna v Théscově ulici číslo 7.

V hodině, kdy tě ztrácím, uvažovala duše ve svém zoufalství, v této hodině, jež je poslední, po které tě už více neuvidím, nepolaskám už tvůj milovaný stín, tvůj hlas, který dovedl vyjádřit vše, co jsem cítila, a tvé nervy, vodiče elektřiny světa, v tomto okamžiku, kdy tě ztrácím, neříkej, že to, co jsme spolu prožili, nebylo skutečné. Země, která tě zavaluje, pohlcuje náhle mě také. Zvedám se proti své vůli, vzlétám stále výš. Ztrácíme se jeden druhému.

Lodě ze Severu, které jste nezanechaly po své plavbě ani stopy, požáry, které jste dohořely a nezanechaly popele, a ty, můj dome, mé teplo, ty, který jsi mi vracel důvěru v život, vy, moje nohy, sloupy, které podpíraly svět, proč teď ty, náruči plná světla, proč vy, oči zbavené mého obrazu, proč mě takto opouštíte, tolik trpící, tak zoufalou, tak unavenou, zastavené hodiny nebes, neustále proti své vůli stoupám jako ty proti své vůli klesáš, už není naděje, že tě

kdy zase uvidím, vím to a nechci odejít, chci alespoň zůstat blízko věcí, které jsi miloval, kde jsme společně žili, blízko obrazů, jež zdobily náš dům, blízko ještěrek ve zdích, chci zůstat blízko ulic, kde jsi bydlíval, je to však nemožné, stoupám, odcházím, mizím v prostoru a nevím, jak ti to říci, můj dome, má lásko, chybíš mi, chybíš mi strašně, chybíš mi, není takové víno, které by mi dalo na tebe zapomenout, znala jsem tě vůbec nebo neznala, kdybych tě byla opravdu znala, nebyla bych ti dovolila mi takto uniknout, šílím, neboť méně a méně rozeznávám, co se děje pode mnou, svět, tisíci se dav, jenž přišel se s tebou rozloučit, se podobají kaňce černého inkoustu, skvrně na mapě světa, toho světa, jež opouštím a jež nechci opustit, neboť sladké jsou klasy před sklizní, sladké jsou tvé vlasy při pohlázení, když se podobají klasům a ona dokonalá ústa, která se mi zdají být jako stvořená pro polibky, chybíš mi teď ostudně, proklínám tě, nenávidím tě, nedůstojné tělo, které zabili, jsi nula, dům, jenž ustoupil nějakému urbanistickému plánu, jenž se nedovedl bránit, jsi směšné, ty tělo, jež ses dovedlo ztratit bez nejmenší výčitky svědomí, aniž bys to řeklo mandloňovému háji hvězd, jsi hloupé, nepochopilo jsi ani, že i já bych ti mohla chybět a nevíš, že jsem tvým sirotkem, a já vím, že ty to nevíš, ach, proč s tebou ztrácím tak drahocenný čas, proč nemyslím na to, abych vklouzla někam jinam, do nějakého trvalejšího spojení, ty nevíš, jak krásné je nikdy neexistovat, jak hrozné je přestat existovat v okamžiku, kdy si to naopak nejvíce přejeme, dole už nevidím nic, jen fotografii zachycující vodu a zemi, nevidím ani město, ani Řecko, tak jako balónky nevím, kam jsem nesena, kdo přestříhl nit, odcházím, proč, řekni mi, proč tu není teď tvá ruka, aby mě pohladila, proč, řekni mi, proč není se mnou tvůj úsměv, kde jsi, co děláš, já se ztrácím a chtěla bych vědět, jak se ztrácíš také ty, jak se cítíš v té temnotě, v té vlhkosti s jejími

zákeřnými a podzemními proudy, jež si prorazily cestu a podryvají základy, chtěla bych vědět, jaké hrůzy ti v tom pekle tam způsobují horečku, já, já jsem v tomto nesmírném světle, které se vůbec neliší od tvé nesmírné tmy, já jsem ztratila spojení, do míst, kde jsem, už nedolehnu Hertzovy vlny, jež by mi přinesly poselství ze světa, ten svět přece trvá, existuje, jediné my už neexistujeme, jediné my, ty a já, můj dům se záclonami, s velkými palmami, se vším, co nás společně utvářelo, co ze mě teď bude, nikdy jsem nebyla příliš sentimentální, mizím, nemizí však to, co k tobě cítím, je to hrozné, kdybych jen na tebe mohla zapomenout, kdybych jen mohla netrpět, mizím, to tady, to není nebe, velcí ptáci spí na vrstvách vzduchu, je to tu jinak průhledné, s jiným pozadím, s jinou hustotou, a přece mi víc než co jiného chybí tvůj hlas, víc než co jiného mi chybí tvůj smích, tvoje odvaha, tvé pevné objetí, schopné rozdrtit celý svět. A ztratit objetí znamená ztratit svět.

Nenávidím tě. Vždycky jsem tě nenáviděla. Vždycky jsem ti záviděla. Bez olivovníku se i vinice zdá být sirotkem. Bez skal i moře jako by neexistovalo. Bez tvých zubů mé rty jsou jen dvě žížaly. Bez tebe nejsem nic. Nenávidím tě za to, že jsi mě zradil, můj milovaný dome. Nenávidím tě, že jsi ten večer přišel na naši schůzku pozdě. Nikdy neuvěřím, že se už nevrátíš. Nikdy neuvěřím, že jsi odvolal svou cestu. A víš proč? Protože nemám ani odvahu se zabít. Proto tě ponesu v sobě, dokud úplně nezmizím, ozvěna hlasu, který zmlkl, paprsky slunce krutě pálí tady nahoře, pálí a sežehávají má křídla. Rozplývám se. Jaká rozkoš! Konečně mizím. Zapomínám na tebe. Ano, tak náhle. Kdo jsi byl? Kde jsi byl? Nejasně si vzpomínám, že kdysi... Ne, to jsi nemohl být ty. Na zemi? Chceš říci na této planetě. Ale ano, ovšem. Výborně, děkuji. Ano. Ano. Nevím. Co říkáš? Nerozumím. Nevím. Nikdy jsem

tě neznala. Jaká rozkoš je se ztrácet! Jaká úleva! Kdysi, snad. Ne. To tys mě zradilo, vzdorovité tělo. Ty první jsi mě opustilo a zanechalo mě bez domova. Musela jsem se prostituovat a zapomínat na tebe v tomhle bordelu Velkého medvěda. Zapomněla jsem na tebe, protože sis to zasloužil. Zradil jsi mě. Ztratila jsem tě a já jsem se ztratila sobě. Neznám tě.

„Včera při smutečních obřadech za poslance Z. nedošlo k incidentům ani ke srážkám s pořádkovou policií. Proč? Prostě proto, že strana EDA rozhodla a nařídila, aby obřady proběhly v klidu. Je to jasný důkaz, že když EDA sama incidenty nevyhledává, nedojde k nim. Kdykoliv ke srážkám s policií došlo, bylo to prostě proto, že EDA je chtěla, že je organizovala, že je podnítila. To je závěr, který lze učinit z pohřbu poslance Z.“

Propast otevřená otřesem země...

III.

I

Bylo horko. Lidé, zcela neteční, dále zanedbávali své povinnosti. Jen na náměstí Fontány, nedaleko nemocnice Ahepans* panoval neobvyklý ruch. Brána stadiónu byla zavřena, ale ulice vedoucí k nemocnici byla plná lidí. Už každým okamžikem musel tudy projet pohřební vůz, odvázející tělo Z. na nádraží, odkud bude dopraveno do Atén. „Rakev našeho jinošství,“ pomyslel si mladý student. Právě totiž v této ulici, pod tímto stromem, před touto zavřenou bránou stadiónu se před dvěma dny definitivně rozešel s Mariou. Teď se sem vrátil, aby se rozloučil s mrtvým hrdinou, a ty dva pohřby v jeho duchu neodlučně splývaly.

Byl tu s jedním přítelem, jenž ho utěšoval, jenž mu tvrdil,

* Jde o zkratku názvu soluňské nemocnice, vydržované řeckými vystěhovalci do USA. (Pozn. překl.)

že v této době jsou důležitější události a že muž, jenž čelí problémům své doby, nesmí se tak snadno stát obětí autosugesce. Ať už tak či onak, říkal, ale v každém případě se ti líbí dělat z Marie posedlost. Chceš žít svou vlastní legendu. Maria je jen záminka. Ostatně, kdybyste se nebyli rozešli, byl by sis našel jiný důvod utrpení.

Poslouchal ho a měl radost z toho, co říká. Toho rána však ho opravdu nemohlo nic smířit s myšlenkou, že už nemá Mariu. Jaro se vši svou tíhou zmizelo v jejím moři jako síť neustále ponořované do hlubokých vod, až z nich nakonec zůstane docela na dně jen skvrna. To byl jeho pocit od jejich rozchodu. Bylo to tak hloupé! A všechno před bránou fotbalového hřiště, nevraživou, ohavnou, chladnou.

Právě chtěl vykročit, když za sebou uslyšel výkřik:

„Ó! Někdo mě uhodil!“

Rychle se otočil a uviděl uprostřed ulice ležet člověka v bezvědomí. Při živém provozu v této denní hodině na náměstí Fontány, kde se auta točila jako na toboganu, nemohl rozeznat, kdo ho zranil. Ve vteřině z něho spadla všechna osobní trápení. Běžel k nejbližší telefonní budce, odkud zpravidla telefonoval po přednáškách Marii, a žádal nemocnici, aby okamžitě poslali sanitní vůz sem na náměstí pro těžce zraněného. Sanitka skutečně přijela za několik minut, naložila zraněného a odvezla jej do městské nemocnice.

2

Když Nikitas dostal ránu do hlavy, byl právě na cestě k prokurátorovi. Bylo to již podruhé, co něco podnikal. Poprvé vypověděl všechno vyšetřujícímu soudci. Bylo to silnější než on. Váhal celý den. Ale od onoho prokletého čtvrtka, kdy v novinách četl, že „jistý Jangos“ přejel poslance, nevycházel z pohoršení. On jediný znal pravdu. Jangos mu přece těsně před tím řekl: „Dnes večer udělám největší hloupost svého života. Takovou, že způsobí až něčí smrt.“ A udělal to. Nikitas ještě nevěděl, jestli Z. zemře, ale to nemohlo být rozhodující. „Klinicky je Z. již mrtev. Je to už jen tělo bez hlavy. Tělo žije. Mozek odumřel.“

Byl právě ve své lakýrnické dílně, když se o těch zprávách dočetl. Zapůsobilo to na něho jako úder blesku. Přestože měl hodně práce (nedokončil ještě objednávku, obchodník čekal na nábytek a právě pro ten se měl včera

Jangos zastavit, ale Jangos, jak řekl, neměl čas nábytek odvézt, měl důležitější práci, mohla způsobit až smrt někoho, jisté je, že to bylo ve středu, včera, kdy byly obchody zavřené a kdy nemohl sehnat jinou dodávku), přestože měl hodně práce ten den, jeho ruka strnula a upustila noviny. Hluchoněmý učedník přiběhl, sebral je a se svým věčným přihlouplým úsměvem mu je chtěl podat. Nikitas ho odstrčil. Stalo se mu prvně, že ho ten úsměv vydráždil. Začal přecházet sem a tam. Neměl už v dílně stání. Díval se na rakve z leštěného ořechu a jeho výraz byl stále chmurnější. Ne, něco je třeba podniknout. Není možné, aby on, jediný, jenž zná pravdu, tu nečinně stál a mlčel. V čem by se pak lišil od svého učedníka? Pak by se i on musel po celý život jen přihloupě usmívat.

Nepatřil k levici. Ani k pravici. Nepatřil nikam. Četl přirozeně pravicové noviny, tak se to sluší na toho, kdo má obchod a celou kupu nepřátel. Nedávno se nějaký chlap nastěhoval naproti a chtěl si otevřít stejnou dílnu, jako má on. Nikitas nečekal, běžel hned na policii, riskoval a podařilo se mu vyhrát. Chlap se pustil. Ale tohle ho přivádělo z míry: proč musely ty noviny mluvit o „dopravní nehodě“? On věděl jedno: včera večer se Jangos docela chladnokrevně chystal zabít člověka. Jak by mohl za takových okolností mlčet?

Ten čtvrtek mu připadal jako věčnost. Měl pocit, že na jeho ramenu spočívá tíha celého světa. Nikdo jiný o tom nevěděl. V poledne si šel koupit aténské noviny. Ze všech se na něho díval Jangosův knír. Ten ničema, ten vejťaha, Jangos, ten budižkničemu se stal za jedinou noc po celém Řecku slavný. Nikitas na to žárlil. Stačilo by, aby zašel za vyšetřujícím soudcem, všechno mu vybalil a zítra ráno uvidí v novinách svůj vlastní obličej. Neznámý lakýrník, který opustil svou skromnou práci a stal se slavný jako... ne, jistě ne jako Jangos, který se proslavil zločinem. On se

stane známý dobrým činem. Když šel v poledne domů, díval se po všech těch lidech, kteří si ho nevšimli, a představoval si už, jaké to bude po jeho odhalení, jak ho každý pozná, pozdraví, jak se v autobusu budou předhánět, aby mu udělali místo...

Matka mu k obědu připravila rýži se špenátem. Všimla si, že jí bez chuti a je při tom zabořen do pročítání celého svazku novin. Zneklidněně se zeptala:

„Co se děje, můj drahý synku?“

„Nic,“ odpověděl a ani na ni nepohlédl.

„Proč sis dnes koupil tolik novin?“

„Kvůli tomu zločinu.“

„Jakému zločinu? Nějaký otec zabil dceru?“

„Ale ne.“

„Zase nějaká špinavá aféra s dědictvím?“

„Ne.“

„Nějaký blázen uprchl z blázince?“

„Ne a ne.“

„Tak mi řekni, jaký zločin?“

„Někdo, koho znám, zabil poslance, včera, přímo uprostřed našeho města.“

„Svatá Panno! A odkud ho znáš?“

„Měl dodávku a já jsem ho občas požádal, aby mi odvezl nábytek.“

„K jaké straně patřil ten poslanec, chlapče?“

„Byl to komunista.“

„Dobře mu tak.“

„Mlč, matko. Copak ten člověk něco provedl? Přijel sem udělat přednášku a Jangos, to je ten, co ho znám, ho zákeřně udeřil.“

Matka si nasadila své starodávné brýle a nahnula se, aby viděla na noviny. Nejprve si prohlédla fotografie, pak slabikovala titul: „Do-prav-ní ne-ho-da. Po-sla-nec stra-ny E-D-A...“

„Jez, hochu, a přenech tyhle hlouposti jiným. Nehas, to tě nepálí.“

Nikitas si otřel ubrouskem ústa a zvedl se od stolu.

„Udělal jsem ti koláč, který máš rád. Přinesu ti kousek.“

Nečekal a vyšel. Ani doma neměl stání. Vrátil se do dílny. Pracoval až do večera, ale soustředit se nemohl. S nikým nemluvil. Vrátil se domů. Byla tam jeho sestra. Je pravděpodobné, že přišla na vyzvání matky, která se strachovala o svého Nikitase.

„Mám zamotanou hlavu,“ řekl jí Nikitas. „Mám říct všechno, nebo držet hubu?“

Vyložil jí celou záležitost.

„Zbláznil ses?“ řekla mu sestra. „Chceš nás všechny dostat do bryndy? Chceš, aby můj muž, který je ve státních službách, přišel o místo? Ano? Postaral ses mi snad ty o věno? Zapomínáš, že jsem se vdávala a nikdo mi nic nedal. Naše manželství klope dobře. A teď... Ať tě to ani nenapadne. Slyšíš mě, Nikitasi? Ostatně, toho tluchuby není škoda. Noviny nedovedou psát nic jiného, než pomluvy. Strana ERE* nepáchá zločiny. Pracuje pro dobro země.“

„Dobrá, dobrá, přestaň už. Máš zřejmě chuť se hádat.“

Sestra s pohrůzkou odešla. Rozzuřilo ho, že si troufla ho označit za epileptika. Nikdy jím nebyl. Jedinkrát, to byl ještě chlapec, měl křeče, to však bylo v důsledku boule, kterou mu udělali na hlavě kamarádi ze čtvrti. Nikdy v životě nebyl epileptik. Nikdy v životě.

Natáhl se na postel. Tento den, v němž pracoval méně než jindy, ho vyčerpal. Neustále na to myslel. Zhasl světlo, aby si matka myslela, že usnul. Jako by chodil v začarovaném kruhu; na jedné straně stálo: Jdi do toho, na druhé:

* ERE — Národně radikální svaz, založený r. 1956 a vyjadřující zájmy velkoburžoazie, církve a velkostatkářů. (Pozn. překl.)

Nechod do toho. Když přidal do kroku, oba polokruhy splývaly v jeden. Poslanec zanechal ženu a dvě děti. Byl to lékař, universitní profesor, vzdělaný muž. Co vedlo toho surovce Jangose k tomu, aby se míchal do takových věcí? Lotr jeden! Usnul těžkým spánkem. Zdálo se mu, že Jangos rozvážel jeho nábytek a schválně ho nechal spadnout, aby zabil lidi. Protože nábytek patřil jemu, Nikita-sovi, byl on za to odpovědný. Pak se mu zase zdálo, že je poledne, že odpočívá v dílně, jako dělával, když měl hodně práce. Rozlétly se dveře, objevil se Jangos, jenž mu s revolverem v ruce hrozil: „Vyber si rakev, která ti vyhovuje, zrádce!“ Šlo o rakve, jejichž natíráním se v poslední době zabýval. „Proč, Jangosi, proč?“ — „Tak honem, pospěš si, rychleji, rychleji. Ráz, dva, tři!“ Vyskočil. Byl celý zpocený. Konečně se začalo rozednívat. Oholil se, oblékl se do nedělních šatů, „dobrovolně“ se ohlásil u vyšetřujícího soudce a vypověděl všechno, co věděl.

Od té chvíle jako by se jeho stín rozštěpil ve dva. Ať šel kamkoliv, ať byl kdekoliv, sledovali ho dva muži. Pak zase auto bez poznávacího čísla. Úmyslně chodil velkými oklikami v plném centru města. Vůz ho ve vzdálenosti dvaceti nebo třiceti metrů neustále sledoval. V té době ho také navštívili advokáti z Výboru stoupenců míru a přesvědčovali ho, že bez jeho pomoci se s věcí nehne. Už jen jeho výpověď rozmetala na kusy verzi o „dopravní nehodě“. Musí vydržet. Nesmí se dát zvíkat. Pro blaho Řecká. Pro blaho všech.

Ano, souhlasil. Jak ale bude vypadat jeho život? Měl strach docházet do své dílny. Celé dny prochodil, jako kdyby bylo riskantní se někde posadit. Už dostali jednoho poslance, druhý jim jen o vlas unikl, určitě nebudou váhat a budou se snažit dostat i jeho. Je to jen otázka času. Vzdo-roval. Měl pevnou páteř. Nechtějí-li ti druzí povolit, nepovolí ani on.

Pak ho obeslal prokurátor. To ráno s ním měl schůzku. Když odešel z domova, chtěl se zbavit svých špehů, a proto šel velkou oklikou starým městem, vypil šálek kávy v Skoposu, kde kdysi často hrával v kostky, vstal, dobře se rozhlédl po ulici a prvně neuviděl ten anonymní vůz. Pak šel dolů ulicí Dimitriu, kolem hřbitova Evangelistria a dostal se do ulice vedoucí k soudu. Přešel pravý chodník, dostal se do hloučku studentů teologie a popů a když přišel na Náměstí fontány, uviděl velký dav lidí, stály tam policejní vozy až k prasknutí nacpané strážníky v přílbách, všichni drželi mezi koleny pušky podobné velkým velikonočním svícím. Ptal se, co se děje, a dozvěděl se, že tudy projede pohřební vůz s mrtvým poslancem. Pocítil velkou hrdost z toho, že on první nadzvedl kámen, pod nímž se to hemžilo tou havětí. A uklidněn přítomností tak úctyhodného počtu policistů, pustil se napříč náměstím.

Šel rychle, když najednou spatřil, jak prudce vedle něho zastavil nákladák, z něho se vynořily dvě ruce jako klepeta kraba, chytly ho za límec kabátu, přitáhly ho k vozu, pak ucítil tupý úder do hlavy a stačil jen vykřiknout: „Óó! Někdo mě uhodil!“ Najednou se mu zdálo, že vodotrysky na náměstí chrlí šarlatově červenou krev, pak zelenou, modrou, bílou, červenou, jako světelná fontána na Mezinárodním veletrhu; druhá rána do hlavy otevřela trhlinu v zemi, z níž se vyvalila tma.

Probudil se v sále, kde stálo čtyřicet lůžek, ale kde ležel jen on. Bylo to tu cítit nemocnicí. Viděl, že v nohou jeho postele je zavěšena tabulka. Pochopil, že je to záznam teploty. Pak ucítil jakési břemeno na hlavě. Opatrně si rukama sáhl na čelo. Měl tam pytlík s ledem. Nechápal však, proč všechna ostatní lůžka byla prázdná. Kdyby byl mohl s někým mluvit, snad by se dozvěděl, co se mu stalo.

Trápily ho bolesti hlavy. Má ji snad proraženou? Ale pak by asi krvácel. Ne, naštěstí z toho dobře vyvázl. Ale

na jak dlouho? A není vlastně ve vězeňské nemocnici? Že by na něho všichni zapomněli? Že by se snad všichni radovali z toho, že je tady zavřen?

Začal křičet. Nikdo nepřišel. Chtěl vstát, ale brzy pochopil, že to nedokáže. Doplazil se až k oknu a uviděl, že zahrada nemocnice je plná policistů. Obtížně se zas dostal do postele. Když se pokládal, pytlík s ledem mu téměř spadl. Měl kruté bolesti. Teď si už vzpomněl na ty dvě ruce, které se vynořily z nákladáku jako chapadla chobotnice. Kdo to byl? Proč? A proč žádný policista nezasáhl? Projel vůbec pohřební vůz? Všechny kosti ho tak bolely, že si kladl otázku, zda celý ten dav po něm nešlapal. Měla tedy pravdu jeho sestra? Měl opravdu raději mlčet?

Těchto několik otázek v něm vyvolalo další úvahy. Vyvázl z toho jen tak tak, mlčet ale nehodlal. Ne, nenechá je řídit. Nikdy nebyl žádný hrdina, ale v otázkách cti byl velmi citlivý. Když takto uvažoval, spatřil, jak se dveře samy otevírají jako v děsivých filmech a zaslechl cosi jako příkazy. Hned nato v doprovodu strážce vstoupil jakýsi muž, posadil se k němu na postel a představil se mu jako generál.

„Copak, můj milý, co se ti stalo? Uhodili tě?“ To byla jeho první slova.

„Proč se mi vysmíváte, pane generále?“ odpověděl nejrozhodněji, jak dovedl.

Viděl, jak si ho generál pátravě prohlíží a jak se při tom posměšně dívá na ten podivný turban, jež měl na hlavě a z něhož čouhal pytlík s ledem. Koutky jeho úst mu připadaly jako kolíčky, jimiž bylo na natažené šňůře jeho uštěpačného úsměvu připevněno špinavé prádlo, vycházející z jeho úst. Nikitas byl rozhořčen. Okamžitě poznal v generálovi „onu šedou eminenci“ a trochu se na lůžku nadzvedl.

Generál se nad něho naklonil, dělal, jako by hledal stopu vážnějšího zranění a výsměšným tónem mu řekl:

„Pěkně tě zřídili!“

Třebaže měl na hlavě led, cítil Nikitas, jak mu ve spáncích buší krev. Nechtělo se mu věřit, že ho generál přišel navštívit jenom proto, aby si z něho utahoval. Ležel tu sám v sále o čtyřiceti lůžkách, nevěděl, kde je a teď ještě navíc sem přijdou dělat si z něho bláznů. Ne, to bylo trochu moc. Podíval se na generála, který ho pohledem přímo probodával, jako by v něm hledal skulinu, která by mu dovolila tnout přímo do živého. Mlčeli. Pak se generál zvedl, přikročil k oknu a otevřel je pod záminkou, že je sem třeba pustit trochu čerstvého vzduchu, a gesto, jímž svá slova doprovodil, prozrazovalo, že se tak chtěl zbavit chmurných myšlenek. Pak se vrátil pružným krokem starého lišáka k němu a s blahosklonným poklepáním na rameno prohlásil:

„Patříš přece k nám, jak jsi jen mohl něco takového udělat?“

Nikitas začal chápat. Jeden jeho příbuzný byl policejním důstojníkem, generál byl zřejmě informován. Ale nezmůže nic, i kdyby se přiklonila celá jeho rodina k Jan-gosovi. On, Nikitas znal pravdu a věděl také, že kdyby ji neodhalil, ležela by na něm do konce života jako těžký balvan.

„Podívej,“ řekl mu generál při odchodu, „vrátiš se ke své práci, do své dílny, a na celou tuhle historii zapomeň. Vylídíme ti také nějaký slušnější byt.“

Odešel a zůstala po něm jen kytice bodláků a jíní strachu, neboť nic určitého neřekl. Vešla ošetřovatelka, aby mu vyměnila led, pak soudní lékař, tentýž, který tvrdil, že Z. nebyl zraněn úderem obušku, ale „pádem na vozovku“. Nechal mu změřit teplotu — 38,7, prohlédl zranění na hlavě a usoudil, že nejde o nic vážného a že za dva nebo

tři dny se bude moci vrátit k práci, samozřejmě za podmínky, že už nebude dělat žádné hlouposti.

„To znamená?“ zeptal se Nikitas.

„Víš lépe než já, co tím chci říci.“

„Znamená to snad, že mě neuhodili?“

„Uklouzl jsi a upadl.“

„V tom případě je ten pytlík s ledem zbytečný.“

„Ne abys ho sundal, pro rány boží.“

„Jsou jen dvě možnosti, pane soudní lékaři, buďto mě uhodili a pak ten led potřebuju, nebo mě neuhodili, pak mi není k ničemu.“

I lékaři se podařilo do něho zasít strach z nejistoty. Přece mě ale nemchou všichni považovat za blázna, pomyslel si Nikitas. Uklidnil se, když přišla třetí návštěva; byl to prokurátor, tentýž, za nímž šel, když ho na ulici udeřili.

„Kolik let už jsi ve straně?“ zeptal se ho nečekaně.

„V jaké straně?“

„V levicové.“

„Nikdy jsem nebyl v žádné levicové straně, ani v žádné jiné. Jestli chcete za každou cenu vědět, čeho jsem členem, tak tedy fotbalového klubu PAOK.“

Druhý den si mohl v novinách přečíst zprávu o své nehodě: „Bajka o zločinném útoku neobstojí. Ačkoliv to postižený tvrdí, obětí žádného útoku se nestal. Upadl na dlažbu, aniž ho kdo udeřil. Student, který zařídil jeho převoz, vypověděl před prokurátorem výslovně toto: V chůzi jsem najednou slyšel nějaký hluk. Otočil jsem se a viděl jsem na zemi ležícího muže... Když ho navštívil soudní lékař, kouřil a četl noviny. Kromě toho jeho sestra Roxana Koryvopulu tvrdí: Mého bratra nikdo neudeřil. Zřejmě špatně šlápl a upadl. A jeho matka: Už jako dítě měl bujencu fantazii.“

Sevřel si rukama hlavu, zdálo se mu, že začíná šílet. Teď byl obětí skutečných halucinací. Všichni se proti

němu spikli, všichni si umínili, že z něho udělají psychopata. Tak tedy ho nikdo neuhodil? Upadl na zem jako epileptik? To přece jeho sestra naznačovala. Neodvážila se to prohlásit naplno, to by bylo mohlo škodit i jí, ale Nikitas si byl jist, že právě to chtěla říci. Točila se mu z toho hlava. Znovu prolistoval noviny a na poslední stránce mezi různými zprávami si přečetl: „Tvrdí se, že na ony dva lékaře, kteří ho nejdříve vyšetřili a zjistili zranění jako důsledek rány do hlavy, je od včerejška vykonáván nátlak; je na ně naléháno, aby své prohlášení revokovali. Je třeba zdůraznit, že někteří universitní profesori vyslovili pochybnost o nálezu těchto lékařů a označili je za málo kvalifikované.“

V tom okamžiku ji uviděl, ano, byla to jeho matka. Přinesla mu ovoce a nějaké pamlsky. Upekla mu dokonce koláč se špenátem, jeho oblíbené jídlo.

„Tak co se to vlastně děje, chlapečku? Taková historie! Všichni ze čtvrti tě moc pozdravují. Hodně brzy se nám vrať. U nás doma to vypadá jako ve mlýně, žurnalisti a reportéři si tam podávají dveře... Ale řekni mi, synáčku, vždyť mám na stará kolena jen tebe, co se to povídá o tom, že prý tě napadli? Tebe, který jsi nikdy neublížil ani mouše! Přišli s tím i na mě. Řekla jsem jim, že to není možné, že nikdo se nemohl na mého Nikitase zlobit. Pamatuješ se, když jsi byl malý, tak jsi jednou uklouzl a upadl? Myslel sis, že ti někdo dal ránu do hlavy. Pamatuješ si? Myslel sis, že ti to udělali ostatní chlapci ze čtvrti, protože jsi měl krásný nový balón. Běhali za tebou, tys upadl a uhodil ses do hlavy. Přišel ses ke mě vyplakat, můj malý, ubohý Nikitasi! A vlastně tě nikdo neuhodil, tak jako ani teď ne. Nechceš přece, aby se nám celá čtvrť smála, že ne? Řekni jim, že jsi uklouzl! Budeme mít pokoj! Protože u moci jsou oni, proč ty máš dělat obětního beránka? Přece nechceš nadřizovat těm rudým lumpům, co mi v pětáctýřicátém podřezali tchána? Ne, to není možné, při nich jsi nikdy nebyl.

Já jsem jim řekla, ten má jen dvě vášně, svou práci a fotbal. Pořád ke mně chodějí se na tebe vyptávat. Chtějí tvou fotografii, když jsi byl ještě kluk. Řekla jsem jim: Když byl kluk, nechutnalo mu jíst, musela jsem mu vyprávět pohádky, aby něco spolkl. Když jsem ti vykládala pohádku o vlku, otevřel jsi papulu dokořán, já jsem toho využila a už jsi měl v puse lžičku. A na to oni, aha, tak on má rád pohádky! Vždycky je měl rád, odpovídám jim. Mám jenom tebe, synáčku. Mysli na můj revmatismus. A to jsem se chystala odjet na léčení do Eleftheresu s paní Kulou! Jestli se tam v létě nedostanu, budu v zimě pořádně zkoušet. Chceš, abych byla nemocná, až přijdou plískanice? Víš přece dobře, že v Soluni prší pořád! Můj bože, proč ti vadí jim říct, že jsi jednoduše uklouzl, ať už máme všichni pokoj!“

„Kdopak tě sem, maminko, poslal. Sestra?“

„Přišla jsem sama, synku. Nechci, abys šel do vězení.“

„Do vězení pošlu já ty pravé viníky, a prosím tě, maminko, abys už mlčela. Točí se mi hlava.“

„Na, sněz trochu ovoce.“

„Nechci.“

„Mysli trochu na mě, nešťastníci.“

„Už toho mám po krk. Všichni chcete ze mě udělat idiota. Od té doby, co jsem tady, nemám vteřinu klidu. A teď ještě...“

Matka odešla a vystřídala ji sestra.

„Tak takhle se dělají líbivá prohlášení do novin? Všecko je dobré, když jde o vlastní zájmičky, že?“ vyjel na ni.

„Oč ti vlastně jde? Chceš mi zničit domov?“

Měla na sobě růžové šaty s velkými květy. V ruce držela kabelku poslední módy. Všechno na ní, na jejím chování, na jejím způsobu oblékání ukazovalo, jak velmi se liší od svého bratra.

„Vždycky jsi byl blázen,“ řekla mu. „A vždycky jsi mnou pohrdal.“

„To spíš platí o tobě. Byla jsi o dva roky starší a vždycky jsi se mnou jednala, jako bych byl kluk.“

„Tak mi řekni, jestli jsi mě vůbec kdy někam vyvedl? Tys běhal za děvčaty a já jsem musela sedět doma a štrikovat. A když se tě některý z tvých kamarádů zeptal, jak se daří sestře, rozzlobil ses. Už sis představoval, že se mnou chodí a věznil jsi mě ještě víc. Co jsem se nalitovala, že už tatínek nežije! Měl by pro mě více pochopení. Byl by mě nechal chodit do kina. Ale ty? No, a přece jsem se vdala, založila jsem si rodinu, jsem velmi šťastná a nikomu nedovolím, aby to štěstí pokazil! Opakuji ti, co jsem ti řekla už tisíckrát, nejsi nic než lhář! Nechal ses nachytat všemi těmi neřády s Jangosem v čele.“

„Poslyš, Roxano... Nejdrž se uklidni. Sedni si. Sem.“

„Proč nejsi oholený? Chceš vzbuzovat dojem, že s tebou špatně zacházejí, že tě mučí?“

„Posaď se,“ řekl jí mírně Nikitas. „Tak, správně, a ne-fňukej.“ Vytáhla z kabelky kapesník a otřela si oči.

„A teď mi řekni: kdyby za tebou někdo přišel a oznámil ti, že bude ještě ten večer zabit, neudělala bys nic, abys mu pomohla? Neupozornila bys jeho rodinu, policii? No, a já jsem nic víc neudělal. Řekl jsem, co jsem věděl, abych jim usnadnil jejich úkol.“

„Čí úkol? Těch levičáků?“

„Cožpak opravdu nechápeš? Policie! Soudu! Aby mohly plnit svou povinnost.“

„Prokázal jsi jediné službu těm lumpům komunistům. No podívej třeba ten Nikos, co v naší čtvrti jim dělá nábor, viděls někdy, že by byl někomu něco dobrého udělal? Ten jen dostává lidi do bídy. A tihle lidi mají na tebe vliv. Padls jim do sítí. Nenávidím je.“

„Drahá Roxano, buďto mě vůbec neznáš, nebo mluvíš nesmysly.“

„Ty mluviš nesmysly!“

V té chvíli vstoupil do nemocničního pokoje nějaký muž, který se představil jako aténský žurnalista. Byl mladý, světlolvasý, bystrých očí.

„Řeknu vám, co se stalo mému bratrovi,“ obrátila se na něho Roxana, ještě rozčilená a plačící. „Uveřejňujete v novinách příliš mnoho nesmyslů.“

„Vy jste při tom byla?“

„Ne, ale na tom vůbec nezáleží. Můj bratr nebyl obětí útoku. Ve skutečnosti jsou tu tři možná vysvětlení: buď nešťastnou náhodou uklouzl, nebo se mu udělalo nevolno a upadl, nebo ho přepadli komunističtí provokatéři.“

Mrknutím oka dal Nikitas žurnalistovi na srozuměnou, že je lépe nechat sestru mluvit.

„To je tedy vaše vysvětlení,“ poznamenal žurnalista s úlevou.

„Jsem o tom naprosto přesvědčena,“ pokračovala sestra. „Je nemyslitelné, že by ERE měla ve svých řadách členy, schopné takových zločinů. Pan Karamanlis chce mír, pokrok a stabilitu. Je velmi dobře známo, odkud se rekrutují provokatéři.“

„Jestli se však nemýlím, hájíte tu stanovisko policie, podle něhož je váš bratr blázen. Policie toto své tvrzení neopírá o žádný důkaz. Co vy, vy nějaký máte?“

„Jaké důkazy?“

„Například svědky, kteří by mohli potvrdit, že viděli, jak váš bratr uklouzl a upadl.“

„Ne.“

„Jak tedy je možno tvrdit, že je blázen?“

„Já netvrdím, že je blázen. Naopak. Já tvrdím, že je to potměšilec a že svou svéhlavostí přivede do blázince všechny ostatní.“

„Jakou svéhlavostí?“

„Svéhlavostí, s níž tvrdí, že ho někdo udeřil.“

V tom okamžiku Nikitas ztratil trpělivost a zasáhl do hovoru.

„Roxano, ty jsi pánovi všechno neřekla. Neřeklas mu například, že jsi členkou ženské sekce strany ERE ve vaší čtvrti a že tvůj manžel je státní úředník.“

„Samozřejmě, že jsem členkou ERE, a jsem na to hrdá!“ zvolala celá rudá, vzala kabelku, vztekla a bez pozdravu vyšla a práskla za sebou dveřmi.

„Už nemohu dál. Už mi povolují nervy,“ řekl Nikitas a opřel se o polštář. „Trvá to už tři dny. Chtějí ze mne udělat blázna. To, že bych ustoupil, nepřichází v úvahu. Když o vás všude říkají, že jste blázen, lidé tomu nakonec uvěří. Považují se za normální a přitom v celém tomhle blázinci jsem normální jen já. Šíří o mně, že nevím, co mluvím, že říkám pokaždé něco jiného podle toho, jak se mi to hodí. Ale tohle právě nesedí. Já nemám žádný důvod, abych tak jednal. Oni ano. Oni mají zájmy, které musí hájit. Já se neptám, jestli jsou blázni, já vím, že jsou. Proto jsem klidný. Ale protože jsem nucen zůstat nehybně ležet v téhle posteli, moje nervy nakonec povolí. Navíc mám kruté bolesti hlavy, tady, jako by to byly elektrické výboje. Ležet v posteli mě děsí. Sám mezi těmito zdmi jen chřadnu, mám strach. Víím, že čím více trvám já na svém, tím více trvají na svém i oni. Prosím vás, jděte se podívat do chodby, jestli je tam stále ještě stráž. Pořád mě děsí myšlenka, že ten policajt odejde a oni toho využijí, aby mě zlynčovali.“

Novinář se zvedl, otevřel dveře, nikoho neviděl.

„Tak vidíte, už je zase pryč! A přece jsem jim říkal, aby mě nenechávali bez ochrany. Jak jste se sem dostal vy?“

„S jogurty.“

„S čím?“

„Bylo to právě ve chvíli, kdy obchodník dodával skleňičky jogurtu do nemocnice. Vrátný mu otevřel dveře. Vstoupil jsem s ním. Kam jdete? zeptal se mě. Ukázal jsem

mu svůj novinářský průkaz. Ospale mi odpověděl: Je to zakázané. Dělal jsem, že jsem neslyšel a za dodavatelem jogurtů jsem prošel celou nemocnicí. Vrátný mě viděl vcházet, ale nechťelo se mu za mnou běžet, tím spíše, že už byla tma. Narazil jsem na strážmistra, sedícího bez hnutí na židli. Když jsem se ho ptal, jestli mohu jít dál, vůbec neodpověděl. Vypadal, jako by byl ve mdlobách, proto jsem k němu přistoupil a poklepal jsem mu na rameno. Jen tak tak, že ráčil zvednout hlavu. Všiml jsem si, že lidé tady v Soluni jsou pomalí, těžkopádní, že jsou skoupí na slovo. Nakonec jsem klidně prošel. Chtěl jsem vás vidět, abych měl zprávy přímo od vás. Dnes večer pošlu svým novinám reportáž.“

„Prosím vás, napište pravdu. Jsem u konce svých sil. Napište, že hlavně nechci způsobit nepříjemnosti své rodině, matce, sestře. Když byla ještě děvčátko a když otec zemřel, vzal jsem všechnu odpovědnost na sebe. Od té doby se nic nezměnilo. Ale prvně jsem pochopil, co znamená svědomí. Byl bych jednal nečestně, kdybych nebyl vyhledal vyšetřujícího soudce, no ne? Než jsem se k tomu odhodlal, probděl jsem celou noc. Nic mě nepřiměje, abych odvolal svou výpověď. Jsem tvrdohlavý jako mezek. Nic bych si z toho nedělal, nebýt té úzkosti. Hlavně v noci, to ani nezhasínám světlo, nemohu zamhouřit oko. Co chvíli se mi zdá, že slyším hlasy, podezřelé zvuky. Jen napište, že si připadám jako opuštěný voják v ohromných kasárnách, jako voják, který jediný přežil bitvu. A já musím zůstat naživu, abych za ostatní všechno dosvědčil, abych je ospravedlnil. Včera mě navštívil prokurátor, seděl na té židli co vy a žádal, abych mu popsal Jangose, protože Jangos mu řekl, že mě nezná, že mě nikdy neviděl. Stačilo abych řekl prokurátorovi pár slov a odpověděl mi: „Když si pomyslím, že ten Jangos do mne mluvil celé hodiny, aby mi dokázal, že tě nezná! Ostatně, nepřesvědčil mě. Tys mě přes-

vědčil několika slovy, že se spolu znáte.' Chápete, co chci říci? Pravdu nic nezastaví, nakonec zvítězí. Toho generála nemohu ani cítit. Co jsem mu udělal? Proč bych neměl říci všechno, co by mohlo pomoci odhalit pravé viníky? Nemám pravdu? Nejsem žádný pitomec a nic mi nekalí rozum. Dvakrát, to jsem byl ještě dítě, mě chytili při pokusu o krádež. Omlouvalo mě, že jsem hcípál hlady. Od té doby je můj trestní rejstřík neposkvrněný. Všichni se snaží mě v tom utopit. Jen ať se snaží! Já to vydržím. Mašina se rozběhla, uvidíme, kde až se zastaví. Napište také, že nejsem komunista. Nikdy jsem komunista nebyl. Ani nic jiného. Nikdy jsem se do politiky nemíchal. Nejlepší důkaz toho je, že teprve před třemi měsíci jsem se dal zapsat do volebních seznamů a že, stydím se to přiznat, jsem ještě nikdy nevolil. Ostatně, stejně by to bývala hloupost. Nevěděl jsem ani, kdo nám vládne. Moje druhá hloupost byla, že jsem ani nevěděl, na koho se obrátit, abych řekl všechno, co vím a že jsem vyhledal stranu, ke které patřil Z. Proto mi přilepili nálepku komunisty. Ale kde to proboha žijeme? V Chicagu z doby Al Capona, jak to napsaly jedny zdejší noviny? Za bílého dne tě na ulici chytanou, omráčí tě a pak tvrdí, že sis sám nabil hubu! Divný svět! Jsem řecký občan, mám právo žádat, aby mě policie chránila a aby se našli viníci. Jen pak bych jí mohl důvěřovat... Ne, neodcházejte, snažně vás prosím. Nenechávejte mě samotného. Teď, kdy se blíží noc, mám pocit, že mě tma zadusí. Můj strážce odešel, jsem sám. Zůstaňte sedět. Ano, vím, že máte práci, ale žádal jste mě, abych mluvil. No, a já s vámi mluvím. Už nemohu mlčet. Za několik dní jsem tak zestárl! Mluvíme! Poslyšte, proč mě sledovali? Existuje nějaká odborová organizace zločinu? Jestli ano, pak vůbec nemám vyhlídku, že bych se z toho dostal. Od samého začátku jsem věděl, že mi připravují stejný osud jako Z. a sotva jsem vyšel od vyšetřujícího soudce, šel jsem za prokurátorem, abych ho

požádal o ochranu. Nebyl v kanceláři a já jsem mu nechal vzkaz u sekretářky, která se na mě divně dívala. V poslední době se na mě všichni nějak divně dívají. Vy jste jediný, kdo mě považuje za normálního člověka. Pro ty ostatní jako bych byl malomocný. Zůstaňte sedět ještě chvíli. Chcete, abych objednal kávu? Je tu sice zvonek na ošetřovatelku, ale je porouchaný. Jsem úplně odříznutý. Chápete? Doufám, že zítra nebo pozítří budu moci odejít. Vrátím se k práci. Musím dokončit ty rakve — podivná shoda, vidíte — a už jsem je měl dávno dodat. Je to neuvěřitelné, jak se lidský život může změnit ze dne na den. Je to záhadné. Ten, jímž jsem byl včera, nemá nic společného s tím, jímž jsem dnes. A zítra, to vím, budu zase docela jiný člověk. Na všechno jsem zapomněl, na všechny ty maličkosti, na nichž jsem lpěl. Dobrá, to už stačí. Unavuji vás. Ale ano, chápu. Jen svou matku nedovedu pochopit. Jak mohla...? Mám ji stále rád, ale nerozumím jí. Já i sestra jsme se vždycky od sebe hodně lišili. S tím už jsme počítali. Ale matka? Matka?“

Novinář se zvedl, zastrčil blok do kapsy, otevřel dveře a spatřil, že na chodbě sedí na židli policista.

„Vrátil se,“ řekl Nikitasovi. „Nemáte se čeho bát. Mohu odejít. Děkuji vám za všechno, co jste mi řekl. Zítra si můj článek budete moci přečíst v Tempsu. Jste ohromný člověk.“

„Nemám ani haléř, abych si mohl koupit noviny,“ řekl Nikitas.

„Tu máte, vezměte si to alespoň jako kapesné.“

Položil na noční stůl bankovku. Nikitas chtěl protestovat, ale neměl k tomu dost sil. Zmocnila se ho závrať, zrak se mu kalil. Novinářův odchod vnímal jako ve snu.

Dva dny nato byl natolik zdrav, že mohl opustit nemocnici. Při odchodu zbloudil, spletl si chodbu, namátkou otevřel jedny dveře a narazil na pederasta Vangose, který

tam ležel s nohou v sádře a četl noviny. Nikitas ho předtím nikdy neviděl a nepoznal ho ani teď, třebaže jeho fotografie proběhly tiskem. Stručně se omluvil a zavřel dveře.

Zato Vangos Nikitase poznal. Nemít nohu v sádře, byl by ho dohonil a v nějakém tmavém koutu nemocnice, chráněném před zvědavými pohledy, byl by jednou provždy vyřídil i tuhle druhou nepříjemnou zmiji.

3

Soudní lékař zkoumavě prohlížel sádrový obvaz.

„Stará zlomenina paty,“ řekl mu Vangos.

„Sundejte obvaz, podíváme se na to,“ nařídil lékař ošetřovatelům.

Žádná zlomenina ani na patě, ani na kotníku.

„Ukažte mi jeho chorobopis,“ dodal lékař.

Přinesli mu přijímací kartu, podle níž byl Vangos přijat pro srdeční slabost. A najednou mu léčí zlomeninu paty, navíc neexistující! Začínalo to být podezřelé. Lékař zachytil úsměvy, zachytil nárážky. Pochopil.

„Dobrá,“ řekl mu, „už ses tu dost dlouho povaloval, půjdeš před vyšetřujícího soudce!“

Advokáti celou záležitost uvedli do pohybu. To oni poslali tohoto soudního lékaře, neboť Vangos byl hospitalizován jen na základě dobrozdání policejního lékaře. Tentokrát nemohl soudní lékař ani nic zamlčet, ani nikoho

krýt. Tak se konečně dosáhne toho, že Jangosův spoluviník předstoupí před vyšetřujícího soudce, kterému díky prohnání policie tak dlouho unikal.

Ráno po vraždě se Vangos, jak bylo smluveno, „dobrovolně“ přihlásil na komisařství. Odtud ho poslali do městské nemocnice na základě nepravdivého lékařského nálezu. Tam ho dali do úplné izolace. Důležité bylo zabránit, aby Jangos a Vangos se neobjevili společně před soudcem, protože ten by je byl mohl snadno zmást. Záměr se podařil, neboť až o týden později, když už Jangos byl ve vězení, byl jeho spoluviník předveden před vyšetřujícího soudce.

Mělo to jedinou chybu — Vangos neměl advokáta. Ten, který obhajoval jeho bratrance Jangose, poznal, že zákulisí této aféry je nečisté a vzdal se obhajoby pod záminkou, že je přetížen prací. Bylo třeba nalézt jiného, s nímž Vangos celé dlouhé hodiny rozmlouval, když si před tím vyžádal od soudce osmačtyřicetihodinový odklad, aby si připravil svou obhajobu.

Protože „tato lhůta čtyřiceti osmi hodin uplynula tohoto 30. května 1963 v pět hodin třicet, obžalovaný Vangos předstoupil před výše jmenované soudce, aby v přítomnosti svého advokáta a byv seznámen se všemi soudními akty, odpověděl na otázky“.

„Byl jste už někdy žalován?“

„Ano, byl jsem odsouzen za znásilnění, nedovolené nošení zbraně, krádež a veřejnou urážku, celkem čtyři odsouzení.“

„Jste obviněn spolu s obžalovaným Jangosem ze spoluviny na předem promyšlené vraždě, spáchané na občanu Z. dne 22. května v městě Soluni, dále ze záměrného napadení a zranění občana Georgiose Piruchase, která způsobila jmenovanému vážné tělesné poškození schopné ohrozit jeho život, v každém případě ho nadlouho vyřadila

z normálního života, což jsou všechno činy, které svědčí o vašem útočném a provokačním zaměření vůči společnosti. Co k tomu chcete říci?“

Ještě štěstí, že mu jeho advokát předem vypočítal všechna obvinění, která budou proti němu vznesena, neboť Vangos by byl z této právnické mluvy nepochopil jediné slovo. Strašná hantýrka! To už nebyla řečtina, ale jazyk zvlášť stvořený k tomu, aby ho zmátl. Od samého začátku se mu nelíbila soudcova tvář. Byl velmi mladý, vypadal jako chlapec, jeho zrak probodával jako skalpel. Vypadal poctivě, byl pečlivě upravený. Nebylo v něm nic ze záludného úředníka. To ho zneklidňovalo nejvíce. Jeho advokát ho na to předem upozornil: „Zatlačí tě až do nejzazšího kouta a budeš-li se chtít z toho dostat, musíš na to jít mazaně, musíš se překonávat v kličkování!“

Jeho výslech trval déle než devět hodin. Všechno se při něm probralo, vyprávěl podrobně o svém životě, od A až do Z. Narodil se v Soluni a od roku 1931 bydlel v předměstí Tumbě. Opustil je jen v době vojenské služby, když byl ve vězení a v táborech mládeže. Toto předměstí znal jako své boty a měl je rád. Jistě, je to hodně chudé předměstí, stejně jako on. Ale jsou tam tak hodní lidé! Stát se o ně dost nestaral, ale on se proto na stát tolik nezlobil, byl dobrý Řek. Pak také opouštěl své předměstí, když musel do nemocnice. Často měl potíže se srdcem. Nesnášel příliš silné vzrušení. I tentokrát hrozilo, že se z nemocnice k výslechu nedostane. Pokud jde o školy, nemá co podotknout. Měl štěstí, že vychodil obecnou. Pak musel pracovat, otec zemřel a byli tu jeho mladší bratři a sestry. Dělal všechna možná řemesla. Nevěděl, co je to se zastavit. Samozřejmě, kdyby byl mohl studovat, a byl to jeho sen, nebyl by tu teď stál jako obžalovaný z docela smyšlených činů, pokud vůbec porozuměl žalovacímú spisu. Kdyby byl studoval, byl by se naučil rozeznávat dobro od zla

a nebyl by spadl do každé pasti, kterou mu nastražili, což mu v životě přišlo hodně draho. Pak přišla okupace. Těžká doba, plná bídy a černého chleba. Dva jeho strýcové mu zemřeli hlady před očima. Podřezali si žíly přímo na ulici a zůstali na místě ležet. I nebe bylo bez ptáků, zahnały je německé štuky. Co jen nastražil sítě na ptáky kolem potoka, který protékal jejich čtvrtí, ale neuvázlo v nich nikdy ani peříčko. Aby ho nepotkal osud jeho strýců — byl totiž dost neduživý — vstoupil do „Pracovních oddílů“, do kterých tehdy Němci verbovali, jen aby měl co jíst. Ale práce tam byla moc těžká, musel se vzdát, nevydržel to. Němci ho přišli zatknout a bez dlouhých procesů ho nacpali na třináct měsíců do koncentračního tábora „Pavlos Melas“, za Soluní. Zůstal tam až do odchodu posledních Němců, kteří vyhodili do povětří přístav, když sem triumfálně vjížděly osvobozené armády. Logicky se dal k nim. Nejdříve ho zařadili mezi rezervisty ELAS* — tehdy vůbec nevěděl, co to znamená, pak se stal vedoucím odbočky Národní svépomoci v Tumbě, a nakonec druhým tajemníkem organizace EPON**, taky v Tumbě. Nechal se strhnout tou bouřlivou dobou a protože přišel rovnou z koncentračního tábora, neměl čas se dovědět, „kdo je kdo“. Když trochu prohlédl a začal větřit jejich úmysly, když na vlastní oči viděl, kam chtějí ti lumpové z levice prodat Řecko, šel od toho. To bylo v roce 1946. Po volbách a před plebiscitem pro návrat krále. Neodešel ze strachu nebo že si myslel, že to je prohrané. Odešel, protože to poznal, jednak byl znechucen, jednak měl výčitky svědomí. Přesto ho v roce 1949, když byl na vojně, znovu zatkli a se všemi ostatními komunisty odvezli na ostrov Makronisos. Tam se setkal se svými známými z doby osvobození a ti mu neod-

* ELAS — Národní lidová osvobozené armáda. (Pozn. překl.)

** EPON — Odbojová organizace mládeže, spojená s Národní frontou osvobození. (Pozn. překl.)

pustili, že je zradil. Jak dlouho ho takhle chtěli štvát jako zvěř? Jedni ho obviňovali, že patří k levici a vláčeli ho všemi těmi útrapami, připravenými pro komunisty. Druzí ho zase obviňovali, že je zrádce, že je špeh schválně mezi ně nasazený, aby je udal. Všude ho vyháněli. Naštěstí, aby se z toho člověk dostal, mohl podepsat prohlášení, že toho lituje a že „s hlubokým rozhořčením odmítá komunismus a všechny jeho odnože“. On se vůbec nenechal prosit, podepsal to a honem z toho pekla utíkal. Může být lepší důkaz, že byl pořádný člověk a nechtěl nikomu ublížit? Když mu nabízeli, aby na Makronisu zůstal jako dozorce nebo jako politický instruktor, odmítl to; ano, odmítl, protože nemohl vidět, jak ostatní trpí, a třebaže jistě věděl, že po propuštění bude bez práce. Zkrátka, jeho vojenskou knížku dali do pořádku, očistili ho. Všecky ty příhody ho nutily přemýšlet. Pochopil, že je lépe se držet zpátky, nic si nezačínat s žádnou stranou ani organizací. Přisahal si to a zůstal v ústraní. To chtěl před chvílí říct, když tvrdil, že by do všech těch léček nebyl upadl, kdyby byl chodil déle do školy. Ztratil deset let života, to je celý jeho zisk. A kdo mu kdy za to vyjádřil nějakou vděčnost? Jeho jediná vyznamenání jsou nemoci — srdce, játra, páteř, všechno se v těch letech porouchalo. Všecko, co se o něm vyprávělo, byla lež, jako že prý byl předsedou mládeže strany ERE v předměstí Tumbě, nebo docela — a to je neslýchané — že patřil k sdružení — jak jste říkal? Božská víra, nebo Nesmrtelné Řecko, nebo Velikost!

Jangos a on byli sousedi a vzdálení bratřanci. Jeho bratr byl za svědka na svatbě Jangosovy sestry. Tak se spřátelili. Nepochybně, Jangos měl chyby, ale přísloví říká: Miluj své přátele i s jejich chybami, no ne? Kdo nemá chyby? Ale Jangos, to byl koumák, dovedl si poradit. Měl motorku. Co měl on, Vangos? Skladiště kol, které nic nevynášelo a několik malířských štětek, nic víc. Chodíval do kavárny

Parthenon, kde se všichni ti lidé od řemesla scházeli, mezi kbelíky a štětkami popíjeli kávu a čekali celé hodiny, až některý stavitel jim přijde dát práci... Některý den měl co jíst, jiný den zase musel držet půst. To Jangos, ten se pojistil, měl trojkolku. Pro Vangose to znamenalo moc. Je to potřeba otevřeně přiznat — na tomhle světě něco znamená jen člověk, který má hodně peněz. Ti, co nemají ani vindru, jsou tak ještě dobří na to, aby se nechali zašlápnout jako žížaly.

Pak se dostal k hlavní věci. Tak jako líčení svého života začal dnem svého narození, musel i při výpovědi o oné středě 22. května vzít všechno od začátku. Noc předtím ani nezamhouřil oka. Byly to už dva týdny, co si při práci na lešení namohl nohu, stále ho to bolelo a zejména ostře ten večer, asi proto, že bylo vlhko. Proto nazítří ráno, ve středu — jestli se dobře pamatuje, tak dokonce drobně přšelo — šel rovnou na chirurgickou ambulanci Ústřední nemocnice v Soluni, aby mu řekli, co to může být. Vyvrtnutí? Křeč? Nebo něco vážnějšího? Byla tam fronta. Přišel sice včas, ale dostal se na řadu až před polednem, kolem půl dvanácté. Bylo pak už pozdě jít do práce, a tak se vrátil domů. Lékař mu řekl, aby si za několik dní přišel pro výsledek rentgenu. Proto zůstal tak dlouho v sádře v nemocnici. Teď to už věděl — na kosti byla vidět trhlina zlomeniny. Odpoledne tu středu odpočíval, ale asi v pět deset zašel do Parthenonu, myslel si, že by tam mohl zavadit o nějakou rachotu pro příští týden. Nebyl tam ještě ani čtvrt hodiny, když se mu chtělo — promiňte ten výraz — čůrat. Vyšel z kavárny a šel k veřejným záchodkům, které jsou kousek dál.

„Přece v Parthenonu jsou klozety, ne? Proč jste nešel tam, ale raději na veřejné záchodky, dosti daleko odtamtud, v Balanuově ulici?“

Vlastně ne, vysvětloval soudci, nevyšel jen proto, aby šel

čůrat. Najednou si, hlupák jeden, vzpomněl, že ten den, ve středu, mají všechny obchody zavřeno, kdo by mohl přijít mu dát nějakou práci! Rozhodl se tedy, že se vrátí domů, spíš proto odešel, a ne pro čůrání. Samozřejmě, že v kavárně byly klozety, však taky majitel pořád vrčí, že dělníci jich moc používají. Copak doma nemáte žádnou latrínu, říká jim. Ano, bylo to tak, šel na náměstí Dikastirion, odkud odjíždějí autobusy do Kato Tumbý. „A tam — to, prosím, zapište do svého sešitu tak, jak to říkám — tak tam, když jsem šel kolem veřejných záchodků, začalo se mi chtít čůrat. Asi to bude tím pachem. Musím se při této příležitosti zmínit, že trpím polyurií. Ale to sem vlastně nepatří. A jak tak z toho záchodku vycházím — uklízí to tam teta Čpavka, všichni jí v Tumbě tak říkají, dobře ji znám — koho to nevidím sedět v hospodě naproti, v Balazuově ulici? Samozřejmě, můj bratranec Jangos. Člověče, říkám mu, to sis teda pro svůj šálek kávy už nedovedl najít žádné smradlavější místo? Kývl na mě, abych se k němu posadil a nabídl mi, abych s ním vypil skleničku. Řekl mi, že sem chodí často, protože tu mají dobré víno. O dva metry dál u kraje chodníku stála jeho dodávka. Protože byla středa, stánky na trhu byly opuštěné. Je pravda, spekuloval jsem na to, že až dopijeme, dostane možná Jangos šťastný nápad a doveze mě na trojkolce domů, protože nemá práci, a já tak ušetřím lístek na autobus. Jangosi, říkám mu teda, nemám peníze. Z toho si nic nedělej, já tu rundu platím, odpověděl mi teda. S ním to bylo vždycky tak. Hezky dlouho jsme povídali, mluvili jsme o rodinných záležitostech, vypili jsme aspoň tři litry vína, k tomu jenom krajíc chleba a nějaké vajíčko na tvrdo. Kamaráde, říkám mu teda, tohle vínko, to člověku zdvihne mandle! Ale ne, namítl teda, je slabé. To už Jangos nestál moc pevně na nohách, a já ještě míň. Vypili jsme toho asi za šestnáct nebo dvacet drachem, pak jsme odešli, mezitím tam přišli cikáni se svými par-

chanty a to nám šlo na nervy. Neměl jsem chuť od nich chytit vši. A cikánky, ty už nemůžu vůbec cítit. Stačí, když uvidím jednu a nespoknu ani sousto.“

Odtamtud zamířili do jiné hospody, k Čiňanovi. Mohlo být tak asi půl sedmé večer. Čert prý ví, co je to napadlo poručit si uzo. Byla to pitomost, nemá se to takhle míchat, víno a kořalka. Už měli v sobě asi tři nebo čtyři sklenky, když...

„Jangos začne naříkat, protože nemůže ušetřit peníze, aby vyplatil svého společníka Aristida, co má podíl na trojkolce, a já taky začnu brečet a utěšuju ho, jak umím. Jangos znovu zaplatil dvašedesát nebo třiašedesát drachem, nasedli jsme na trojkolku, že pojedeme domů, oba dva úplně namol. Někdo z hospody za námi přišel, prý chlapi, není rozumné řídit v tomhle stavu, mohli byste mít bouračku. Ale my jsme kašlali na takové řeči. Jangos se posadil dopředu, aby řídil, já jsem se natáhl vzadu do dodávky. Dal jsem si ruce pod hlavu, abych zmírnil nárazy a začínal jsem klímat. No, klímat ne, spíš jsem zavřel oči blahem. Nevím, jak dlouho jsme mohli jet, když jsem uslyšel rámus, který otřásl celou trojkolkou. Byl to takový náraz, až jsem si zpočátku myslel, že jsme sjeli někam do příkopu. Ještě jsem se ani pořádně nevzpamatoval a nevystrčil hlavu, abych viděl, co se vlastně stalo, když nějakí dva chlapi skočili do bedny a začali mě mlátit. Sakra, co to děláte? křičím teda a rukama si chráním obličej. Volám na Jangose, aby zastavil. Ale při tom řevu motoru mě zřejmě neslyšel. Neměl jsem ani čas vstát a nevěděl jsem, v které části města vůbec jsme. Bral jsem to jejich řádění stoicky — říká se to tak, že? Neměl jsem nic po ruce, žádnou zbraň. Nemám ani na to, abych koupil svému synovci vodní pistolku, natož abych si mohl pořídit opravdový revolver! Jistě je jenom, že nevím sice jak, ale octl jsem se pod trojkolku, trásl jsem hlavou, jen abych zahnal

ten zlý sen, podíval jsem se kolem a poznal jsem obchod s porcelánem v Aristotelově ulici, jeho výklad plný květináčů, džbánů a hrnců. Jako v pohádce jsem uviděl, jak ke mně přišel nějaký stařec a ukázal mi cestu na Aristotelovo náměstí, kde jsou letní kina, ale teď ještě nehrajou. Nepochopil jsem, co chce říct, a tak mi pokynul, abych šel za ním. A jak jsem tak šel, styděl jsem se za sebe, lidi si mě mohli všimnout, radši bych si byl zakryl obličej rukama. Když jsme přišli k moři, před hotel Méditerranée, potkávali jsme spoustu lidí ve smokinku a ve večerních toaletách, přepychové vozy, zkrátka samá vysoká společnost, a do toho my dva chudáci chlapi... Zkrátka ten stařík mi ukázal červenou značku pohotovostní služby v nemocnici. Šel jsem tam, jeden ošetřovatel mě prohlédl, natřel mi rány jódem, obvázal mě, podívejte, mám ještě propouštěcí list.“ Vangos položil před vyšetřujícího soudce papír s hlavičkou nemocnice. „Nemám hodinky a tak nevím, kolik mohlo být, když jsem se vrátil domů. Chtěl jsem se jít podívat, co se stalo s Jangosem, ale byl jsem ještě moc otupený alkoholem, moc mě to také bolelo a tak jsem usnul oblečený na kanapi. Ráno jsem si šel koupit noviny, abych viděl, jestli v různých zprávách se o nás píše. A co jsem viděl! Jangosovu fotografii hned na první stránce! Stálo pod ní, že se svou trojkolkou zabil jistého poslance Z. Prvně jsem to jméno slyšel. Rozesmál jsem se. Neznal jsem ani Z., ani jsem nevěděl o nějaké manifestaci, která se prý konala ten večer ve středu města. A podobných hloupostí byly noviny plné, ví bůh, proč to dělaly! Hned jsem si řekl, že je má povinnost jít na komisařství a vypovědět tam pravdu o tom, co jsem zažil. Důstojníkovi, co konal službu, jsem všechno řekl, na nic jsem nezapomněl, načež mě strčili do jedné místnosti, kde, jak se zdá, mě drží ve vazbě jako spoluviníka na vraždě. Od té doby jsem se nemohl s nikým setkat, kromě svého advokáta.“

„Vy jste tedy Z. neznal?“

„Ne, neznal jsem ho.“

„Měl jste nějaký důvod ho nenávidět?“

„Ne, žádný.“

„Měl jste nějaký důvod, abyste usiloval o jeho život?“

„Ne.“

Jeho advokát zasáhl:

„Můj klient chce říci: Ne, nechtěl jsem usilovat o život Z.“

Obě odpovědi byly zapsány do protokolu.

Vyšetřující soudce se na hezkou chvíli odmlčel. Vangos si všiml, že si zamyšleně pohrává kovovým nožem na papír a že ho pozoruje brzy z jedné, brzy z druhé strany. Po dlouhém mlčení zvedl soudce hlavu, zpřímá se podíval na Vangose a s upřímným úsměvem, který vyjadřoval naprostou důvěru, pronesl:

„Vše, co jste nám tu řekl, se naprosto shoduje s výpovědí Jangosovou a protože jste se spolu od toho večera neviděli, myslím, že mluvíte pravdu. Přesto je ve vaší dlouhé obhajobě jedna věta, o níž jsem hodně přemýšlel. Kdyby se ukázalo, že odpovídá pravdě, pak bych své vyšetřování obrátil oním směrem. Myslím si, že jste komunista.“

„Pro pána boha, jak můžete něco takového říct, pane soudce! Po tom všem, co jsem od nich zkusil! A to jsem vám o Makronisu neřekl všechno!“

„Vaše minulost mě, milý Vangosi, nezajímá. Ostatně tu si můžeme snadno ověřit nahlédnutím do vašich spisů. Mě zajímá to, co si myslíte dnes, a z jedné věty, která vám asi uklouzla, usuzuji, že jste pro komunisty.“

„Jaká věta, pane soudce?“

„Poznamenal jsem si ji. Je to takhle: ...před hotelem Méditerranée potkávali jsme spoustu lidí ve smokinku a ve večerních toaletách, přepychové vozy, zkrátka samá vysoká společnost a do toho my dva chudáci chlapi...

A tady jste se náhle zarazil, asi jste pochopil, že jste se nechtěně prozradil.“

„Přisáhám, že komunisty nenávidím.“

„Vaše přísahy mě nezajímají.“

„Nenávidím je. Stačí, abych na nějakého narazil a jsem schopen...“

„Vaše výmluvy nás nezajímají. Soudíme podle činů. Chceme důkazy. Tu větu, která vám uklouzla, může vyslovit jen komunista, jen komunista je schopen ji tak formulovat.“

Vangose popadl vztek. Dřív než ho mohl advokát zarazit, dodal:

„Jsem členem organizace, která má za cíl potírat komunismus všemi prostředky. Jde o Sdružení bývalých bojovníků a obětí národního odboje v Severním Řecku. Můžu vám ukázat letigimaci.“

„Dejte mi ji,“ řekl soudce.

„Mám ji doma, můžu pro ni dojít třeba hned, jestli chcete. Náš znak je umrlčí hlava. Ichtyosaurus...“

Tak se vyšetřující soudce, jenž nechal odvést Vangose, aby dělal ve vězení společníka Jangosovi, dostal na cestu, která mohla vést k odhalení „vysoce postavených“ viníků.

4

Na mladého novináře velmi silně zapůsobila zpověď hlavního svědka obžaloby, kterého navštívil v nemocnici. „Ve všech těch lidech, ať dobrovolně či nedobrovolně zatazených do této temné aféry, je něco znepokojujícího. Bohužel my novináři nemůžeme popsat všechno, co vidíme, všechno, co cítíme, neboť naši čtenáři zůstávají k těmto událostem neteční. Budu-li však jednou podávat zprávu o mém rozhovoru s Nikitasem, budu mít hodně co říci; on, jeden z těch ‚netečných‘, náhle cítí, jak se jeho svědomí stává taseným mečem a útočí na příšery z Apokalypsy. Ano, z Apokalypsy. Neboť o to tady jde. Jsem už řadu dní v tomto městě s ochromeným přístavem a se starou pevnostní baštou, ale nemohl jsem ještě udělat jediný závěr. Je do toho zapletena policie? Není? Jistě je, ale do jaké míry?“

Vyšetřování si zatím, jako ledoborec, razilo cestu všeobecným nezájmem. Neboť až na ty, kteří se plně postavili

za zavražděného poslance, byli všichni ostatní nejen neteční, ale dávali najevo otevřené nepřátelství: „Proč vy, Atéňané, nás musíte stále kompromitovat? Nežijete v Soluni, proto nás nemůžete soudit. Přicházíte sem jen jako turisté, zdejší kuchyně vám chutná, lidé vás rozčilují, obdivujete staré město, podnebí se vám zdá nesnesitelné, vtipkujete o Novém divadle a filmovém festivalu a pak odjedete a po vás zůstane jen ještě větší prázdno. Nepotřebujeme lidi, kteří nás soudí. Potřebujeme lidi, kteří se rozhodnou přijít žít sem, mezi nás. Chceme růst.“

Mladý novinář to všechno chápal a až po určitou mez to shledával logickým. Nemohl jim však odpustit způsob, jakým chránili jednu třídu. Neboť takto uvažovali samozřejmě představitelé buržoazie. Pro ty ostatní byl stále ještě šovinismus přepychem, jež si nemohli dopřát, ti museli den co den sehnat dvě drachmy na chleba. Ta třída, která popírala vraždu, třebaže o ni očividně šlo, byla nejodpornější. Děsil ji onen lumpenproletariát, který se objevil na scéně. Sotva nastal večer, potkával na terasách kaváren lidi své generace, mladé lékaře, advokáty, obchodníky, bankéře, obchodní zástupce, jimž všem tuhle tváře, sotva se někdo zmínil o „aféře“. Děsilo ho to. Nezaujímalí žádné stanovisko, ani pro, ani proti. Prostě odmítali jakoukoliv diskusi na toto téma. A proč vlastně? Co jim na tom vadilo? Netrvalo však dlouho a pochopil to. Vadila jim ta společenská vrstva, kterou aféra Z. vynesla na povrch, všichni ti nosiči, dokaři, Jangosové a Vangosové, ti, u nichž se měšťák tváří, jako by je neviděl i v okamžiku, kdy je má přímo před očima. Využívá jich, ale zůstávají pro něho neviditelní a neskuteční. Jinak by jeho třídě hrozilo smrtelné nebezpečí. Kdyby uznal, že takoví chudáci by neměli existovat, popřel by tím svou vlastní existenci. Jejich vstup na scénu byl příčinou, že odmítali každou diskusi. Z. (přesněji řečeno jeho zavraždění) byl

stigmatem, skvrnou na bílém ubruse. Řešením nebylo vyčištění skvrny, ale její zamaskování tím, že se na ni položí talíř, sklenice, vidlička, šlo o to, aby ji nebylo vidět a aby se nestalo, že někdo ji doprovodí pro paní domu nepříjemným úsměvem. Docela jednoduché.

Přes to všechno vyšetřování pokračovalo. Každá nově tažená karta v této hře vedla k úspěchu. Všechno hrálo. Žádný falešný tón. Kousek po kousku se objevovalo i nejutajenější pletivo té temné historie. A odpovědnost za to nesl jediný člověk, ten zatracený mladý vyšetřující soudce. To právě bylo důležité, novinář si nakonec uvědomil, že aféra Z. byla vlastně aférou mladých. Vždyť teprve před dvěma roky se Z. objevil na politické scéně. Všechno se to převážně týkalo mládeže.

V okamžiku, kdy bylo jasné, že Ichtyosaurus, generál a celá policie byli hlavními strůjci býčího zápasu, při němž obětovaný býk se šíjí tak zježenou smrtícími šípy se stuhami, že se podobá koňské hřívě, klesá pod posledním bodnutím mečem, v okamžiku, kdy se vyšetřování dostalo do rozhodného stadia, usoudil mladý novinář, že nastal čas jednat ve veřejném zájmu. Maje na paměti osud amerického reportéra Polka, jenž se chěl za občanské války dostat k Markosovým komunistickým partyzánům v jejich orlích hnízdech a jež našli v bahně soluňského zálivu s ještě nestrávenými kraby z posledního jídla v žaludku, vzal na sebe četná rizika a odhodlaně se pustil do velkého dobrodružství. Vyzbrojen kodakem začal tajně fotografovat, z vnitřku svého vozu nebo schován mezi domy, osoby patřící k extremistickým polovládním organizacím, které žily díky shovívavosti policie a tajným fondům ministerstva. Na podezřelých, utajovaných místech vyhrabával ze zapomenutí jména i adresy a jeho fotoblesk olizoval tváře jako Jidášův polibek; vždyť ale Jidáš bývá nezbytní, má-li se rychleji dospět ke katarzi.

Tak ve slepých temných komorách, které nezrazují, přibýval snímek ke snímku, prohrěšky jeho života, bankovky vzaté z oběhu, jež může ocenit a tezaurovat jen sběratel, neboť ostatním by to připadalo jako čiré bláznovství nebo něco nevidaného, okamžiky, o nichž už nevíme, kde se staly a které v nás svou unikátností vyvolávají pocit zlodějů, vzácné snímky vzaté přímo ze života, utištěného strašlivým vykořisťováním kartelů. Měl jich asi patnáct, když se na něho vrhli fašisti z Ano Tumby a rozbili mu aparát, on sám unikl jen zázrakem; ale ten statečný kodak dokonale splnil svůj úkol a měl právo na smrt, tak jako na ni mají právo jen ti, kteří dokončili své poslání. Odnesl těch patnáct fotografií do ahépanské nemocnice Georgiu Piruchasovi, poslanci, jenž tu pohromu přežil, tragické postavě celé aféry, neboť by si byl přál být na místě Z., jenž ještě nedokončil své poslání a neměl právo zemřít. Nemocný si je velmi pozorně prohlížel a když uviděl fotografii Varonarose, zvolal:

„Skvělé, chlapče, něco takového jsem vůbec nečekal!“

Ano, byl to doopravdy on, byla to ta postava, která mu ze zlého snu té noci velmi přesně utkvěla v paměti. Ostatně Piruchas sám ho žurnalistovi popsal, aby ho mohl poznat, až bude pátrat na trhu Modiano. Našel ho tam stojícího před stánkem, drobného obchodníčka obří postavy, a aby na sebe neupozornil, musel ho fotografovat téměř od země, proto Varonarosovy nohy na fotografii vypadaly neúměrně velké v poměru k tělu, byly to nohy jako sloupy, balvany, mezi nimiž jako oteklá varlata spočíval koš plný vajec.

Poslanec chvatně sáhl po brýlích položených na nočním stolku. Nevěřil svým očím — ten pes, jenž jej kousl, stál na fotografii před ním. Obrátil se k novináři a stiskl mu pohnutě, skoro otcovsky ruku. Jeho dcera, stojící u lůžka,

celou scénu sledovala a byla rovněž dojata. Od okamžiku, kdy se dozvěděl o smrti Z., mučilo Piruchase pomyšlení, že on jí omylem unikl. Reagoval na to zvláštním způsobem a neměl zájem se uzdravit. Dnes se mu prvně zase vrátila chuť bojovat, žít. Byl jediný, kdo mohl mluvit jménem svého zavražděného přítele. Vzal s nočního stolku pero a za cenu námahy tak bolestivé, že ji ani obvaz na hlavě nemohl skrýt, se pokusil psát. Bylo to poprvé od jeho příchodu do nemocnice. Dole na fotografii byl bílý okraj a tam, přímo pod nohy toho vraha, umístil doutnák:

„Toto individuum se snažilo mě zabít. Rozpoznal bych ho mezi tisíci. Za asistence celého tuctu policistů mě omráčil a tloukl mě znovu uvnitř sanitního vozu. Objevil jsem ho s pomocí jednoho novináře.“

Klesl bezvládně do polštářů, i toto minimální úsilí ho úplně vyčerpalo. Jeho dcera mu podala lék pro povzbuzení srdeční činnosti. Nazítří vyšla fotografie i s textem na první stránce aténské *Tempsu*. Novináři se rozhodli suplovat Státní bezpečnost, která nezasahovala. Na policisty si teď hráli oni a policisté si hráli na zloděje. Ale policie měla rykadla všude. V těchto dnech se ahepanská nemocnice se svými nesčetnými nikde nekončícími chodbami a izolačními celami změnila v pravý labyrint, v němž se kdekdo snažil najít, ovšem marně, Minotaurovu jeskyni. Policie se doslechla o existenci fotografie, ale jakými cestami? Nikdo nevěděl; byly snad ve stěnách skryty odposlouchávací přístroje? Byly snad v jejích službách nemocniční sestry? Jisté je, že netrvalo dlouho, už za několik hodin přišel za poslancem náčelník Státní bezpečnosti osobně a předložil mu fotografie těch, kteří byli podezřelí, že ho mohli zranit. Piruchas je prohlédl jednu po druhé — byli to zloději, narkomani, pasáci, kteří neměli nic společného s událostmi, neboť patřili k tomu podsvětí, jež otevřeně porušuje zákony a nevyhledává ochranu policie. Zato členové fašistic-

kých band se rekrutovali z prostředí docela jiného a nemohli přirozeně na těchto snímcích být.

„Opravdu škoda, ale nikoho na těchto fotografiích nepoznávám,“ řekl Piruchas, když mu je vrátil.

5

Časně ráno ho vytáhli z postele. „Hovada, zas mě budou otravovat!“ klel v duchu Varonaros. Tentokrát ho však nezavedli do Mastodontovy kanceláře, ale na jiné místo uprostřed města. Tam na něho čekal náčelník Bezpečnosti, týž, který den předtím navštívil Piruchase.

„Varonarosi, začíná to s tebou smrdět,“ řekl mu rovnou. „Jeden aténský list dnes uveřejnil tvou fotografii a tvrdí, že tys napadl Piruchase. Sám Piruchas tě poznal. Poslyš, musíš energicky zapírat. Půjdeš udělat skandál do ahepanské nemocnice, ten chlápek tam leží na pokoji 32 v pavilónu 4, nebudeš si brát žádné servítky, řekneš mu, že neví, co mluví, že s tím, co se stalo ve středu, nemáš vůbec nic společného, zkrátka vysypeš na něj všechno, co ti přijde na jazyk.“

Varonaros připitoměle kývl hlavou. Byl strašně nerad, když ho někdo tak brzy budil.

„A teď dávej dobrý pozor,“ pokračoval náčelník. „Vymysleli jsme to takhle: Nepůjdeš tam hned, počkáš, až bude deset hodin. Teprve v tu dobu sem letecky dostáváme raníky z Atén. Do nemocnice tedy nesmíš jít dřív, to totiž bude nejlepší důkaz, žeš předtím nic nevěděl, že tě nikdo nemohl upozornit. Viděls prostě svou fotografii na první stránce, četls, co tam stojí nebo jsi někoho požádal, aby ti to přečtl a z vlastní vůle — to si zapamatuj, to je důležité — přicházíš rozhořčeně protestovat. Pochopils?“

Varonaros stále kýval hlavou.

Pak se vrátil domů. Žena mu připravila šálek kávy. Všimla si, že je ve špatné náladě.

„Kdes to byl tak brzy ráno?“

„Měl jsem pochůzky,“ odpověděl suše.

Jeho žena, tak jako jeho bratři, měla odlišné politické názory. Ale ty jeho mu nezazlívali, věděli, jak obůžný byl pro něho každý konec měsíce, kdy musel platit vdově po majiteli její rentu, kdy musel obnovovat svou licenci.

Kolem osmé hodiny šel Varonaros otevřít svůj stánek na trhu. Nespouštěl oči z hodin visících právě naproti, takže se neustále mýlil, když vážil zboží nebo když vracel peníze. Přesně v deset hodin krám zavřel a nasedl do autobusu směrem k nemocnici. Žádal, že chce okamžitě vidět poslance Piruchase, pokoj 32, pavilón 4, řekli mu však, že musí čekat, neboť je u něho právě lékař. Na chodbě čekal ještě někdo jiný, také na Piruchase. Varonaros netušil, že jde o vyšetřujícího soudce, proto si ho vůbec nevšiml, a soudce zase nevěděl, kdo je ten hromotluk. Ošetřovatelka jim přišla říci, že mohou vstoupit.

Varonaros do toho šlápl rovnou, hned při vstupu se zapřísahal čertem ďáblem, že nemá nic společného s tím, co o něm dnes píší aténské noviny. Piruchas i soudce se na něho dívali vyjeveně.

„Které noviny?“

„Já už nevím které. Noviny, co zrovna přišly z Atén. Na ty fotografie s košem mezi nohama vypadám jako gangster. Neumím číst, nemoh jsem chodit do školy, a tak akorát jsem rozluštil titulky. Proto si taky nikdy nekupuju noviny. Ale dnes v deset potkám jednoho prodavače novin a ten mi ukazuje mou fotografii. To jsem nevěděl, říká mi, že seš takovej rváč. Co to tady vykládáš, já na to. Na, podívej se, tadyhle! Vytáhne z balíku, co měl pod paží, jedno číslo, rozloží ho a ukáže mi mou fotku. Nestačil jsem se divit. Prvně se mi něco takovýho stalo! Ten kamarád, co prodává noviny, pracuje pro jednu agenturu a má kiosk na rohu Venizelovy ulice. Potkáváme se každý ráno a zdravíme se. Dvakrát jsem se nerozmejšlel, běžel jsem za svým bratrem, ten umí číst, vykládám mu, co se mi stalo a on mi poradil, abych zašel na policii, jestli tam mají vaši adresu. Šel jsem tam, a teď jsem tady. A tak, můj drahej panáčku, můžu ti říct jen to, že ten tvůj ksicht vidím prvně v životě! A ty si troufáš tvrdit, žeš mě už viděl?“

Soudce jen stěží potlačoval rozhořčení. Byl ohromen Krotitelovou drzostí. V jeho jednání okamžitě rozpoznal dokonale připravený plán, který měl klapat s přesností hodinového stroje. A přece jedno nepatrné pérko povolilo a všechno se začalo hroutit. Jedna z těch ďábelských náhod, které jsou schopny prozradit i dokonalé zločiny, celou konstrukci porušila. Ačkoliv obvykle aténské noviny docházejí kolem desáté hodiny do stánků, dnes výjimečně nebyly ještě dodány pro nepředvídané zpoždění letadla, zaviněné špatnými povětrnostními podmínkami. Soudce to věděl, neboť sám žádal, aby mu donesli dnešní raníky.

„Tak ty mě teda poznáváš?“ trval na svém Varonaros.

„Někde jsem tě už musel potkat,“ odpověděl ironicky poslanec.

„Tak se tedy na něho dobře podívejte,“ řekl v té chvíli Piruchasovi soudce, „před procesem ho totiž již neuvidíte.“

A hned dal příkaz dvěma strážníkům, kteří měli na chodbě trvale službu, aby Varonarose zatkli a předali ho soudu. A ten obr Krotitel se rozbřečel. Vzlykal a vzlykal. Plakal jako kluk.

„Jsem to já, jsem to já, poznal mě,“ pronesl plačky.

Ale když vyšel před nemocnici a obklopila ho smečka novinářů, kteří ho chtěli fotografovat, zvedl ruce nad hlavu a bez studu prohlásil:

„Ne, nebyl jsem to já! Nepoznal mě! Zamotal se do toho! Nebyl jsem to já!“

Pak požádal, aby mu dovolili postavit se tak, aby „na fotografiích vypadal k světu“.

Jangosův a Vangosův advokát zdědil i tohoto nového klienta a požádal vyšetřujícího soudce o osmačtyřicetihodinovou lhůtu, aby mohl připravit jeho obhajobu. Když lhůta vypršela, předstoupil Varonaros před soudce. Nebylo v něm nic z onoho drzého a útočného člověka, o němž mluvila žaloba. Vypadal žalostně, zkroušeně, byla to už jen fotografická zmenšenina jeho samého, ubohá a odporná.

Jeho minulost nebyla tak pestrá jako těch dvou ostatních. Byl to jen drobný trhovec. Nepatřila mu ani licence na jeho stánek, ta zněla na jméno jeho společníka, jakéhosi Markose Zagorianose, s nímž pracoval osm let. Jeho stánek byl umístěn vlevo od hlavního průchodu trhem Modiano. Prodával citróny, vejce, ovoce, zeleninu. Tržbu si s Markosem rovným dílem rozdělovali, ten Markos byl dobrý chlap, měl pochopení, vždycky dbal na to, aby Varonaros dostal svůj díl. Markos — Bůh mu buď milostiv — byl zbožný člověk. A ještě k tomu výborný kúrový zpěvák. Klel jenom podle evangelia. Určitě je v ráji. Tak hodné lidi, jako byl on, si jistě Bůh bere k sobě. Je pravda, že Varonaros by chtěl dostat licenci na sebe. Před třemi roky o to požádal. Tehdy byl policejním ředitelem generál, a jeho žádost byla zamítnuta. Dva jeho bratřenci byli registrovaní

komunisté, a proto i jeho na policii považovali za levičáka. On však nikdy k žádné straně nepatřil! Vždyť ani nežádal o licenci, aby si mohl otevřít svůj vlastní krámk. Opravdu ne. Žádal prostě policii, aby se mohl podílet na licenci Markose, s jeho souhlasem, bylo by ho to zajišťovalo pro budoucnost. Jako kdyby byl tušil, že ten chudák Markos je jednoho dne nechá na holičkách! Na policii mu nikdy přímo neřekli, že odmítají vystavit licenci na jeho jméno, řekli mu jen, že ji obnoví pro Zagorianose. No a tento rok, na Veliký pátek, Markose klepla mrtvice přímo v kostele, právě když zpíval, jak nejlépe uměl. Licence automaticky přešla na dědice, v daném případě na matku a vdovu. A tak Varonaros dnes vlastně pracuje na tyto dvě ženy. Ostatně jsou to hodné ženy, zbožné, stále ještě nosí smutek a chodí na mše, ale peníze, které jim patří, neodmítají. A proč by je také odmítaly? No ne? Znovu se pokusil získat licenci, ale policie ji zase obnovila jen pro Zagorianosovu vdovu. A on se dře do úpadu a přitom s ní nemá žádnou smlouvu. Měla by klidně právo — dobrá, zatím se to nestalo, je to svatá, žena to je pravda — ale nakonec by měla právo mu kdykoliv říct: můžeš vypadnout. Takový byl vpravdě jeho život. Tak ať mu někdo řekne, jak by mohl držet s policií, když právě policie mu po celou dobu házela klacky pod nohy?

Ichtyosaurus? Ano, zná ho, ale jen docela málo. Nikdy nepatřil k jeho organizaci z toho prostého důvodu, že ze zásady nikdy nepatřil k žádné organizaci, ať byla jaká chtěla. Seznámil se s Ichtyosaurem, protože ten se ujal jeho mizerné situace. Jak? No jednou k němu přišel a viděl, v jaké nezdravé díře žije, se stropu kapalo a vůbec, a tak mu řekl: „Varonarosi, udělám co budu moct, abych ti pomohl. Najdu ti lepší byt. Musíš se jen nechat zapsat na listinu žadatelů. Dostane se na tebe. Copak ten, kdo chce jít pracovat do ciziny, se nemusí nejdřív taky nechat zanést

na emigračním úřadě? Tak to udělej a já pro tebe taky udělám, co budu moci.“ Podruhé pro něj přišel a dovedl ho za ruku do úřadu Sociální péče. Ichtyosaurus měl styky a na vysokých místech ho respektovali. Vůbec pro něj nechtěl nějakou protekci, jednoduše řediteli Sociální péče vylíčil, v jaké je ubohé situaci. Tak dostal byt v lidové čtvrti Votsi, v Phénixu. Jinak si řekli jen dobrý den, dobrý večer. Nikdy nebyl na jeho schůzích, jako na žádných jiných.

Ano, člověk musí být objektivní. Ichtyosaurus mu pomohl ještě jindy. To už se dá trochu hůř vysvětlit. Je třeba vědět, že Varonaros má slabost pro zpěvavé ptáky. Ano, je si toho vědom, málokdo by tomu věřil při pohledu na jeho vazbu. Na dvorku domu, kde bydlí, má klece s celým hejnem slavíků, lejsků, pěnkavek, vrabců, sýkorek a špačků. Někteří mají klec sami pro sebe. Ti, kteří hnízdí, jsou pohromadě. Štěbetají, zpívají, zkrátka jaro je tam pořád. Chytá je do sítí v lese Seich-Su, kde řádl škrtič, a měl proto opletačky s policií. Taky má moc rád holuby. Škoda že nebylo na dvoře dost místa, aby je tam mohl chovat. Jeho sestra měla ve stejné ulici, kousek dál, malý pozemek a postavila tam holubník pro jeho miláčky. Její soused na ni podal žalobu, že prý tím poškozují jeho pozemek, a i tentokrát mu Ichtyosaurus laskavě pomohl. Jak, jakým způsobem, to neví. Jisté je, že soused už ani necekl, že už o tom nikdy nemluvil! Právě v téhle době mají holubi mladé. To byste je museli vidět, jak se úplně slepí klubou z vajíček! Matka je krmí zobákem. Později dostávají zvláštní zrní. Nevěřili byste, co staří holubi toho sezobou, a když pijou, můžou se zadusit! Bože, co ti jen toho vypijou! Kdyby pan vyšetřující soudce ráčil jednou ke mně zajít, mohl by se jimi pokochat. Říká se, že ptáci jsou hodní, milí, klidní. Mně to ale neříkejte! Myslí jen na to, jak by jeden druhého sežral! Když jim člověk nasype zrní, rozepnou křídla a přikryjí co jen můžou, jen aby těm

druhým zabránili se přiblížit. Jsou na sebe moc žárliví. Vrkají jenom z lásky. Jestli je podřezává? Taková myšlenka by ho vůbec nenapadla. Chová je, jak dlouho může, jen pro radost. Holuby často vypouští, dívá se, jak poletují v oblacích, jak si mezi sebou hrají, jak usedají na sousední střechy a nakonec se vracejí do holubníku, kde v hnízdě usínají.

Ale, to se zapovídal. Omlouvá se. Vráti se k věci. Cože dělal ve středu 22. května večer? Nic, protože obchody byly zavřené. Stáhl roletu v půl třetí, šel domů, odpočinul si a mezi půl osmou až osmou šel zase do obchodu, protože mu měli přivést fíky z Michaniony. Autobus měl přijet ve čtvrt na devět. Tak tam chtěl být trochu dřív. Objednal si fíky z nejlepších plantáží a zaplatil překupníkovi, aby mu je vybral a dovezl. Právě na něho v krámku čekal, když se mu zdálo, že slyší nějaké výkřiky. Na dvě minuty vyšel, jen aby viděl, co se děje. Ze všech stran to řvalo: „Vraťte se do Bulharska!“ Všechn ten křik ještě přehlušoval tlampač, no pekelný rámus. Jak už říkal, on noviny nečte a nevěděl tedy, co to všechno znamená. A bylo mu to taky fuk. Ti ostatní ať se rvou, on má jiné starosti. Vrátil se do krámu a viděl, že komisionář mezitím už fíky přinesl. Rozložil je po zemi, pokropil je a několik si dal do pytlíku, že si je vezme domů. Na autobus, který by ho dovezl domů, do Ano Tumby, musel až na zastávku, která byla právě v místě těch incidentů. Když tam přišel, dozvěděl se, že kvůli těm nepokojům autobus jede jinudy. Jestli někdo říká, že ho viděl na manifestaci, muselo to být, jak čekal na autobus. Šel na zastávku do Kolumbovy ulice a když dojel do své čtvrti, zastavil se na skleničku u Číňana. Mohlo být tak asi čtvrt na deset, setkal se tam s přáteli a pili uzo. V rozhlase vyhrávali na mandolíny. Nabídl všem fíky, k uzo nemůže být nic lepšího, a tak mu nedovolili ani zaplatit jeho rundu. O čem mluvili? O nedělním zápase.

Co se týče Jangose, ne, nikdy ho neviděl a Vangose znal jen ze setkání na stadiónu klubu PAOK, když ho tam jednou nebo dvakrát pustil bez zaplacení, protože neměl na lístek. Jako svědky může uvést všechny, kteří byli ten večer v hospodě a poslouchali tam s ním mandolíny z rádia. Piruchas ho musí vidět ještě jednou, aby si uvědomil, že si ho s někým plete.

A tak jedné krásné neděle putoval Varonaros do vězení za Jangosem a Vangosem, jedné neděle, kdy se hrál důležitý zápas, první důležitý zápas, který ve svém životě vynechal. A byl zoufalý při pomýšlení, že nebude u svého holubníku, až se budou slepá holátka klubat na světlo.

6

Pociťoval stále tíživěji břemeno soudních spisů. Byl teprve na začátku své kariéry a byl odhodlán sloužit pravdě. Avšak záležitost, kterou mu plně svěřili, se na něho řítila — alespoň v tomto počátečním stadiu — jako opravdová lavina. Jak mýjely dny, stávalo se vyšetřování stále obtížnějším. Soudce neměl už co dělat s jedním nebo dvěma viníky, byly jich celé desítky. Nemohl přece obžalovat celou společnost, celý řád! Aby svůj úkol úspěšně zvládl, musel se pouštět do bitvy po malých etapách, získávat bitevní pole metr po metru a útočit nejprve na nejzranitelnější místa.

Byl si již jist jednou věcí: do této vraždy bylo zapleteno celé město. Mohl pozvednout jakýkoliv kámen, zaklepat na kterékoliv dveře, byl si jist, že tam i onde narazí na nit, která přímo či nepřímo vede k téhle aféře. Nikdy by si nebyl pomyslel, že tolik osob, nemajících zdánlivě spolu

nic společného, se objeví při takové příležitosti na scéně a že může existovat pod skořápkou legality celý ilegální mechanismus, dokonale organizovaný a poslušný zákonů podsvětí.

Pošpinil si ruce, kdykoliv poodhrnul další cíp. Nevěděl, zda bude moci vydržet až do konce. O svůj život se nebál. Byl si však vědom, že propast mezi ním a ostatními se rozšiřuje. Jak celou záležitost rozplétal, byly její hrany stále ostřejší a soudce se o ně zraňoval. Pod každou uniformou se skrývala spící zmije. Je vůbec možné tolik prohnílosti? Nechtěl si sice hrát na doktrináře, přesto byl však nucen konstatovat, že je něco shnilého ve společnosti, jestliže tolik jejích členů je zapleteno do vraždy, která koneckonců by se byla mohla obejít bez všech těch komplikací.

Bylo léto. Nesnesitelné vedro zvyšovala ještě vlhkost Thermajského zálivu. Měl jít na dovolenou, požádal však své nadřízené, aby ji pro tento rok zrušili, protože nemohl odjet od tolika nevyřešených problémů. Bylo třeba dospět k nějakému závěru. Proč by měli všechno odnést jen anal-fabeti, drobní opičáci a larvy, a ne jisté eminence nebo notáblové z čeledi tlustokožců?

Samozřejmě tím, že je takto provokoval, riskoval své místo. Proto jen velmi opatrně snímal obvaz z infikované rány. Věděl, že vše je na dosah jeho ruky. A tato ruka se rozhodla, že nezaváhá před ničím a před nikým.

Cítil, že zraky celého Řecka se upírají k němu. Všichni čekali, že vytáhne hada z jeho díry. Had byl ale tak obrovský, že kdyby byl jednou vytažen, mohla by díra pohltit celou zemi. Hroznýš nemohl být tak snadno vytažen. Se svou dírou už srostl, nebo díra srostla s ním. Nebylo je už možno odlišit. Přesto se soudce nevzdával.

Mezitím ho Soluň sevřela až k zadušení. Vzpomněl si, jakou radost měl, když ho sem jmenovali, představoval si, že to je velké město. Dnes se mu zdála být tou nejhorší

provincií. Lidé ho už nezdravili. Mluvili s ním chladně. Tato třída v něm chtěla vidět svého obhájce, ne svého žalobce. Nemohli připustit, aby vynikající členové společnosti, pilíře řádu byli podezírání mladým, bezvýznamným vyšetřujícím soudcem.

V tom vedru byly výsledky nesnesitelné. Nechal si do kanceláře postavit dva ventilátory a pracoval i doma celé noci, aby stačil zrychlenému spádu událostí. Žil v takovém napětí, že pochyboval, zda vydrží až do konce. Jedině přítomnost jeho matky, která na něho každou noc tiše čekala doma a starala se o něho, mu dodávala odvahy v tomto strašlivém zápase proti zuřivosti džungle, proti těm dinosaurům, které, jak si přisahal, musí porazit.

7

V nemocnici Ahepans, kam se nechal přijmout spíše proto, aby našel nějaké útočiště než z potřeby léčení, vedrem příliš netrpěl. Bylo to určitě poprvé v jeho životě, co spal v tak měkké posteli, v prádle tak bělostném, obklopen ošetřovatelkami, které ho hýčkaly jako v nějakém luxusním hotelu. Občas zašel navštívit Piruchase, který ležel v jednom ze sousedních pokojů téhož pavilónu. Hatsis však byl zkroušený, smutný. Všechno mu teď unikalo, nemohl být už nijak užitečný. To, co mohl udělat, udělal, když naskočil do trojkolky. Teď už to byla záležitost lidí zasvěcených, vzdělaných, diplomovaných, se spoustou znalostí — a žádný z těchto atributů on neměl.

Byl smutný, protože jeho vůdce mu zemřel před očima. Bez ustání na to myslel, byl svědkem posledních okamžiků života Z., ještě teď ho vidí, jak silný a krásný, ale už poznamenaný smrtí sestupoval po schodišti a otevřel závoru

vstupních vrat. Pak všechno pohltila noc. Obrovská vlna mu ho vyrvala z rukou, z těch rukou, které by snad byly dokázaly vytvořit kolem něho hráz a zachránit ho. Jak má po tom všem nalézt zase chuť k životu? Hatsis sledoval celou událost v tisku. Táhl se to. Spravedlnosti se nedařilo najít hlavní nit. On by jim byl mohl o ní povědět, ale v tom mu právě bránilo jeho společenské postavení.

Z. mu strašně chyběl. Zanechal po sobě hrozné prázdno. A protože rád myslel obrazně, představoval si ho Hatsis jako hermetický uzávěr láhve s otravným plynem. Uzávěr povolil, země se dusila. Vřed se mohl otevřít a vytéci, protože se Z. obětoval. Hatsisovi chyběla jeho mužná chůze, jeho chladnokrevnost v každé těžké zkoušce. Chyběla mu jeho lidská přítomnost, ona šavle mezi zahnutými noži. Gejzír v zemi, ztrácející vodu. Ze svého okna viděl nové budovy university, kopuli observatoře, vozy lékařů na nádvoří nemocnice. Co je lidský život? myslíval si. Nic, když může tak snadno zhasnout. A zřejmě záleželo na tom, co z porce masa zbude pro ostatní. Sotva se chtěl soustředit, už trpěl bolestmi hlavy. Při pročítání novin zjistil, že nikde není řeč o obušku, jímž ho Jangos udeřil a jenž byl příčinou těchto strašných bolestí hlavy. Ve vyšetřování o tom nepadlo jediné slovo. Proč? Kdo ten obušek odstranil, kdo ho nechal zmizet?

8

„Mám truhlářskou dílnu v ulici... číslo..., v tomto městě. Obušky vyrábím jedině na objednávku policie. Jestli se dobře pamatuji, dostal jsem k dnešnímu dni jen dvě objednávky z policejního ředitelství pro Střední Makedonii, každá se týkala výroby pěti set obušků. Musím dodat, že se někdy stane a přijde za mnou do dílny uniformovaný policista, aby si objednal jeden obušek, v tom případě mu ho zhotovím zdarma. Stává se to zřídka, řekněme nejvýš jednou do měsíce. Nikdy jsem nevyráběl obušky pro soukromé osoby a nikdy také žádná soukromá osoba za mnou nepřišla s objednávkou pro policii. Asi před měsícem přišli tři civilisté a objednali si tři obušky. Protože jsem nevěděl, s kým mám co dělat, řekl jsem jim, abych se jich zbavil, že bych musel mít objednávku potvrzenou policií. Neznámí odešli a už jsem je nikdy neviděl. Obušky, které vyrábím pro policii, jsou dlouhé čtyřicet centimetrů. Na

jednom konci mají otvor na prostrčení řemínku. Pokud jde o obušky, které jsem vyrobil pro policejní ředitelství, jak jsem se o tom již výše zmínil, natřel jsem je tmavě hnědou vodovou barvou. Ty, které jsem udělal zdarma pro policisty, nebyly obarveny. Nechal jsem jim přirozenou barvu dřeva, z něhož byly vyrobeny.“

9

Zazvonil telefon. Ptal se po něm kdosi neznámý, jenž přijel ze Soluně. Novinář byl zpočátku zdrženlivý.

„Kdo jste?“

„Neznáte mě. Jmenuji se Michalis Dimas a dělám v soluňském přístavu dokaře. Musím s vámi mluvit.“

Novinář si chvílku myslel, že může jít o nějakou léčku. Od Varonarosova zatčení dolehly až k němu více či méně zastřené výhrůžky.

„Jedině vy mi můžete pomoci. Musím s vámi nutně mluvit.“

Hlas na druhém konci drátu zněl udýchaně.

„Přijďte za mnou do redakce.“

„Jsem v Aténách prvně. Kde to je?“

„Odkud voláte?“

„Z náměstí Svornosti.“

„Dobrá. To je jednoduché. Půjdete Universitní třídou

směrem k Ústavnímu náměstí. Po levé straně uvidíte tabuli s názvem našeho listu. Najdete mě v druhém patře, v kanceláři 18.“

„Už běžím.“

Novinář vyšel upozornit vrátného, že za chvíli se bude po něm někdo ptát a že je to možná někdo nebezpečný. „Nepusťte ho z očí a prošacujte ho.“

Ne, strach neměl. Ale od té doby, co oživil vyšetřování tím, že našel stopu po Varonarosovi, měl důvody se domnívat, že se ho snaží zlikvidovat. Vrátil se do kanceláře a požádal jednoho kolegu, aby zůstal s ním, protože čeká kohosi neznámého.

Za několik minut seděl už ten člověk proti němu. Bylo mu přes třicet a nápadné na něm byly především kruhy pod očima a výraz štvaneho zvířete. S vděčností mu stiskl ruku a posadil se. Novinář mu objednal kávu.

„Pane Antoniu, přijel jsem za vámi schválně až ze Soluně. Vím z novin, jak daleko je vaše osobní pátrání a i když nejsem zvláště vzdělaný, musím vám gratulovat k vaší odvaze. Ale vy, vy jste někdo, zato já nejsem nic. Musel jsem opustit svou čtvrt — bydlím na předměstí Ano Tumba —, nechat na holičkách ženu a děti, když jsem jim chtěl uniknout. Tam je úplné peklo. Vládne tam gang. Od toho dne, co se naši smutní hrdinové octli za mřížemi, se ostatní rozhodli je krvavě pomstít. Nikdo si už netroufá mluvit. A když se nechcete podříditi jejich zákonu, vaše zkáza! Vaše dny jsou sečteny. Neumím se tak dobře vyjadřovat, ale víte, hlavně noci jsou zlé, když musím dávat závory na dveře, poslat ženu s dítětem do nejzadnější místnosti a sám zůstat na stráži ze strachu, aby neprovedli nějakou lumpárnu. Ostatně to dlouho netrvalo. Včera večer, ještě nebylo tak pozdě, jsem si všiml, že se sešli v hospodě u Čiňana. Zašel jsem tam na skleničku. „Seš v poslední době nákej svatoušek,“ vybafl na mě Hitler. V přístavu tak říkáme jistému Hali-

mudrovi, který je docela bezohledný. „Už jste dostali hlavu Z.,“ odpověděl jsem mu a nebral jsem si žádné servítky, „nesnažte se ještě o další.“ Vyskočil a vrhl se na mě. Naštěstí tam byli ještě dva nebo tři, co nejsou z toho jejich gangu, a ti nás roztrhli. Já jsem nechtěl odejít z hospody první. Copak byla jen pro ně? Tak jsem si zase sedl a pil jsem svoje víno. Hitler na mě vrhal zuřivé pohledy. Připravoval pomstu, to bylo jasné. Věděl dobře, že je všecky znám a že bych je mohl udat. Vyšel jsem, abych se vrátil domů. Měl jsem špatnou náladu. Dobře jsem zamkl hlavní dveře. Žena a dcerka už šly spát. Najednou, nevím kolik mohlo být hodin, slyším, že někdo tluče do dveří. Byl to Hitler a hulákal: „Vylez, jestli seš chlap! Pojď, ať si trochu porozprávíme! No, tak si dodej kuráž!“ Určitě byl opilý. Nemáme telefon a tak jsem nemohl zavolat policii. Nechal jsem ho řvát. Žena i holka se probudily celé poděšené. Přišly se přitisknout ke mně. Maličká nepřestávala plakat. „Kdo je to, tati? Kdo je to?“ Hitler byl neodbytný. Ach, pane Antoniu, já bych byl vyšel, dotkl se mé mužské cti, ale, abych řekl pravdu, bál jsem se, že má u sebe revolver. Už jsem u něj revolver viděl dvakrát. Poprvé to bylo při výroční schůzi výboru fotbalového klubu AETOU v naší čtvrti. Hitler, který nám předtím dělal pokladníka, najednou položil revolver na stůl, jako by chtěl říct: „Jestli bude někdo chtít, abych mu skládal účty, jsem mu k dispozici.“ Samozřejmě, nikdo to neriskoval a on byl znovu zvolen pokladníkem, všichni do jednoho zvedli ruce. Všichni mají z něho strach. Podruhé to bylo, když jsem na vlastní oči viděl, jak vlepil pohlavek Aglaitse. To je jedna od nás ze čtvrti, zkrátka, jak se říká, lehká. A Hitler ji jednou večer mlátil rukojetí svého revolveru. Chytil ji za vlasy a cloumal s ní jako s kusem hadru. Zakročil jsem a chtěl jsem je roztrhnout. Tenkrát nás ještě nedělila smrt Z. To byste musel Aglaitsu slyšet, jak křičela, je to, chudák, hodná

ženská, je potřeba vědět, že její manžel je námořník, nikdy není doma a když se objeví, tak jen na pár dní, s náručí plnou dárků, minulé vánoce dokonce přivezl mé dceři japonskou loď, která se rozsvěcovala. No a Hitler, když mě uviděl, se pěkně zarazil, kvůli tomu revolveru. Nechal Aglaitsu ležet na zemi a chystal se odejít. Ta ale ještě našla sílu se pozvednout, pohrozila mu, že podá žalobu, řekla, že já budu jako svědek a že ho brzy zašijou. To Hitlera jenom rozesmálo, z téhle strany se nemusel ničeho bát. S Mastodontem má ty nejlepší styky. Klidně jí odpověděl, jen ať si tam jde, ale že on má na mravnostní policii své známé a že ji nechá brzy zapsat na seznam, protože žije v konkubinátu s námořníkem. To byla pro Aglaitsu taková urážka, že omdlela. Hitler zmizel a já jsem se ji snažil přivést k sobě. Vidíte, pane Antoniu, takový je to člověk. Proto jsem předevčírem, když mě provokoval, nevyšel. Měl jsem strach. Protože jsem věděl, že dřív nebo později — ulice v Ano Tumbě jsou úplně pasti na myši — mě nechá chytit jako zrádce, nečekal jsem na to, vypůjčil jsem si pět set drachem od tchána, sedl do autobusu a přijel jsem rovnou za vámi, protože vy jste jediný, kdo může trochu přistříhnout křídla těmhle dravcům, dostat je za mříže. Mají nahnáno, protože já je všecky znám, před tím zločinem jsem byl jeden z nich.“

Antoniu se usmál:

„Kdybych byl prokurátor, mohl bych udělat to, oč mě žádáte. Bohužel jsem jenom novinář, který může napsat to, co se dozví, a i tak ještě ne vždycky všechno, co se dozví.“

Upřel na něho velmi vážný pohled. Dimas zmlkl.

„Vždyť jsem objednal kávu!“ povzdychl si novinář. Znovu zatelefonoval do nejbližší kavárny.

„Tak co ta káva pro číslo 18, ta se cestou vypařila?“ Obrátil se ke svému návštěvníku, jenž si prohlížel kance-

lář. Byl uboze ustrojen a jeho ruce položené na stole se nervózně chvěly.

„Pokračujte, povězte mi všechno. Jsem jako lékař. Vyslechnu vás a recept vám předepíši nakonec. Musím ale znát všechny symptomy nemoci. Ten gang, o němž mluvíte, kdo to je, ke komu patří a kdo všechno v něm je?“

„Já pracuju jako dokař, když si mě najmou. Abych byl ‚permanentní‘, měl stálou a dobře placenou práci, to bych musel mít lokty a lidem podkuřovat. V přístavu vládnou bratři Bonatsiové, Xanalatos, Jatras, Kyrilof, Jimmy Rváč a Hitler. Ostatní jako třeba Vangos, Jangos a Varonaros patří taky k tomu gangu, ale dělají jinou práci.“

„Jsem informován.“

„Ty všecy si svolává Mastodont do kanceláře a svěčuje jim různé úkoly. Jaké to jsou úkoly, to víte lepší, než já.“

Káva konečně přišla. Číšník položil podnos na stůl, přijal peníze, které mu podal Antoniu a odešel.

„Jestli chcete podrobnosti,“ začal zase Dimas, „tak to oni v roce 1961 ztloukli tu ženu, poslankyni za Svaz středu, která přijela přednášet do Ano Tumby. Jsou tak zbabělí, že útočí i na ženy.“

„Ale co vy, proč vy jste je neohlásil policii nebo novinám, nebo vůbec někomu?“ zeptal se ho redaktor.

Dokař se mu podíval zpřímá do očí:

„To jsem měl být takový blázen, pane Antoniu? Copak jsem neviděl, že se to všechno stalo s požechnáním policie? Jestliže nejlepší Jangosův přítel byl strážmistr Dimis, tak to bylo jasné, ne? Copak mě taky nevolali do Mastodontovy kanceláře, aby mi dali instrukce? Kromě toho, copak jsem měl dost jisté zaměstnání, abych si mohl dovolit na ně zpřímá zaútočit? Být dokařem ze dne na den, pane Antoniu, to znamená, že vás mohou propustit, kdykoliv se jim zachce! A přitom se máte starat o ženu a dítě. Ať děláte co chcete, jste v jejich rukách. Až vražda Z. způsobila, že

nádoba přetekla. Jasně jsem jim dal na srozuměnou, že to už je moc. Vyhlásili proti mně bojkot. Po těch událostech jsem už nemohl nalézt ani tu práci jako předtím. Příležitostí bylo stále méně. Neptejte se mě, proč. Nic o tom nevím. Ale muselo to tak daleko dojít, abych se rozhodl, že za vámi zajedu a povím vám celou pravdu. Víte ale, všichni mají jednu společnou vlastnost, ničeho se nebojí. Ne že by byli odvážní. Ne. Ničeho se nebojí, protože jsou si jisti, že policie jde s nimi. Ten den, kdy jsem se dozvěděl, že tamty posadili za mříže, byl jsem v sedmém nebi! Jim to trvalo celé týdny, než tomu uvěřili. Byli si jisti, že Jangose, Vangose a Varonarose zavřeli jen proto, aby oklamali veřejné mínění, ale že tam dlouho plesnivět nebudou. Chápete, co chci říci?“

Novinář souhlasně kývl hlavou.

„Vypijte svou kávu,“ řekl mu srdečně, „vychladne.“

Dimas ji vypil jedním douškem. Vyndal z kapsy cigaretu a nabídl mu ji.

„Děkuji, nekouřím,“ řekl Antoniu.

„Dobrá. Tak dál. Naposled nás svolali kvůli návštěvě de Gaulla. Teď, když se to dá posoudit trochu s odstupem, si uvědomuju, že ta schůzka byla vlastně generální zkouška na to, co mělo přijít. Tehdy jsme na komisařství v Ano Tumbě přišli všichni. Mastodont nás rozdělil do skupin po deseti a určil deset vedoucích. Mým vedoucím se stal právě Hitler. Pak nám rozdali špendlíky s plastickou hlavičkou v červené, žluté nebo zelené barvě. Každý si měl jeden zapíchnout do klopy, abychom se mezi sebou poznali.“

„Špendlík?“ zeptal se novinář a hned si tento detail zaznamenal do bloku. „Jinými slovy — špendlíková aféra?“

„To je ono. Ostatně, ještě ho pořád mám,“ pokračoval dokaž. „Kdybych byl věděl, že vás to bude zajímat, byl bych ho přinesl. Mám ho doma. Abych se vrátil k té

schůzce, někdo se tam zeptal, proč máme zajišťovat ochranu de Gaulla. Nějaký policista v civilu odpověděl, že komunisti usilují o jeho život, protože je v minulé válce převezl a že hledají první příležitost, aby ho oddělali. Jednou už, říkal ten policista, se pokusili provrtat jeho vůz jako cedník, ale měl neprůstřelná skla. Řecká vláda nechce mít s velmocemi žádné opletačky. A to prý ještě nemluvíme o tom, že Bulhaři nejsou daleko, že by mohli tajně přejít hranice a zamíchat se do toho. Proto, říkal nám, mějte oči všude a dobře hlíďte okna v domech. Mě nakonec postavili tam, kde žádné domy nejsou, před elektrárnu. Od osmi ráno do sedmi večer jsem tam zbytečně trčel a neměl jsem co dát do huby. Vrátil jsem se domů a pustil se do ženy, jako kdyby ta, chudák, za něco mohla. Ale neunavuje vás to?“

„To spíše vy můžete být unaven. Tohle všechno je pro mne velmi cenné. Ale povězte mi, zůstane to samozřejmě mezi námi, neboť nemám v úmyslu o tom komukoliv říci, ten večer, když začaly incidenty, to jste tam zrovna byl?“

„Budu s vámi mluvit docela upřímně, pane Antoniu, protože mám rád pravdu. Valí se to na mě ze všech stran. Nemůžete zůstat v práci a ve čtvrti, kde všechno, co potřebujete k živobytí, závisí na stycích, které si dovedete pěstovat, a zůstat přitom jako nevinátka. Večer před těmi událostmi jsem přišel domů v šest večer. Když jsem vystupoval z autobusu, vidím, jak ke mně jde jeden z gangu. Řekl mi, že zítra v pět máme sraz před klubem Picadilly v Aristotelově ulici, že máme rozbít nějakou manifestaci. Je prý to příkaz Mastodonta. Zuřil jsem. Už zase ty jejich hovadiny, a de Gaulle odjel teprve nedávno. Suše jsem mu odpověděl, že nikam nepůjdu a že to může komisaři vyřídit. Michalisi, řekl mi on, nebuď blázen, když mu to vyřídím, jsi vyřízenej. Slib, že přijdeš, zítra tam buď, aby tě viděl, a dělej utrápenýho. Už najdeš příležitost, abys foukl. Držel jsem se jeho rady. Řekl jsem si, že už moc dlouho dělám vola,

že je na čase, abych byl mazanější. Druhý den jsem odešel z přistavu kolem druhé hodiny odpoledne, nevydělal jsem ani pětník. Byl to jeden z těch černých dnů, naštěstí jich není tak moc, kdy strach z nezaměstnanosti v člověku ubíjí morálku. A možná že právě to mě nutilo, abych tam přece jen šel. Moje žena byla rozhodně proti tomu a abych mohl v pět hodin odejít, musel jsem jí zalhat, že musím ještě vyzvednout z tiskárny papírové pytlíky. Žena je ke své práci potřebovala, pracuje v továrně na hnojiva. Připomněla mi, že je středa a že je všude zavřeno. Já na to, že tiskárny pracují načerno — to je známá věc. Pod touhle záminkou jsem teda odešel. Když jsem nasrupoval do autobusu, všiml jsem si, že Mastodontův vůz stojí před komisařstvem v naší čtvrti. To bylo něco zvláštního. Nemohl jsem se mýlit, žádný podobný v naší čtvrti není a já ten jeho dobře znám. Sorva jsem vystoupil z autobusu, šel jsem směrem ke klubu Picadilly. Narazil jsem na Jangose, který právě zuřivě tloukl nějakou ženu. Ostatní si mě všimli. O to mi šlo. Pak jsem zdálky viděl, jak Jangos strhl nápis a skočil do taxíku. Nevěděl jsem, kam by mohl jet. Já jsem se vytratil, šel jsem do tiskárny pro pytlíky, když jsem se vracel, šel jsem kolem budovy, kde měla být ta schůze, viděl jsem je tam všechny pohromadě, Bonatse, Xanalarose, Varonarose, Kyrilofa, Jimmyho Rváče, Hitlera, řvali, házeli kameny, bili do lidí kolem. Mastodont si mě všiml a já jsem dělal, jako že řvu taky. Pak jsem tiše zmizel a vrátil se domů. V žádném případě to nebyl obyčejný večer. Neštěstí bylo ve vzduchu. Vůbec jsem nebyl překvapen, když jsem se druhý den dozvěděl, co se stalo. Viděl jsem ten gang v akci. Nikdo nechyběl. Ale od okamžiku, kdy strčili do basy Jangose, po něm Vangose, taky pěkného neřada, a nakonec toho kreténa Varonarose, dodal jsem si odvahy a začal jsem jim otevřeně říkat, co jsem měl na srdci. Pohrozili mi, že mě zlikvidují. Když se mi pak stala ta příhoda s Hitlerem,

o které jsem vám vykládal, řekl jsem si: Zajdi za tím novinářem, co odhalil Varonarose a všechno mu řekni! A tak jsem tady. Ale mám strach, pane Antoniu. Nevím, co všechno se tam u nás teď může stát.“

„Podle tvého mínění dal tedy Mastodont příkaz k odstranění Z.?“

„Nemůžu to tvrdit. Komisař je svolal, jak to dělal obyčejně. Ale odkud přišly příkazy, to nevím.“

„Tak dobrá, hlavně se ničeho neboj. Řeknu ti, co uděláš: Zítra ráno zajdeš za prokurátorem, tady v Aténách, a vypovíš vše, co o tom gangu víš. A zítra odpoledne odjedeme oba do Soluně. Rozuměls? Vezmu tě do vozu, nemáš se čeho bát. Tam zajdeš za vyšetřujícím soudcem. Vypadá velmi poctivě. Řekneš mu všechno. Souhlasíš? Od této chvíle jsi pod mou ochranou.“

Michalis se usmál.

„Souhlasím, ale jak potom zase najdu práci v přístavu? To je ta potíž. Jsou schopni mi pustit kladku jeřábu na kebuli a vydávat to za nehodu.“

„Neměj strach. Nějaký čas nebudeš pracovat. Považuj se za mého zaměstnance.“

A přátelsky ho poplácal po zádech.

„Děkuju vám, pane Antoniu.“

„Přiď sem zítra ráno. Prokuratura není odtud daleko, zavezu tě tam a v půl třetí budeme moci odjet.“

Dimas odešel. Antoniu okamžitě zašel za šéfredaktorem do jeho kanceláře. Překvapil ho při telefonickém rozhovoru se Soluní.

„Tam je pěkná mela,“ řekl, když zavěsil.

„Mela to je, ale brzy dostane ten pravý smysl,“ řekl Antoniu trochu záhadně. „Jsem na stopě jednoho gangu. Strůjců toho zločinu. Jeden z nich všechno přiznal. Zítra tam pojedu. Pro pátek si rezervuji první stránku. Titul: „Špendlíková aféra“.“

„Co je zas tohle?“ zeptal se šéfredaktor zvědavě.

„Psst! Uvidíte! Vydržte to jeden den.“

„Vy jste úplný ďábel,“ řekl šéfredaktor. „Jedte tedy a buďte opatrný!“

„Jen cesta je velmi nebezpečná,“ pronesl novinář, když vycházel.

Nazítří v půl třetí malá fiatka vyjela na dálnici Atény — Lamia.

IO

Michalis Dimas pozoroval, jak za novinářovým vozem ubíhá čerstvě asfaltovaná vozovka s bílými přerušovanými pruhy. Ještě nikdy nedělal tak dlouhou cestu v osobním voze. Byl nadšen. Pocit bezpečnosti, jejž poskytoval vůz, ještě zvyšovala přítomnost jeho přítele za volantem. Vracel se s bezpečným doprovodem. Už se nemusel ničeho bát.

Mluvili jen málo. Zastavili se v Lamii, aby pojedli osmažený sýr. Pak novinář zapnul rádio, bylo sedm hodin, právě vysílali zprávy: Úřad dvorního maršála oznamuje, že cesta královských manželů do Londýna byla úředně potvrzena... Ministr vnitra pan Rallis odejel do Soluně na ministerstvo pro Severní Řecko, aby na místě sledoval vývoj aféry Z. Při této příležitosti pan Rallis znovu potvrdil, že vláda udělá všechno pro záchranu zraněného, že soudní a správní kontrolu svěří vysokým úředníkům a že učinila všechna opatření, aby jim usnadnila jejich úkol. Vláda, do-

dal pan Rallis, nijak neomezila svobodu tisku ani nábožen-
ských obřadů, dokonce dovolila, aby aféry bylo politicky
využito, přičemž opozice šla tak daleko, že smrti člověka
využila k vlastním cílům: rozšiřovala nepravdivé zprávy,
podplácela svědky, hanobila zemi v očích ciziny a neustále
mařila volný průběh spravedlnosti... Z rozhodnutí mi-
nistra zemědělství byla pro tento rok stanovena mini-
mální prodejní cena bource na třicet tři drachmy za jeden
kg... Zprávy ze zahraničí: President Kennedy přijal v Bí-
lém domě novináře, kteří mu přišli blahopřát k jeho šesta-
čtyřicátým narozeninám. President jim v žertu a ještě dříve,
než mu představitelé tisku mohli blahopřát, řekl: Vypadáte,
jako byste si pro dnešní den nasadili nějaký zestárlejší vý-
raz. Jinak president na svém obvyklém každodenním pro-
gramu nic nezměnil... Zvláštní sdělení: Všeobecné sdruže-
ní dodávkových trojkolek v Atice protestuje co nejrozhodněji
proti urážkám velké části tisku, které se snaží diskredito-
vat toto vozidlo tím, že je neprávem ztotožňují s oním,
jež prý způsobilo smrt poslance Z. Toto vozidlo však bylo
v držení soukromníka a nepatřilo mírumilovnému sdružení
dodávkových trojkolek, sloužících veřejnému zájmu...
Zprávy o počasí...

Antoniou přešel na jinou stanici. Dimas stále mlčel. Díval
se ven. Byla už noc. Všiml si, že v příkopu leží převrácený
nákladní vůz. Za Larissou se ho opět zmocnila úzkost.
Blížili se k cíli. Už bylo pozdě couvnout. Úzkost stoupala
každým kilometrem. Z rádia se ozývala hudba. Antoniu
při řízení zápasil s ospalostí. Když zastavili v Tempi, aby
zaplatili poplatek za použití dálnice, měl Dimas chuť otevřít
dvířka a zmizet ve tmě. Jít kamkoliv, jen se nevracet do té
úděsné Ano Tumby s její bídou, s jejími společnými W.C.,
s jejími kanály plnými svinstva. Udělal by cokoli, jen aby
nemusel znovu spatřit Čňanovu hospodu, to hnízdo sa-
mozvanců.

Novinář ho znovu ujistil, že nemá žádný důvod se bát. Když se na obzoru objevilo město, když v zátocě zazářila jeho světla, dokaň měl dojem, že vidí nestvůrné rýpadlo bagru, které, byť by vybralo ze dna všechno bahno, nemohlo zvýšit hloubku přístavních vod.

II

Vyšetřující soudce obeslal všechny, jejichž jména mu Dimas udal. Prošli před ním všichni, ponurá banda mužů vegetujících v bahnitém dně, skutečné kanálové krysy, které vůbec nehodlaly — a to bylo nejhorší — se odtamtud dostat z toho prostého důvodu, že pro ně nebylo východiška. Podle jejich výpovědí nebyl žádný z nich na místě zločinu přítomen.

„Já,“ prohlásil Bonatsa, „jsem ten den byl u hokynáře Strumtse, často mu pomáhám, když není v přístavu co dělat. Protože ve středu jsou obchody zavřené, obyčejně spolu rovnáme zboží. Všecko se vyndává z polic a otírá hadrem. Ten večer jsem mu dokonce umyl podlahu. Ta se, pane, leskla! Všecko jsme pak zase dali na police, konzervy, sušenou zeleninu, olej, olivy. Protože krám neměl okno, už jsem se dva dny snažil vzadu jedno prorazit, a protože se mi ten večer díra zdála tak velká, že by tudy mohl prolézt

zloděj, zadělal jsem ji mříží. Pak jsem nasypal jed na krysy, prášek proti švábům, vyhodil jsem ze dveří kočku a stáhl jsem železnou roletu. Mohlo být tak kolem půl desáté, byl jsem už udřený, vrátil jsem se domů a usnul jsem jako dřevo. Když moc pracuju, potom chrápu a druhý den mi taky žena řekla, že celou noc nemohla ani zamhouřit oko.“

„Já,“ řekl jeho bratr, „když jsem skončil práci v přístavu, šel jsem si dát pěknou sprchu do boudy, kterou nám pro to zřídili, protože, to víte, když člověk pracuje s cementem, je večer bílý jako mlynář. To už bylo aspoň sedm. Nasedl jsem do autobusu, co vyjíždí z třídy Egnatia, a vrátil jsem se do Tumby. Nenasedl jsem v Aristotelově ulici, ale radši na konečné stanici, protože jsem se bál, že si jinak nesednu a ten večer jsem toho měl až po krk. Celý den jsem tahal pytle cementu na loď, která odjížděla do Volosu. Ve Volosu se po tom zemětřesení hodně staví. Když jsem dojel do Tumby, zastavil jsem se u Čiňana. Chtěl jsem si zahrát jednu desku v hrací skříní, ale ta byla rozbitá a já jsem se pohádal s hospodským, protože můj peníz tam zapadl. Vypil jsem jednu nebo dvě skleničky s kamarády a asi v devět hodin jsem se vrátil domů, úplně vyřízený.“

„Já,“ prohlásil Xanalatos, „já jsem se těch událostí vůbec nezúčastnil. Vyšel jsem z domova v pět hodin a šel jsem do kavárny Mimosa zahrát si karty s kámošem Vasilisem Nikolaidisem. Hráli jsme až do sedmi. Pořád jsem vyhrával a jeho to už nebavilo. Vstal jsem, vyšel jsem ven a v kavárně naproti jsem uviděl svého přítele krejčího, hrál tam v kostky s dentistou z naší čtvrti. Je to ten, co mi minulý měsíc udělal pět plomb. Ostatně byl jsem mu ještě za dvě dlužen. Přisedl jsem si k nim a díval jsem se, jak hrajou, až do deseti hodin. Bylo to napínavé. Vsadil jsem se s dentistou o jednu svou plombu, že prohraje, a sázku jsem vy-

hrál. Takže mu dlužím už jen za jednu. V deset hodin jsem se vrátil domů.“

„Ani já jsem se těch událostí nezúčastnil,“ prohlásil muž zvaný Hitler. „Byl jsem doma a opravoval jsem prasklý vodovod. Když přestalo slunce pálit, vyšel jsem si ke stadiónu. Mužstvo klubu AETOS trénovalo a já jsem doživotním pokladníkem klubu. Neděli nato nás čekal zápas s mužstvem z Kalamarie a chtěl jsem vědět, jestli naši hráči jsou ve formě. Abych je moc netrémoval — všichni mají ze mě strach — posadil jsem se na lavici hodně daleko od nich. Tam za mnou přišel Stratis Metsolis, ten, co se rozvádí, a žádal mě, abych mu šel k soudu svědčit. Mluvil se mnou o alimentech, o dítěti... Abych utopil jeho smutek — pořád tu potvoru má rád — zavedl jsem ho k Čiňanovi. Objednali jsme si pití a pak se k nám posadil Varonaros a nabídl nám fíky z Michaniony. Byli tam ještě s námi dva další. V deset hodin jsme šli domů.“

„Já, Jimmy Rváč, nejenom že jsem Piruchase neuhodil, já jsem naopak mu přišel na pomoc spolu s jedním důstojníkem péchoty, dopravili jsme ho do nemocnice. Celý večer jsem byl v Útulku svatého Konstantina, v kanceláři vyhrazené pro přespávání členů organizace dodávkářů, protože my jsme také chtěli mít někde střechu nad hlavou, a chtěl jsem se tam u těch spekulantů informovat, jaké dodávky se mají vyřídit. Když jsem odtamtud odcházel, všiml jsem si nějakého člověka, ležel na chodníku na rohu Dragumisovy ulice. Nevěděl jsem, co se to stalo, s pomocí toho důstojníka, který tudy taky náhodou šel, jsem toho ležícího zvedl a zachránili jsme ho. Je opravdu škoda, že Piruchas o sobě v té chvíli nevěděl, jinak by si na mě musel vzpomnout a neobvinil by mě tak nespravedlivě, že jsem ho uhodil. Když jsem byl ještě kluk, moje babička v Batumi mi vždycky říkala, že za prokázané dobro se člověk nikdy nedočká vděku.“

„Já, Mitros, jsem povoláním pekař a každý den si jdu lehnout už odpoledne, protože ve tři ráno musím vstávat a péct chleba. Je to moc únavná práce, hlavně v létě, když je takovéhle vedro. Pracuju tak jako noční hlídači v době, kdy ostatní ještě chrápou. Ten den jsem si lehl odpoledne ve tři a probudil jsem se v půl deváté. Pak jsem šel do kavárny za svými přáteli Foskolosem a Gidopulosem a zůstali jsme tam spolu až do tří čtvrtí na deset. Nikdy nepiju, bohužel, mám nemocná játra. Ale když mi vykládáte, že jsem při těch incidentech byl, to doslova padám na zadek. Když má někdo svou práci, nemá čas jít a zabývat se takovými věcmi. O Z. jsem nikdy předtím neslyšel, a ostatně ani bych o něm byl nechtěl slyšet.“

„Já, Kyrilof, jsem podezřelý, ať dělám, co chci. Protože jsem seděl osm let s Ichtysausem ve vězení za kolaborantství s Němci, tak hned po mně jdou. Ten večer po odchodu z přístavu, to vím jistě, jsem šel kolem staré pošty na rohu ulice Egnatia a Aristotelovy ulice, je tam blízko v pasáži švec a já jsem si chtěl dát u něj spravit utrženou podrážku. Ale jeho krámk byl zavřený, a protože to bylo pár kroků k vdově po mém bratru, která má kiosk před hotelem Strymonikon, zašel jsem ji pozdravit. Ptal jsem se jí, jak jí to jde. Odpověděla mi: „Šlo by to moc dobře, nebýt všech těch vozů, které v plné rychlosti často škrtnou o můj kiosk a nahánějí mi strach. Jestli to tak půjde dál, jednoho dne mě tady rozmačkají na kaši.“ Chtěla tam za sebe posadit někoho jiného, že by se s ním dělila o výdělek. Řekl jsem jí na shledanou a šel na autobus do Votsi, kde bydlím. Cestou jsem uslyšel křik a viděl spoustu lidí. Ale šel jsem dál. Politika mě zklamala, ani mne nenapadne, abych si s ní zase začal. Jednou to úplně stačí. Nechávám ty hlouposti zelenáčům. Vrátil jsem se domů a se ženou jsme šli navštívit sousedku, paní Zoe, právě se vrátila z nemocnice, kde ji operovali na kylu. Den předtím, 21. května, bylo svaté

Heleny, její dcerka měla svátek, takže jsme zabili dvě mouchy jednou ranou. Ostatní sousedi a její příbuzní tam také byli. Odešli jsme v deset.“

„Já, překupník Georgios, jak jsem vystoupil z autobusu z Michaniony, hned jsem běžel na trh Modiano do krámu pana Varonarose, ale on tam nebyl. Měl jsem mu dodat sto pět kilo fíků, a musel jsem jít pětkrát tam a zpět. Nešel jsem se s ním. Nevím, kde mohl ten večer být.“

„Já, Nikos, bez zaměstnání, jsem skutečně viděl Varonarose u Čiňana, právě ten večer. Rozhlas vysílal ‚Mandolíny pro vás‘. Vzpomínám si na to, protože když hráli ‚Společnost mě odkopla‘, Varonarosovu oblíbenou písničku, požádal hostinského, aby rádio pustil trochu hlasitěji. Varonaros je můj přítel. Seznámili jsme se ve fotbalovém klubu AETOS. Na běhání za míčem je moc tlustý, ale někdy soudí, aby trochu zhubl.“

„Já, Petros Paltoglu, jsem členem organizace strany EDA v Ano Tumbě. Přímě od Varonarosova bratra jsem se dozvěděl, že na otázku: Kdes byl včera večer? mu odpověděl: Musel jsem poletovat tam dole, kvůli té bandě lumpů. Kdo byla ta banda lumpů, co znamenalo to poletovat tam dole — to mi neřekl.“

„Já jsem mladší bratr Varonarose. Vůbec nemáme, jak se tvrdí, odlišné názory. Já jsem levičák, ale bratr není nic, a tak dobře nevím, v čem bychom se mohli lišit. Víím, že si moc přeje povolení pro svůj krám a že to všechno závisí na Mastodontovi, který si ho občas povolá. Bratra znám dobře. Je to zbabělec. Nikdy by nedokázal někomu ublížit, měl by z toho strach. Sám se nejvíc bojí policajtů.“

„Já jsem Čiňan, všichni mi tak říkají, protože jsem bojoval v Koreji a zajali mě Čiňani. Ostatně, podařilo se mi uprchnout. O tom večeru, co o něm mluvíte, si nedokážu vzpomenout, jestli Varonaros u mne v kavárně byl nebo nebyl. Hosti přicházejí, odcházejí, musím je obsluhovat,

nejsem povinen je hlídat. Protože se všichni vracejí celí unavení z přístavu, jsou to moc nároční zákazníci. Každý vždycky chce, aby byl obsloužen první. Co se týká placení, Varonaros byl vždycky přesný.“

„Já, Epaminondas Stergiu, zedník, uvádím, že nazítří po těch událostech se u nás zastavila švadlena Tula, jejíž bratr pracuje na tom stanovišti dodávek jako Jangos. Křičela, moje žena Korinna je totiž trochu hluchá, že předchozího dne v poledne, v době, kdy zavírají obchody, potkal její bratr Jangose. Nabídl mu, že ho doveze domů, ale Jangos odmítl, že prý má večer práci, rozepnul košili a ukázal mu obušek. Ještě prý dodal, povídala Tula, že by to mohlo skončit až něčí smrtí. Pak jsem teda naši sousedce Tule řekl, že by měla poradit svému bratrovi, aby tohle všechno ohlásil a pomohl tak ve vyšetřování. Ale ona mi odpověděla, že ani ona, ani její bratr si nechťejí nic nadrobit. Že chudáci jsou stejně odsouzeni k bídě.“

„Já, Tula, povoláním švadlena, jsem nikdy od svého bratra neslyšela, že by se Jangos chlubil, že se chystá někoho zabít. Jen jsem vyprávěla, že mu ukázal obušek. Nikdy jsem ale nenadávala Jangosovi opilců a lumpů. Ani já ani můj bratr nechceme mít žádné potahovačky. Korinna je hluchá a Epaminondas zase má halucinace. To je všechno, co mohu uvést.“

„Já, Ichtyosaurus, odsuzuji zločin jako prostředek politického přesvědčování. V hospodě chudáka nebožtíka Gonose jsem se obvykle scházel se členy Organizace a mluvil jsem k nim o nejvznešenějších ideálech lidstva, o vlasti, o náboženství, o rodině, snažil jsem se je humanizovat. Ano, samozřejmě jsem notorický antikomunista. Ale žádný člen Organizace nemohl udělat nic, aniž bych mu k tomu dal předem souhlas. Na členských legitimacích není nic tajného. Tak třeba to, že některá písmena jsou červená a jiná černá, je způsobeno prostě tím, že mám v psacím

stroji dvoubarevnou pásku a že přepínací páčka špatně funguje. Sem tam sama spadne a písmeno se vytukne červenou stranou pásky. Můj časopis „Expanze Helénů“ vycházel každý měsíc, ale už to budou dva roky, co vyšlo poslední číslo. Protože naše hnutí bylo teprve nedávno založeno, nemá žádné archívy. Na místě incidentů jsem ten večer byl jako novinář. Měl jsem v úmyslu uveřejnit své dojmy v příštím čísle „Expanze“, které šlo právě do tisku. Myslím, že je v zájmu Řecka, aby udržovalo nejlepší vztahy se Západním Německem. Jsem proti Angličanům a pro Američany, pokud mají v žilách německou krev. V Německu nežijí proto, že milují svou vlast. Ale chystám se na velkou okružní cestu Spolkovou republikou, abych vešel do styku s řeckými dělníky, kteří tam emigrovali a roznítí v nich posvátný plamen helénskokřesťanské civilizace. Používám této výpovědi, pane soudce, a žádám, aby bylo skoncováno s krutou zkouškou, které jsem dnes — a není to poprvé — vystaven, dovolávám se vašeho nestranného posouzení, abych byl zbaven každého podezření a zase vrácen společnosti i své tak těžce zkoušené rodině.“

„Já, vdova Gonosová, jsem po slavném pohřbu svého nebohého manžela, jehož se účastnili Ichtyosaurus, Generál, Mastodont a celá zdejší smetánka, pořádně zametla hospodu a spálila v krbu všechny papíry, které jsem našla. Jestli to byly Ichtyosaurovy archívy, to vůbec nevím, už proto ne, že jsem se nenaučila číst. Jediné, čeho jsem si na nich všimla, byly umrlčí hlavy a hákové kříže.“

„Co se mne týče, já, Apostolos Nikitaras, porážím na jatkách dobytek a jsem zeť nebožtíka Gonose. Do té Ichtyosaurovy Organizace jsem se nikdy nemíchal, protože můj tchán mě upozornil, že většina lidí v Ano Tumbě patří k levici a že by to pro naše zájmy bylo moc špatné. Jako řezník z jatek prohlašuji, že vypovídám pravdivě.“

I 2

Rozhodli se, že se za ním vydají nazdařbůh do vesnice Oraiakastro, ležící několik kilometrů za Soluní. Tentokrát si vzal novinář s sebou jednoho kolegu. Vyšetřující soudce sice dále odstraňoval prkno za prknem z propadliště, v němž měl zmizet zločin, nenacházel však nic jiného než stále neproniknutelnější tmu, neboť prohnílé sloupy polovládnicích kruhů byly jen fasádou strašidelného zámku, v němž jedny dveře vedou k dalším a dalším až do okamžiku, kdy se, aniž víte jak, octnete zase venku, na druhé straně, než kterou jste vstoupili. Novináři se však změnili v honící psy a podařilo se jim vysлідit nového zajíce, jakéhosi Stratose Panayiotidise, člena strany ERE v Ano Tumbě, který mohl mít pro další vyšetřování velký význam. Lidé ze čtvrti o něm mluvili jako o někom, „kdo toho hodně ví a kdo, kdyby chtěl, by mohl všechny pěkně namočit“. Antoniu s ním navázal kontakt první a dozvěděl se, že v oné noci vraždy,

už v hodně pokročilou hodinu, narazil tento Stratos na Vangose v jedné ulici v Ano Tumbě. „Odkud to jdeš takhle zřízený?“ zeptal se ho Stratos. „Ve městě byla pěkná mela,“ odpověděl Vangos. „Od kdy nosíš brýle?“ Vangos si je okamžitě sundal. „Jen tak, aby mě nepoznali. Jak bych se jinak dostal v tuhle hodinu domů?“ Toto se především dozvěděl Antoniu od Stratose. Dnes se za ním znovu vydal, aby se dozvěděl více, řekli mu však, že Stratos právě odjel do vesnice Oraiokastro, kde pomáhá svému strýci při stavbě domku. Antoniu vzal proto do své fiatky druhého novináře a vydali se na cestu, chtěli ho v té vesnici znenadání překvapit. Ani jeden z nich nevěděl, zda z tohoto setkání může něco vzejít. Ale pouhá skutečnost, že Stratos potkal „náhodou“ Vangose právě té noci, se jim už zdála být podezřelá. Stratose ale nenašli. Jak jim sdělila jeho teta, vrátil se téměř okamžitě do Tumby, neboť jeho matka, která měla obtíže se srdcem, dostala srdeční záchvat. Teta dodala, že když Stratos odjížděl, prohlásil, že se také zastaví na policii, aby zjistil, jak vypadá situace. V tom okamžiku zasáhl strýc:

„Co za hlouposti to těm pánům vykládáš? Na jaké policii?“

Novináři se na sebe podívali spiklenecky chápavým pohledem.

„Ty mlč. Udělal bys lépe, kdybys zašel za svým přítelem strážmistrem.“

Stařík se na ni osopil:

„Koukej, ať už seš v kuchyni!“ nařídil. Pak se obrátil k novinářům:

„Můj synovec Stratos s tím nemá nic společného. Občas mi tady na tom domku pomáhá.“

„Znal se s Vangosem?“ zeptal se Antoniu.

„Kdo by ho neznal. Vyrůstali společně, jsou stejně staří.“

„Řekl ti, o čem spolu mluvili, když se té osudné noci setkali?“

„Ne. Nikdy mi neřekl, že Vangose potkal.“

Novináři už chtěli odejít s nepořízenou, možná že tenhle Stratos byla nakonec jen sfinga bez tajemství, když vtom ho spatřili, jak přichází a podpírá chorou matku. Ještě dřív, než novináře vůbec uviděl, zřetelně se zarazil při pohledu na auto, stojící před domem.

„To jste zase vy?“

„Je to tak,“ řekl Antoniu. „Lhal jsi nám, když jsi tvrdil, že Vangose neznáš. Právě jsme se dověděli od tvého strýce, že jste vyrůstali společně.“

„Nikdy jsem vám netvrdil, že ho vůbec neznám. Řekl jsem vám, že ho znám málo. A to, že jsme vyrůstali spolu, ještě nedokazuje, že jsme přátelé.“

Usadil svou starou matku na židli ve stínu košatého stromu.

„Nepůjdete dovnitř?“ zeptala se teta, která se objevila mezi dveřmi domu. „Pozor na sluneční úžeh!“

Vešli do domu a usadili se ve velké venkovské místnosti, vyzdobené ručně tkanými závěsy.

„Kdepak jsi to teď byl?“

„Já nemusím nikomu skládat účty.“

„Nebyls náhodou na policii?“

Stratos zůstal jako opařený. Díval se nervózně kolem sebe. Mluvili tedy o něm za jeho nepřítomnosti? Teta právě přinášela ořechový kompot.

„Ne, nebyl jsem tam. Co bych tam hledal?“

„Proč jsi zamlčel strýci, žeš potkal Vangose právě tu noc těch incidentů?“

„Ale říkal jsem vám to, strýčku, cožpak si nevzpomínáte?“

„V životě jsi mi, Stratosi, o tom slovo neřekl!“

„Pak se mýlím, musel jsem tedy o tom hovořit v kavárně.“

V žádném případě ale nemám důvod, abych to skrýval.“

„Co ještě říkal Vangos?“

„Že ho hledá policie.“

„Hele, to je novinka. Ještě předevčírem ti říkal jenom, že se právě vrací z města a že se to tam pěkně mlelo. O policii nepadla ani zmínka.“

„Zapomněl jsem na to.“

„Ale jestli po něm šla policie, z jakého důvodu se potom sám ráno přihlásil na komisařství v Ano Tumbé?“

„Možná že chtěl navštívit nějakého přítele.“

„Trochu se do toho zamotáváš, můj milý Stratosi,“ poznamenal Antoniu.

Do rozhovoru zasáhla teta, jejíž hlavu zdobily silné copy.

„Stratosi, nemáš v tom náhodou taky prsty?“

Oba novináři na sebe zaraženě pohlédli. Bylo jasné, že teta měla na mysli vraždu. Stratosova matka, která dosud neproněsala ani slovo, se ozvala:

„Ten večer, co došlo k incidentům, byl můj Stratos na baletu.“

Druhý novinář se k ní naklonil:

„Na jakém baletu? Na baletu Bolšoj?“

„Co? Ale ne! Na tureckém baletu, v Pathé.“

„Ano,“ přisvědčil Stratos a vděčně pohlédl na matku, která ho zachránila v hroživé situaci. „Zůstal jsem tam dokonce přes dvě představení, mám strašně rád břišní tance.“

„Jak tě tam mohli nechat přes dvě představení? Koupil sis druhý lístek?“

Ta otázka ho zaskočila.

„Balet, to není kino,“ vysvětlil mu Antoniu. „I na tureckém baletu, když představení skončí, všichni diváci, tak jako v divadle, opustí sál.“

„No a já vám říkám, že jsem zůstal přes dvě představení!

Nikdo mě nevyhnal. Můžete se zeptat uváděček v Pathé, znají mě. Kolem půlnoci jsem se vracel domů, a to jsem narazil na Vangose.“

„Dobrá, připusťme to. Ale nemyslíš, že bys měl to všechno ohlásit vyšetřujícímu soudci?“

„Já si myslím, že to vůbec není důležité.“

„Mýlíš se! Pro vyšetřování to má velkou důležitost. My se teď vracíme do města. Máme ve voze volné místo. Pojedeš s námi?“

„Nemám, co bych skrýval, pojedu.“

Nazítři přinesly noviny fotografii Stratose Panayiotidise, jak se ubírá k vyšetřujícímu soudci nikoliv v průvodu policistů, ale novinářů!

I3

Ve chvíli, kdy vyšetřující soudce konečně uléhal, defilovaly ve tmě před ním všechny jejich tváře, tváře zkřivené strachem, sevřené do dvou puklých zdí, pod neustále prosakujícím stropem, oběti ďábelského plánu, jehož praví, „vysoce postavení“ strůjci zůstávali pečlivě skryti. Zase je viděl, ty tváře uvízlé proti své vůli v ocelové pavučině jako ryby chycené do nezničitelných žíněných sítí, a nechával-li je zatknout, tedy ne tolik pro ně samé, jako spíše proto, aby jejich prostřednictvím našel ony skutečné, „vysoce postavené“ viníky. Ale podaří se mu to? Nebo ztroskotá i on, podoben alpinistům, toužícím dosáhnout nedostupných vrcholů a končícím jako oběť své vášně? Přece tam někde musí být, říkal si, nějaký horský útulek. Někaký oheň, u něhož bych se ohřál. Tak jako si byl jist tím, že jednoho dne zemře, byl si jist i tím, že ho jeho nepřátelé dříve či později vyřídí.

Věřil v lidskou společnost právě proto, aby se vyhnul pocitu prázdnoty, aby se vyhnul víru, vyvolanému náhlým odchodem někoho. Z. zmizel a vír se okamžitě vytvořil. Jak ty vody musí být stojaté, pomyslel si, aby došlo k takovému chaosu? V mladých vodách — ten výraz měl rád — se prohlubně automaticky vyplňují, vodní molekuly, tyto živé buňky, chvilkové odrazy nebe se obnovují tak rychle jako buňky mladistvého mozku. Zato do bahnitých vod — a taková byla společnost, již sloužil — stačilo vhodit kamínek a už vyvřel puch horší než zápach zdechliny.

Pustil se do této záležitosti tak jako někdo, kdo se naložil na dlouhou plavbu s nadějí obohatit své zatím omezené zkušenosti. A teď se mu z toho dělalo špatně. Už litoval, že opustil pevnou zemi. Ze všeho na palubě, z jídla i ze zábavy, z kapitána i z posledního mechanika se mu chtělo zvracet. Plavidlo bylo staré, zrezivělá nákladní loď, sloužit na ní bylo utrpením, teklo do ní ze všech stran. Jak by on mohl ucpat všechny ty díry?

Ale vzdát se nemohl. Byl stržen do víru. Stál v plné smršti, ale přesto se pokoušel být jejím „klidným okem“. Nátlak na něho byl den ze dne prudší. Už nemohl dále, byl u konce svých sil.

Musel se teď už definitivně vzdát mladé dívky s tváří plnou svěžesti, jež mu umožňovala zapomenout na strohost vyšetřovacích spisů. Především potkal na ulici jednoho ze svých kamarádů, s nímž sloužil na vojně. S upřímností, která se rodí mezi lidmi v uniformě a která přetrvává navzdory všemu i dlouho potom, mu řekl tato výstižná slova: „Jen je nech, ať se požerou mezi sebou! Myslíš si, že snad právě ty vytáhneš toho hada z díry? Po sto dvaceti letech otroctví, poroby, korupce, přijdeš jako lilie, na samém začátku své kariéry, abys...“

Ne, nesouhlasil s tím. Každá generace má své oběti. Nechť se tedy i on stane obětí své generace. Ano, udělá

všechno a pokusí se vytáhnout hada z jeho věčné díry. Neboť díra může být věčná, zato had nikoliv. Had musí zemřít. Je třeba mu zasadit rozhodnou ránu, vyrvat mu jeho jedový váček, ať pojde!

Na to vše myslel soudce v oněch nekonečných nočních hodinách, kdy se mu nedařilo usnout. Za své dílo nečekal žádnou Nobelovu cenu. Na Nobelovu cenu čeká kdejaký mladý fyzik za ten či onen objev. Jeho úkolem nebylo něco nového objevovat, ale pouze a jedině rozebírat. Od samého začátku nevděčný a negativní úkol. Na tom mu však málo záleželo.

Jen ty tváře, myslel si, ty tváře, jejichž společným jmenovatelem není padesát drachem, ani sto a tím méně tisíc, ale ty tváře, jejichž společným jmenovatelem je jen deseti-drachmová mince, proč? proč? Kde jsou ti vysoce postavení? Ti mocní? Ti obratlovci, kteří v době, kterou prvoci drazé zaplatili, popíjeli svou whisky s ledem a sodou pod stinnou verandou, na kterou se právě vrátila z festivalu v Aténách a s tisícovou omluvou paní domu?

Soudce nehrál karty. A to mu přinášelo velké problémy při styku s ostatními. Ať ho pozvali do kterékoliv rodiny, byl totiž dobrá partie, všude si nakonec sedli k hracímu stolku. A tak nechodil nikdy nikam a propast se neustále prohlubovala.

I4

Tvůj obličej se mi ztrácí, přemítal Piruchas. Zatímco se mi tvá podoba postupně vymazává z mozkových závitů, připojují se k tvé milované siluetě nové tváře. Co se se mnou stane? Pomalu mi mizíš. Z temnoty, která tě obklopuje, září už jen tvé oči. Co se se mnou stane? Tvá gesta, která jsem tolik obdivoval, že když jsi kráčel, zdálo se mi, jako by svět patřil mně! Už od tebe nečekám, že mi zatelefonuješ. Nejhorší je, že si člověk zvyká. Nemáme vždycky čas jen oplakávat ztracené. Zapomínám na tebe, ale něco ve mně se tomu vzpírá, přičí, bodá mne jako ostrý nůž, jako trn. Tak nelze dál. Jsem tam, kde tys prožil své poslední chvílky, v téhle nemocnici postavené z peněz našich vystěhovalců do Ameriky. Zhasínáš, a já zhasínám s tebou. Pro nás oba už není naděje. Ty jsi mrtvý, jenž ožívá. Já jsem živý, jenž umírá.

Chtěl bych tě mít zachyceného na filmovém pásku, abych

se mohl na tebe zase podívat. Aby tvé baterie zase nabily mé mozkové buňky. Zbyly ale po tobě jen fotografie. Pouze s jejich pomocí si mohu vybavovat tvá gesta. Nemám ani magnetofonovou pásku, která by mi připomněla tvůj vřelý hlas.

Chápej, zhasínáme. Kolik roků života mi ještě zbývá? Málo na tom záleží. Do této černé země, která tě nyní kryje, vkládám všechnu svou lásku. Do této země, aby zase vzešlo nové jaro, aby zase rozkvetly májové květy.

Trpím. Nic nemůže zaplnit prázdno, jež jsi nám po sobě zanechal. Na místě, kde jsi padl, prý pláče dlažba. Já také pláču. A k čemu? Slzy jsou jen voda a sůl.

Které částičky vzduchu asi dokázaly uchovat tvůj pohled? V kterých jeskyních našel asi útočiště tvůj hlas? Můj ušní bubínek praskl. Teď už slyší jen hluk trojkolky, neutuchající řev, jenž připomíná řev strojní pušky nebo pneumatického kladiva.

Chybíš mi. Vím, že není návratu. Budeš žít už jen v naší paměti. Budeš žít tak dlouho, dokud budeme žít my. Jinak se mi daří dobře. Jak ses ty o mě kdysi strachoval! Od té doby mé srdce bije v jiném rytmu.

Jak se cítíš v tom neslyšném tichu?

Nikdy bych si byl nepomyslel, že právě já tě přežiji. Život patřil tobě, říkával jsem ti to. Nebudu moci už nic udělat. Nastala noc. Venku horko zhasíná hvězdy. Všechno kolem zvrásčilo, jako by to byla sloní kůže. Já neexistuji. Horko mě vyřídilo. Kdybych tak mohl být na tvém místě, mít tvé myšlenky, které by takhle myslely za mě! Milovali jsme tě a ten, jenž byl milován, neumírá. Neumírá, jestliže z tisíců úst zazní výkřik: „Nesmrtelný!“ Nebo zazní-li třeba jen z jediných úst, z mých.

Z těch úvah ho vytrhla dcera, přicházející mu oznámit, že byl vydán zatykač proti Kareklasovi, členu krajně pravicové studentské organizace EKO, jenž byl mezi prvními útočníky. Podařilo se jí ho identifikovat s přispěním jejich sousedky, která byla na shromáždění Stoupenců míru. Již druhý den, kdy Z. byl ještě v agónii a kdy její otec ještě nenabyl vědomí, ho potkala, jak obchází kolem nemocnice. Pustila se do něho: „Chtěl jsi zabít mého otce a teď se odvažuješ přijít až sem?“ Kareklas zůstal stát jako omráčený: „Dobrá, dobrá, nekřič tak, už jdu odtud.“ Pak za ní poslal několik přátel, kteří ji prosili, aby nepodávala žalobu, jeho nevlastní otec by se prý rozkatil a zakázal by mu pokračovat ve studiích. Další dva studenti dívky tvrdili, že Kareklas se těch incidentů neúčastnil. Měl ale smůlu, jeden řezník slyšel, jak se tím naopak v jeho obchodě chlubil. V neděli večer, když byla sama doma, přišel někdo neznámý a potvrdil jí, že to byl doopravdy Kareklas, jenž omráčil u zachranky jejího otce; návštěvník odešel, aniž jí řekl své jméno, nechtěl se dostat do nepříjemností. Pak zase dostala podivnou návštěvu ta sousedka, která ji na Kareklase první upozornila; jeho matka ji přišla poprosit, aby na jejího syna nic neříkala, protože její manžel je prý schopen ho zbít. Žádala, aby nehovořila ani o její návštěvě, protože by to proti ní popudilo syna. Matka při tom plakala a sousedka jí pouze odpověděla, že jí její syn nedělá nepříjemnosti prvně. Mnoho lidí ze čtvrti si už na jeho narážky a výhrůžky stěžovalo, na ni si však zasedl víc než na jiné, protože její muž byl politický vězeň. Měla by ho proto na té šikmé ploše, která vede přímo ke zločinu, zastavit. Tato svědectví z různých stran stačila k zatčení Kareklase. Ten samozřejmě tvrdošíjně zapíral. Tvrdil, že měl s Piruchasovou dcerou poměr a poněvadž ta se domnívala, že ji podvádí a znala jeho extrémistické názory, vymyslela si, aby se mu pomstila, tuhle historku. Důvod však byl prý čistě citový. Ten večer,

kdy došlo k událostem, měl schůzku s jinou dívkou a ona to věděla. Aby se mu pomstila, našla si něco lepšího než je vitriol, obvinila ho, že uhodil jejího zraněného otce. „Rozumím-li dobře,“ řekl Piruchas, jemuž právě dcera dávala na čelo nový obklad, „je Kareklas ve vězení nejen pro ublížení na těle a zranění, ale také pro urážku na cti.“

15

V tom čase Soluň, „nymfa Thermajského zálivu“, vystavená sladké malátnosti léta, si hleděla svých povinností. Jangos se na ni, kolébanou poledním vánkem přicházejícím od zálivu, díval mřížemi vězení Jendi Kulé. Protože vězení leží vysoko, vánek tam doléhal čistý, nedotčený stykem s městem. Na druhé straně mohl dokonce pod obří patou nového stadiónu rozeznat svou čtvrť. Dvakrát se pokusil předstírat sebevraždu. Marná snaha — už se o něj nezajímali. Považoval se za obětního berana úřadů a vzpomínal na moudrá slova, jež mu řekl tu středu ráno na stanovišti mistr Kostas: „Máš děti, Jangosi, máš domov, nepleť se do takových záležitostí. Velká ryba vždycky sežere tu malou.“ Život šel dál svou cestou, daleko od něho. Nikdo už jeho služby nepotřeboval. Jediné, co teď od něho žádali, bylo, aby mlčel. Ostatně mohli si to snadno zajistit. Vangos, ten konečně našel ve vězení to, co mu

vždycky chybělo — spánek. Spal a spal. Tloustl, rostlo mu břicho a tu a tam, aby nevyšel ze cviku, natřel některou zeď vápnem. Varonaros naopak hubl. V neděli večer, když k němu doléhal křik ze stadiónu, kde se hrál fotbalový zápas, mohlo mu to srdce utrhnout. A v den, kdy k těm třem přibyl se stejným údělem Ichtyosaurus, vypadal mezi nimi jako učitel, jenž propadl u téže zkoušky, jako jeho žáci.

Soluň žila dál. Divadelní plakáty ohlašovaly Aristofanovy „Ptáky“. Otvírala se nová pláž. V Tagaradesu, podél silnice do Michaniony se horečně stavělo, aby se domy mohly prodat řeckým dělníkům vracějícím se z Německa. Pan ESSO-Pappas dále vyvlastňoval Diavatská pole a buďoval na nich svůj gigantický komplex. Lidé umírali, ženili se, koupali se v moři. Chodili do dancingu Kunies nebo se těžce nudili v kavárně Do-Re. Z psychiatrické kliniky utekl nějaký šílenec. Moře vyvrhlo mrtvolu neznámého muže. Dámy z Křesťanského dobročinného spolku hrály každé odpoledne karty. Večer čerstvý vítr provětral verandy a z balkónů kapala na chodníky voda, jako kdyby domy močily. Nad Aretsu vycházel okoralý měsíc. Tento rok bylo málo campujících. A konečně byla zveřejněna zpráva areopagu* se závěrem o „zodpovědnosti policie za překročení pravomoci se zločinným úmyslem“.

* AREOPAG — rada starších v starověkých Aténách, nejvyšší soudní a kontrolní orgán s velkou mocí. Chránila zájmy otrokářské aristokracie. Zde ve smyslu vrchního soudu. (Pozn. překl.)

16

„Jestli ještě jednou někdo pošpiní čest královské helénské policie, zabiju se!“

S těmito slibnými slovy vytáhl z kabátu revolver a s prstem na spoušti jej namířil na prošedivělý spánek.

Samidakise to vyděsilo. Je to přece supergenerál, vrchní velitel policie, a vede takovéhle řeči!

„Dobrá, podepíšu to,“ řekl.

Supergenerál si oddechl:

„Bravo, chlapče! Promluvilš jako pravý Krétan!“

Celé čtyři hodiny seděl za pracovním stolem a pokoušel se ho přesvědčit, aby odvolal svou výpověď, podle níž ho policisté ostříhali dohola. Pomlouvačná kampaň proti policii vyvrcholila a kdyby k ní přibyla ještě tato výpověď, to už by byl konec.

„Stačí, když prohlásíš, že ses ostříhal z vlastního rozhodnutí.“

„Jak to? Ale proč?“

„Kvůli vedru.“

„Úplně dohola?“

„Nebo, je-li ti to milejší, protože ti padají vlasy. Kam chodiš k holiči?“

„K tomu u podloubí.“

„Můžeme ho přinutit, aby prohlásil, že ti skutečně vlasy padají.“

„Ale pane supergenerále...“

„Říkej mi příteli.“

„Ale, vážený příteli, padání vlasů...“

Stalo se totiž toto: Předchozího večera — bylo tomu přesně na den dva měsíce, kdy byl Z. zavražděn — se Samidakis spolu s dalšími studenty odebral na místo, kde hrdina padl, aby tam k uctění jeho památky položili květiny. Spandonisova ulice byla neustále střežena policisty v civilu, ukrytými za vraty okolních domů a obchodů; protože to studenti věděli, rozhodli se květiny rychle na ono místo hodit a okamžitě zmizet. Samidakis však nemohl předvídat, že na útěku jeden z jeho mokasínů se přilepí k asfaltu doslova roztavenému horkem a že okamžik, kdy se musel zastavit, aby si ho znovu nazul, stačí policistovi vyzbrojenému nůžkami k tomu, aby mu vystříhl široký pramen vlasů přímo z temene hlavy. Nemohl nikterak zakrýt tuto dva centimetry širokou tonzuru, která v houšti jeho vlasů připomínala mýtiny, chránící lesy před ohněm nedbalých pastevců. Nezbylo mu, než se nechat oholit mašinkou. Pak šel oznámit prokurátorovi, s rukou na evangeliu, že ho ostříhali policisté za to, že položil několik růží na místo, kde byl zavražděn Z.

V půlnoci ho probudila policie. Měl se okamžitě dostavit na komisařství. Jeho bytná, která byla o všem informována, jim řekla, že se ještě nevrátil. Nedbali toho, našli ho v jeho pokoji a odvedli s sebou.

„Dejte pozor, ten chlapec je kardiak!“ křičela za nimi bytná.

Na komisařství ho okamžitě zavedli do místnosti, kde seděl za pracovním stolem a čekal na něho vrchní velitel královské policie, jenž týž večer zvláštním letadlem přiletěl z Atén. Nesmělo se stát, aby nazítří vyšly noviny se zprávou, že policisté ostříhali studenta. To by pak byl špatný velitel. Těch komunistických pomluv proti pořádkové službě už bylo věru dost. Kdyby po té zprávě areopagu někdo vyčechal ještě tenhle incident, míra pohany by byla vrchovatá!

„Buď zdrav! Víš, kdo jsem?“

Supergenerál s ním mluvil důvěrným tónem.

„Znám vás z novin.“

„Dobrá. Posad se a mluv se mnou, jako kdybych byl tvůj otec. Vypravuj mi všechno, co se stalo.“

„Už jsem to řekl ve výpovědi.“

„Chci to slyšet přímo od tebe.“

Samidakis znovu vylíčil celou příhodu. Když skončil, zvolal supergenerál:

„To není možné!“

„Jak to, že to není možné?“

„Tak se to nemohlo stát!“

„Nerozumím.“

„Hned porozumíš.“

Stiskl knoflík a požádal o spojení s Aténami.

Student vytušil léčku.

„Teď si promluvíš se svým strýcem.“

Ano, měl strýce, byl šéfem kabinetu v jednom z klíčových ministerstev.

„Ano, strýčku, to jsem já. Jak se daří tetičce? Ano, ostříhali mě. Že je to nemožné? Proč nemožné? Nikdo mě nenuťil k takové výpovědi. Ne, nepatřím k hnutí Bertrand Russel. Ani k mládeži Z. Abych mluvil pravdu? Ale vždyť ji říkám! Tu druhou pravdu? Není přece dvojí pravda, strýčku!“

Protože telefonní šňůra byla příliš krátká, musel se naklánět nad pracovní stůl. Tato ponižující pozice se mu nelíbila, proto stůl obešel, napřímil se a z toho nového postoje měl možnost pozorovat supergenerála, který si s výrazem velkostatkáře carského Ruska uhlašoval knír. Na druhém konci drátu k němu hovořil strýc přísným tónem poručníka, jak si zvykl ode dne, kdy jeho otec zemřel. Špatně ho slyšel a nakonec bylo spojení přerušeno.

„Kdy jsi byl naposledy v Astrachadesu?“ zeptal se ho supergenerál.

Astrachades byla vesnice na jihu Kréty, odkud oba pocházeli.

„Od smrti otce jsem se tam nevrátil,“ odpověděl suše.

„Já už tam nebyl celých pět let! Ale dnes mi odtamtud poslali skvělé hrušky. Hm, hm, jak příjemně tím krajem voní!“

Otevřel zásuvku, jednu vyndal a podával mu ji:

„Tu máš, jez!“

„Nemám chuť.“

„Říkám ti jez, změníš názor.“

„Myslíte si, že za jednu hrušku změním svou výpověď?“

„Nejde tady o hrušku,“ zvolal supergenerál, rozdurděný jako krocan. „Jde o Krétu, odkud ta hruška je, stejně tak jako ty i já. My Kréťané, Samidakisi, my nejsme jako ostatní Řekové. Jsme zvláštní rasa, která má své nářečí a své tradice. U nás se zrodil El Greco.“

„A Kazantzakis.“

„To byl ale neznaboh, komunista. Práví Kréťané nejsou nikdy komunisti. Tahle nákaza se našeho ostrova nedotkla. I Venizelos potíral komunisty, ačkoliv... Zkrátka, chci tím říci, že si musíme pomáhat. Ostatní Řekové jsou na nás žárliví. Komunisti přiznávají, že chtějí zničit prestiž naší královské helénské policie. Nějaký pitomý policista, který uprostřed ulice ostříhá studenta Národní Aristotelovy

university v Soluni, se samozřejmě chová jako barbar, což svádí ke generalizování, že celá policie je barbarská. Tou aférou Z. chtějí pošpinit dobré jméno naší policie. Ale, vlast mi budiž svědkem, to už je příliš mnoho, zabiju se. U nás přece nebudou vládnout Bulhaři!“

Supergenerál se rozplakal jako kluk. Jeho pobočník, který byl přítomen celé scéně, si nervózně pohrával snubním prstenem, Samidakis byl zmaten. A když supergenerál vytáhl revolver a opřel ho o spánek, vypadal, jako by zdravil někoho ze svých nadřízených. Student si přešel rukou po hlavě a pocit oholených vlasů znovu probudil všechn jeho vztek.

„Budiž,“ prohlásil, „ale pod jednou podmínkou.“

„Splním všechno, co budeš chtít, chlapče.“

„Za několik měsíců půjdu na vojnu. Jsem ochoten prohlásit, že jsem si ostříhal hlavu sám, chci však, abyste mi písemně potvrdil, že v den mého zařazení mezi nováčky nebudu ostříhán znovu, jak to vyžadují předpisy.“

Supergenerál nadskočil radostí. Vytáhl kapesník, otřel slzy a vysmrkal se tak hlučně, že se celé komisařství otřásl. Pak přinesli výpověď, kterou Samidakis ten den učinil, supergenerál ji před ním roztrhal. Student podepsal novou. Tu noc přespál na komisařství, aby ho neobtěžovali novináři.

I7

Na její dveře zaklepal novinář. Otevřela.

„Je mi známo, paní Z., že odmítáte jakékoliv prohlášení. Dobře vím, že moje snaha je marná, přesto bych byl rád, abyste mi řekla, zda...“

Postrádám teď strašně tvoji tvář, tvoji tvář podobnou zemi, jako jsi to říkal o své matce, k tomu, abych vypadala zářivě, mi chybí tvé oči, chybí mi tvé rty, aby líbaly mé. Chybíš mi teď celý. Je to tak. Uplynulo čtyřicet dní, čtyřicet dva dny od okamžiku, kdy jsi už nevnímals, že jsem byla v nemocnici u tvého lůžka, kdy jsem tě pozorovala při společném úsilí lékařů, snažících se oživit mrtvý mozek v tvém těle. Ale teprve dnes si uvědomuji, že se ve mně pomalu rozplýváš. Uchovávám si v paměti detaily tvého těla, ale na tebe celého si už nejsem schopna vzpomenout. V minulosti se už stávalo, že jsme se neviděli celé měsíce, ale to jsem v hloubi své bytosti věděla, že tě zase spatřím

a proto tvou nepřítomnost vyvažovalo očekávané překvapení z našeho setkání. Teď však...

„Jak vysvětlíte, že jste svou věc svěřila komunistickým advokátům?“

Vím, že všechno se děje v končinách, které se tě už netýkají, které ti už nemohou patřit, neboť jsi mrtev. Jinak by to bylo tak snadné: gesto, slovo, hádka, polibek na dně bárky, vzplanutí těl, cigareta a všechno by bylo zase lidské, tak lidské. Rozuměli bychom jeden druhému, ostatní by rozuměli nám. Dnes mi nemůže rozumět už nikdo, tím méně, žeš mě nechal samotnou v mém osobním smutku, aby ses mohl stát symbolem, praporem pro jiné.

„Rozhořčuje vás politické využívání smrti vašeho manžela?“

Dobře vím, že sis to vždycky přál. Podle mého mínění to byla správná ctižádost. Často jsi říkal: „Chudáci ti, kteří nemají žádný cíl,“ věř mi však, mít takovou ctižádost, dokud jsme naživu, je něco zcela jiného než ji uskutečňovat, jsme-li mrtvi. Neboť já jsem se stala tvým sirotkem přesně v okamžiku, kdy si tě přisvojil svět.

„Hodláte si nalézt nějakou práci?“

Slunce, které každé ráno vniká do oken, je jiné od okamžiku, kdy tě už po mém boku neprobouzí. Černá čára noci je plná jedu. Kde se uskuteční naše shledání? Na kterém mrtvém bodě horizontu?

„Napadlo vás napsat o tomto dramatu knihu?“

Noc tě kryje jako plášť. Zastírá ty nepatrné detaily, které vynikaly, jen když ses oholil. Ty detaily, které způsobují, že jeden obličej se nikdy nepodobá druhému. Póry, které dýchají. Ty mizí první. Pak to mateřské znaménko. Potom rýha u kořene nosu. Plastičnost se ztrácí jako na těch špatně tištěných mapách, kde zeleň hor přesahuje do modře moří.

„Měla jste s manželem spory pro rozdílné ideologické názory?“

Být bez tebe znamená nevědět, co mě čeká a nemít už ani chuť se to dozvědět. Celou mou bytost zachvacuje stupňující se malátnost. Krev mi houstne v žilách. Být bez tebe znamená nemít nic. Tvá cesta září, můj dům je temný. Pro ty druhé znamená východ slunce, mně zhasl měsíc.

„Čím se ve svém ústraní zaměstnáváte?“

Hledám teď částečky vzduchu, v nichž se uchovala vzpomínka na tvou chuť. Hledám ty ulice, které tě milovaly, ty domy, na kterých spočinul tvůj pohled. Nedaří se mi „být na výši situace“, jak se říká, smířit se s tvou ztrátou. Nic z toho, co o tobě říkají, co o tobě píší, se mne netýká. Ani průběh vyšetřování. Myslím na ně, jen když za mnou přijde advokát. Pak nastane znovu prázdno, prázdno naplněné tebou.

„Byl k vám váš manžel něžný?“

Strašně mi chybíš. Nemám už do ničeho chuť. A ačkoliv mi nemůžeš být blíž — všichni o tobě mluví a kterékoliv noviny otevřu, všude vidím tvé jméno — přesto všechno jsem nikdy nebyla tak sama, neboť jen tvá lidská přítomnost by byla schopna mě přesvědčit, že se z tebe nestal jen přízrak ve fantazii jiných a že jim nesloužíš jen k tomu, aby si do tebe promítali své vlastní urážky.

„Pomýšlíte se jednou znovu provdat?“

A teď, teď už necítím žádnou žárlivost k těm ženám, jež byly tvými milenkami. Naopak, hledám je, chtěla bych je vidět, poznat. Zdá se mi, že kdybychom my všechny spojily to málo tepla, které nám po tobě zůstává, mohly bychom zase nalézt tvou pravou horoucnost. Venku je úmorné vedro a přitom, jaký chlad je uvnitř!

„Jak dlouho budete nosit smutek?“

Mluvím tu sama k sobě, tváří ke zdi. Tvou fotografii jsem z ní svésila. Řekni, nemám snad právě teď, kdy celé Řecko se plní tvými portréty, nemám snad právo představovat

si tě živého a nikoliv v rámečku s výrazem, jak jej náhodně zachytil fotoaparát? Mana pro jiné, pro mě poušť.

„Je vaše mlčení dobrovolné, nebo vám bylo někým vnučeno?“

A oči se zastavily v běžícím čase. Co mi vadí, je poslední vzpomínka, kterou jsem si na tebe zachovala. Všechny ostatní vzpomínky se podivně rozplynuly nebo se mi vybavují jen po velkém úsilí. To ráno, kdy ses chystal do Soluně, udělal jsi poznámku o kávě, kvůli níž bys mohl zmeškat letadlo.

„Vaše tragédie se stala trumfem v rukou komunistů. Co si o tom myslíte vzhledem k tomu, že sama nejste komunistka?“

Venku znějí zvony. Je neděle. Představuji si, že jsi na nějakém jiném ostrově a že já jsem zmeškala parník, kterým jsem chtěla jet za tebou. Jak mohu čekat na příští odjezd, čekat celý týden, až do příští neděle? Jako bych stála na přejezdu, jako by právě mezi nás spustili závory, které nás rozdělily a zatím po kolejích kvílí nekonečný vlak, vlak, který má tolik vagónů, kolik roků mám ještě žít bez tebe. Jen v krátkých okamžicích, v mezerách mezi vagóny se mi objevuje prchavý obraz tebe, jenž na mne čekáš na druhé straně.

„Podařilo se vám dostat důchod?“

Nevím, zda jsi mě miloval. Je pro mě mrzuté, že si tě potřebuji zachovat živého. Mé tělo je bez tvých polibků prázdné. Jiná pohlazení, jiná objetí mohou utěšit, nemohou však nahradit to, čím jsi pro mě byl ty.

„Děkuji, paní Z., na shledanou...“

Vím, že ses děsil sentimentality. Proto s ní chci skončit. Nějaký hloupý reportér jednoho pravicového deníku mě několikrát přerušil. Tento dopis nikam neodešlu, neboť nevím, kde jsi. Přečtu ho znovu až později, snad našim dětem, až vyrostou, abych si připomněla, že jsem tehdy

na tebe velmi jasně vzpomínala, že jsem se bála tě ztratit, přečtu si ho znovu, až tě ztratím navždy, až se staneš ulicí, náměstím, románem, divadelní hrou, filmem, výstavou obrazů a já, stařena, budu mít smutný úděl účastnit se všech slavnostních otevření.

18

„Muž neznámé totožnosti“ stále o sobě nedával vědět (bylo o něm známo jen to, že před prokurátorem učinil prohlášení, podle něhož ho prý vyhledali aktivní stoupenci levice a navrhli mu, aby odvetou za zavraždění Z. zabil jednoho pravicového poslance), nakonec se ale přihlásil sám. Jmenoval se Purnaropulos a bydlel ve vesnici nedaleko Kilkisu.

„Nemám peníze a nemám ve vsi ani kousek pole,“ vykládal novinářům. „Proto vždycky druhý nebo třetí měsíc chodím do Soluně prodávat svou krev.“

„Jak to, prodávat svou krev?“

„Postavím se do brány nemocnice a dělám dražbu na krev. Mám jí víc, než potřebuju, zato nemám dost chleba, abych si mohl tu krev zachovat. Tak ji prodávám. V nemocnici mě dobře znají. Když nějakému nemocnému se stejnou skupinou, jako mám já, hrozí smrt, mám šanci, že za ni dostanu dobrou cenu.“

„Proč ji nedáváte zadarmo Červenému kříži?“

„Dává snad mně někdo zadarmo na živobytí? Copak se neříká: Musíš umřít, abych já žil? Držím se toho. A když prodám krev v případech nejvyšší nouze, dostanu víc. To máte jako s lístky na fotbal těsně před zápasem.“

„Tomu se říká černý trh.“

„Rudý trh, pane! A co? U nás jeden vesničan dobře prodal svoje oko. Pro dobu, co tu ještě bude, má být z čeho živ. Není to v pořádku, když já prodávám trochu své krve? A turisti, co k nám přijíždějí bez vindry v kapse, asi jsou v pořádku! Pak chtějí prodávat věci po hospodách. Tak teda toho 28. května jsem se postavil do brány nemocnice, vrátný zavolal chirurgovi a potřebuji prý mou krev pro těžce zraněného se skupinou B. Najednou vidím, jak tam zastavilo černé auto a nějaký člověk z něho vystoupil. Obličej mu však zakrývaly brýle proti slunci, že bych ho nepoznal, kdyby mi ho dneska ukázali.“

„A auto, to byste poznal?“

„Taky ne.“

„Proč?“

„Já jsem z vesnice, auta, to není pro mě. Ukažte mi koně, a toho vám poznám mezi tisíci. Mně se zdají všechna auta stejná, no ne? Mají čtyři kola a volant.“

„Dobrá, pokračujte.“

„Tak ten člověk se mne zeptal, jestli já jsem ten chlápek, co prodává svou krev. To bych řek, samozřejmě, že jsem to já — a už si myslím: Janisi, hochu, je vidět, že jim to moc spěchá, tentokrát hodně kápne! Jo, vůbec ne! Navrhl mi naopak, abych vycucal krev z jiného!“

„Považoval vás za Drakulu?“

„Neznám toho Drakulu. Navrhl mi práci, která mi mohla vynést víc než sto litrů mé vlastní krve prodaných za vysokou cenu. Dobře jsem se na něj díval. Abych vám řekl pravdu, ta jeho šiška se mi vůbec nelíbila. Ty teda

nepotřebuješ peníze?' vyjel na mě. Kývl jsem hlavou, že jo. „No, a my ti nabízíme celý paklík!‘ Pak mi to všechno prozradil — měl jsem zabít poslance Karamanlise. Řekl klidně jeho jméno.“

„Jak jste ho měl zabít?“

„To mi neřekl. Já mu na to teda odpověděl, že mám Karamanlise moc rád, je to Makedonec jako my ostatní, je to chlapík, je snad trochu nahluchlý, ale vidí jasně, důkaz toho je, že nám ve vesnici nechal postavit kašnu a že nám pro příští rok slíbil elektriku, když pro něj budeme hlasovat. Jak bych mohl přistoupit na to, že bych měl zabít člověka z vlastního tábora?“

„Přistoupil byste na to, zabít člověka z nepřátelského tábora?“

„Nikdy jsem neublížil ani mouše. Prodávám svou krev, nejsem žádný gangster. Ani noviny nečtu. Kdybych je četl, byl bych hned pochopil.“

„Co byste pochopil?“

„Máte mě za blbce, nebo jste blbec sám? Zabili jednoho z jejich, oni chtěli zabít jednoho z našich. Mohl jsem mu odpovědět, že si spletl adresu, ale já jsem to radši riskoval a dělal jsem, jako že přijímám.“

„Dobrá. Ale ještě jste mi neodpověděl na to, co že byste pochopil, kdybyste četl noviny.“

„Nejsem přece trouba. Ten chlap mi pak řekl, abych nastoupil do jeho auta. Ohlásil jsem v nemocnici, že přijdu zase zítra, a pak jsme to pálili až k Aristotelově ulici, tam zastavil. Řekl mi, abych chvílku počkal, jen co zajde do kanceláře a ohlásí, že jsem přijel. Zůstal jsem v autu a hrál jsem si s dvířky, s knoflíky u řidiče, za jeden jsem docela zatáhl a okna se sama spustila. Náramná kára! Když jsem se tak díval ven, přečetl jsem si na fasádě toho domu velký nápis EDA. Dostal jsem strach. Proč se mám míchat do záležitostí rudasů? Podřezali ve vsi krabicemi od konzerv

dva moje bratrance. Jsem chudý, ale počestný. Pochopil jsem, že ta kancelář, co o ní ten chlap mluvil, byla vlastně tohleto, a tak jsem už na nic nečekal, otevřel jsem dvířka a zdechnul jsem se. Šel jsem na četnickou stanici.“

„Věděl jste, kde to je?“

„Jsem snad dost velký, abych se uměl zeptat, ne?“

„Už jste tam někdy byl?“

„Ne. Pak jsem šel všechno vyložit prokurátorovi. Žádal jsem ho, aby nikomu neprozrazoval mou totožnost, nechtěl jsem z toho mít žádné nepříjemnosti.“

„Proč jste nepožádal některého policistu, aby vás sledoval a přistihl je právě ve chvíli, kdy by vám předávali ten paklík?“

„Říkám vám, nechtěl jsem mít nepříjemnosti. Vydělávám si na chleba svou krví.“

„Co vám ještě říkal ten člověk?“

„Říkal, že pravičáci jsou jako plíseň, co ničí naše vinice. Odpověděl jsem mu, že nemám ani pole, ani vinici. Nato on, že prý tím spíš bych měl udělat to, co ode mne chtějí — až prý my přijdeme k moci, říkal, rozdělíme půdu mezi rolníky.“

„Milý pane Purnaropulosi,“ řekl mu Antoniu, „udělal jste prostě jednu chybičku. Takový vůz, jehož okna se automaticky spouštějí a zavírají, existuje v Soluni jen jeden a patří tomu notoricky známému fašistovi, jenž sídlí neda-leko od vás v Kilkisu! Půjdete do chládku za utrhačství. Vy byste totiž měl vědět, že krev není voda!“

19

Úpadek přichází jen po období rozkvětu. Jak je ale možné upadat, aniž jsme kdy rozkvět poznali? Od tvé smrti právě takový úpadek prožívám. Pročetla jsem znovu to, co jsem ti předevčírem napsala, a pocítila jsem potřebu pokračovat, neboť jsem ti neřekla všechno.

Bývala to sladká noc, když se snášela z hor a když jsme ji u nás doma vítali. Zotevírali jsme jí všechna okna, aby se cítila jako doma, pak, ve chvíli, kdy jsme to chtěli, jsme ji zahnali. Láska a hudba, hudba a láska, všechno patřilo nám, vzpomínáš si? Dnes — to bolestné „dnes“, jemuž nemohu v žádné chvíli uniknout —, dnes na mne noc doléhá, oblečenou do tohoto vdovského šatu, jímž mě oděli tvoji vrazi.

Celou poslední dobu jsem byla posedlá myšlenkou: Proč ty, a ne někdo jiný? Proč ty, jenž jsi nebyl komunista, ale v nejširším slova smyslu humanista, pacifista, jako jsou

všichni? Teprve včera jsem si totiž přečetla dopis, který o tobě napsal Pauling prezidentu Kennedymu; tvůj životopis tam dopadl trochu směšně, ale mezi jiným píše, že ve tvé osobě se chtěla řecká pravice vypořádat se snahami o spolupráci s levicí. Pravice dobře levici zná a nemá z ní strach. Z čeho má strach, to jsou právě lidé jako ty, kteří se postupně dávali touto cestou spolupráce. Chtěla tak zastrašit ostatní. Podařilo se jim tě zabít, uzavírá Pauling, nedokázali však zastavit hnutí, které se tvou zásluhou šíří.

Dnes jsem začala se stěhováním. Půjdu zatím bydlet k bratrovi. Bylo pro mne nemožné žít dál v téhle Theseově ulici číslo 7. Každé zaskřípání tu cítím až v morku kostí. Kniha, kterou sis objednal z ciziny, došla. Každý den přicházejí balíky, dopisy, básně pro tebe, jsem z toho zoufalá. Nemám odvahu to všechno snášet. Dnes se tvůj syn vrátil ze školy celý vyděšený. Jezdili na koloběžkách a jeden z chlapců mu pohrozil: „Zabiju tě jako tvého tatínka!“ Věř, že jsi stále ještě v Londýně a myslel si, že se ti něco stalo. Uklidnila jsem ho. Ale nedovedla jsem neplakat.

Všechno je v nepořádku, v nějak hranatém nepořádku, nosiči, kteří přišli stěhovat, co chvíli vstupují a vycházejí, ale chodí v domě jako ve svatyni. Chystám se opustit toto hnízdo naší lásky, ale nohy se mi chvějí a já nevím, jak mohu chodit světem nahý. Mluvím s tebou v noci, v těch dlouhých nekonečných hodinách.

Tenhle dopis musí asi připomínat ilustrovaný román na pokračování. Pohrdal bys jím, kdybys jej četl. A já, já pohrdám tebou, protože mi nepíšeš. Spolkla jsem dvě dávky prášků pro spaní a doufám, že se brzy ponořím do spánku. Chybíš mi nepředstavitelně. Lože je teď pro mne samotnou příliš velké. A tvá rakev je příliš úzká, než aby tě mohla pojmout. Není tedy nějaké střední řešení? Nemůžeme najít kompromis, jímž bychom učinili tvůj vlastní život a mou vlastní smrt snesitelnější? Ti, kdo kladou květiny na tvůj

hrob, urážejí mé srdce. Neboť od nynějška jsem s tebou spojena poutem, jež by žádný rozvod, žádný rozpad nedokázaly zlomit. A proto tě nenávidím ještě víc.

20

Ta skála na něm opravdu ležela jako mûra. Od té doby, co se utrhl kus hory a zavalil v Karpenisi celou ves Mikro Horio, byl si Hatsis jist, že mu jednoho dne ta skála spadne na střechu. Jeho domek, který dostala žena věnem, stál na okraji Soluně, na opuštěném pozemku těsně na úpatí té děsivé, bezcitné, hrozivé hory. Ohromný balvan vyčníval nad střechou jako kletba. Žena ho už tisíckrát žádala, aby našel způsob, jak této hrozbě čelit. Co ale zmůže bez peněz?

Když letos v březnu přišla jedné noci prudká bouře, zaslechl podivný praskot. V době katastrofy v Mikro Horiu četl v novinách, že dešťová voda podemlela půdu a způsobila odtržení celého úbočí hory. Toho se právě teď bál. Měl děti a nechtěl, aby ho mohly jednou obviňovat z nedostatku předvídavosti. Proto také se hned nazítří pustil sám do stavby tří cementových pilířů, které mohly, jak se domníval, odvrátit v budoucnosti každou katastrofu.

Požádal o pomoc přítele zedníka a sami dva postavili bednění, aby mohli betonovat. Když skončili práci, držely skálu tři pevné paže. Stálo je to dobré dva měsíce práce. Nikdo je nevyrušoval, každý ve čtvrti chápal nutnost tohoto díla. „Bravo, Tygře! To už jsi měl udělat dávno!“ volali na něho. V té době ještě neznamenal Hatsis nic.

Krátce po tom, co zažehnal tuto hrozbu, objevila se znovu, tentokrát však mnohem děsivější. Mezitím se Hatsis stal slavným. On byl ten muž pružného těla, jenž naskočil na trojkolku a táhl nit labirintem oné zločinné noci. Dvakrát mu vyhrožovali smrtí, často byl sledován a věděl, že by bylo velmi snadné někdy ve tmě, na tomto pustém místě...

Došlo k tomu ne v noci, ale ráno. Jednoho dne asi v devět hodin zakleпали u něho tři úředníci prefektury, doprovázení dvěma dělníky. Představili se jako zástupci stavebního odboru a žádali na něm, aby jim předložil povolení k výstavbě tří pilířů na pozemku, který mu nepatří. Hatsis jim řekl, že povolení nemá, ale že ty pilíře postavit musel, jestli nechtěl být jednoho dne rozdrcen skálou, jako se to stalo v Mikro Horiu.

Taková myšlenka, jak se zdálo, ty pány ze stavebního odboru vůbec nedojímala. Oni představovali zákon a zákon nařizuje, že nikdo nesmí postavit bez předchozího povolení ani pouhý pilíř. Proto také, ke svému velkému politování, považovali za svou povinnost dát toto dílo okamžitě odstranit a přikázali dělníkům, aby se bez průtahů dali do práce.

Hatsis se vzbouřil. Cože? Zbláznili se? Odstraní-li tyto pilíře, jejichž konce byly zabetonovány do skály, pak se skála musí nutně zřítit. Chtějí mu rozbořit jeho domov? Komu už mohou tak vadit tři ubohé pilíře postavené až tady, docela na konci města? Kdo je sem poslal? Tvrdí, že přišli o vlastní vůli. Jestli je to tak, proč se pak neobtěžovali

už dříve? Určitě se dozvěděli o úloze, kterou sehrál v případě Z. Ti tři si zacpávali uši, o politice nechtěli slyšet ani slovo. Jsou prý obyčejní zaměstnanci prefektury a proto nemají právo vyjádřit svůj názor, kdyby byl jakýkoliv. Dělníci si mezitím už přinesli nářadí a začali s demolicí. K postavení těch pilířů bylo třeba pracovat dva měsíce, k jejich rozboření by byly stačily dvě hodiny.

Hatsis běžel do nejbližší kavárny a zatelefonoval svému advokátovi, jímž byl Matsas. Sdělil mu, co nového si zas na něj vymysleli. Matsas mu slíbil, že začne okamžitě jednat. Neuplynula ještě ani hodina, první pilíř byl už téměř stržen a dělníci se pouštěli do druhého, když se před dvěma domky ve velkém oblaku zvířeného prachu zastavila prefektova limuzína. Šóféř rychle vyskočil, otevřel zadní dvířka a z nich v celé své ranní vyšňoženosti vystoupil prefekt.

„Co se děje?“ zeptal se.

„Tyhle pilíře byly postaveny bez povolení,“ odpověděl nejstarší úředník, „bouráme je.“

„Okamžitě s tím přestaňte!“

„Ale... plníme rozkaz, pane prefekte!“

„Ten rozkaz já ale ruším!“

Scéně přihlížela celá čtvrť, stařeny, děti, matky, muži, kteří vyběhli z kavárny, všichni se shlukli a čekali, co bude dál, připraveni zasáhnout. Od okamžiku, kdy tahle aféra propukla, stal se z Tygra místní hrdina. Prefekt se otočil, uviděl černě oděné ženy, stařenky s vřeteny, nezaměstnané, čekající na pomyslný odjezd do Německa, hradbu mlčících a napjatě vyčkávajících lidí. Polkl slinu. Jeho šofér odháněl děti, které špinavými prsty osahávaly naleštěný chrom limuzíny.

„Nařizuji vám, abyste okamžitě s tím bouráním přestali,“ pokračoval prefekt s důrazem. „Město se postará, aby škoda byla do hodiny odčiněna. Skála bude zalita do betonu

a místo bude upraveno. A stane se to, opakují, do hodiny! Vlast má povinnost pomáhat hrdinným synům lidu jako je Hatsis! Zásah stavebního odboru byl přinejmenším neuvážený!“

Po tomto finále, jako vystřiženém z italské operety, potřásl mohutně Tygrovi rukou a nastoupil do vozu. Byl to týž prefekt, jenž v den vraždy nepohnul na záchranu života Z. ani prstem, třebaže ho týž advokát Matsas, od té doby proslulý, upozornil na nebezpečí. Situace se ale změnila. Z nařízení prefektury došlo předchozího dne k rozpuštění Ichtyosaurový polooficiální organizace a prefekt považoval za nutné k tomu připojit ještě tento zákrok v Hatsisův prospěch. Byl to tak trochu jeho nedělní milodar, splněná povinnost dobrého křesťana.

Špatná předzvěst, pomyslel si Hatsis, když všichni odešli. Teď tady, kde žiji, zahájili hon na zajíce a koroptve, a já se asi nemýlím, když čekám, že při něm dojde k nehodě.

21

Vyšetřující soudce je jako štvanec. Hrne se to na něho ze všech stran. Kruh se kolem něho svírá. Soudce, to nejsou dveře, jimiž se vychází, těmi se vstupuje do vězení. Ode dne, kdy poslal Mastodonta do Jendi-Kulé, se soudce, soudcova osoba stala terčem všech dinosaurů.

Notáblové se činí. Ministr se usídlil přímo v guvernérově paláci. Supergenerál. Veleareopagita. Osobní rádce ministerského předsedy. Schůzky. Telefonní hovory. Naléhání. Spěšné tahy šetřícím k zamaskování trhlin. Ale v tomto stadiu není už možné zakrývat pravdu. Veleareopagita je netrpělivý: „Kdy hodláte záležitost Z. uzavřít? Slíbil jste mi, že skončíte vyšetřování během června, a teď už máme srpen! Děláte si ze mne blázny! Co to vyvádíte? Cožpak nevidíte, že neustálé vyšetřování svědků vás může snadno svést z cesty?“

Soudce všechno ví. Je jako štvanec, dvojnásobný štvanec.

Štvanec těch, kteří nad ním stojí, i lidové masy, která k němu vzhlíží jako k jedinému spasiteli. Soudce bdí. Ze čtyřadvaceti hodin pracuje osmnáct. Náзор si už udělal, ale dává si velký pozor, aby ho řekl. Je třeba, aby fakta mluvila sama za sebe.

„Proč jste vydal zatykač na policejního důstojníka? Dohodli jsme se přece, že důstojníci mohou být zatýkáni jen v případech, kdy jejich odsouzení bude jisté. A přitom mi pan prokurátor oznámil, že skutková podstata, kterou máte k dispozici, stačí jen k výsledku Mastodonta, ne k jeho odsouzení. Do telefonu vám toho nemohu říci víc. Nechápete, jak se zdá, že svým počínáním vládě velmi vážně škodíte.“

Soudce je mladý, krásný, odvážný. Naděje na vyléčení sněti. Sen připoutaný k molu. Dveře otevřené do vězení. Bez vody. Bez světla. To temno kolem obrací na ruby. „Plním svou povinnost.“ Trpělivost. Pracuje. Splétá tkanivo, jehož cenu pak odhadnou kupci. Přeje si, aby bylo pevné. Dvěma jehlicemi jako čínskými tyčinkami odpočítává každé oko, přebírá rýži, zrnko po zrnku. Každý pohyb jehlice je dobře uvážený. Každé oko souvisí s některým jiným.

Soudce má velký fonendoskop. Je jako měsíc pátravě nahlízející do stadiónu, kde se pod reflektory právě odehrává zápas. Tisíce diváků jsou zaujaty hrou. Který z nich to podplatil hráče a žádal od nich, aby špatně hráli? Kdo to na ně tolik vsadil? Soudce zkoumá rentgenový snímek zločinu, musí určit povahu podezřelých stínů. Každou pochybnost musí vyloučit.

Soudce se nepodobá Cavařisově básni, nazvané „První schod“.* Jemu nestačí vystoupit na první schod, on musí

* Konstantin CAVAFIS, významný řecký básník (zemřel 1932). V básni „První schod“ povzbuzuje mladého adepta básnictví, aby byl spokojen s tím, co již napsal, i když to není dokonalé, ale překročil už aspoň „první schod“. (Pozn. překl.)

dojít až na vrchol, až na nejvyšší stupeň. Jak zvláštní je to pocit vědět, že celý národ jde za vámi! Jak sladká je tak hrozná odpovědnost! Je téměř opilý únavou a vytrvalostí. Soudce vystavuje vstupenky do Jendi Kulé.

„Snaha vydávat vyšetřujícího soudce za přívržence levice. Jeden poslanec strany ERE, známý svými extrémně pravicovými názory, požádal písemně ministra vnitra, aby byl parlament informován o činnosti a minulosti soudce, jemuž byla toho času svěřena soluňská aféra, pana...“

Soudce prohlašuje: „Pevnost je dobře hájena.“ Soudce je odvážný. Je inteligentní. Když vidí, že je lépe mlčet, říká: „Nemám, co bych odpověděl.“ Když mu supergenerál předložil seznam svědků, které by měl vyslechnout, odmítl jej pod záminkou, že musí čerpat své informace ze všech pramenů. Jeden pramen vede k jinému. Půda pod jeho nohama je podrytá, propadá se. Krtci provrtali zemi ze všech stran, vytvořili podzemní labyrint, jehož všechny chodby ústí do středu aféry. Soudce je jako mořský potápěč, vyzbrojený dvěma kyslíkovými bombami.

Veleareopagita sdělil vyšetřujícímu soudci názor, že pachatelé měli v úmyslu Z. pouze „zastřít“, ne ho zabít. Co mají znamenat ty nové zatykače, o kterých hovoří tisk? Tak je tedy vyhlášte, ať máme pokoj!

Soudce je popínavá rostlina, pne se do výše, pokud jí to její opora dovoluje. Čím výš se dostává, tím větší je soudcova víra. Může dokonce zabrat celou místnost. Soudce je vinná réva; z révoví visí zelené, kyselé hrozny, dozrají na podzim a dají víno. Soudce ničí vyleštěné podlahy. Objevuje pod nimi pozůstatky dávno zemřelých, pohřbených předků. Soudce násilně vniká pod náhrobní kameny.

„Soudce, jako každý jiný vyšetřující soudce, nepatří ke sboru dvanácti olympských bohů, nelze ho řadit mezi křesťanské svaté ani mu přiznávat výsadu neomylnosti, kterou si pro sebe vyhradil papež. Soudce je člověk jako

my všichni. Je to daný člověk, zrozený z daných rodičů; ať chce nebo nechce, nosí v sobě, ve své krvi a ve své duši něco dědičného, možná že v mládí byl vystaven vlivu určitých názorů a jeho odolnost vůči slabostem, vlastním každému člověku, je závislá na jeho osobnosti. Takový je tento soudce, takový je každý soudce.“

Soudce, ten nemá čas se zneklidňovat, vzrušovat nebo mít nějaké pomyslné výčitky. Je spojen s plavidlem stejně pevně jako kormidlo. Soudce je zahradník vytrhávající plevel. Soudce je květ, jenž se rozvíjí v osamění, jako ony květy Jižní Ameriky v ponuré podzimní scénérii, předzvěsti budoucího jara ještě před drsností zimy.

22

Přijde zima a já tě neuvidím, chci, abys věděl, jak mi budeš chybět. Útěchou je, že večery přijdou rychleji a že v noci tě budu mít víc pro sebe. Ty letní dny jsou nekonečné. Černá látka smutečního obleku propouští slunce. Spaluje mě.

Má láska k tobě nepřejde na tvé děti. Má láska k tobě se stane dýmem. Stoupne do vzduchu jediným komínem, postaveným tam, kde se obě naše nebe oddělují.

Jsem prázdný stadión. Stupňovité linie zmizely. Závodní dráha, kde jsi skákal, zůstává rozryta. Když se písek nepřehrabává, sesedá se, jedno zrníčko se lepí na druhé. Nevím, kdy se budou konat příští balkánské hry.

Bez tvého skoku je moje závodní dráha jen pustá cesta. Chybíš ty, šampión ve skoku do dálky. Na památku tvého těla si schovávám tvé závodnické triko. Na památku tvých nohou si schovávám tvé tretry.

Pak se ztrácím. Bez tvého hlasu se svět zužuje. Moje duše, to je neforemný racek na písčitém břehu. Zelené vody plné mořských ježků. Jak v tom udělat krok?

Vzdaluješ se mi k mořskému obzoru a mizíš za křivkou Země, už tě téměř nevidím, teď rozeznávám jen vlajku na špičce stožáru. Jinak se mi daří dobře. Na tvých chirurgických nástrojích zůstal otisk tvých prstů.

Někdy jindy ti budu vyprávět, jaké podrobnosti o tobě jsem si pro sebe zachovala od chvíle, kdy ses stal kořistí vzpomínek těch ostatních. Jsem sama. Nevím, jak dlouho dokáži snášet tuto samotu. Není mi jasné, zda by nebylo lépe, kdybych převzala vzpomínky jiných na tebe. V samotě se vytváří nebezpečný egoismus. Člověk si představuje, že ostatní mu něco dluží. Ale ve styku s nimi se rána zavírá, hojí, přetrvává jen ryzí zlato. Nudím se k smrti.

Den ze dne čekám, až se konečně uzavře kruh těch každodenních všedností. Až mi noc přinese nekonečné objetí, v němž budu mít pocit, že skutečně existuji. Se smrtí není možný kompromis. To je pravda. V každém odloučení je určité čekání. Smrt, to je to vše, co se nedalo splnit.

Právě proto trpím. Neboť pro tebe jsem si uchovala celý poklad neprojevených něžností. Neboť jsou ještě věci, které jsme spolu neprožili. Naše shoda přece nebyla vždyc-ky dokonalá. Nemůžeš tušit, co klidu mi dodává vědomí, že jsme nebyli ideální pár. Že jsme měli odvalu ke sporům. Že jsme všechno nepřikryli škraloupem lži.

To všechno mě udržuje při životě. Stávám-li se romantická, tedy proto, že mi skutečně chybíš. Proto, že jsem doopravdy chtěla poznat, co nás dělilo. Proto, že se mi opravdu líbilo trpět vedle tebe. Ale letící papírový drak se najednou utrl a já tu stojím, provázek v ruce.

23

Černý vůz s cizím číslem sleduje svědky a novináře. Na chodník vjel taunus, aby tam přešel jednoho advokáta, který však měl dost duchapřítomnosti a zavčas uskočil; také tento taunus měl cizí číslo — kde tato čísla dělají? Dopravní policie tato čísla nezná? Lehký nákladák, z něhož se vynoří dvě ruce a mistrně srazí Nikitase k zemi. Motocykly kroužící kolem manifestujících 22. května večer. Záchranky, které se odněkud vynořují, nakládají zraněné a mizí ve tmě. Jangosova trojkolka. Volkswagen řízený policistou, jenž převezl Z. do nemocnice. O všem tom mladý novinář dlouze uvažoval. S probíhajícím šetřením sílilo jeho přesvědčení, že tenkrát v noci tam tajně řádil celý motorizovaný oddíl, jenž měl za úkol likvidovat Z. a rychle odstranit jeho vrahy.

Jestliže se pro vrahy věci obrátily k horšímu, jestliže jeden po druhém vylézali z houští, jako když si děti hrají

na schovávanou a volají: „Vylez, vylez, viděl jsem tě!“, byla to především Tygrova zásluha. Ale novinář došel k závěru, že vyšetřování by mělo sledovat stopu onoho motorizovaného oddílu, nemá-li mnoho bodů této aféry zůstat navždy nevysvětleno.

Jednoho lepkavě dusného soluňského večera, ve chvíli, kdy na terase restaurantu Olympos Naussa, položené přímo proti moři, pojídal mořské škeble, měl dojem, že našel klíč k této záhadě. Ještě než odešel na manifestaci, účastnil se generál v budově ministerstva pro Severní Řecko přednášky státního tajemníka pro zemědělství o révové plísni. Účastnil se jí i šéf kabinetu. A tento pán udržoval úzké styky s krajně pravicovou studentskou organizací EKOF. Tuto skutečnost novinář nedávno v tisku odhalil a prokázal ji fotografiemi. Generál byl zase ve velmi úzkých stycích s polooficiálními organizacemi, které, stejně jako EKOF, se podílely na protimanifestaci. Řidič volkswagenu byl osobním šoférem šéfa kabinetu. Všechno tedy vyšlo odamtud, přednáška o révové plísni byla jen záminka. Bylo třeba zjistit, v které půjčovně si policista najal vůz. Když už si hrál na soukromého detektiva, což ho vzrušovalo tím více, že tato role vybočovala z úzkého rámce jeho novinářského povolání, vrhl se i do tohoto dobrodružství.

Zašel na úrazové oddělení nemocnice a tam s překvapením zjistil, že v seznamu přivezených nebylo číslo volkswagenu poznamenáno. Začal proto objíždět všechny půjčovny vozů, všude uváděl den a přesnou hodinu, kdy došlo ke srážce. Dívali se na něho jako na pitomce, ale to mu bylo docela jedno. Věděl, že jeden z klíčů k celé aféře je v této nepředvídané nehodě. Nakonec, sice už vyčerpaný, ale stále ještě odhodlaný pokračovat, narazil na hledanou půjčovnu. Sotva začal i tady vykládat důvody svého pátrání, muž, jenž seděl za kovovým stolem a pozorně ho poslouchal, prohlásil trochu posměšně:

„Samozřejmě, že si na to vzpomínám! Ale do telefonu jste mi tenkrát řekl, že na žádnou náhradu od pojišťovny nereflktujete!“

Antoniou pochopil. Neřikal nic, čekal, co bude dál.

„Samozřejmě, samozřejmě,“ ozval se znovu majitel půjčovny, „dobře si na to vzpomínám. Ten policista, co vezl Z. do nemocnice, se s vámi srazil. Je to tak, ne?“

„Přesně tak.“

„Nejdříve jste chtěl, aby to zatáhla pojišťovna, pak — to se mi zdálo divné — jste mi znovu telefonoval a říkal jste, že to je zbytečné. Vracíte se tedy ke svému původnímu názoru? Máte ostatně úplnou pravdu.“

„Jak se jmenoval ten policista?“

„Říkal jsem vám to do telefonu.“

„Ztratil jsem jeho jméno.“

„Tak okamžik.“

Hrabal ve spisech, našel ten, který hledal a řekl mu jméno. Tam byla potvrzena výpověď jednoho svědka, podle níž muž za volantem volkwagenu byl šofér šéfa kabinetu ministra pro Severní Řecko.

„Ten policajt telefonoval asi ve 4 hodiny odpoledne, že by si najal vůz. Nepřišel si pro něj sám, ale Merakles, to je zprostředkovatel, najímá si vozy půjčovny na své jméno a sám je zákazníkům předává. Merakles mu teda předal vůz v šest hodin večer. Policajt říkal, že ho vrátí asi v devět, ale kvůli té nešťastné nehodě to mohl udělat až v deset.“

„Kdo je to ten Merakles?“

„Takový chudák. Pokouší se o nějaký kšeft. Moc štěstí nemá, ale říká se, že ho podporují na ministerstvu pro Severní Řecko a tak se mu nedaří tak špatně. Bude lepší, když vás dovedu rovnou k němu, protože ta nehoda je vedena na jeho jméno. Pojdme. Je to pár kroků.“

Vyšli z půjčovny. Majitel živě rozkládal:

„Ta vražda Z., to je pěkná záležitost! Někdy mám pocit,

že jsme do toho nevědomky zapleteni všichni. Aspoň noviny takový dojem vyvolávají. Nezdá se vám? Co vy děláte?“

„Jsem novinář.“

Zůstal stát uprostřed chodníku jako solný sloup. Narazila do něho stařena s pytlíkem broskví v náruči, upustila ho a broskve se rozkutálely po zemi. Oba muži jí je začali sbírat.

„Novinář? Tak toho víte víc než já...“

„Vůbec ne. Přišel jsem právě proto, abych se víc dověděl.“

„Hlavně vás moc prosím, neuvádějte moje jméno! Nechci mít žádné potahování, už tak si dost těžko vydělávám na živobytí. Dcera a syn mi studují na tlumočnické škole v Ženevě. Dnes si každý chce koupit vlastní auto a o pronajímání vozů je stále menší zájem. Nedaří se mi krýt ani hlavní výdaje. Tady není tolik turistů jako v Aténách...“

Byli na místě. Merakles seděl v kanceláři, právě telefonoval. Když je uviděl, pokynul, aby se posadili, domníval se, že majitel půjčovny mu přivádí nového zákazníka. Přikryl dlaní mluvítka telefonu a zeptal se: „Dáte si kávu?“ Dostal dvě záporné odpovědi. Když zavěsil, obrátil se na majitele:

„Čím můžeme tomu pánovi posloužit?“

„Pán je novinář a chtěl by si s tebou popovídat,“ chvatně mu oznámil tázaný.

Merakles jen s obtížemi skryl svou nelibost a o Antonia už nezavadil ani pohledem.

„Co chce?“

„Chtěl bych si vyjasnit některé okolnosti,“ řekl Antoniu.

„Dostal jsem příkaz od policejního ředitelství, abych žádné informace nedával.“

„Od policejního ředitelství, nebo od Státní bezpečnosti?“

„Od Státní bezpečnosti.“

To stačilo. Antoniu to okamžitě oznámil prokurátorovi a zároveň to uveřejnil ve svých novinách. Merakles nechal otisknout dementi, nikdy prý nemluvil o Státní bezpečnosti. Byl souzen a rozsudek zněl na sedm měsíců vězení za křivé svědectví. Při této příležitosti vyšlo najevo, že Merakles před 22. květnem si koupil na úvěr vůz škoda, který jen s obtížemi splácel, a že nazítří po zločinu hotově zaplatil docela novou vespu v ceně patnácti tisíc drachem. Jak si mohl za jedinou noc opatřit tolik peněz? Postupně se přišlo i na to, že má na ministerstvu spojence a že k němu do kanceláře dochází často jeden policista, týž, jenž prý při pádu Karamanlisovy vlády a před parlamentními volbami prohlásil: „Běda vyšetřujícímu soudci, vyhraje-li Karamanlis znovu volby!“ Ale to bylo mnohem později. V této době, kdy nad soluňským zálivem pohasínalo léto a kdy Mezinárodní veletrh se chystal otevřít, jako každého roku v září, své brány, pravicový tisk začal uveřejňovat dobrodružné historky dokazující, že Z. zabili komunisté, že k tomu použili někdejšího odbojáře hnutí ELAS Vangose a další obdobné smyšlenky. Zmatek dosahoval vrcholu. Mladý žurnalista usoudil, že splnil své poslání a vrátil se definitivně do Atén.

24

Generál je pánem svých činů. Generál dává prohlášení. Generál podniká tajemné cesty. Má už jen jedinou starost — aby až do smrti zůstal neodhalen. Tahá za nitky, které se někde v nekonečnu spojují. Některé se trhají a generál kleje. Přetrhla se nit vedoucí k Nikitasovi, nebo jiná, když Varonaros ve vězení prohlásil: „Co z toho mají, že mě zase zabásli, copak mě už tak dost do toho svýho bahna nenamočili?“ Jangos, ten mlčí. Vangos bere všechno z té lepší stránky. Jimmy Rváč nebyl k nalezení, až ho jednoho dne sebrali na hranicích, které chtěl tajně přejít. Tvrdil, že jede na boxerské turné. Generál jako někdejší šéf královské řecké nacistické gardy má mocné ochránce. Shrnuje všechno do dvou slov: krýt viníky! Oznámil, že bude-li propuštěn policejní ředitel, bude s ním solidární. Ředitel byl propuštěn, a generál ve svém hnízdě ani nepípl. Bez něho by se přece všechno zhroutilo! Na obvinění,

kteřá se ze všech stran hrnou na policii, odpovídá tvrzením, že přebírá všechnu odpovědnost. Ale podle zákona generál odpovědnost nenese. Tisku, jenž ho obviňuje, že je do zločinu zapleten, odhodlaně čelí: „Budeme-li zatčeni my, kdo bude zatýkat jiné? Mohou se snad lidé zatýkat sami?“

Pro generála představuje Soluň šachovnici. Všechny její figury se obřážejí ve vodách zálivu, jakoby všech těch věží, střelců, jezdců byl dvojnásobný počet. Chybí jen král a královna. Zato má generál mnoho pěšců. Obratně je rozestavuje. Jeho protivník však má výhodu ve vnějším spojenci, v novinářích. Pokaždé když generál ztratí pěšce, rozlítí se do nepřičetnosti. Nemá ve zvyku prohrávat. Najednou se ocitá bez předsunuté linie. Odjíždí tajně do Atén. Prosí nadřízené, aby jednou provždy zakročili. Je s nervy u konce. V těchto apokalyptických dnech je přesvědčen, že ho pronásleduje nějaký zlý duch. Sionistická mafie se spojila s komunistickou mafii. Byl dán pro věkovou hranici do důchodu právě v okamžiku, kdy počítal, že se stane nástupcem supergenerála. Zpráva arcopagity ho obvinila. Soudce ho vyzval, aby si připravil obhajobu. Generál cítil, že jeho život končí fiaskem.

Obhajoby

IV.

I

„Jsem tím ohromen. Jsem pobouřen, pane soudce. Nikdy bych si nebyl pomyslel, že vystoupím až k samému vrcholu své kariéry, že budu mít jen krůček k tomu, aby mi bylo svěřeno nejvyšší velení královské policie, a že mi osud nakonec připraví takový úděl. Prosím, mě, generála, teď obviňují! A z čeho? Že jsem záměrně napomáhal pachatelům před spácháním zločinu, v době, kdy byl spáchán, i po jeho dokonání. O jakou pomoc tu vlastně jde? Že jsem svou osobní přítomností na místě, kde byl zločinný čin spáchán, mu vlastně napomáhal, že jsem se snažil zahltit stopy vrahů, že jsem okamžitě nezařídil, aby se po nich pátralo, že jsem nepřistoupil k jejich zatčení, že jsem vyšetřovatelům zatajil předměty, které sloužily k provedení zločinu. A kdo že tohle všechno udělal? Já! Já, jenž zasvětil celý svůj život vlasti. Ponížili mne na úroveň sprostého vraha! Ne a ne!“

Ten večer 22. května, na hodinu si už přesně nevzpomíná, vzpomíná si však dobře, že šlo právě o ten večer a nikoliv o jiný, neboť byla středa, obchody byly zavřeny, on však na to zapomněl a šel nakupovat. Chtěl si koupit spodky, ale nedostal je, právě proto může tvrdit, že to bylo skutečně ten večer 22. května, i když už od té doby uplynuly tři měsíce a paměť přece jen věkem slábne. Ale aby se vrátil k tomu pověstnému večeru, převlékl se do civilu, nemohl si samozřejmě jít kupovat spodky v generálské uniformě, ostatně tady si dovolí odbočit, trpí totiž hemeroidy, otázka spodků je proto pro něho zcela prvořadá a nemohl přece poslat sluhu, aby mu je šel vybrat. Jeho žena nebyla doma, odešla na čaj do Charity. Tentýž večer se měla na ministerstvu pro Severní Řecko konat přednáška o révové plísni a protože on sám pochází z prosté venkovské rodiny, otec byl rolník, problémy zemědělství ho neobyčejně zajímají; přednáška byla určena pro vyšší kruhy, pozvali ho na ni a on měl zájem se dozvědět, jakými prostředky se révová plíseň v naší době potírá. Ne, nezapře své poctivé zemědělské předky. Důkazem je i to, že má několik polí v kraji Serres a že se o nedělích s nadšením zabývá pěstováním tabáku. V přírodě si odpočine. Jako generální inspektor má velkou odpovědnost a jen návrat k půdě ho dokáže rozptýlit. Každý člověk se s věkem vrací ke svým kořenům a uzavírá tak kruh svého života jako velkou nulu. Bohužel ano, velkou nulu, právě ten pocit dnes má. Vyšel z nejskromnějších, ale i nejvlastenečtějších vrstev tohoto národa, musel dosáhnout samého vrcholu státní hierarchie, aby komunisté, ta havěť, která necouvne před ničím, jen aby podryla základy naší rasy, se ho snažili strhnout z jeho pedestalu. Ale to se jim nepodaří! Je nevinný. Nepopírá, naopak s hrdostí říká, že cílem celého jeho života bylo potírání komunismu a židovstva, těchto dvou spřízněných infekcí, které útočí na helénskokřesťanskou civilizaci. Ale

do jaké míry si mohou být tato dvě zla blízká, to bohužel masy netuší. Dobrá, není tu proto, aby před soudcem rozvíjel své názory, to je pravda. Dotkl se tohoto námětu jen aby dokázal, že je hlavní osou jeho života, jeho kompasem a že rozbíjením těchto dvou kusů jednoho kamene, tloučením jednoho o druhý se mu podařilo vykresat teplo i jiskry.

Ta přednáška o plísni ho vytrhla z jeho netečnosti. K obědu měl chobotnici na cibuli — jídlo, které jeho žena výborně připravuje, ale které samozřejmě není dvakrát dietní, takže se ze siesty probudil s velmi těžkou hlavou. Potřeboval aspoň dvě nebo tři kávy, aby se probral, a proto také zapomněl, že je středa a hloupě si šel koupit spodky. Přednáška o révové plísni oživila jeho selské citění, celou tu šťastnou dobu jeho dětství, kdy chytil vrabce do sítí se svým malým kamarádem Zisisem, kterého, chudáka, podřezali komunisti. Proto se zvedl a krátce se zmínil o komunoplísni, která pustoší Řecko... Co? Soudce to už ví?... Kdo mu to řekl?... Soudní tajemství? Dozvěděl se to snad od toho komunistického odpadlíka, který je teď v soluňském kraji ředitelem rýžovišť? Byli tedy mezi posluchači špióni? Dobrá, nechme toho. Při odchodu z ministerstva potkal uklízečku, právě zametala schodiště, a trochu s ní porozprávěl. Zná ji už hodně dlouho, ještě když pracovala na policii. Manžela jí taky podřezali ti rudí psi. Nedávno ho žádala o nějakou pomoc, dobře totiž ví, že on, generál, nepromešká jedinou příležitost, kdy může prostým lidem pomoci... Proč tak často chodil na ministerstvo? „No proto, že šéf kabinetu je můj přítel. Tento mladý muž, prodchnutý nejvznešenějšími ideály helénskokřesťanské civilizace, vždycky se zájmem naslouchal mým teoriím o skvrnách na slunečním povrchu, o skvrnách, jejichž — to zvláště zdůrazňuji — polarizace je obrácená.“ Potom vzal státního tajemníka pro zemědělství do svého vozu

a odvezl ho až na letiště. Cestou jako z udělání přejel slepici a nechybělo mnoho, aby státní tajemník zmeškal letadlo. Nemohl se té slepici vyhnout, silnice byla velmi kluzká a kdyby byl prudce zabrzdil, bylo by auto dostalo smyk a narazilo na traktor, který tam stál. Státní tajemník jako předseda Společnosti pro ochranu zvířat ho požádal, aby zastavil a podíval se, je-li ta nešťastná slepice docela mrtvá. Vypadal rozrušeně a káravě si ho změřil. Nezdálo se, že by ho vůbec napadlo, že si to částečně zavinila ta slepice sama, protože vběhla rovnou pod kola. Generál sice není pověřivý, ale od té doby se jím pomalu stává — ta slepice, to bylo zlé znamení. Netrvalo dlouho a obvinili ho z toho, že přejel komunistického poslance. Ale věnujme se raději časovému sledu událostí.

Po návratu do města se zastavil v kanceláři pro pozvánku na balet Bolšoj. Na pozvánce nebylo udáno, v kolik hodin představení začne. Požádal proto svého pobočníka, aby zavolal do divadla a dozvěděl se, že začátek je ve tři čtvrti na deset. Dobrá, řekl si, to znamená v deset. Bylo devět, zbývala mu celá hodina. Zavolal ženě a požádal ji, aby byla v půl desáté připravena, zajede pro ni. Pak zavolal řediteli, chtěl mu navrhnout, aby tam jeli společně. Službu konající důstojník mu sdělil, že ředitel není přítomen. Odejel na manifestaci Stoupenců míru na křižovatce Hermovy a Venizelovy ulice, jsou tam prý incidenty. Tak se vůbec prvně generál o té manifestaci doslechl. Rozhodl se, že tam zajede, aby ředitele rovnou tam naložil...

No ano, zajisté, očekával tuto otázku... Jak on, fanatický antikomunista, mohl jít na sovětské představení? Nešel se tam samozřejmě dívat na tanečnice, takové choutky díky Bohu nemá, šel tam jedině proto, aby celý ten sbor pozoroval, aby pátral v jejich tvářích, v barvách, v pohybech, které budou směřovat hlavně k levé straně scény, přirozeně — jinak řečeno, aby plnil své poslání. Od té doby,

co zemřel žid Stalin a co se dostali k vládě čistí arijští Rusové, sovětská propaganda nasadila usměvavou tvář. Filmy, divadlo, družice, kosmonauti — to jsou její nové útočné zbraně... Cože? Stalin že byl jako Hitler? Že pronásledoval židy? Generál se sice nechce nikoho dotknout, ale může tvrdit, že Stalinovu historii podrobně ovládá a ví, že Stalin byl žid. Nejlepší důkaz toho: jmenoval se Josef.

Zaparkoval vůz nedaleko trhu Modiano a ptal se členů pořádkové služby, jestli už ředitel přišel. Když jeden policista generála poznal, třebaže byl v civilu, postavil se do pozoru a řekl mu, že ředitel je v hotelu Kosmopolit. Tam ho skutečně našel, právě s někým hovořil. Jeho, generálův příchod zřejmě zase dodal řediteli odvahy, začal s tím druhým mluvit rozhodnějším tónem: „Pane Spathopulosi, když jste mne v poledne navštívil v kanceláři s dalšími členy Výboru míru, ujišťoval jste mne o své poctivosti a čestnosti. Ale to, co teď děláte, tato vaše pěkná slova popírá. Co vlastně chcete? Udělat dojem? Slyšíte ty tlampače? Dělalí pekelný kravál. Vaši přátelé hulákají, že jste byl unesen. Proč jim nejdete dokázat, že to je lež, proč se neukážete v okně, abyste je uklidnil? Zatelefonujte jim alespoň.“ Spathopulos protestoval, na ulici prý vládne zákon džungle. On, generál, to poslouchal, ale nic neříkal. Už z pohledu na soudruha Spathopulose se mu dělalo špatně. Chobotnice, kterou měl k obědu, v jeho žaludku ožívala a vysouvala mu chapadla až do střev. Ředitel navrhl Spathopulsovi, že ho na shromáždění doprovodí.

Vyšel z hotelu s nimi a uviděl dav, jež lze odhadnout na sto padesát lidí. Rozhořčeně protestovali proti paličským heslům, zaznívajícím z tlampačů na balkóně Odborového klubu.

Zase ty jejich zatracené hlásné trouby, tak jako za okupace, pomyslel si. Domácí komunismus se nedokázal tak přizpůsobit poměrům, jako ten ze zahraničí. Odtamtud

nám sem posílají své tanečníky, aby nás přesvědčili, že život v zemi rudého pekla je učiněný balet, zato naši komunisté, ti mrzáci naší rasy, nesvedou stále ještě nic jiného než bučet svá stará hesla. To způsobilo, že změnil svůj úmysl, na ten ruský balet nepůjde. Ne že byl nucen v těch ulicích zůstat. Ale tak jako lékař, odjíždějící na prázdninovou cestu po moři, považuje za svou povinnost ošetřit spolucestujícího, jenž onemocněl, i on stavěl nade vše svou pracovní morálku, jako zelený maják v rudém moři krutosti. Vrátil se do kanceláře a zavolal ženě, že důvody vyšší moci mu zabránily zúčastnit se baletu. Povinnost! Vlast nade vše! Pak zatelefonoval šéfovi kabinetu a řekl mu, že mu dává svou pozvánku k dispozici a že si pro ni může poslat zřízence. Šéf kabinetu nechtěl tu pozvánku vlastně pro sebe, ale pro jednoho přítele, jehož žena, bývalá baleřina, už vzbouřila celé město, aby se na balet dostala. Pak se vrátil na manifestaci. Mohlo být tak deset, nejvýš dvacet minut po deváté. Už na začátku říkal, že nemá správný odhad času.

Ano, zajisté, vrátil se tam až po útoku na Piruchase. Piruchas tvrdí, že ho viděl? Pak to, co viděl, nebyl on, ale jeho duch! Piruchas šílí, je přesvědčen, že ho generál pronásleduje už od doby okupace, kdy stáli proti sobě ve dvou soupeřících skupinách odboje. Piruchas šel s komunisty, generál se skutečnými vlastenci. Piruchas by si měl nechat udělat psychoanalýzu. On, generál, je však přesto hrdý na to, že se mu podařilo vyvolat v něm tenhle „komplex“.

Není pochyby, že velkou vinu na všem měly tlampače. Když váš soused nechá řvát rádio, stěžujete si, když tlampač na autu vyřvává titul filmu, který poběží ve vaší čtvrti, rozčilujete se. Ale když v samém středu města... Tím se komunisté liší od oslů, svou tvrdohlavost neprojevují tím, že zůstanou zarytě stát, ale tím, že hýkají ještě hlasitěji.

Když je požádali, aby ztlumili tlampače, zdvojnásobili jejich hlasitost.

O Z. nikdy předtím neslyšel. Ani v novinách o něm nečetl. Nechte noviny. Ze zásady nemůže tisk ani cítit, zejména v Řecku je ubohý. Když proslovy i zpěv skončily, viděl, jak k řediteli přistoupil nějaký člověk a ukazoval mu modřinu na čele. Ten člověk vypadal zuřivě. Tvrdil, že Stoupenci míru tam přišli jako svobodní občané a že také tak odejdou. Tak nestoudné tvrzení generála pobouřilo. Aby mu neuklouzla nějaká nadávka, která by ho byla snížila na úroveň této zfanatizované chátry, aby zůstal neutrálním pozorovatelem, raději poodešel. Později se dozvěděl, že ten nestoudník nebyl nikdo jiný než Z.

Tak se dostal ke vchodu do budovy, kde se shromáždění konalo. Policejní kordón dohlížel na to, aby odchod probíhal bez incidentů a po malých skupinách. Inkognito se vmísil mezi manifestující — nezapomínejme, že byl v civilu, chtěl postřehnout jejich dojmy, chtěl poznat, do jaké míry jim anarchismus toho Z. stoupl do hlavy. Přesně v té chvíli uslyšel motorku. Obrátil se a viděl, jak muž, kterého vozidlo zachytilo, padá na dlažbu, jak ho trojkolka ještě jeden nebo dva metry táhne a jak pak šílenou rychlostí mizí ve Venizelově ulici, která, jak každý ví, je jednosměrná. Nepřikládal této nehodě zvláštní význam, pokračoval ve své cestě mezi manifestanty, číhaje na každé jejich slovo. Když skupiny došly do ulice Egnatia, rozcházely se a ulovit nějakou zprávu bylo už prakticky nemožné. U stanice taxíků se rozhodl, že se po protějším chodníku vrátí na manifestaci; narazil přitom na ředitele, který mu vzrušeně oznámil, že byl někdo přejet: „Jsme vyřízeni, moc se bojím, že jde o Z.“ Nejdříve si myslel, že jde o pouhou dopravní nehodu. Vzápětí ale si uvědomil, že i v tomto případě nesou odpovědnost, neboť „komunisté, kteří pravděpodobně nehodu organizovali, aby nás zkompromito-

vali“, nebudou váhat jí využít. Bylo třeba zvážit situaci chladnokrevně. Proto vzal ředitele do svého vozu, zaparkovaného nedaleko trhu Modiano a udělali si malou objížďku, aby se přesvědčili, zda někde nevypukly další nepokoje. Ve voze uvažovali o prostředcích, jak čelit pravděpodobnému využívání této nehody komunisty. Ředitelovo rozčilení zřetelně vzrůstalo. Musel ho uklidňovat, byla to jeho povinnost přítele i generálního inspektora četnictva. Nakonec měla ta projížďka vozem uklidňující účinek. Generál ho přece jen přesvědčil, že se nemá čeho obávat a že jeho, generálova přítomnost ve chvílích incidentů, byť docela nahodilá, ho zbavovala části jeho odpovědnosti. V každém případě s ním bude až do konce solidární. Asi ve tři čtvrti na jedenáct se oba vrátili na policejní ředitelství, kde se brzy nato objevili i prokurátoři.

Soudce: Kolik to bylo hodin, pane generále, když prokurátoři přišli?

Generál: To bych vám nedokázal říci, ani přibližně ne, protože já jsem nebyl pověřen je uvědomit. Kromě toho uplynuly už tři měsíce a je pro mne nesnadné vzpomenout si na věci, které v tehdejší době mi nepřipadaly vůbec důležité, protože já jsem nebyl odpovědný a nebylo mi uloženo jim to oznámit.

Soudce: Nezávisle na otázce, zda jste byl nebo nebyl odpovědný, v kolik hodin jste si všiml, že v budově policie jsou prokurátoři?

Generál: Já jsem si jasně uvědomil jejich příchod, ale nedovedl bych ani přibližně říci, v kolik hodin to bylo.

Soudce: Prokurátoři se vás tehdy zeptali, zda pachatel byl již zatčen a vy jste jim odpověděl: „Ať je kdekoliv, v každém případě bude zatčen.“ Můžete odhadnout, jak

asi dlouho po svém příchodu vám prokurátoři tu otázku položili?

Generál: To nemohu, dokonce ani přibližně, a to ze stejných důvodů, které jsem vám již uvedl.

Soudce: Proč podle vašeho mínění přišli prokurátoři v tak pozdní noční hodině na policejní ředitelství?

Generál: Bezpochyby se přišli informovat na okolnosti nehody, která se stala Z. a zeptat se, zda pachatelé byli zatčeni.

Soudce: V důsledku toho prokurátoři, jestliže přišli proto, aby se dozvěděli, zda pachatelé byli zatčeni, se nezbytně museli na to okamžitě informovat u vás a u vedení policie. Jak potom chcete tvrdit, že byste nedokázal odhadnout dobu, která uplynula mezi jejich příchodem a položenou otázkou?

Generál: Nevidím prokurátorům do duše. Je docela dobře možné, že jako mnoho jiných lidí v těch chvílích, i oni podezírali policii z přípravy té vraždy nebo alespoň z toho, že jí nezabránila. Pak mohli přijít s úmyslem, že budou nejprve sledovat naše počínání a záměrně nějaký čas vyčkávali, než nám položili otázku.

Soudce: Skutečnost, že policie okamžitě neuvědomila prokurátory o zatčení pachatele, je podle vašeho názoru dostatečným důvodem, aby byla policie podezírána z přípravy vraždy?

Generál: Podle mého mínění podezření vznesená proti policii by částečně mohla být odůvodněná, do té míry, že průtah s oznámením prokurátorům se mohl zdát málo oprávněný.

Soudce: Vyjadřujte se jasněji, byl ten průtah oprávněný, nebo nebyl?

Generál: Byl.

Soudce: Měli oba prokurátoři důvod si myslet, že policie je do vraždy zapletena?

Generál: Na tuto otázku by mohli objektivně odpovědět jedině prokurátoři sami. Pro mě už sama domněnka, že by prokurátoři mohli mít takové podezření, by se rovnala historickému omylu.

Soudce: Když mluvím o policii, nemyslím tím policejní sbor jako celek, ale zejména vás.

Generál: Vyslechněte prokurátory.

Soudce: Možná, že v minulosti jste se už setkal s jistou nedůvěrou prokuratury k soluňským policejním orgánům?

Generál: Něco takového mi nikdy nepřišlo na mysl.

Soudce: Všiml jste si, že ten večer byl v budově policie přítomen zástupce prokurátora?

Generál: Ne, určitě ne. Nicméně si velmi jasně vzpomínám, že v té době — nedovedl bych udat, který den — jsem sám toho zástupce potkal v kanceláři policejního ředitele a že jsme spolu hovořili, zapomněl jsem už, o čem. Myslím si ale, že jsme probírali okolnosti případu Z. Nevylučuji, že k tomuto rozhovoru došlo 22. května v noci.

Soudce: Nejdříve jste prohlásil: „Ne, určitě ne.“ Teď zase říkáte: „Nevylučuji...“ To si odporuje.

Generál: Ať už je to jak chce, policejní ředitel oznámil zatčení pachatele v mé nepřítomnosti a musel to udělat pět, nejvýš sedm minut potom, co se ho na to v mé přítomnosti ptali.

Soudce: Dovolte mi, abych vás znovu upozornil, že „v mé nepřítomnosti“ a „v mé přítomnosti“ jsou dvě tvrzení, která si odporují. Otázka tedy byla položena za vaší přítomnosti, ředitel odpověděl ve vaší nepřítomnosti. Jak to? Báł se odpovědět před vámi?

Generál: Byl zmaten mou odpovědí. Nechtěl popřít, co jsem řekl.

Soudce: Snad si myslel, že máte důvod něco utajit, a protože to znal, raději mlčel?

Generál: Jen ředitel sám by vám mohl odpovědět.

Soudce: Je možné, že jako váš podřízený a navíc v přesvědčení, že zasahujete do jeho pravomoci, se raději s vámi nepřel. Je rovněž možné, že jste ho zbavil práva zasahovat do otázek Státní bezpečnosti. Jinak nelze pochopit, že o zatčení pachatele věděl a nesnažil se popřít to, co říkáte, když slyšel vaše prohlášení, že „pachatel v každém případě bude zatčen“.

Generál: Ředitel mi později prozradil, že když prokurátory uvědomil o zatčení viníka, jeden z nich, pan Promidis, dal velmi jasně najevo nespokojenost. Zvedl se a zlostně mu řekl doslova toto: „Drahý příteli, už jednou jste mi provedl nepěkný kousek!“ Narážel tím na incident z vlební kampaně v roce 1961. Tehdy nějaký četník z neopatrnosti zabil jednoho komunistu a tenhle prokurátor se o tom dozvěděl až s nijak neodůvodněným opožděním.

Soudce: Měl tedy důvod k podezření. Tehdy to bylo zabití z neopatrnosti, teď to byla dopravní nehoda.

Generál: Kdybych tenhle výslech nepovažoval za docela obyčejnou komedii, raději bych spáchal sebevraždu.

Soudce: O sebevražedných pokusech příslušníků policie se v poslední době tolik mluvilo, že už je nikdo nebere vážně. Kam jste to šel na těch asi sedm minut?

Generál: Měl jsem průjem. Nestrávil jsem chobotnici, kterou jsem měl k obědu.

Zazvonil telefon. Naléhavě žádali vyšetřujícího soudce. Odložil výslech na večer a opustil kancelář. Generál šel za ním a v duchu proklínal sionismus i s jeho představiteli.

Večer ho čekala nová past. Jeho advokát nemohl přijít, a to ho zneklidňovalo. Riskoval, že se dopustí nějaké chyby. Soudce v něm vzbuzoval dojem, že s ním chce být co nejdříve hotov.

Soudce: Kdo za této manifestace velel pořádkovým silám?

Generál: Na tuto otázku nedovedu odpovědět, neboť jsem ten večer nebyl ve službě. Nemohu vám říci, koho policejní ředitelství pověřilo, aby velel pořádkovým silám.

Soudce: Mám ve spisech kopii rozhodnutí, jímž se velením pověřuje zástupce ředitele. Ale ředitel byl na manifestaci také. Kdo tedy byl odpovědný? Ředitel, nebo jeho zástupce?

Generál: Pokud toto rozhodnutí nebylo zrušeno novým rozhodnutím samotného ředitele, byl za udržení pořádku odpovědný jeho zástupce, což nevylučuje širší odpovědnost ředitelovu, ve shodě s policejním řádem a neodvisle od ředitelovy přítomnosti na místech manifestace.

Soudce: Jakým způsobem to rozhodnutí mohlo být zrušeno?

Generál: Písemným nebo ústním rozhodnutím ředitele.

Soudce: Protože ředitel nepřevzal úplnou odpovědnost za udržení pořádku při této manifestaci, jak si vysvětlujete, že byl přítomen po celou dobu jejího trvání?

Generál: Manifestace v uzavřené místnosti jako ta, o kterou ten večer šlo, se zpravidla svěřují dozoru komisařství ve čtvrti, kde se konají. K udržení pořádku se povolává jen omezený počet policejních sil. Vím však, že policejní ředitel, když mu k tomu při jeho funkci zbude čas, má ve zvyku se na ně zajít podívat a udělat si o situaci vlastní mínění. To se stalo také ten večer 22. května. Nelze z toho udělat závěr, že ředitel převzal odpovědnost za udržení pořádku. To, že zůstal na místě po celou dobu manifestace, je docela přirozené a mohu dodat, že to bylo o to potřebnější, že se tam začala vytvářet protimanifestace.

Soudce: Byla-li situace taková, jak se ji tu snažíte popisovat a je-li tento druh manifestací svěřen místním komisariátům, jak vysvětlíte, že rozhodnutím číslo 39/25/8712

povolalo ředitelství policie do pohotovosti pro onen večer :

1. — dva policejní kapitány a 40 mužů I. obvodu;
2. — veškeré policejní síly II. komisařství;
3. — 1 kapitána, 2 nadporučíky a 20 mužů III. obvodu;
4. — celou první setninu IV. praporu četnictva?

Generál: Jak jistě víte, majitel klubu Picadilly definitivně odmítl poskytnout sál Stoupencům míru. Je známo, že Z. měl ve zvyku prudce reagovat, dalo se tedy čekat, že uspořádá shromáždění pod širým nebem, bez ohledu na vládní zákaz. Domnívám se, že tak značné síly byly povolány do pohotovosti proto, aby se takovému případu zabránilo a aby tu byla možnost každé podobné shromáždění rozpustit.

Někdo zaklepal. Byl to generálův advokát. Generál zase nabyl sebedůvěry. Až dosud seděl na židli celý strnulý, teď se uvolnil, rozepnul si opasek. Advokát poklepal na aktovku, aby mu dal najevo, že je v ní důležitý dokument. Generál požádal o dovolu, aby si mohl vzít sklenici vody, stojící na stole, hodil do ní tabletu zaživací sody a jedním douškem obsah vypil.

Soudce: Shrňme to: jel jste na manifestaci, abyste odvezl ředitele, a když jste tam dojel, usoudil jste, že vaše povinnost vám přikazuje, abyste se vzdal návštěvy baletu, zůstal tam a sledoval průběh manifestace. Dobrá. Ale jak to, že vás tyto pocity nevedly také k tomu, abyste se snažil dovědět, kdo za těchto okolností odpovídá za udržení pořádku?

Generál: Konstatoval jsem, že ředitel dává mnoha dů-

stojníkům příkazy k zatčení protimanifestantů. Ale ani zástupce ředitele nezůstával nečinný a svým podřízeným také dával potřebné příkazy.

Soudce: Jak je možné, že jste se až do dnešního dne ne-snažil dovědět, kdo byl za udržení pořádku odpovědný?

Generál: Kdybych byl ten večer ve službě, mohl bych na vaši otázku odpovědět. Ale byl jsem tam jen jako pouhý pozorovatel.

Soudce: A co jste jako pouhý pozorovatel zpozoroval?

Generál: Překvapilo mne, když jsem slyšel, jak zástupce ředitele prohlašuje, že přestal být odpovědný od chvíle, kdy se tam dostavil ředitel — ten však ničím své rozhodnutí nezrušil. Myslím, že zástupce to myslel docela poctivě, ale špatně si vykládal předpisy. Objektivně vzato, pro ředitele neznamená skutečnost, že se někam dostaví, ještě nijak to, že přebírá všechnu odpovědnost za udržení pořádku.

Soudce: Zkrátka, ředitel nebyl odpovědný objektivně, zástupce ředitele se také nepokládal za odpovědného, zase subjektivně, takže ten večer 22. května pořádkové síly neměly odpovědného velitele. Kladu si tedy otázku, co jste vy v takové situaci udělal?

Generál: Teprve mnohem později, když jsme se zástupcem ředitele jen tak žvanili, jsem se dozvěděl, že se tehdy večer nepovažoval za odpovědného. Ovšem, to znovu opakuji, na místě samém jsem mohl zjistit, že zástupce ředitele, stejně jako ředitel sám nestáli nečinně, a ostatně ani žádný příslušník pořádkových sil. Ani v jediném okamžiku jsem nezjistil v řadách policie nejmenší známku pasivity. Proto se nedá tvrdit, jako to děláte vy, že pořádkové síly neměly velitele. Všichni důstojníci byli neustále v pohybu a snažili se předejít nejhoršímu.

Soudce: Z. byl zraněn, sotva tam přišel, po něm se stal obětí útoku Piruchas, počet protimanifestantů vzrůstal, házeli kameny, křičeli, útočili na pacifisty. Protože jste

s podobnými případy měl už velké zkušenosti, neviděl jste v tom známky neobyčejně vážné situace?

Generál: Kdyby se mi situace bývala mohla jevit jako neobyčejně vážná, pak by bylo mým úkolem, podle 9. článku policejního řádu, převzít osobně veškerou odpovědnost za udržení pořádku. Ale takové známky, které jste právě uvedl, jsou při manifestacích tohoto druhu obvyklé. Aby se situace dala označit za neobyčejně vážnou, bylo by se muselo vědět, že Piruchasovo zranění bude těžké a že Z. sám bude zraněn smrtelně. Ale jak to předvídat? Přiznávám, že jen málokdy jsem viděl, aby se útočilo i na ambulance Červeného kříže. Vzpomínám si jen na jeden podobný případ, ten se stal za občanské války. Dodám ještě, že kdybych sám byl stál na rohu Spandonisovy ulice a viděl, jak motorka vyjíždí, nebyl bych tomu věnoval zvláštní pozornost. Jak může člověk hned pomyslet na tak zločinné záměry? Podobné způsoby politické vraždy nejsou pravděpodobné v epoše, kdy se člověk pustil do dobývání Měsíce a mořských hlubin.

Soudce: Můj názor je naprosto shodný.

Generál: Proto kdybych byl převzal odpovědnost za udržení pořádku, nebyl bych udělal víc než ředitel.

Soudce: Mnozí si naopak myslí, že kdybyste byl vy jako uznávaná autorita s velkou zkušeností velel policejním silám, nebyl by závěr té manifestace tak tragický.

Generál: Ne. Vaše poznámka je pro mne velmi lichotivá, ale po pravdě musím říci, že zkušenost závisí zejména na počtu služebních let. Nu, a ředitel slouží u policie o pět let déle než já. Má tedy větší zkušenost. Vždycky byl považován za znamenitého důstojníka, a tím skutečně je, i když tehdy večer prohrál bitvu za udržení pořádku. A je to důstojník, jenž má velikou autoritu.

Soudce: Byly kvůli této manifestaci mobilizovány motorizované policejní jednotky?

Generál: Na to si nevzpomínám.

Soudce: Když byl Z. přejat, dal se některý člen pořádkové služby do pronásledování pachatele?

Generál: Podle toho, co mi vyprávěli, dalo se jich do pronásledování trojkolky víc, ale kdo a jak, to nevím.

Soudce: Znal jste Jangose už před zločinem?

Generál: Je velmi pravděpodobné, že jsem ho už předtím viděl, a ne jen na fotografii jeho průkazu totožnosti. Byl to jeden z těch, jimž jsem prokázal službu. V této souvislosti musím podotknout, že jsem své policejní poslání chápal vždycky v nejširším smyslu, že jsem se vždycky snažil pomáhat těm, kteří to potřebovali. Mohu říci, že jsem dosáhl, aby mé jméno bylo mezi lidmi skutečně oblíbeno. Ty služby jsem prokazoval bez ohledu na politické názory těch, jimž prospívaly. Stalo se, že jsem pomáhal příslušníkům levice s úmyslem, abych je přivedl na správnou cestu, věnoval jsem jim mimořádnou péči, kterou si určité nezasluhovali. Tak jsem jim dokazoval, že stát, v němž jsem zastupoval jednu z nejúčinnějších sil, se s porozuměním stará o všechny své potřebné občany.

Soudce: Byl Jangos zařazen do pořádkové služby, která měla zajistit ochranu generála de Gaulla?

Generál: Není vyloučeno, že do ní byl zařazen, použilo se totiž všech dobrovolníků, kteří byli skutečnými anti-komunisty.

Soudce: A z vděčnosti jste je pozval na bohaté pohoštění do restaurantu na Aretsu, že?

Generál: To je naprostá lež, žádné takové pohoštění nikdy nebylo. Jangos se tím chlubil, aby mu ostatní věřili, že udržuje přátelské styky s někým, kdo ve společnosti a státě zaujímá významné postavení.

Soudce: A Ichtyosaurus?

Generál: Před čtyřmi lety mne Organizace národního odboje pozvala na dělení silvestrovského koláče. Usoudil

jsem, že je mou povinností pozvání přijmout, protože slavnost se konala v předměstí Tumbě. Je to, jak známo, velmi chudá čtvrť, kde komunistická propaganda dosahuje přece jistých úspěchů. Ichtyosaurus, o něhož jde, mi připadal tím sympatičtější, že se mi představil jako kapitán Národního odboje, mezi jehož velitele jsem já za okupace patřil. Později mi poslal jeden výtisk své revue „Expanze Helénů“. Její obsah se mi zdál být hanebně germanofilský. Dal jsem prošetřit jeho minulost a dozvěděl jsem se, že byl důstojníkem v Pulosových hitlerovských milicích, proti nimž jsem já po celou válku bojoval. Několikrát mě ještě navštívil v kanceláři. Ze zdvořilosti jsem mu nechtěl ukázat dveře, ale považoval jsem za rozumné udržovat si odstup a přijímat ho spíše chladně.

Soudce: Všiml jste si, že byly na budovu, kde se konalo shromáždění, házeny kameny?

Generál: Ne. Dozvěděl jsem se to až za dva dny, a možná ještě později. A při té příležitosti jsem se dozvěděl ještě to, že použili dlažebních kamenů.

Soudce: Podle vašich prohlášení bylo tlampače zcela jasně slyšet. Jak jste reagoval, když Z. požádal úřední činitele o ochranu a uvedl ve své výzvě výslovně i vás?

Generál: Nikdy jsem nebyl o takové výzvě uvědoměn.

Navíc jsem přesvědčen, že nebyla pronesena. Protože vím, jak odvážný a rytířský Z. byl, myslím, že by byl nikdy nepřistoupil na to, aby ve svém vlastním zájmu hlásal nějakou výzvu, i kdyby byl cítil, že je jeho život ohrožen.

Soudce: Měla podle vašeho mínění hesla přenášena tlampači do té míry buřičský charakter, že mohla vydráždit dav protimanifestantů?

Generál: Hesla byla víc než buřičská. Je ovšem pravda, že protimanifestanti se mohli shromáždit z vlastní vůle nebo z popudu jiných osob.

Soudce: Kdo mohly být ty „jiné osoby“?

Generál: Nedovedu vám dát odpověď, nemohu to vědět.

Soudce: Rozkazy vydávala různá oddělení Státní bezpečnosti?

Generál: Nevím. To jsou administrativní otázky, které se mne netýkají. Ale a priori to vylučuji.

Soudce: Jak vysvětlíte, že objektiv reportérů mohl zachytit dva policisty v civilu, jak zaťatými pěstmi, spolu s jinými protimanifestanty, hrozí Stoupencům míru?

Generál: Myslím, že tito policisté se dopustili vážného porušení policejního řádu a že jednali z vlastního popudu. Nemohu si totiž představit, že by někdo z nadřazených je mohl nutit, aby si tak počínali a jako lidi se zesměšlili.

Soudce: Povšiml jste si přítomnosti policejního komisaře?

Generál: Ano, viděl jsem ho, byl v civilu. Ale nevzpomínám si, že bych s ním mluvil.

Soudce: Byl ve službě?

Generál: To nevím.

Soudce: Jisté je, že jeho jméno není uvedeno na seznamu důstojníků zmobilizovaných na manifestaci. Proč tam byl?

Generál: Komisař se mohl sám rozhodnout, že tam půjde, jestliže to považoval za užitečné pro svou službu.

Soudce: Co rozumíte slovem „služba“?

Generál: Sledování, dohled na osoby a události.

Soudce: Nyní poslední otázku, pane generále. Unavil jsem vás, vím to, ale musel jsem k tomuto výsledku přistoupit. Jaké vysvětlení máte pro všechny ty události?

Generál: Jsem šťasten, že mi kladete tuto otázku. Už řadu let se zajímám o astrologické úkazy a studiem pohybu planet a slunečních skvrn jsem dosáhl toho, že mohu předpovídat události. Tak jeden měsíc před těmito událostmi, když jsem si zvolil za výchozí bod datum obnovení státu Izrael, zjistil jsem některé zneklidňující shody mezi Ben

Gurionovým prohlášením o Kristu a Chruščovovým výrokem o zničení Akropole v případě atomové války. Tyto dvě skutečnosti, které jsem vynalézavě navzájem spojoval, byly začátkem útoku na helénskokřesťanskou civilizaci. Ke střetnutí, jež bylo pod příznivým vlivem konjunkce Berana se Saturnem i planetárního magnetismu, mělo dojít v Soluni. Stačilo, abych už zmíněné datum znásobil sedmi a výsledek dělil počtem let Panny Marie, a z hlubin oceánů se mi začalo vynořovat číslo 22. Pak už jen zbývalo spojit střed Měsíce s horním vnějším úhlem Velkého medvěda, abych dostal poslední číslo věštby, číslo 10. Událost, kterou jsem předpověděl, se skutečně stala jednoho 22. května v deset hodin večer.

Generál, zářící radostí, se zvedl, jeho advokát rovněž. Pozdravili vyšetřujícího soudce a vyšli. Venku na ně čekali novináři. Výslech trval sedm hodin a všichni už byli netrpěliví. Generál a advokát je bez pronesení jediného slova odstrčili.

Noc zatáhla nad zálivem svou temnou smyčku. Hlouchky vesničanů mávaly hesly ve prospěch generála. Ten jim rozhodným gestem dal povel k rozchodu. Nad Mezinárodním veletrhem ohňostroj co chvíli protrhl temný obzor. V té době právě vycházeli z budovy Národního divadla nejslavnější řečtí filmoví herci, neboť končil filmový festival, pořádaný rok co rok právě v rámci veletrhu. Generál a advokát zamířili do kavárny, kde na ně čekal ředitel. Sotva dosedli, už se jich vyptával, jak to proběhlo. Generál si objednal dvojitý koňak. Usoudili, že by jejich obhajoba

měla mít společnou linii a dohodli se o ní. Zítra přijde na řadu ředitel a výpovědi musí souhlasit.

„Pojďme odtud,“ řekl generál, „není třeba na sebe upozorňovat.“

Kavárnu prudce osvětlil fotoblesk. Ředitel vyskočil a pustil se za reportérem, ten však zmizel v noční tmě. Vyběhl ven a hledal ho ve všech koutech a zákoutích, v celém tom bludišti opuštěné čtvrti. A reportér co chvíli měnil svým fotobleskem na zlomek vteřiny noc v oslnivou zář, v níž ztichlé budovy vypadaly jako děsivé přízraky. Po každé se ředitel vrhl tam, odkud blesk vyšlehl, ale nikdy ho nedostihl. Úplně uhoněný se vrátil do kavárny.

Celou noc se generál v posteli úzkostně převaloval. Zjevovala se mu soudcova tvář a on sebou trhal, jako by dostával elektrické rány. Byl úplně posedlý matnými skly, za nimiž soudce ukrýval své oči. Věděl, že takové brýle nosí jen zbabělci, jen vyřízení lidé. Jakou slabost to skrýval soudce? V čem byla jeho Achillova pata? Celou noc v něm hlodala tahle právě spolknutá udička. To si ještě nedovedl představit, že už za tři dny bude za mřížemi.

2

Ředitel o sobě věděl, že postrádá vlastnost, kterou se vyznačoval generál — pružnost. Generál byl jako mrštný úhoř, zato on jako pomalá sépie. A sépie se prozradí svým barvivem. Ještě se ani nepostavil před soudce, a už si pořídil vřed. Poprvé pocítil, jak mu chybí nějaká věrná družka. Pocit, s nímž se ve svém staromládeneckém životě ještě nesetkal. V poslední době však nedovedl snášet samotu. Konečně se objevil před soudem. Sotva tam vkročil, vydráždil ho fotograf, který ho svým objektivem ostřeloval ze všech stran. Myslel si, že je to tentýž, kterého předtím honil, vrhl se na něj, aparát mu vyrval, položil jej před prokurátora a žádal, aby film byl zabaven, protože k fotografování své osoby nedal souhlas. „Bude-li rozhodnuto, abych byl uvězněn, budete moci uveřejnit tolik fotografií, kolik budete chtít. Ale běda vám, uveřejníte-li už teď jen jedinou!“ Pobuřovalo ho už jen pomyšlení, že je obžalo-

ván. Měl komplex kata, kterého jednoho krásného dne nechají popravit jiným katem a který náhle poznává všechna muka, jež prodělaly jeho oběti.

Podezření proti němu byla téměř stejná jako proti generálovi. Pět strojem psaných stran. Popřel je jako celek a než začal s výkladem skutečností, tak jak je prožil, prohlásil, že právě končí třicátý šestý rok ve službách královské policie a že po celou tuto tak dlouhou kariéru vždycky loajálně plnil svou povinnost. Ale největší pocit uspokojení mu nedávaly velmi příznivé posudky nadřízených, spíše vděčnost, projevovaná mu za jeho činnost společností. A pokračoval:

„Zajisté, neočekávané události z 22. května mne naplnily zármutkem, tento zármutek však byl kompenzován nesčítnými důkazy sympatie a útechy, které jsem dostával ze všech stran. Za své dlouhé kariéry jsem vždycky sloužil na citlivých úsecích. Byl jsem nucen čelit obtížným situacím, které jsem úspěšně zvládal, manifestacím dělníků, studentů, politickým manifestacím, jež jsem dovedl rozpustit pouhým přesvědčováním a svým metodickým duchem, aniž bych použil násilí, aniž by z jediného nosu tekla krev. Bezpochyby této taktice, vlastní mé povaze, vděčím za to, že jsem si získal přízeň všech vrstev společnosti, bez ohledu na strany a přesvědčení.“

Po tomto krátkém úvodu pustil se ředitel do vlastního předmětu jednání. Líčil onen 22. květen, jak jej prožil, hovořil o Zumbosově odmítnutí propůjčit sál, o tom, jak ho v úřadě navštívili zástupci Výboru míru i se Z., o technických závadách v sále klubu Picadilly, o Matsasově neustálém telefonování, o rozhodnutí, kterým byla mimořádně velkým policejním silám nařizena pohotovost a konečně o zprávě, že došlo k protimanifestaci, což ho přimělo, aby se na ta místa odebral osobně a udělal si vlastní názor. To mohlo být asi půl deváté. Uslyšel hesla „inspirovaná komunisty“ a přenášena tlampači — Zrušte základny smrti!

Pryč s raketami Polaris! Mír! Amnestii! —, jimž jako ozvěna odpovídala hesla protimanifestantů — Podřezáváte krky a mluvíte o míru! Bulhaři do Bulharska! Pryč s EDA! —, viděl, jak pacifisté z oken a balkónů Odborového klubu uráželi lidi na ulicích, nadávali jim zaprodanců, udavačů, kolaborantů, viděl, jak ti na ulicích jim odpovídají házením dlažebních kostek a cihel a usoudil, že „situace nemá povahu krajní naléhavosti, která by nutně vyžadovala radikální opatření, docházelo k incidentům, při tomto druhu manifestací obvyklým“. Pro každý případ nechal povolát jako posilu nové pohotovostní síly, neboť situace zatím sice nemusela vypadat příliš vážně, kdo však mohl vědět, jak se události otočí?

Tlampače ohlásily, že se neví, jaký osud potkal Spathopulose. Ihned se odebral do hotelu Kosmopolit a žádal Spathopulose, aby sám dementoval pověsti, které z něho dělají oběť. Přišel tam také generál a řekl řediteli: „Je zbytečné je přesvědčovat, jsou to samí zabeďnenci!“ Ředitel doprovodil Spathopulose až k sálu shromáždění. Později se dozvěděl, že mu Spathopulos za to poděkoval, a těší ho to.

Stoupenci míru tedy odmítli vypnout tlampače. Myslel si, že kdyby je k tomu nutil násilím, mohli by reagovat s nepřiměřenou prudkostí a on zejména nechtěl, aby z jediného nosu tekla krev. Nechal je řvát na celé kolo, nicméně výzvu Z. neslyšel, byl v té chvíli příliš zaujat evakuací účastníků manifestace autobusy, tou evakuací, kterou Z. výslovně odmítl. Pak uslyšel za zády hluk motorky, otočil se a spatřil „nějakého člověka, ležícího jak široký tak dlouhý na dlažbě“.

O Piruchasově případu tvrdí, že viděl, jak jmenovaný sám šel směrem k záchrance a jak se přitom skupina protimanifestantů připravovala ho napadnout. V tom okamžiku policejní kordón obstoupil záchranku ze všech stran a umožnil jí odjet. Až později se dozvěděl, že Piruchas byl těžce zraněn, ale — jeho oblíbené rčení — budiž nicméně po-

dotknuto, že Piruchas se nacházel dosti daleko od manifestace, ve čtvrti, kterou už policejní síly nekontrolovaly.

Aby se vrátil k tomu „člověku, ležícímu tam jak široký tak dlouhý“, nacházel se právě v průsečíku příčné Spandonisovy ulice a horizontály pravého chodníku ulice Venizelovy, tam, kde vertikály těchto dvou ulic přerušují chodník na severní straně Hermovy ulice. V té chvíli spatřil, jak někdo naskakuje do trojkolky. Domníval se, že to je některý policista v civilu a rychle přešel na křižovatku, aby si poznamenal číslo toho vozidla. To se mu ale nepodařilo, trojkolka velkou rychlostí ujížděla Venizelovou ulicí, která, jak každý ví, je jednosměrná. Přistoupil ke skupině policistů, někteří z nich byli v civilu, jiní v uniformě, a jednomu řekl: „Pusťte se za tou trojколkou!“ Provedl jeho příkaz, ale od té doby ho neviděl. Vrátil se k tomu ležícímu člověku, právě ho přenášeli do nějakého volkswagenu. Viděl, že mu ohnuli paže, aby mohli zavřít dvířka. Když se zeptal, kdo je ten zraněný, odpověděli mu: To je Z. „První moje myšlenka byla, že by bylo lépe, kdyby ta nehoda byla postihla někoho jiného, protože pobouření, ke kterému z toho vzhledem k osobnosti Z. a jeho posláním v tomto městě dojde, by mohlo snadno nabýt nadměrného rozsahu. Chci tím říci, že jsem si nejprve myslel, že jde o pouhou autonehodu, protože kdybych byl tušil, že jde o pokus o zavraždění Z., nebylo by mě přece mohlo napadnout, že by bylo lépe, kdyby to bylo postihlo někoho jiného.“

Po těchto „úvahách“ začal chodit sem a tam po ulicích, aby zabránil každému dalšímu incidentu. Za deset minut mu jeden policista přišel ohlásit, že pachatele zatkli a odvedli na komisařství. Potkal generála, který o ničem nevěděl. Ohlásil mu nehodu, nesdělil mu ale, že viníka zatkli, neboť byl přesvědčen, že o tak důležité skutečnosti byl už uvědoměn. Asi v půl jedenácté nastoupili cba do generálova vozu, aby udělali objížďku a podívali se, jestli jinde nepro-

pukly další nepokoje. Promluvili spolu jen pár slov. Děsilo je pomyšlení, že „komunisté bez váhání využijí tohoto politováníhodného incidentu“. Pak zašli do jeho kanceláře, kam mu dvakrát telefonovali z ministerstva vnitra z Atén, budiž nicméně podotknuto, že místo něho s nimi mluvil generál. Pak poslal jednoho důstojníka, aby uvědomil prokurátory, jakmile skončí balet a přivezl je ihned džípem na policejní ředitelství.

Pak došlo k tomu nedorozumění. Jeden z prokurátorů se ptal po osudu pachatele. „Dříve než jsem jim stačil odpovédět, generál mne předešel a prohlásil: Ještě nebyl zatčen, ale zatčen bude v každém případě, ať je kdekoliv. Tato generálova odpověď mne jednak překvapila, jednak znepokojila. Překvapila, neboť jsem si kladl otázku, jak by mohl nevědět o zatčení řidiče trojkolky. A znepokojila, protože se mohlo stát, že informace, kterou mi dali přímo na místě, byla nepřesná. Doslova jsem vyskočil a běžel jsem zatelefonoval z vedlejší místnosti na centrální komisařství. Tam mi důstojník potvrdil, že skutečně pachatele zatkli a že ho strážejí. Nařídil jsem mu výslovně, aby ho hlavně dobře hlídali. Chtěl jsem tím říci, že je třeba učinit přísná opatření k zajištění viníka. Když jsem jednoho strážníka poslal do ulice Carolu Deel pro trojkolku, vrátil jsem se zase do své kanceláře, z níž generál právě musel odejít kvůli té, jak už každý ví, nestrávené chobotnici na cibulce. Sotva jsem oznámil prokurátorům, že viník je ve vazbě na komisařství, jeden z nich se celý rozkacený zvedl a řekl mi: Tak vy mi ho skrýváte, už jednou jste mi takový kousek provedli! Neodpověděl jsem mu. Nepovažoval jsem za svou morální povinnost něco vysvětlovat, protože ne já, ale generál tvrdil, že pachatel nebyl zatčen.“

Soudce: Já považuji za podivné toto: Policista, jenž zadržel Jangose, neměl tušení, čeho se dopustil, zato na komisařství, dokonce ještě než tam Jangose přivedli, už vědě-

li, že právě zatkli pravděpodobného vraha Z. a okamžitě vás uvědomili.

Ředitel: Tak závažné zprávy se šíří mezi zaměstnanci policie rychlostí blesku. Podrobnější vysvětlení vám k tomu poskytnout nemohu.

Soudce: Kde byl předtím ten neznámý policista, který vás deset minut po vraždě uvědomil, že pachatel byl zadržen na ulici Carolu Deel, to je více než pět set metrů od nárcží, kde k neštěstí došlo? Buďto byl přítomen manifestaci a pak nemohl vědět, že Jangos byl zatčen tak daleko od ní, nebo byl v ulici Carolu Deel a pak nemohl vědět, stejně jako to nevěděl ten strážník a hasič, kteří Jangcse zadrželi, že jde o člověka, který přešel Z. Z toho vyplývá, že ten neznámý policista byl narychlo poslán někým třetím, jenž si mohl spojit ony dvě zdánlivě nesouvisející skutečnosti — vraždu a zadržení řidiče trojkolky — a ten třetí mohl být jen někdo z komisařství.

Ředitel: Nevím, odkud policista tu informaci měl, ale jak víte, podobné zvěsti se šíří rychle.

Soudce: Opravdu! Tak rychle, že půl hodiny po půlnoci generál stále ještě o tom nic nevěděl...

Ředitel: Pokud jde o pravděpodobný původ zprávy, mohu vám na to velmi těžko odpovědět, nemohu vám poskytnout v této věci žádné konkrétní podklady.

Soudce: Proč jste si tedy nechal povolat toho strážníka uprostřed noci? Co jste mu chtěl říci?

Ředitel: Chtěl jsem vědět, zda Jangose zadržel on nebo chodci. Novináři totiž začínali podávat zprávy do redakcí, že Jangose zadrželi chodci. A v zájmu pověsti policie jsem chtěl...

Soudce: Chápu. Neupozornili vás snad již v poledne, že život Z. je ohrožen?

Ředitel: Ani v poledne, ani jindy mě s něčím takovým nevyrušili z práce. Teprve druhý den se mi můj pobočník

zmínil, že mu telefonoval v té věci prokurátor, ale že mi to zapomněl říci, protože tomu nepřikládal žádnou váhu. Pro každý případ uvědomil bezpečnostní orgány a ty udělaly nutná opatření na letišti.

Soudce: Slyšel jste, jak Z. výslovně vás žádal tlampačem o ochranu?

Ředitel: Takovou výzvu jsem vůbec neslyšel. Byl bych šťasten, kdyby ji byl vyslovil, bylo by mi to umožnilo, abych pro jeho bezpečnost udělal nutná opatření.

Soudce: Když při odchodu ze shromáždění k vám Z. přistoupil a řekl vám, že jeho život je ohrožen, netvrdil jste mu naopak, že se nemá čeho bát?

Ředitel: Nikdy jsem nic takového neřekl.

Soudce: Byla protimanifestace organizována?

Ředitel: Nemyslím. I když většina protimanifestantů byli analfabeti, nelze ovšem vyloučit, že si od úst k ústům předávali zprávu o příchodu Z. a že se rozhodli jít manifestovat svůj nesouhlas.

Soudce: Váš názor na vraždu?

Ředitel: Je to čin zasnovaný komunisty. Vangos byl přece členem komunistické odbojové organizace ELAS a pro atentát na Z. získal svého bratrance a přítele Jangose. Záměr byl jasný — zdiskreditovat královskou řeckou policii. Budiž nicméně podotknuto, že poškodili jen sami sebe.

3

„Musím připustit, že když jsem ve společnosti pana ředitele přišel na místo manifestace, situace nevypadala nijak povzbudivě. Dostala neočekávaný obrat. Počet těch, kteří se shromažďovali před budovou, každou minutou, dá se říci každou vteřinou vzrůstal. Hesla ozývající se z tlampačů pobuřovala a lidi vytvářeli hloučky. Nepřicházeli sem ani tak z protestu, jako ze zvědavosti — to je vlastnost, kterou my Řekové bohužel trpíme až v příliš velké míře.“

Viděl je teď před sebou, nekonečné procesí zelených housenek, mizící v dálce na asfaltové vozovce, teď, kdy on, soudce, prořízl tu kapsu a kdy z ní vylezli lepkaví červi, jeden přilepený na druhého, jeden solidární s druhým, teď už bez ochrany prohnitého komisařství i dalších míst,

bez pořadí a záznamu v zažloutlých spisech, v čele řady číslo 1, arogantní generál, pak číslo 2, ředitel, a za ním další, celé housenkovité procesí, kreslící bezděky na asfaltu ulice obrovské písmeno Z.

„Stojíme-li mimo události, vždycky nás to velmi snadno svádí tvrdit: Mělo se udělat to, mělo se udělat ono, ta opatření se měla provést okamžitě apod. Jsme-li však přímo ve víru událostí, pak je velmi nesnadné objektivně posoudit, co by bylo nebo nebylo třeba udělat. Každý případ je jiný, je proto třeba jednat individuálně a podle zamýšleného cíle. Lehkomyslné rozhodnutí, jehož všechny důsledky nebyly uváženy, může přivodit zcela opačný výsledek a v té věci je článek 296 policejního řádu velmi jednoznačný. Chci ještě dodat, že podle článku 261, odstavec 5 se doporučuje nesahat k zatýkání pachatelů menších deliktů, nebo v případech, kdyby tím mohl být narušen veřejný pořádek. A chci zdůraznit, že nikdo by byl policii nemohl nic vyčítat, nebýt toho atentátu na Z. Pokud jde o útok, jehož obětí se stal Piruchas, musím uvést, že toho poslance neznám ani od vidění. Jeden strážník, jak si vzpomínám, mi ohlásil, že Piruchas dostal srdeční záchvat, nikoliv tedy, že by byl napaden, a že záchranka Červeného kříže ho urychleně převezla do nemocnice.“

Viděl je, jak před něho předstupují, dobře viditelní na černém pozadí kanceláře, osamoceni, jeden po druhém, tak jak je předvolával k výslechu, jejich myšlenky, rovněž černé, se na pozadí lepily a stěna s myšlenkou tvořily celek stejně monotónní, jako byly uniformy, v nichž přicházeli,

stejně monotónní jako ty rýmovačky z policejního řádu, a soudce s metrem v ruce zjišťoval, že všichni mají stejnou míru, stejný vzhled, ať byla jejich hodnost jakákoliv. A jeho duše zesmutněla.

„V rámci své funkce... když jsem sestoupil po schodišti v budově, zaujal jsem zase místo u vchodu a ujistil jsem Z., že incident, k němuž došlo při jeho příchodu, se nebude opakovat... Co se týká Piruchase, ten šel sám k záchrance, chtěl do ní nastoupit zadními dveřmi, vůbec se předtím nepokusil sednout si vedle řidiče. Zřízenec Červeného kříže, o němž už nedovedu říci, jestli měl bílý plášť, mu tedy zadní dveře otevřel, Piruchas se ve chvíli, kdy nastupoval, otočil a křikl: Pryč s vrahy! To pobouřilo asi deset lidí, stojících na protější stanici autobusu... Byl jsem ujistěn, že nakonec určitě trojkolku i jejího řidiče zadrží... Hned nato mě jeden z mých podřízených upozornil, že bychom měli být připraveni na možné výtržnosti před sídlem Helénskosovětské společnosti...“

Viděl je, jak předstupují a pokládají na jeho stůl ta svá „nevzpomínám si“, „nevím“, „nedovedu si udělat názor“, všechna ta „ne..., ne..., ne...“, přišitá k jejich výpovědím, k jejich mezerám v paměti jako záběry kamery určené k oklamání naivních, kdežto on, soudce, přiváděl na světlo až hrůzně přesné detaily, které ti druzí utápěli ve slizu zbylém po housenkách, housenky nezanechávaly žádnou stopu, lezly po sosně, jejíž jehličí vězelo ve dřeni jako nejtěžší výčitky svědomí; jediné housenky mohou po něm bez újmy klouzat, neboť nemají ani kosti, ani cit; otupená, lhostejná stvoření, měnící dvakrát do roka stejnokroj a jejichž šarže mají zvláštní uniformy pro korunovace a zvláštní pro pohřby. A slavnostních věnců a květin není pro ně nikdy dost.

„Po příchodu policejních posil jsme použili taktiky v podobných případech obvyklé, to jest několikrát opakované výzvy, zůstane-li bez účinku, pohrůžky, pak umírněného zatlačení manifestantů, které podle potřeby může přejít v zatlačení ostré, dbající přitom, abychom nepodráždili a nepobouřili vzrušený dav; tak se nám konečně za cenu nadlidského úsilí podařilo uvolnit okolí budovy v okruhu sta až dvou set metrů, čímž jsme vytvořili bezpečnostní pásmo. Toto vyčištění bylo úplné a umožnilo nám evakuovat jak vozy a káry, které tam stály, tak manifestanty... Jangos byl pod dozorem v kanceláři sekretáře, jak mi sdělil nevím už kdo, protože ve věznici na komisařství měli vadnou elektrickou instalaci a navíc tam naházeli celou spoustu stánků a ošatek, zabavených pouličním prodavačům, přistiženým bez povolení...“

Viděl je v přítomnosti laboratoře na rentgenových snímcích, kosti bez masa, krev pulsující podle policejního řádu, srdce tlukoucí v rytmu služebního telefonu, nepravdělně, Buddha se stovkou paží rozvětvujících se jako stromy, paží vycházejících z jediného nervového centra, poslušných jediného příkazu, té vyšší moci, která kontroluje vše a jmenuje se... Když dospěl sem, soudce raději ustal.

„Ještě než skončím tuto výpověď, prosím, aby mi bylo dovoleno vyjádřit všechnu hořkost, kterou pocituji v této chvíli, kdy po životě zcela zasvěceném policejní službě, po třech třiceti letech, v nichž ani jednou nebylo proti mně zavedeno disciplinární řízení, musím právě na sklonku tak úctyhodné kariéry podstoupit tuto strašlivou zkoušku.

Mou jedinou útěchou je nezvratné přesvědčení, že mě justice prohlásí za nevinného a vrátí mi čest, která mi nikdy nechyběla. Prosím vás, pane soudce, atd...“

„Dnes v prvních odpoledních hodinách byly se souhlasem vyšetřujícího soudce a prokurátora vydány zatykače na čtyři policejní důstojníky. Jde o generála, ředitele, jeho zástupce a velitele Státní bezpečnosti. Jsou obžalováni ze spoluúčasti na úkladné vraždě, ze záměrného způsobení těžkých poranění, ze zneužití moci majícího povahu zločinu a ze zanedbání povinností.“

4

Procedura, nutná pro uvěznění vyšších důstojníků policie, je dosti překvapivá. Zatykače se nejprve předají ministerstvu vnitra, pak vrchnímu veliteli policejních sil, jenž je pošle, nacházejí-li se obžalovaní v některém jiném městě, řediteli policie místní. Proto zatykače vystavené v sobotu došly do Atén až v pondělí a vrátily se zpět do Soluně k provedení teprve ve středu.

Jak je zvykem, dostavili se obžalovaní na policejní ředitelství, aby byli s rozhodnutím „seznámeni“. Když bývalý ředitel spatřil nového, sedícího za jeho vlastním stolem a „hrajícího si“ na ředitele, měl chvilku pocit, že se zbláznil. Ležel tam stále ještě nůž na papír, jež mu věnoval jeden pravoslavný mnich z hory Athos. Na skleněné desce stolu mohl ještě rozeznat otisky svých prstů. A když nový ředitel vstal, poznal na křesle obrys svého vlastního zadku. Všechno ho připomínalo. Jak vůbec mohl do této místnosti

vstoupit jako cizinec? Všichni čtyři důstojníci požádali, aby byli uvězněni v Jendi Kulé. Nový ředitel tento požadavek zamítl a řekl jim, že do cel pevnosti by mohli být posláni až po definitivním závěru vyšetřování a v případě, že by tento závěr potvrdil jejich vazbu. Zatím, podle předpisu platných pro policii, je nucen je uvěznit v disciplinárních celách Státní bezpečnosti. Tyto cely byly pro ně speciálně upraveny a najdou v nich všechno žádoucí pohodlí.

Zatčení požádali o několikahodinový odklad, aby se mohli rozloučit se svými rodinami a udělat nutné přípravy. Generál vypadal sklesle. Všichni muži z policejního ředitelství, kteří se ještě před několika měsíci před ním třásli, se teď ani neotočili, když šel kolem. Nepozdravil ho ani sluha, jenž tam zametal chodby, zato si dovolil mu zašeptat: „Neberte si to tak, to přejde.“ A generál zjistil, že v jeho pohledu už nebyla ani stopa strachu. Vrátil se domů. Telefon ještě stále zvonil. V posledních dnech, kdy se čekalo na zprávu o vydání zatykačů, nedali mu novináři snad ani minutu pokoj a doháněli ho svým naléháním k šílenství. Jako by to dělali schválně, jen aby ho trápili. Tohle byl zase novinář. Okamžitě ho poznal po hlase.

„Ale ano, samozřejmě, co chcete, abych si všechno s sebou bral? Pyžamo, holicí strojek a knihy... Ano, budu psát knihu, která se bude jmenovat Základy helénskokřesťanské civilizace... Obsah? Revize procesu našeho Pána Ježíše Krista...“

„Považujete se za oběť justičního omylu, jako byl Dreyfus?“ zeptal se ho novinář.

Vztekle zavěsil. Jak si mohli dovolit ho srovnávat s nějakým židovským komunistou? Lotr jeden, určitě to udělal schválně!

Ředitel jednal jinak. Zamířil k blízkému kostelu, vstoupil, zapálil svíčku a velmi pokorně se modlil. V přítom

kostela se rozplakal. Už dlouho ho to tlačilo. Pak odešel na hřbitov ke hrobu předchozího policejního ředitele. Tomuto muži vděčil za všechno, po jeho boku se naučil jako zástupce ředitele sloužit. Minulého roku Spyros zemřel a zanechal po sobě v jeho životě velkou prázdnotu. Koupil květiny, položil je na jeho hrob, poklekl a začal k němu mluvit:

„Ubohý Spyrosi, představ si, jaké urážky jsme se na stáří dožili! Máš opravdu štěstí, že ses toho nedočkal. Kdybys měl aspoň odvalu se zabít, drahý Spyrosi! Kdybys ty věděl! Pěkně jsem naletěl. Nechtěl jsem špehovat jiné. Já že jsem vinen? Vždyť na manifestaci byl generál osobně! Já jsem ani o jejich plánu nevěděl, na tvém hrobě ti to přísahám, drahý Spyrosi, a jakmile jsem se to dozvěděl, hned jsem někoho poslal k trojkolce, abych zabránil katastrofě, ale už bylo pozdě. A teď tu klečím v slzách nad tvým hrobem. Ach, Spyrosi, tobě vděčím za všechno. Jediné věci jsi mě však nenaučil, mít se na pozoru před starými lišáky! Už nemohu dál, Spyrosi! Dodej mi odvalu! Je to jen jeho, jen generálova vina, přísahám ti!“

Přerušil ho vzlykot. Otočil se a u sousedního hrobu uviděl černě oděnou ženu, která se rovněž obracela ke svému mrtvému.

Zpráva zapůsobila v Soluni jako bomba. Zvláštní vydání, svolání, pouliční manifestace hrozily na chvíli odsunout do pozadí zájem o budapeštský cirkus a filmový festival. Slunce dostalo dnes najednou nový smysl, pomyslel si mladý novinář, který se vrátil do Soluně za reportáží o festivalu, stalo se očividně sluncem spravedlnosti. Od rozednění čekal Antoniu u dveří soudcovy kanceláře. Ale ani soudce, ani prokurátor se před polednem vůbec neukázali. Byli zavřeni každý ve své kanceláři a dohovofo-

vali se spolu jen telefonicky. Všiml si, že v poledne přišel na prokuraturu generálův advokát, ale za několik minut už zase vycházel, celý skleslý.

„Byli uvězněni,“ řekl a rychle sestupoval po schodišti. Antoniu čekal spolu s dalšími svými kolegy, aby spatřil ty teď už legendární tváře vyšetřujícího soudce a prokurátora, kteří navzdory nátlaku a hrozbám našli odvahu podrývat samy základy režimu. Soudce přišel první a zatáhl je do kavárny v pasáži. Přestože poslední týdny byly tak vyčerpávající, nevypadal unaveně. Stručně jim shrnul důvody, které vedly k vydání zatykačů proti čtyřem policejním důstojníkům, pak se slovy: „Pánové, zdravím vás“, odešel. Soudcův pevný a klidný postoj udělal na Antonia velký dojem, v jeho tváři se neobjevil jediný záchvěv, jediný tik kromě rychlého pohybu prstem, jímž si navykl posouvat brýle na nose. Tělnatý a žoviální prokurátor jim prohlásil: „Myslím, že soudce vám všechno řekl a nemám tedy co dodat.“ Pod klamnou maskou dobráckosti se skrývala žulová tvrdost. To byla úvaha mladého novináře, který se už začal vyznávat v úřednicích.

Večer byly v ulicích rozhozeny letáky:

„Neporazitelný generále... váš boj je bojem naší rasy, je to boj řeckého národa o život. Dům koupený na úvěr, pár kousků skromného venkovského nábytku, jediný syn, který rovněž v řadách naší skvělé policie hájí vlast, množství vyznamenání posbíraných na poli cti a povinnosti — to je teď v samotě vězení vaše jediná odměna za odvahu a oddanost. Generále náš, vše jste dal vlasti. Teď jí dáváte i svou svobodu. Ale ať si vaši katani jsou vědomi toho, že uvěznit lze tělo, nikoliv duši. Sdružení nacionalistických studentů.“

Krátce nato nové letáky překryly první:

„Vlastenci, demokraté! Čtyři důstojníci, spoluviníci na zbabělém zavraždění Z., této první oběti boje za mír, byli

posláni na slámu do Jendi Kulé, do společnosti sobě podobných Jangosů, Vangosů, Varonarosů, Ichtyosaurů a Mastodontů všeho druhu. Ale vražda byla promyšlena, připravována, zorganizována na vyšších místech, na mnohem vyšších místech. Kdo se skrývá za generálem a spol.?"

Deník Ellinikos Vorras přinesl den nato zprávu, že četné balíky s těmito letáky byly zabaveny v sídle strany EDA. A dodal: „Ať tato pochybná individua nezapomínají, že bez ohledu na vyšetřování národ již dokáže vynést svůj vlastní rozsudek. Až nacionalistický blok znovu ve volbách zvítězí, pak se uvidí, kdo se bude smát naposled..."

Když večer v Národním divadle byly předávány festivalové ceny, zůstalo v první řadě generálovo a ředitelovo křeslo prázdné.

O rok později

v.

I

Žiji v područí tvé vidiny, přemítal Piruchas. Kamkoli obrátím svůj pohled, všude objevuji tvou tvář. Ze suchopáru faktů mi zchromly ruce. Visí na spisech jako krápníky. Otevírám noviny a hledám v nich něco o tobě. Až do nedávna v nich psali o tvém procesu. Pak jej zavalili vrstvami novinářské škváry.

Úplně jsi mne posedl. Tvé oči se mne zmocnily. Poznal jsem tě od té doby natolik, že ti mohu říci, že jsem tě nemiloval, ale že jsi ve mně uvedl všechno do pohybu, můj mozek, mé srdce, celé mé tělo, vše ti začalo sloužit. Jsem projekční plátno, jež se ještě před krátkou dobou zdálo být obrovské a jež se náhle zúžilo, když je zaplnil tvůj obraz. Dnes chápu, že bych musel mít rozměry vesmíru, abych tě obsáhl. Ale i takovému, jaký jsem, se mi daří tě obsáhnout, i když na všech stranách přetékáš. Ty kapky, které na své cestě zanechávám, poslouží ostatním, aby tě do-

vedli najít, vzali tě zase oni tam, kde já jsem tě opustil a nesli tě výš. Neboť, upřímně ti to musím říci, začínám být unaven.

Nejprve jsem se pro tebe uzdravil. Protože jsem jen sate-
lit, okrádal jsem tě o světlo a na okamžik jsem se zdál zá-
řivější. Potom, oblétaje po oběžné dráze času, souzené
nám všem, jsem se zmenšoval a zanikal. Dnes jsem na tom
místě naší planety, odkud už není vidět měsíc. A ani ne-
vím, jestli ještě kdy vyjde.

Dobu, která nás dělí, měřím podle cigaret, jež zapaluji
jednu od druhé. Jsem spokojen, že tebe, tebe nemohu
změnit. Ty druhé, ano, to mohu. Ale ne tebe. Zavalil jsi
mne svou věčností jako meteor v muzeu, jako ten tajemný
šedavý kámen, jenž padl jednoho dne do mého pole, když
jsem sázel tabák, kámen plný lesku, jež mu propůjčily
nekonečné prostory. Málem by mne byl rozdrtil. Vyhloubil
v zemi hlubokou jámu, ještě dnes patrnou, zejména když
se v ní po dešti drží voda. Ale ty, ty jediný chybiš. Spe-
cialisté hvězdného prostoru a hrobaři přišli a vyzvedli tě.
Prohlédli si tě svými objektivy, zařadili tě, přiložili štítek
s datem tvého dopadu na zem a zavřeli tě do muzea, do
vitríny celé ze skla, tak jako kostým ze slavné role slavné
herečky, když už zmizela z tohoto světa. Ale zadíváme-li
se pozorně na ten kostým pod studeným celofánem, postřeh-
neme, že rukávy uchovaly cosi z pohybu paží. Všechna
tvá jiskřivost, tvá ostří, deformace ve tvé žulové tváři,
navždy ztuhlé v nezměnitelné smrti, vydávají jako kovový
reliéf svědectví o ohni, jímž jsi plál, když jsi padl, o žha-
vých ostruhách, které tě bodaly do dnes už zmizelých bo-
ků, tak jako o sochařově vzrušení nám může vydat svědectví
už jen tesaný mramor.

Jak tě nechávám unikat ze svých prstů, ze svých rukou
„přeživšího poslance“, začínáš se mi uchylovat do oblasti,
kterou bych nazval oblastí snu. Tvoje pravá tvář bojuje

na rozmezí děsivých snů a bdění, které je jen jinou formou děsivých snů, neboť ty už nejsi. Ve snech opravdu existuješ, protože sny neexistují. Byť bys byl sebevíc zapleten do vyšetřování, vzhledem k silným citům, jež k tobě chovám, k pocitům zrady, žárlivosti, chorobné nedůtklivosti nebo melancholické deprese, málo mi na tom záleží. Sotva však otevřu oči a nevidím tě, můj mlčenlivý emigrant z onoho světa, jako by se kolem mne rozlilo moře prázdnoty a já začínám nenávidět vše, co mne poutá k tomuto lůžku jedné venkovské nemocnice.

Mohl bych se tedy dostávat kupředu, kdybych se zbavoval přítěže. Každé ráno mi jasněji ukazuje, jak jsme si vzdáleni. Nevím už, jak tě dosáhnout. Tvůj obličej, pro tolik jiných maják v temné noci, přináší mně jen samotou strážce majáku. Občas zhasínám tvůj svit a lodě najíždějí na úskalí. Čerpám sílu z trosečníků, kteří nikdy nepromluví. Ale to, co tu říkám, je přehnané a lživé, neboť já nejsem středem světa pro vše, co se týká reality. Pro vše, co se týká mé soukromé reality, tím středem jsem, každý jím je v poměru k jiným. Já však jsem už jen tím, kdo zbožňoval tvou tvář a kdo v prázdnu, jež jsi zanechal, zůstal sám a už jen hvízdá jako vítr. A to hvízdání je jako hvízdání vlaků, to jest romantické. Přitom romantika už nepatří do naší doby. Zvuky jsou dnes ostřejší, nikoliv protáhlé, jsou kovovější, nikoliv nafikavé, rytmičtější, ne už sevřené do úzkého rámce cvičných škál. Grafický záznam dnešních zvuků by ukázal ostré výkyvy, přerušované čáry, oblé křivky, zkřížení, vykreslil by asymetrickou síť, na kterou by si však přesto vlaštovka mohla přiletět odpočinout a papírový drak by se o ni mohl zachytit a zůstat nám svou kostru. Takovou kostrou jsem se stal, vlaštovko mého srdce.

Když na tebe myslím takto, získávám právo nebo záminku, abych se k tobě už skutečně nepřiblížoval, abych se nemísil do davu těch, kteří obklopují tvůj obraz. Není

už vůbec pochyby — pro jiné ses stal fotografií. Sami se na tvou fotografii promítají, zato pro mne zůstáváš párem očí, jež se, zamžené, podobají širému moři a suché soukromým bazénům.

V děsivých snech se mi zdává, že mne potřebuješ, neboť i ty, ty také máš lidské nároky. To ti pak chci přijít na pomoc, ale zdá se mi, že jsem přikován řetězy, které nemohu zlomit. Probouzím se celý zpocený. A pak si s ulehčením pomyslím, že už neexistuješ.

Říkám: s ulehčením, ačkoliv se ti to může zdát velmi podivné, neboť skutečně nemám vůbec chuť se změnit. Mám rád ten malý útulek nahoře na majáku, vévodícím moři. Mám rád to skalisko. Zemřu s ním, nikoliv s tebou. Ty sám jsi mi ukázal smysl nekonečna. Jsou jedni, kteří běží kupředu, a druzí, kteří vzadu pečují o zraněné hrdiny. Já patřím k těm vzadu, byť v tom tvá statečnost viděla zbabělsrvi. Byl bych musel jinak žít, abych byl dnes jiný. Ale ten jediný život, jenž nám byl dán — je mi úzko z toho jediného života, jenž nám byl dán.

Myšlenky padají na dvůr jako zralé plody. Od té doby, co jsem nemluvil, můj hlas vyžrál. Ale přetrhlo se pero, hodinky se rozbily. Co chvíli je natahuji až k nejvyššímu stupni, kde pero náhle povolí, jako ty pokažené kohoutky, které mají zpuchřelé těsnění a nesmějí se zcela utáhnout, jinak začnou zase prudce téci. Stejně je to se mnou.

To všechno, jak jsi musel zjistit, se tě netýká. Týká se to jen mne, a co tobě na tom záleží? Na čem mně záleží je, že ve mně vzbuzuješ potřebu ti to říci, tobě, nikomu jinému. Od té doby je mezi námi pouto. Je mi dobře, je mi zle, doufám, zoufám — v souladu s tebou. Nemůžeme žít pohromadě z toho prostého důvodu, že patříme různým světům — ty světu živých mrtvých, já světu mrtvých živých.

Někdy slychávám ve svých snech tvé výčitky, říkáš mi,

že mne potřebuješ jako lidskou bytost, že jsem příliš egoistický, trpím-li jen sám. To tě pak miluji pro ty drobné nicotnosti, které tvoří nebo netvoří náš život: pro cigaretu, kterou jsem ti jednoho dne zapálil, pro gramofonovou desku s nahranými básněmi, kterou jsme spolu poslouchali, pro ránu pěstí, kterou jsi mohl zasadit a které ses zdržel.

Těchto několik myšlenek jsem ti chtěl dát k úvaze, než se vrátím do svého pokoje. Podběrákem svého srdce tě lovím z moře novin. Pomysli na to množství inkoustu, jež bylo kvůli tobě prolito, na ten počet negativů! Kdyby se to vše proměnilo v krev, žil bys věčně. Ale ty žiješ věčně, neboť krev, tvoje krev se proměnila ve světlo.

2

Už nemohl své město snést. Zdálo se mu maličké, lakotné, nebezpečné. Velké lodě patří na širá moře, měl ve zvyku říkat. Ten den, co z odboru pro výstavbu přišli násilím zbourat ty tři pilíře, které vlastníma rukama postavil, pochopil, že „nehoda na lovu“ nedá na sebe dlouho čekat. Rozhodl se, opustil ženu, matku a děti a odejel do Atén. V anonymitě hlavního města se cítil bezpečnější. Už nebyl ohrožen. Tady ti „jeho“ byli silnější než ti „druzí“.

V případě Z. dospěl Hatsis k vlastním závěrům. Bez rozpaků je ostatně kdekomu vykládal, neboť v této věci se považoval za kapacitu. Vždyť stačilo, aby vyskočil na trojkolku a už padaly vlády, už se rozkládala královská policie, jeden hodnostář obviňoval druhého a společnost se zbavovala nepotřebného odpadu, odumřelých buněk. Došel k závěru, že v Aténách by byli Z. nikdy nezavraždili. Neboť, jak mohl denně konstatovat, hlavní město mělo otevřenější

obzor, jinou strukturu, nebyly tu slepé ulice a uličky, nebylo tu ovzduší, v němž už sama mlha vzbuzovala podezření. Vše se tu odráželo od průzračného blankytu, mraky se neploužily po zemi a nevytvářely, jako v Soluni, ten dusivý příkrov, pod nímž snáze uzrávají temné záměry. Akropoli nehrozilo žádné atmosférické nebezpečí, nad hlavami soch nevisel žádný politický meč. V Soluni je „hrozba ze severu“ vždycky dobrou záminkou k rozpoutání násilností a teroru. „Bulhaři nás podřežou! Rudé nebezpečí se blíží! Dejte nám zbraně! Všecko rozbijte! Drancujte!“

V Aténách se však Hatsis zároveň cítil jako ztracený. Záplava lidí na náměstí Svornosti, vousatí turisté s batohy na zádech, blikavé reklamy, horečný rytmus života ve srovnání s netečností jeho rodného města — to vše v něm často probouzelo stesk. Stýskalo se mu dokonce po nebezpečích, která mu tam hrozila, po jeho smutku, přál si zase spatřit matku, ženu, děti, svou čtvrť.

Matčiny dopisy ho zneklidňovaly. Neustále naříkala, nemají prý už ani haléře na živobytí, zaobaleně mu vyčítala, že pro nevýnosnou nesmrtelnost opustil obyčejný život. Sláva a svatozáře jsou moc krásné věci, je samozřejmě na svého syna hrdá, ale jim to nepřinese jediné sousto chleba navíc. Zatočila se mu snad hlava? Ti všichni, co ho zahrnují chválou, mu nemohou dát trochu peněz? A jestli mu je „tam dole“ dávají, proč jim „sem nahoru“ nic neposílá? Kdo půjde nařezat dříví na zimu, jestli mají nezmrznout? Děcka se už nemají ani do čeho about. Ta malá půjde letos do školy a oni jí nemohou koupit ani desky na šesity.

Ty neobratné dopisy, plné zatrpklosti staré matky — jeho žena běhala po posluhách a vůbec neměla čas mu psát — v něm probouzely pocit viny. Neměl však v úmyslu ustoupit. Patřil k levici, věděl, co to je běh dějin. A měl dojem, že vešel do těchto dějin se vším všudy, že se stal jedním z jejich tvůrců.

Nejhorší dopis přišel, když v novinách uveřejnili fotografii, na níž stál vedle předsedy vlády. Spolu s lakýrníkem Nikitasem zašli, jak může učinit každý občan, do přijímací kanceláře na předsednictvu vlády. Papandreu, úctyhodný a dobrý stařec živých očí, vždycky plný dobré nálady, chtěl se také sám dozvědět, jak Hatsis provedl svůj hrdinský čin. Ten mu začal všechno do detailů vykládat, vyprávění už tisíckrát opakované, jež toliké odříkávání nakonec obrousilo jako gramofonovou desku, která v průběhu let ztrácí čistotu původního záznamu, skřípe, huhňá, zasekne jehlu. Předseda vlády ho poslouchal jako dítě, zcela zaujaté pohádkou. „Tygře,“ řekl mu, „ty jsi kabrňák!“ Vzal výtisk „Černé knihy zfalšovaných voleb z 29. října 1961“ — to tehdy volili i nebožtíci a stromy — a napsal do něho věnování: „Hrdinnému Hatsisovi“. Pravicové noviny následujícího dne tvrdily, že „starý“ mu řekl: „Lidem, jako jste vy, vděčí demokracie za mnoho. Máte právo na všechnu naši péči. Nesmíte už mít žádné hmotné starosti. Najdeme vám lehkou nenáročnou práci, při níž si budete moci oddechnout a která vám zabere jen několik hodin, protože se musíte vzdělávat. Společnost vás potřebuje.“ A tak dále. Ty noviny donesli jeho matce a ta, když uviděla svého syna na fotografii ve společnosti Papandrea, okamžitě nadiktovala — neuměla totiž číst ani psát — nový dopis, na který Hatsis neodpověděl, aby jí neudělal bolest. Ve skutečnosti mu „starý“ vůbec nic takového neřekl. Pouze prohlásil, že je ochoten mu prokázat službu. Z kanceláře předsednictva vlády odešel velmi rychle, neboť na chodbě čekal celý dav dalších návštěvníků. Nikitas a Hatsis se museli prodírat mezi delegáty z Diavaty, kteří se už tlačili do dveří a přicházeli protestovat proti novému vyvlastňování pozemků panem ESSO — Pappasem. Jiné noviny zase napsaly, že Hatsis šel za Papandreem, aby ho požádal o ochranu a o pomoc. Hatsis nadiktoval svému advokátovi otevřený list,

končící těmito slovy: „Hrdinové — a ve svém věnování v ‚Černé knize‘ mi pan předseda vlády tak říká — nežádají nikdy ani pomoc, ani ochranu. To ať si pomlouvači pamatují!“ Prodal jen novinám tu fotografii, spíše pro slávu než pro peníze.

Hatsis se toulal ulicemi města, hyzděnými dalšími a dalšími staveništi, občas se dal najmout jako zedník, aby si vydělal alespoň tolik, kolik potřeboval na živobytí, bavíval se tím, že na náměstí Svornosti jezdil po pohyblivých schodech nahoru a dolů. Někdy zašel až do Pirea podívat se na loď, neboť jako každému člověku ze Soluně, i jemu v Aténách chybělo moře. Vdechoval dráždivé pachy z restaurací, z čerstvě smažených placek, z grilovaných vnitřností, které voní na kilometr daleko, ze selátek na rožni, z kotlet, z fritů; výklady a tisíce aut ho někdy přiváděly k šílenství, on při tom všem neměl v kapse ani vindru! Ale kašlal na to. Byl přesvědčen, že ještě nesplnil své poslání, protože aféra Z. visela stále jako hrozba nad celým Řeckem. Velmi pozorně sledoval její vývoj, vrýval si do paměti každou novou skutečnost, každou další nálož podzemní sítě, kterou objevili.

Scudcova a prokurátorova práce v něm vyvolávala představu chobotnice, vyplouvající ze svého úkrytu a obtáčející humra. Humr, to byli všichni ti, kteří se skrývali v zákulisí. Humr byl pro něj symbolem přepychu, ještě ho nikdy nejedl, jeho jediná pochoutka k vínu, když je někdy pil, byla sušená ryba. Ačkoliv má humr pořádný krunýř, obrovská klepeta a tykadla, je jeho maso měkké, zranitelné. Vysát toto maso už není obtížné, jestliže se chobotnici podaří humra svými chapadly obtočit. Ale jak toho dosáhnout? V tom byl celý problém.

Dicuho byl optimista. Ten večer, kdy se dozvěděl o uvěznění čtyř policejních důstojníků — to byl ještě v Soluni —, se ze samé radosti opil. Šel na veletrh a pozoroval ohňo-

stroje, které jako by do temného nebe vrývaly jeho jméno. Neuplynulo však ani čtrnáct dní a ti čtyři lotři byli zvláštním příkazem propuštění prozatím na svobodu. Otevřeli krkavcům klec a ti toho využili. Byla svolána komise, která měla vynést závěrečný výrok státní prokuratury. Skládala se z vyšetřujícího soudce a dvou soudních úředníků, kteří spolu s dalšími nařídili propuštění krkavců. Dva proti jednomu. Zdálo se, že věci dostávají špatný spád. Piruchas a vdova po Z. odmítli oba soudní úředníky. Generál okamžitě využil své znovu získané svobody a odmítl vyšetřujícího soudce, jenž vůči němu „postupoval s jasně prokazatelnou zaujatostí“.

Žádosti o odmítnutí byly projednány ještě téhož dne. Hatsis se časně ráno vydal do justičního paláce. Všichni tam byli: Jangos a Vangos, připoutaní k sobě železky, Varonaros, Ichtyosaurus, Mastodont. Když Jangos zahlédl, jak se ho nějaký reportér chystá fotografovat, vrhl se na něj, zapomněl, že je připoután k Vangosovi, ten ztratil rovnováhu a málem by byl upadl, Varonaros ho však ještě včas chytil. Hatsis si všiml, že Varonaros velmi zhubl; ten kolos, dříve ztělesněná síla, zdál se teď vyzáblý a snadno zranitelný, jeho velké tělo bylo snadným terčem pro rány „nepřítele“. Ichtyosaurus, ještě vyzývavější než býval, vypadal přehrblý a jakoby vyschlý. Jen Mastodont zůstal usměvavý, roztomilý a právě jednomu civilnímu policistovi po vojensku děkoval za pozdrav. Fašističtí rváči obsadili soudní síň a pro ostatní probíhalo projednávání za zavřenými dveřmi.

Jak se Hatsis později dozvěděl, bylo v žádosti o odmítnutí dvou soudních úředníků uvedeno deset důvodů: 1. Oni, kteří čtyři policejní důstojníky propustili dočasně na svobodu, „se ironicky vyjadřovali o zavražděném poslanci“. 2. Byli zaujati proti mírovému hnutí. 3. Podezírali očitě svědky ze lži úvahou, že jediným cílem jejich výpovědí je

„svalit veškerou vinu na policii“. 4. Soudili, že Z. volal své SOS v době shromáždění jen z propagačních důvodů, a přitom Z. měl být půl hodiny nato přímo na ulici zavražděn. 5. Přešli mlčením útok na Piruchase. 6. Vyloučili a priori myšlenku, že protimanifestace mohla být připravena předem, což je názor nepřímě potvrzovaný řadou obviněných důstojníků. 7. Uváděli v pochybnost výpovědi dvou prokurátorů, podle nichž policie ukryla Jangose na komisařství. 8. Odmítli jednoho svědka pod záminkou, že jeho politické názory nejsou známy. 9. Vyslovili paradoxní názor, podle něhož „rozhodnutí o tom, zda zločinci budou nebo nebudou zatčeni, je ponecháno svobodnému rozhodnutí policie“. A konečně, jeden z obou úředníků byl stejně jako generál svobodný zednář, ale v hierarchii zednářské lóže mu byl podřízen a nemohl být proto objektivní. Všechny tyto důvody však nepomohly, žádosti o odmítnutí obou soudních úředníků nebylo vyhověno a nebylo vyhověno také generálově žádosti, týkající se vyšetřujícího soudce.

Tribunál přistoupil k výsledku obžalovaných, kteří se stále jako jediné obhajoby drželi verze o „dopravní nehodě, k níž došlo při řízení vozidla ve stavu opilosti“. Ostatní prohlašovali, že tu noc tam nebyli a policisté jejich dřívější výpovědi potvrzovali. Piruchas trval na tom, aby se pokračovalo v šetření, aby spisy byly vráceny vyšetřujícímu soudci, jenž by tak mohl prozkoumat nové skutečnosti, které mezitím vyšly najevo, jako třeba tu důvěrnou zprávu o „úloze nacionalistických organizací v poměru ke komunistickému nebezpečí“, kterou ministerstvo vnitra čtrnáct dnů před zločinem zaslalo šéfovi kabinetu ministra pro Severní Řecko. Tato žádost byla rovněž odmítnuta. Nato soukromí žalobci na znamení protestu opustili síň s prohlášením, že trestní zákoník jasně stanoví, že každý soudní činitel, o jehož nezaujatosti jedna ze stran vysloví důvod-

nou pochybnost, musí být odmítnut. V tomto případě bylo poukázáno na fakta, která ze zaujatosti dokonce usvědčovala, a přitom se žádný z obou úředníků dokonce ani necítil dotčen ve své stavovské cti.

Pořád ta stará vesta, myslel si Hatsis, který sledoval soudní jednání s takovou vášní, že se z něho stal skutečný advokát-samouk. Četl všechny články a hltal právnické příručky, které si vypůjčil od jednoho studenta. To byl ještě v Soluni, kde po skončeném veletrhu všechno zase propadalo obvyklé ospalosti. Noviny právě začaly psát o aféře s Chlorosovou zprávou. Chloros odhalil nátlak vykonávaný veleareopagitou na vyšetřujícího soudce a další úřední představitele: „Vyslechněte spíše toho či onoho, to jsou velmi spolehliví lidé!“ Chlorosova zpráva potvrdila obvinění vznesená zástupcem areopagu před třemi měsíci ve sněmovně a týkající se „překážek, na něž narážela spravedlnost a zejména vyšetřující soudce při plnění svých úkolů“. Lidé, kteří věděli o této zprávě, ji záměrně rozšířili. Pravice, zachvácená panikou, začala Chlorose obviňovat, že přijel do Soluně ovlivňovat soudce. Odpověď byla zdrcující: „Nikdy v minulosti jsem nebyl podezírán, že bych chtěl korumpovat nebo ovlivňovat soudní úředníky, kteří mi jsou služebně podřízeni. Takové počínání ponechávám jiným, kteří, jak se zdá, mu přikládají velkou cenu.“ Postoj soukromých žalobců k tomuto prohlášení byl jednomyslný: Chlorosova zpráva musí být celá zveřejněna!

Prokuratura konečně vynesla své rozhodnutí. Zklamalo všechny, a přirozeně především Hatsise. Četl noviny všech směrů a zjišťoval, že každý to vykládá, jak se mu hodí. Největší optimisté se domnívali, že vyšetřování by mohlo dojít až k těm odpovědným „na nejvyšších místech“. Jiní se zdržovali jen u některého bodu šetření a ptali se například, byla-li lebka Z. skutečně roztříštěna obuškem. Jiní jásali — ti čtyři důstojníci už prý nepůjdou zpět do vězení, neboť

obvinění, která proti nim vznesl vyšetřující soudce, nebyla potvrzena. Prý pouze těm, kteří už ve vězení jsou, byl jejich trest prodloužen. A konečně byli i takoví, kteří šli ještě dále, otevřeně útočili na soudce, že při vyšetřování „falšoval výpovědi a vynucoval přiznání“. Jisté je, že toto rozhodnutí prokuratury bylo pro obžalované příznivé; měli teď vyhlídku na to, že při procesu — za předpokladu, že by k němu došlo — by byli postaveni před jiný soud a jen pro „zanedbání povinností“, ne pro „spoluvinu na vraždě“. Státní prokuratura navrhovala pokračovat ve vyšetřování jediné pro objasnění těchto bodů: 1. Byl Z. v okamžiku, kdy ho trojkolka povalila, udeřen železnou tyčí? 2. Byla protimanifestace připravena, nebo byla spontánní? 3. Došlo k útoku na Piruchase v obvodu střeženém pořádkovými silami? 4. Na koho padá odpovědnost za „noční výtržnost“? Hatsis z toho usoudil, že hlavním záměrem rozhodnutí prokuratury bylo uložit soudnímu šetření tak málo jasné cíle, aby se co nejvíce protáhlo. Tím se nakonec veřejné mínění unaví, aféra Z. bude ztrácet svou nebezpečnou ostrost, začne se propadat do nekonečné procedury odročování, příslušnosti, odvolání, bude bloudit z jedné kanceláře do druhé, od jednoho soudu ke druhému, až nějaká nová, zcela aktuální bomba ji zavalí docela.

Tygr ztrácel trpělivost. Chtěl s tím konečně skončit, předstoupit před soud a odhalit, co již řekl předsedovi vlády. Chtěl vidět, že jeho hrdinný čin nese plody. Právě v té době bylo publikováno úplné znění Chlorosovy zprávy, která zapůsobila jako kámen hozený do vod, jež se zdály již uklidňovat; jen dočasný klid, uvažoval Hatsis, asi jako když rybáři zklidní hladinu moře tím, že na ni sypou písek smíchaný s olejem, aby viděli na chobotnice u dna. Ale už za pár dnů předložil veleareopagita ministru spravedlnosti podrobný obhajovací přípis, který potvrzoval hlavní body Chlorosovy zprávy. Veleareopagitu ani nenapadlo vyvracet

byť jen jedině z obvinění proti němu vznesených, z obvinění, že vykonával nátlak na soudní činitele, veleareopagita se snažil svůj postup ospravedlnit! Vůbec nepopíral, že nutil vyšetřujícího soudce, aby přijal přičísnutou verzi skutečnosti, podle níž vrazi Z. ho „udeřili a způsobili mu zranění bez vražedného záměru“, rovněž nepopíral, že mu navrhoval, aby vedl vyšetřování čtyřmi naprosto odlišnými směry: vykonavatelé, strůjci, protimanifestanti a policie. Tak by Jangos s Vangosem byli odsouzeni k několika letům vězení jako pouzí vykonavatelé, Ichtyosaurus a Mastodont by byli potrestáni jako strůjci, policie za zanedbání povinností a protimanifestanti za noční výtržnost. Obě poslední skutečnosti neměly už samozřejmě se zločinem nic společného. Tak by „vysoce postavené osobnosti“ mohly klidně spát a vyčkávat, až budou moci intervenovat za milost pro Jangose a Vangose. A protože ti dva nikdy nepromluví, mohla by být aféra s plnou církevní pompou pohřbena. Ano, veleareopagita to dobrovolně přiznával, inkriminované skutečnosti plně odpovídaly pravdě, ale vykládal je svým způsobem. Přehnal to však a udělal chybný krok: tvrdil ještě, že Nikitase neudeřili, že policisté studentovi vlasy neostříhali, že oba hanebně lžou. Mluvil o „nestoudném politickém zneužívání“ a v souvislosti s tím ostře zaútočil na „přílišnou svobodu dopřávanou tisku“. Protože jedině novináři dostávali celou aféru dopředu, myslel si Hatsis, proč by neměli uveřejňovat zprávy, na které sami přijdou? Jiný vyšetřující soudce by byl už šetření dávno uzavřel. Ještě štěstí, že náhodou padli na tohohle paličáka, který jim zkřížil plány, tak jako na samém začátku jim všechno shodil on, Hatsis, když vyskočil na trojkolku. Zkrátka se jim to krásně podělalo. Ubohý vyšetřující soudce měl odvahu se postavit mužům, kteří měli o mnoho vyšší hodnost i větší zkušenost. Je to stejné, přemítal Hatsis, jako když se za války vyznamenávají

generálové, vyznamenání jsou jen k tomu, aby zakryla jejich zbabělost, k ničemu jinému. Přímou do boje chodí vždy jen prostí vojáci a poddůstojníci. Vavříny si rozdělí ti druzí.

Skončilo to tím, že ministr spravedlnosti suspendoval na šest měsíců veleareopagitu „za porušení služební přísahy“. Jakýsi „bývalý právník“ napsal tisku: „Naši společností otrásá krize, jakou jsme ještě neprošli. Kolem jednoho z největších politických zločinů tohoto století se svádí neúprosný boj. Kdo v něm zvítězí? Spravedlnost nebo kolaboranti? Pánové...“

Tehdy se Hatsis do Atén přestěhoval. Několikrát mu veřejně projevili uznání, pak ale, jak se zdálo, na něho zcela zapomněli. Blížily se vánoce. Obchody byly nacpané zbožím jako nákladní lodě, ulice se vyzdobily pestrými lampióny, přibývalo v nich slepců s harmonikami, horalé sestoupili z hor a prodávali vánoční stromky, chlad byl stále štiplavější a Tygr chodil, bloudil, stále cizejší mezi cizími, stále chudší mezi chudými. Už nic nevydělával. Slibovali mu práci, měl dělat soustružníka. Ale minulost byla pro Hatsise docela mrtvá — zdálo se mu, jako by dějiny na něj přitiskly svou pečeť. Jeho ochránce už unavilo znovu a znovu poslouchat, jak odříkává vyprávění o svém hrdinském činu, o skoku na trojkolku, zápasu s Vangosem, pak revolver, obušek, Jangos, hasič s helmou. Život šel kupředu, zato on zůstal trčet tam na tom nároží.

Zejména rád se toulával po náměstí nedaleko pošty, kde mohl den co den nalézt malíře a zedníky se štetkami v rukách a s kbelíky u nohou, jak čekají, až si je někdo zjedná. Všichni ho už znali, dobírali si ho a zaplatili mu skleničku. To bylo v těch zimních ránech plných šediviny, kdy chlad

štípe lidi bez rukavic. Od náměstí Svornosti vzhůru k poště se coural pouliční prodavač salepu.*

Jednoho dne potkal nějakou ženu, právě když vycházela z hodinového hotelu v ulici Athinas. Bylo to už dlouho, co opustil své město. Přidal se k ní.

„Nevymluvíš mi, že jsem tu tvou palici už někde viděla,“ řekla holka.

Šli nahoru do pokoje. Když skončili, udělala mu kávu.

„Odkud jsi?“

„Ze severu. Z té staré žebrácké Soluně.“

„Mnoho mých zákazníků je odtamtud. Taky jsem se tam jednou vydala, v době veletrhu. To jsem tehdy ještě byla docela zachovalá. Stávala jsem za přístavem, na té straně, co jsou lisovny oleje. Možná, že tam jsem tě viděla.“

„Možná taky, že mě znáš odjinud. Já jsem Hatsis, ten, co vyskočil na trojkolku a co nechal zatknout vrahy Z.“

„Toho doktora?“ zeptala se a přitáhla si k tělu svůj křiklavě červený župan. „Toho doktora, co léčil zadarmo?“

Vypravovala mu, že má v Pireu tetu, která každý rok 15. srpna jezdila s procesím na ostrov Tinos a utrácela tam spoustu peněz za svíce a jiné milodary pro zázračnou Pannu Marii. Nakonec se nechala zadarmo léčit od Z. a za dva měsíce se úplně uzdravila. Od té doby má v rámu se všemi možnými svatými obrázky i fotografii Z.

„Proč ho zabili? Tak hodného člověka...“

Tygr právě na takovou příležitost čekal, zase ještě jednou mohl vyprávět o svém hrdinském činu, o skoku na trojkolku, zápasu s Vangosem, pak revolver, obušek, Jangos, hasič v helmě.

Atény se mu zdály být nevyčerpatelné. Velkolepé město, plné překvapení.

Tak třeba ho jednou dala povolat k sobě do Kolonaki

* Nealkoholický nápoj, jenž se pije teplý. (Pozn. překl.)

jedna dáma z místní aristokracie. Prohlašovala se za „levicovou“ pouze proto, že její muž patřil k pravici a ona nevynechala jedinou příležitost, jak mu dát najevo svou nenávist. Se soucitem se zajímala o prosté lidi, kteří, třebaže chudí, měli svou ideologii. Šofér té dámy pro něho přijel až k té díře, kde přespával. Bylo to prvně, co se Hatsis odvážil vkročit do téhle vznešené aténské čtvrti. Docela jiný svět, plný čajových salónek. Když vystupoval z vozu, uviděl za jedním výkladem malé psíky, spící v proutěném koši. Psíci téže rasy ho svým štěkotem vítali, když mu služebná otevřela dveře. Hatsis zůstal stát s ústy dokořán, takový byt ještě neviděl. Byl až v nejvyšším poschodí a z jeho kruhové terasy bylo možno přehlédnout celé město. Paní domu, oděná do nachově červených šatů, mu s pohnutím stiskla ruku. Těžký parfém ho omamoval. Dáma chtěla znát všechny podrobnosti: „Ach, snažně vás prosím, vyprávějte mi o vraždě! Domníváte se, že nebýt vaší obdivuhodné statečnosti, mohli ti netvoři uniknout?“

Hatsis neustále popíjel vodu, aby nemusel moc mluvit. Před odchodem mu dáma obratně podstrčila obálku. Sotva byl venku, otevřel ji — byly tam peníze. Poslal je domů, aby měli na svátky. Matka přestala na dost dlouho fňukat.

Ale doba hubených krav se vrátila. Teplá bugatsa, koblihy s tvarohem, pečené ryby, dršťková polévka — to vše mu scházelo. Když je velká zima, musí se přece dobře jíst. Koupil malou dřevěnou bedničku, krémy, kartáče, ze sedadla v jednom kině utrl kus sametu a usadil se před radnicí. Ostatní čističi bot se mu vysmívali:

„Není možná, mysleli jsme, že demokracie tě potřebuje!“

„Bravo, Tygře hromská! Jsi hrdina! Žádnou pcemoc od nikoho nechceš!“

„Vytáhlš hada z díry, ale tebe do ní nacpali!“

„Podívejte se na něj, svrhl Karamanlise!“

Jednoho dne přistoupil k němu nějaký muž v tmavém

pláští a řekl mu, že by s ním rád mluvil. Zavedl ho do restaurace a zaplatil mu oběd.

„Dobrá,“ začal, když jim nakonec už přinesli sýr, „přejdeme teď k věci. Vysvětlím ti jasně situaci, protože ji musíš znát. Jsi komunista. Já taky. Jenže strana EDA nestojí za zlámanou grešlí. Je to měšťácká strana. Když tehdy potřebovali hrdinu, vybrali si měšťáka, ne člověka z lidu, jako jsi ty. Z. byl měšťák. Houby mu záleželo na marxistické dialektice. Byl statečný, lidský, ale není to příklad, který by strhl k boji všechnu mládež. Rozumíš? Rozkol v mezinárodním komunistickém hnutí je velmi vážný. Já jsem pro Čínany. Z Rusů se čím dál víc stávají měšťáci. Měknou, dělají ústupky, už nevěří na revoluci. Oni v té své zvítězili, ostatní ať si pomohou, jak umí. Situace Řecka se dá přirovnat k situaci Číny. Bída a hlad žádají radikální opatření, ne dohadování a chytračení. To všechno ti říkám, abych ti dokázal, že ne Z., ale ty ses měl stát hrdinou téhle aféry. Ty však ses jim nehodil. Tys neměl ani liberální vlastnosti, ani liberální původ, jako měl Z. A proto tě nechtěli. Můžeš mi na slovo věřit, já vím, co se děje v zákulisí. My, co jsme pro Čínu, věříme lidu a revoluci. EDA myslí, že je třeba bojovat v rámci buržoazních režimů buržoazními zbraněmi. My myslíme, že je třeba bojovat v rámci těchto režimů revolučními zbraněmi. V tom je celý rozdíl. Ty jsi pro Čínany, nejsi přece pro Chruščova a spol.! Podívej se, kam jsi to dopracoval. Čistíš boty. Ty, náš neohrožený Sig No Me!“

„Nedotýkej se toho, co je mi nejsvětější,“ ohradil se Hatsis. „V politice nejsem moc zběhlý, ale Z. hluboce obdivuji. Vložil jsem do něj všechnu svou víru, zůstal mým vůdcem.“

Zimu prožil Hatsis jen v trápení a hořkosti. Když přišlo jaro, zdálo se, že všechno půjde líp. Jednoho dne v březnu ho kamarád, řidič dálkového nákladáku, vzal do vozu, aby

se podíval do Soluně na rodinu. Matku našel zestárlejší, děti větší, žena se mu zdála odcizenější, jeho čtvrt menší. Co prý ještě dělá v Aténách? Tady už se přece nemusí ničeho bát. V rodinném domku ho brzy všechno tísnilo jako ve vězení. „Protože ses, synku, stal slavný,“ řekla mu matka, „proč jsi při takové příležitosti taky nezbohatl, abys nám pomohl z bídy?“ Marně jí vysvětloval, že v jeho případě jedno ještě nutně neznamená druhé. Stařena se toho nechtěla a nechtěla pustit. Byla přesvědčena, že její syn vede nákladný život. Když odjížděl, požádala ho, aby od ní pozdravoval Papandrea, až ho zase uvidí a aby mu připomněl důchod, na který čeká už celá léta. Bylo mu v tom ovzduší tak trapně, že byl rád, když zase uviděl Atény.

Pro Hatsise začalo jaro dostávat smysl až při Pochodu míru. Dojemná shoda — ta neděle, kdy se mělo pochodovat z Marathónu do Atén, připadla právě na 22. května. Levicový tisk už dlouho předem tento den připravoval. „Prvně od smrti Z. se vrací zase na svět jaro. Řecko uctívá památku svého velkého mrtvého. Hrdiny míru. Hrdiny celého světa.“ Obrazy Z., kalendáře, suvenýry. Nade vším se vznášelo ovzduší lidové pouti. Ale Hatsis byl smutný z Papandreo-vých prohlášení. Neodvážil se sice pochod zakázat, to samozřejmě ne. Ale dal si dobrý pozor, aby ho neschválil, třeba jen mlčky. Pokusil se zastrašit veřejnost prohlášením, že pochod, který si zmonopolizovala levice, není věcí drtivé většiny Řeků planoucích láskou k míru, ale jen politování-hodné menšiny několika extrémních pacifistů. Hatsis si kladl otázku, jak mohl týž Papandreu, když byl ještě loni vůdcem opozice, pranyřovat zákaz Pochodu míru, a jak letos, když byl u moci, ho mohl předem odsoudit k nezda-ru? Jak to, že když Z. padl, odsoudil ten zločin a prohlašoval vládu za „barbarskou“, za „krvavou“, a jak to, že letos nedokázal ne sice památku Z. uctít, to by asi bylo na něho moc, ale aspoň před toutéž krví mlčet? Politika tedy

nerespektuje nic? Nebo snad nebyl žádný rozdíl mezi těmi dvěma buržoazními stranami, liberální a reakční? Jednou se dostala k moci ta, podruhé ona, jako když se dva vesničané dělí o jednoho mezka. Mezek, to je lid, který je postupně vozí na hřbetě a jen podle různé váhy poznává, že se něco změnilo. To, co o politice věděl, se Hatsis naučil sám. Byl komunista a poznal, že všechno v jeho straně se nedalo chválit, rozeznával v ní však správně vytčenou linii. A ty dvě ostatní strany, to jsou dvě děvky z ulice Athinas. Takové byly Hatsisovy úvahy den před onou nedělí druhého marathónského Pochodu míru.

V půlnoci šel na autobus na náměstí Ameriky. Když tam přišel, lidé ho poznali a tleskali mu. To ho zase velmi povzbudilo. Sedl si vedle řidiče. Čtyřicet kilometrů dlouhá silnice do Marathónu byla velmi úzká a pokaždé, když v protisměru přijíždělo auto, musel autobus zpomalit, aby se vyhnul srážce. Když dojeli na plán pod pohřební mohylou, viděli stále ještě jen málo lidí. Ale za krátký čas vynořil se z temnot obrovský dav a rozlil se po celém okolí. Při východu slunce, po proslovech, poselstvích a recitacích básní dal se velký průvod na pochod.

Hatsis krácel s ostatními významnými účastníky v čele průvodu. Cestou se zastavil, aby si o celém průvodu udělal obraz. Nemohl ani věřit svým očím, skoro ho to polekalo. Celé dvě hodiny procházeli před ním lidé, muži a ženy každého stáří, přišli sem ze všech čtyř stran této země; nesli nápisy, vlajky, portréty Z., zpívali, tančili, volali: „Je nesmrtelný! Žije!“ Jejich tváře byly vážné. Tváře zpytavé, tváře těžce zkoušených lidí. Tváře prvních křesťanů. Hatsis v té chvíli pochopil drsnou velikost oběti. Kdo padne jako oběť nespravedlnosti, probudí svědcmí, jež dříme, a tomu, jež bdí, dá křídla. Dá mu ruku, která dovede chytit, lano, aby se mohlo připoutat k molu. Hatsis byl hrdý na úlchu, kterou v té aféře sehrál. Tenhle Pochod, to bylo právě

procesí a Z. se nijak nelišil od těch světců, které vzývala Hatsisova matka.

Před ním, němým divákem, procházeli mladí hoši, mladé dívky, starci, invalidi — jeden z nich si napsal na berlu: „Už žádnou válku“, řemeslníci, dělníci, obchodníci, sedláci, pekaři vymodelovali z chlebového těsta písmena slova MÍR, upekli je a teď je nesli. Byli tu lidé z Kréty, z Peloponésu, z ostrovů v Egejském moři, z Thrákie, z Makedonie. Ani když začalo pršet nikdo se nezastavil. Všichni pochodovali dál a po celou dobu lijáku zpívali. Při jednom zastavení se konala nějaká svatba. Pak, o několik kilometrů dále, další zastavení na místě, kde Němci popravili řadu vlastenců. V extázi, která se Hatsise zmocnila, se mu zdálo, že paže tohoto davu jsou větvemi olivovníku a nohy davu že stoupají výš a výš, až k nebeskému dómu. Před rokem vykonal Z. tento pochod sám. Teď byla cesta prošlapána tisíci a tisíci chodidel. Čím se takový zázrak vlastně lišil od onoho rozdělávání chlebů, jimiž Kristus na břehu Mrtvého moře dokázal nasytit vyhladovělý dav?

Zase viděl, jak Z. sestupuje po schodišti Odborového klubu, jak odsouvá závoru na dveřích, jak upírá pohled do té džungle, která se rozestoupila, aby vytvořila mýtinu (takovou, na níž pak lovci obkličí pronásledovaného jelena), jak dlouhými kroky jde přes křižovatku — Z. šest kroků, Hatsis deset — a volá: „To jsou oni! Už jsou tu zase! Co dělá policie?“ Po těchto posledních slovech trojkolka zpečetila osud, osud muže, jenž do Hatsisových modrých očí zasadil meč. Zase viděl černou aktovku, kterou držel v ruce, jeho proužkované šaty, asfalt ulice, tvořící aureolu kolem jeho hlavy...

Noc se na Atény toho večera snesla pozdě. Slunce otálelo nad ostrovy, nad Salamisem, aby se dobře podívalo na celou délku toho nekonečného průvodu. Obyvatelé hlavního města se natlačili na balkóny a terasy, aby mohli tleskat

pochodujícím. Všude vlály vlajky. Té noci usnul Hatsis klidným spánkem.

Ale čas šel dál, nádhera Pochodu míru se v Hatsisově paměti postupně stírala, stal se zase cizincem v cizím městě. Zavržený člověk, odsouzený ke strádání. Léto rychle uběhlo a jednoho podzimního večera, v době, kdy nebe nad Atikou je docela medové, narazil náhodou ve světle acetylenové lampy pouličního prodavače kaštanů na Nikitase.

Nikitas odjel do Atén asi v tutéž dobu jako Hatsis a hnala ho tam rovněž potřeba být v bezpečí. Jakmile ho pustili z nemocnice, požádal policii, aby mu přidělila tělesného strážce, jenž by ho všude doprovázel. Chtěl se vyhnout novému přepadení. Do dílny už za ním žádný zákazník nechodil. Tak se jednoho krásného dne rozhodl, že změní vzduch a odjede „dolů do hlavního města“. Na rozdíl od Hatsise Nikitas žádnou hvězdu ze sebe nedělal. Okamžitě se začal ucházet o práci v jedné lakýrnické dílně a podařilo se mu vydělat si na živobytí. Ta jejich návštěva u Papandrea nic na jeho životě nezměnila. Jeho jediným zadostiučiněním bylo, že se pomstil své sestře. Teď on byl na koni. Po posledních volbách se dostala k vládě strana středu, zato ERE, strana jeho sestry, byla poražena. Ale na sestru nijak nezanevřel. A když se ho předseda vlády ptal, chce-li vyslovit nějaké přání, Nikitas ho jen požádal, aby nedal sesadit jeho švagra.

Jeho život se v ničem nezměnil, když skončil práci, šel domů nebo do kina. Nedělní odpoledne trávil na fotbale. V tomto roce byl PAOK na druhém místě tabulky. Kdyby Olympiakos prohrál ještě jeden zápas, mělo soluňské mužstvo naději vyhrát celé mistrovství.

Nezachoval si jediné pouto, které by ho bylo s aférou

ještě spojovalo. Protože nebyl členem strany EDA, která si hrdinu přisvojila, málo se už o celou tu záležitost staral. Spokojoval se čtením novin. Lži veleareopagity ho rozesmály a zpráva o jeho suspendování na šest měsíců ho naplnila radostí. Když ho občas vyslídil některý novinář, odpovídal, že nemá, co by řekl a že čeká na proces.

Do pokušení ho uvedla až náhoda v osobě bývalého policejního ředitele. Spatřil ho, jak sestupuje po schodech do sklepní dílny, kde pracoval. Zbledl. Husté obočí mu připomnělo všechnu tu soluňskou hanebnost; hlavou mu zase bleskli generál, Jangos a jeho tvář, pak nemocnice, jeho zlé sny, jeho obavy. Když se na ředitele lépe podíval, shledal, že se změnil: vypadal jako církevní prelát zbavený ornátů a obličej, jenž pod mitrou zářil nadpozemským leskem, byl teď stejný jako obličej kteréhokoliv kramáře. Teď, bez obřadního roucha, už nemohl nikoho obalamutit. Čepice tedy stačila změnit člověka nebo, což je prostší, uběhl rok a jeden policejní ředitel zestárl jako všichni ostatní.

„Co je s tebou, Nikitasi? Jak se máš? Ty jsi taky tady? Z nás všech se stali vyhnanci.“

Nikitas mu přistrčil židli.

„Zeptáš se mě asi, jak jsem se dozvěděl, že tu pracuješ. Znáš se s Jorgosem, s tvým šéfem. Předevčírem jsem ho na ulici potkal a on mi všechno pověděl. Nikitas, to je dobrý hoch, řekl jsem mu já. Zajdu se na něj podívat. No, a všechno ostatní, jak se říká, je už minulost. Mrtvá a pohřbená. Jsi ženatý?“

„Ještě ne.“

„Já taky ne. Oženit se je dobré, ale v mém věku už ne. Však se nadarmo neříká: Buďto se mladý oženíš, nebo se mladý Bohu zaslíbíš. Policie mi nenechala ani chvílku soukromého života. Všecko pro vlast. A tohle je výsledek!“

„To není vaše vina, pane řediteli.“

„Neříkej mi už řediteli. Přeložili mě na předměstí, do Cholargosu, dali mi na starost skladiště materiálu. Jen aby mě nějak zaměstnali. Ta aféra mi zkazila celou kariéru, celý život. Vinen nejsem, ale na smetiště mě hodili. Ano, Nikitasi, jsem jejich obět!“

„To říkají všichni.“

„Ty taky jsi jejich obět. Copak tys měl s těmi špinavci nějaké styky? Víš, koho tím myslím. Všichni patří do jednoho pytle, ti pravicoví jako ti levicoví extrémisti. Tys byl řemeslník, myslels jen na svou dřinu, o politiku ses nestaral a byls proti své vůli do té aféry zatažen.“

„Už se stalo,“ pronesl Nikitas, kterého tahle návštěva začínala dráždit. „Až bude proces, půjdu a řeknu, co jsem povinen říct, a všecko bude jednou provždy vyřízeno.“

„Máš důvod mi osobně něco vyčítat? Mchl sis na mě stěžovat před těmi událostmi nebo po nich?“

„Před nimi jsem vás neznal, a po nich jsem vás už nikdy neviděl.“

„Četl jsem, že ti slibovali hory doly, skvělé místo, bohatství. A co je ze všech těch krásných slibů? Tvůj šéf mi říkal, že jen tak tak vyjdeš.“

„Všichni na mě zapomněli.“

„To jsem zrovna chtěl říct. Co jsi z toho měl?“

„Že jsem přišel o deset let života.“

„Tak to vidíš! Rudasi si přišli na své, vyrobili hrdinu, střed se dostal k moci, pravice musela jít od toho, ale to by byla musela tak jako tak, protože osm let vlády musí nutně utahat. Důsledek je, že na tom neztratil nikdo, až na tebe a několik dalších.“

„Takový už je život.“

„Poslyš, vidíváš někdy Hatsise?“

„Ne.“

„Jestli ho někdy potkáš, zajděte spolu ke mně do kance-

láře na kávu. Chci vám udělat zajímavý návrh. Tady máš moje telefonní číslo.“

Vytáhl vizitku a podal mu ji.

„Před příchodem mi zavolej. Máme příležitost vyřídit celcu tu historii jednou provždy a tím nejjednodušším způsobem. Vy dostanete odškodnění a já nešťastník, já budu rehabilitován.“

„Jaká je to příležitost?“

„Dnes ti víc neřeknu. Víím, kde tě najdu, zase se sem podívám.“

Odešel a nechal za sebou velký otazník. Po několika dnech se tam skutečně objevil znovu, právě ve chvíli, kdy zavírali dílnu. Pozval Nikitase na omeletu do Pangrati. Ani slovem se nezmínil o té „příležitosti“. Mluvili jen o PAOK, jenž měl největší naději na získání poháru. Ředitel býval jeho členem. Dal Nikitasovi další vizitku pro případ, že by tu první ztratil.

A o týden později, přímo ďábelskou náhodou, uviděl Nikitas ve světle kaštanářovy acetylenové lampy Hatsisovu plešatou lebku. Tiše k němu přistoupil a zezadu mu položil ruku na rameno. Hatsis reagoval jako skutečný tygr a jediným trhnutím se otočil. Od té pověstné návštěvy u předsedy vlády se spolu neviděli. Šli si sednout do nejbližší kavárny a objednali si pomerančovou šťávu — Hatsis šumivou, Nikitas přírodní. Byli tam jediní hosté a hřmot obrovského chladicího stroje překrýval srozumitelnost jejich rozhovoru.

„Všude jsem tě hledal,“ řekl Nikitas, „ale nevěděl jsem, kde tě najít. Často jsem se vracel k poště, ale nikdy jsi tam nebyl. Je to kvůli řediteli. Dvakrát za mnou byl. Dal mi svoje telefonní číslo.“

Vytáhl z náprsní tašky vizitku.

„Copak chce?“ zeptal se Tygr.

„Chce nás vidět. Má pro nás nějaký návrh. Jaký, o tom vím stejně málo jako ty. Je náramně tajuplný.“

„Už to vidím, posadí se s námi, nechá nás vyfotografovat, aniž bychom to vůbec tušili, a už jsme zkompromitováni s ním.“

„Nevím, Hatsisi. Ale je teď samý med.“

„To mi právě nahání strach.“

„Co riskujeme, když za ním zajdeme?“

Hatsis několik vteřin přemýšlel.

„Máš pravdu, neriskuje se nic.“

„Zavolám mu, že se u něj zastavíme zítra.“

„No, pro jednu ještě nebude tak zle. Ach — to je bolest!“

„Co je ti?“

„Žaludek! Neměl jsem si dávat šumivou,“ naříkal Hatsis.

Nazítří večer, v hodinu, kdy je nikdo nemohl vidět, vklouzli do ohrady skladiště v Cholargosu. Hlídka už o nich věděla, nevedla je hlavní budovou, ale postranní cestou do ředitelovy kanceláře.

Muž s hustým obočím je přijal s otevřenou náručí. Byl tam s nějakým chlapíkem, jež představil jako „někoho, kdo má mou plnou důvěru“.

„Tak jsme se přece sešli, my tři vyhnanci, tři oběti té aféry. Měli bychom založit stranu.“

„Vyhnanci všech zemí, spojte se! To by bylo náramné heslo,“ řekl se smíchem Hatsis.

„Ano, ano,“ svědčil tupě ředitel. „V jednotě je síla. Cigaretu?“

Nikitas nekouřil. Hatsis si jednu vzal a ředitel si pospíšil, aby mu zapálil.

„Jak se máte?“

„Nijak se nemáme,“ odpověděl Hatsis. „Bída s nouzí.“

„Přeci aspoň Atény se ti líbí, ne? Zvykl sis tu?“

„Ale, je to jako všude jinde. Když máš prachy, jsi král. Bez prachů jsi kus hadru.“

„Takový už je život. Onehdá večer jsme o tom mluvili s Nikitasem. A jinak, co je nového?“

„Nic není nového. Všecko je při starém. Čekám na proces, abych šel svědčit. A protože člověk nikdy neví, co se může stát, namluvil jsem svou výpověď do magnetofonu a mám pokoj. Je to moje závěť.“

Ředitel mimoděk sraštil obočí.

„Jak vidím, udělal jsi opatření. A co z toho budeš mít?“

„Ze všeho člověk nemůže něco mít, pane řediteli.“

„Už nejsem ředitel! Nejsem nic. Vykopli mě sem. Tak a teď poslouchejte, o co jde. Pozval jsem vás, abych vám udělal konkrétní návrh: za jakou cenu byste byli ochotni držet hubu? Kolik chcete za to, abyste odvolali své výpovědi? Vy dva jste hlavní svědci obžaloby. Jestli vy odvoláte, pak je vyhráno, pro vás stejně jako pro mne.“

„Takové odvolání by nám ale mohlo přijít draho. Mohli bychom vyfasovat delší zabásnutí, než Jangos a Vangos,“ namítl Hatsis.

„Jsem si toho vědom,“ řekl ředitel strojeně dramatickým tónem. „Ale pokud jde o mě, situace se stala nesnesitelná. Začínám šilet. Zkousím to s tímhle zoufalým pokusem u vás, protože vím, v jaké bídě žijete a že zisk z té aféry si místo vás nacpali do kapes jiní.“

„Každý hledá nějaký důvod,“ poznamenal Hatsis a podíval se na Nikitase. Ten jen vyvaloval oči, své velké oči byzantských ikon.

„Tygře, dej mi tu magnetofonovou pásku, já ti za to dám, co budeš chtít. Budeš bohatý, a já budu rehabilitován. Já nejsem vinen. Proces to dokáže, o to vůbec nemám

strach. Ale je to otázka cti, chápete? Třicet šest let se nedá zrušit jediným škrtem pera!“

„Tak kolik?“ odvážil se Hatsis první vyslovit otázku.

„Dva milióny drachem. Každý dostane jeden.“

Nikitas vyskočil: „Tenhle stůl chce nalakovat! Pošlete ho k nám do dílny, dám ho do pořádku, bude jako nový.“

„To potřebuje rozmyšlení,“ pravil Hatsis. „Dnes vám nemůžeme nic říct. Je to tak, Nikitasi?“

Nikitas kývl souhlasně hlavou. Pak, jako by měli stejnou myšlenku, obrátili se oba k tomu neznámému, který s nevěstným výrazem a jako němý seděl ve svém koutku. Ředitel byl celý zpocený a těžce dýchal.

„Pro zbytek života budete bohatí. Budete moci odjet do ciziny, kde vás nikdo nezná, tam budete dobře uliti.“

„Jo, ale než tam odjedeme, čeká nás svatební cesta do vězení pro křivou přísahu,“ prohlásil Hatsis. „Jak teď máme říkat pravý opak všeho toho, co jsme před soudem odpřisáhli?“

„Donutí vás ke křivému svědectví, a je to. Bylo to pod pohrůžkou. Ostatně, vždyť to tak nějak bylo, ne?“

„Dostanete od nás definitivní odpověď do dvou dnů,“ řekl Hatsis.

Ředitel nasadil náhle výhružný tón:

„Ale dejte si, drahouskové, pozor! Budeme vás hlídat. Tenhle pán“ — ukázal na toho neznámého — „vás bude sledovat. Hlavně žádnou pitomost!“

Otevřel zásuvku a vytáhl z ní revolver.

„Ještě nikdy v životě jsem tuhle hračku nepoužil. Nikdy jsem nikomu nerozbil nos. Jedna kulka pro zrádce, druhá pro mě!“

„Už je dost takových sebevražd!“ prohlásil Hatsis. „Byl byste nejméně třetí policejní důstojník, který... se netrefil.“

„Nevytahuj se, Tygře! Bude nejlepší, když od téhle

chvilu budete vědět, že práskače by čekal stejný osud, jaký potkal v Americe Oswalda.“

Odešli ze skladiště zadním vchodem, stejně tajně, jako tam přišli. Hatsis přerušil mlčení první:

„Vypadá to podezřele,“ řekl.

„Proč by na nás líčil past? On první by se do ní musel chytit.“

„Představ si, že nás zmáčknu — komu se bude věřit? Tobě, mně, nebo jemu? Mezi soustružníkem, lakýrníkem a bývalým policejním ředitelem — koho si vyberou? My první ho musíme udat.“

„Nechci už žádné další průsery,“ hudroval Nikitas.

„Ať tak či tak, pro něj jsme nespolehliví. Otázka je, kdo koho dřív shodí.“

„Dva milióny, na to se nedá jen tak plivnout!“

„Právě, že je to tak moc. Kdyby byl vysadil menší cifru, ještě bych snad mohl mít důvěru. Ostatně, že by s námi jednal poctivě, to vůbec nepřichází v úvahu. Pomysli na všechny ostatní. Kdybychom drželi hubu, jsou z toho venku.“

„Kteří ostatní?“

„Ti velcí páni, co se schovávají za ředitele. Přece si nemyslíš, že ty dva milióny drachem našel jen tak na ulici? Při těch svých pěti tisících měsíčně by musel žít tak dlouho jako dinosaur, aby takový paklík dal dohrcmady.“

„Všichni mají plno peněz! Proč my ne? Přivlastnili jste si Z., abyste o něm dělali písničky a pořádali pouti. A ten druhý, Papandreu, když se stal předsedou vlády, na všechno zapomněl. Co si máme počít my?“

„Neznáš smysl dějin. Jinak bys takhle nemluvil. V den, kdy zvítězí revoluce, se z nás stanou historické osobnosti. Školáci se budou o nás učit z knížek. Tvoje i moje vizáž vstoupí do věčnosti. Copak se žije pro něco jiného než pro to, abychom zanechali své jméno v paměti jiných? Marx napsal...“

„Přestaň s tím dryáčnictvím! Mně stačí přemýšlet a snít.“

Naneštěstí i Hatsis rád snil. Představil si svou matku v prostorném bytě s veškerým moderním komfortem, jak to vidával ve filmech. Pod výlivkou hltá široký jícen roury odpadky, lednička s třípatrovým vnitřkem, automaticky se otevírající dveře. Matka by měla k dispozici všechny nové léky, dva nebo tři telefony v bytě. Elektronické hračky pro děti. Kola, elektrické vláčky, houpačky. V létě by všichni jeli k moři. Najali by si vilu. Jeho žena by už nechodila celé dny po posluhách, už by se večer co večer nevracela s polámanou páteří. Běhala by po velkých obchodních domech celé Evropy a nosila by balíčky, balíčky, balíčky...

„Co říkáš?“ zeptal se Hatsis.

„Představ si, že máš los státní loterie a že ti ujde hlavní výhra proto, že tvoje číslo je jen o jedno větší nebo menší,“ odpověděl Nikitas. „Bude lepší to brát asi tak, nebo se z toho ještě zblázníme. Radši umřu, vycedím krev kapku po kapce, ale svoje svědomí si zachovám. Chtěl jsem jen vědět, jestli ty na tu udičku skočíš.“

„Já taky,“ odpověděl Hatsis. „Jak vidíš, lakýrník ani soustružník se nedají koupit. Ať žije poctivost!“

A jeho oči se zalily slzami.

Když se vracel do své maličké místnůstky v suterénu, jako by ho sledovaly oči Z. Zdálo se mu, že na něj upírá svůj nijak nezměněný, jen smrtí ztuhlý pohled. Nároží, kde došlo k vraždě, řev trojholky, zuřivě vyjící šakalové — to vše se mu zase vybavovalo v paměti. Jak by ho vůbec mohlo napadnout zradit toho, jehož každé gesto, každé slovo, každý pohled tak ctil? Toho, jež provázel několik

okamžiků před tím tragickým koncem, veden slepým instinktem psů? Jak by mohl? Když Z. otevřel náruč, tedy proto, aby objal svět. Když se usmál, byl najednou i déšť vlahý. Hatsis seděl v nohách své rozvrzané postele. Suterén byl vlhký, hemžilo se to tu šváby. Vstal, přistoupil ke stolu a otevřel zásuvku nacpanou matčinými dopisy. V posledním píše, že je asi vážně nemocná a protože nemá peníze, nemůže jít k doktorovi. A co, řekl si Hatsis, tím líp, tak zhebne o chvíli dřív! Vyndal všechny dopisy a spálil je v kamnech... Noc. Slyší jen, jak noční tuláci spěchají ulicí, nahore nad jeho hlavou. On je dole, jako pohřbený. A přece nebyl nikdy tak živý — nikdo si ho nedokáže koupit.

Sotva se octl ve svém pokoji, Nikitas znovu prožíval ty chvíle po zločinu, když se tehdy dočetl, že poslance zabil Jangos. Zase na něho dolehly děsivé vzpomínky, plné vidin matky a sestry. Pytlík s ledem na hlavě. Generál. „Patříš přece k nám, jak jsi mohl něco takového udělat?“ — „Když byl ještě kluk, upadl na zem, moc rád si vymýšlel. Byl epileptik.“ Celý ten jejich špinavý komplot. Zato jeho svědomí už nic nesvede z poctivé cesty. Už se nebojí. Nepatřil ani k levici, ani k pravici, ani nikam jinam. Byl obyčejný lakýrník, který má rád dobrou práci, kino a nedělní fotbal. A nic takového se nekupuje. Rozbolela ho hlava, vzal si proto před usnutím tabletku aspirinu.

O dva dny později seděli zase oba v ředitelově kanceláři. V tomtéž koutě, jako předtím, trčel zase nehnuté, jako velká pokojová rostlina, tentýž neznámý chlapík.

„Zdravím vás, hoši! Jsem rád, že...“

„Nabízená suma je příliš nízká,“ řekl soustružník.

„Chceme každý dva,“ řekl lakýrník.

„Zbláznili jste se?“ rozkřikl se ředitel. „Už jste si v životě na takovou sumu vůbec mákli?“

„Buďto tolik, nebo nic,“ pronesli společně.

„No tak, no tak, trochu pochopení, přátelé. Jdete na to moc zhurta!“

„Hrajeme o všechno, milý řediteli. Myslíte, že to je málo?“

„Je to vaše poslední slovo?“

„Nejsme vetešníci, kteří se dohadují o ceně nějakého dřevěného koše. My prodáváme vlastní život,“ odpověděl Hatsis.

„Tak to rozpůlíme — milión dvě stě tisíc každý. Platí?“

„Všecko závisí na tom, co máme říkat.“

Ředitel se otočil k Hatsisovi:

„Ty řekneš, že ti při pronásledování Jangose pomáhala policie, že Z. byl naložen do volkswagenu ještě při vědomí, ale že ho ve voze utloukli komunisti. Pak že tě v nemocnici navštívil nějaký člen strany EDA a žádal tě, abys vypověděl, že Vangos měl u sebe revolver. To je vše, co budeš říkat. Nic víc od tebe nechceme. Vidiš, že tě nikdo nechce připravit o tvou slávu. Platí samozřejmě dál, žes vyskočil na trojkolku a bil ses. Nemyslím, že bys své osobní prestiži nějak ublížil prohlášením, že několik policistů ti přišlo na pomoc. Pokud jde o další...“

„Jak bych mohl vědět, že komunisti utloukli Z. ve volkswagenu, když jsem byl v té době na trojkolce?“

„Slyšels o tom, a tím to končí.“

Pak se obrátil k Nikitasovi a pokračoval:

„Ty, ty ses s Jangosem znal, vozil ti nábytek, ale to dopoledne před vraždou ti vůbec neřekl, že provede největší hloupost svého života, a tak dále.“

„Kde bych to byl teda vzal?“

„Nějaký chlapík z levice tě požádal, abys tak vypovídal. Potom, ten den, co převáželi rakev Z. z nemocnice na nádraží, padl jsi na zem sám, poradil ti to taky ten chlapík, a předstíral jsi, že tě udeřili, abys nemusel před prokurátora.“

„Soud už v té věci vynesl rozsudek, bylo prokázáno, že mě skutečně udeřili.“

„Ty však budeš tvrdit pravý opak, a na tom záleží. Teď mě ale oba dobře poslouchajte. Když jste byli u ministerského předsedy, řekl vám doslova tohle: I kdybyste nebyli provedli tu plánovanou akci s případem Z., stejně bychom byli Karamanlise odstranili.“

„To není možné!“ vzepřel se Nikitas. „Co bych to musel být za člověka, abych šel vykládat takové hlouposti a škodil muži, který dnes řídí naši zemi?“

„Můj milý, abychom kohokoli odradili od podání žaloby, na to stačí dvacet tisíc drachem. Vy jste Karamanlise odstranili, vy mu zase pomůžete zpět!“

„Dobrá, řekněme, že bychom tohle všechno vyprávěli. Ale co když některý z těch, co jsou v chládku, kápne božskou?“

„O tom není třeba uvažovat. Z té strany se není čeho bát.“

„Četl jsem, že Jangos se chtěl otrávit?“

„Obyčejná finta, aby se dostal z vězení. Chtěl se podívat na svou trojkočku.“

„A co když cukne Mastodont?“

„Mastodont? Ten je jako z ocele. Tak — jsme dohodnutí?“

„Kdy dostaneme prachy?“

„Jakmile podpíšete výpovědi, které vám připravím.“

„V hotových?“

„Ne, dostanete šeky.“

„To nejde,“ řekl Nikitas. „Jedině zlato. Ryzí zlato v lingotech.“

„V dnešní době se už pracuje jedině se šeky.“

„A co když nejsou kryty? A co naše pasy na odjezd do ciziny, to si všechno berete na starost vy?“ vyptával se Hatsis.

„O to se nestarejte, to je zajištěno.“ A ředitel zopakoval svůj výstup s revolverem.

„Pozor, příští dny budou kritické! A ty, Hatsisi, mi hlavně nezapomeň dát tu magnetofonovou pásku!“

Nasadil vážnou tvář, přísný pohled, svraštil brvy. Neznámý ve svém koutě otevřel aktovku.

„Tak pozítří tady, v osm hodin,“ řekl.

Hatsis s Nikitasem museli při odchodu přeskocit přes zeď, neboť policie právě slavila svůj svátek a celé nádvoří bylo osvětleno.

Než došlo k poslední schůzce, koupil Hatsis úplně novou magnetofonovou pásku a „odněkud“ zatelefonoval, aby je přišli přistihnout při činu.

Ve stanovený den si Nikitas pečlivě vydrhl ruce, aby z nich smyl pach různých laků, oholil se, ustrojil se a v sedm hodin se před jednou kavárnou sešel s Hatsisem. Vzali si taxík a jeli do Cholargosu.

Ředitel a ten neznámý je očekávali. Tabulky v oknech zalepili modrým papírem, aby tam zvenčí nebylo vidět. Hatsis hned předal pásku. Ředitel už začal tahat ze zásuvky jednotlivé listy jejich výpovědí, když vtom se dokořán rozletěly dveře a na prahu se objevil — byla to skutečnost nebo zlý sen? — nový šéf helénské policie, nedávno jmenovaný Papandreovou vládou; doprovázel ho jeho pobočník. Ředitel se vztyčil a ztuhl jako socha.

„Pane super...“

Ten druhý vletěl do místnosti jako smršť, rychle ji obe-

šel, objevil tři staty, kteří povstali a poručil svému po-
bočníkovi, aby je odvedl do vedlejší místnosti. Superge-
nerál a bývalý ředitel policie zůstali sami.

„Kdo jsou ty osoby?“

„Svědci v aféře Z.“

„Co tu dělají?“

„Přišli za mnou.“

„Kolikrát už tu byli?“

„Celkem třikrát.“

„Co chtějí?“

„Toho jsem se právě ještě nemohl dopátrat. Myslím, že
chtějí peníze.“

„Naléhali na vás?“

„To se nedá říci.“

„Tak co tedy?“

„Jejich počínání se mi zdá být velmi podezřelé. Chtěli
by vyždímat, co se jen dá. Už něco dostali od levice a od
středu. Teď to zkoušejí u nás.“

„Proč jste mě o tom neuvědomil?“

„Potřeboval jsem konkrétnější důkazy.“

„Vaší povinností bylo mi to ihned oznámit. Riskoval
jste tolik, že se to už možná nedá napravit!“

„Tisk o tom ani nepípne.“

„Novináři se to od nich dozví.“

„Můžeme je dát zavřít za pokus vydírání pod pohrůžkou.“

„Kde máte důkazy?“

„Udělal jsem hloupost, že jsem ty rozmluvy nezazname-
nal do magnetofonu. Teď by byli vyřizeni.“

„Novináři už teď vám nejsou nakloněni, proč by tedy
měli věřit spíše této verzi, než té druhé?“

„Jaké druhé?“

„Že jste si je chtěl koupit.“

„To by byla pomluva, která by se mohla obrátit proti
nim.“

„Nejde tu, můj milý, o žádné moje hrozby. Jde tu o tisk a o to, co je podstatné. Zvažte to sám: vyjdu s pobočníkem na inspekční obchůzku a uprostřed noci vás překvapím, jak se bavíte s dvěma osobami, jimž byste už jen v zájmu pověsti naší policie nikdy nesměl ani podat ruku.“

„Nevím, jak bych vám odpovídal, pane generále.“

„Bude zahájeno šetření. Zdravím vás.“

Ředitel byl zalit ledovým potem. Tak ho tedy udali! Ale který z těch dvou to byl? Bezpochyby Hatsis, to zvíře jedno! A přece se nemohl ubránit, aby se neusmál: měl pásku. Kdyby Hatsis zmizel ze scény, už by po sobě tuhle špinavost nezanechal. Bylo třeba co nejrychleji pásku zničit.

Supergenerál zašel k těm třem do vedlejší místnosti. Přikázal svému pobočníkovi, aby je prohlídal. U Nikitase důstojník našel ředitelovu vizitku, u Hatsise dopis od matky. V aktovce toho neznámého šek na padesát tisíc drachem. Generál začal vyslýchat nejprve jej.

„Jmenuji se Konstantinos Christu.“

„Bydliště?“

„Bydlím v Kilisu. Jsem plukovník četnictva ve výslužbě.“

„Drešní povolání?“

„Vůdce rozpuštěné organizace ‚Garanti krále — Božská víra — Řecká nesmrtelnost — Vlast — Náboženství — Rodina‘.“

„Proč byla organizace rozpuštěna?“

„Stalo se to teprve nedávno, pro nedovolené používání královského znaku a pro neoprávněné zásahy.“

„Vy jste nebyl zatčen?“

„Byl, ale hned mě zase propustili na svobodu.“

„Z jakých důvodů?“

„Pro vrozenou debilitu.“

Supergenerál se na něj užasle podíval. Pak se usmál a otočil se k těm dvěma.

„Co jste chtěli od ředitele?“

„Nic. On nám chtěl něco říct.“

Hatsis dělal, jako by mu chtěl situaci vysvětlit. Nikitas dodal, že když za ním ředitel přišel podruhé do dílny, pozval ho pak do Pangrati na omeletu.

Druhý den psaly krajně pravicové listy:

„Faktem je, že bývalý ředitel přijal nového šéfa policie bez jediného zachvění, bez jediného zakoktání. Když od něho supergenerál odcházel, řekl mu: Musím splnit trapnou povinnost. Oznámili mi, že prý jste svědkům sliboval dva milióny drachem, jestliže odvolají své výpovědi.

Tázaný, aniž se nechal vyvést z chladného klidu, odpovídal: To jsou hanebné lži. Docela náhodou přišel ke mně do kanceláře plukovník Christu. Požádal jsem ho, aby zůstal a vyslechl, co mi ti dva chtějí říci. Když mi ty návrhy udělali, ukázal jsem jim dveře se slovy, že mám ve zvyku se bránit jedinou zbraní, a tou je pravda. Neměl jsem důvod jim něco slibovat.

Všechny listy levého středu však uveřejnily urážlivý článek, jenž se snaží udělat z bývalého policejního ředitele idiota. Ti trapní pisálkové zapomínají, jak se zdá, nejen na velké nadání, ale i na nezměrné zkušenosti tohoto vynikajícího policejního důstojníka.“

Bývalý policejní ředitel marně přehrával celou noc magnetofonovou pásku, marně se pokoušel zachytit byť jen nějaký šepot. Kotouč, jež mu Hatsis předal, byl stejně panensky čistý, jako věčné sněhy.

4

Začínám se dostávat nad událcsti, přemítal mladý novinář. Objevuji se zase na hladině jako potápěči vynořující se z velké hloubky, popadám dech, v očích mne páli sůl, neboť jsem je musel mít otevřené, abych mohl prozkoumat dno, spatřit, nalézt prvky, jež by mi pomohly sestavit mapu tvé podmořské Atlantidy. Nakonec jsem přinesl tyto snímky. Jejich vyvolání se v mnoha případech nepodařilo. Některá místa zůstala temná, lidé mají podobu stínů. To pro mě není důležité!

Důležité pro mě je, že jsem nezradil tvou tvář, že ani na okamžik jsem na tebe nezapomněl, i když mi hodně často chyběl vzduch. Třebaže mne kryly mořské proudy, třebaže vládla naprostá tma, tys mi neustále předával citové vzrušení, na něž jsem v tom mokrému suchopáru už málem zapomínal. To další je věcí novinářů. Já k nim nepatřím. Já patřím jen tobě, tichý mučedníku smrti.

Chci s tebou skončit, abych na tebe snáze zapomněl. Hlavně zapomenout na tebe chci. Vymanit se z tvého lesku, který mne tíží. Emigrovat někam do neutrálního prostoru, kde ty už nebudeš. Neboť mne unavuješ. Nemohu křísit mrtvé plameny. Dávám přednost živým plamenům, i když ve srovnání s tebou jsou to jen popely.

Tvoje tvář je obrazem země, řekl jsem jednou. Teď ji nazývám obrazem nebe, nebe bez poskvrny. Nazývám tě jarem, protože je v tobě podzim. Nazývám tě sluncem, protože jsi pokryt mlhou.

Ale já, Antoniu, musím ještě shromáždit některé poslední prvky a rozložit je po té jedinečné „koláži“, kterou je historie důsledků tvého zavraždění. Musím ti sdělit, že maďarský lékař jasně prohlásil, že tě udeřili obuškem, že i když neby přítomen pitvě (k níž ho ostatně nepustili), mohl z rentgenových snímků zjistit, že tam nejsou žádné stopy zranění nebo fraktury, které se daly právem očekávat, jestliže tvé tělo přejela trojkolka. Jen pohmožděniny. Tak na co jsi zemřel? Vyslovil tuto pochybnost, když při operaci mozku sám objevil dva hematomy. Mohly být podle něho způsobeny pádem na dlažbu. Byly to vnitřní hematomy a byly různě lokalizovány. Co se tedy stalo? Je ochoten přijet svědčit pod přísahou, s podmínkou, že bude vyzván. Dobře si na tebe i po tak dlouhé době vzpomněl. „Z.“ zeptal se. „Samozřejmě, že se na to vše pamatuji!“ Vyslovoval tvé jméno s lehkým cizím přízvukem, jenž mě trochu dráždil. Těžko připouštíme, že to, co je nám tak blízké, tak běžné, může být jiným vzdálené. Nemohu připustit, aby na tebe, z něhož žijí již půldruhého roku, neboť tak dlouho o tobě píši, si ostatní vzpomínali jen matně.

Opravdu ďábelskou náhodou jsem v téže době přišel na stopu onoho „třetího muže“, toho, jenž tě pravděpodobně udeřil železnou tyčí. On také bydlel v Kilkisu a byl členem „útočného komanda“ místní odbočky strany ERE. Do

Soluně přišel spolu s dalšími útočníky 22. května. Den nato, když se roznesla zpráva o atentátu, kolovalo Kilisem podezření, že „tento třetí muž roztrávil Z. hlavu železnou tyčí“. Víš, že v malých venkovských městech i zdi mají uši a na takovém podezření vždycky něco je. Závažnost tohoto podezření a rozhořčenost obyvatel donutily „třetího muže“, aby odešel z Kilisu; našel útočiště v Nea Sandě, vesnici uprchlíků z Malé Asie, nedaleko od Soluně. S přispěním téže politické strany mohl dostat pas do Německa. Tam ale nevydržel. Znečištěný vzduch v Porúří mu podkopal zdraví a on se vrátil. Pak jsem ho konečně našel a podal na něj žalobu. Dostavil se před soud, bez obhájce. Protože jednání je stále tajné, nevím ještě, co asi mohl říci.

Proč ty nemůžeš mluvit? Proč? Kolik stojí telefonické spojení z onoho světa? Mluv s námi. Mluv s námi, abys nás posilnil. Ale mrtví nemluví. Jejich mlčení z nich činí viníky.

Musím k tobě takto mluvit, nemohu tě přehlížet, nemohl bych psát do novin své články, jako kdybys nikdy neexistoval. Nedokázal bych to. Potřebuji tě jako réva potřebuje dřevěnou kostru, aby se mohla pnout. Potřebuji tě jako krása potřebuje zrcadlo, aby se ještě přikrášlila. Potřebuji tě, protože tě potřebuji. Nemusím nic vysvětlovat. Potřebuji tě tím víc, že mi nejde o to, nechat si tě jen pro sebe, neboť ty, jako hořící pochodně, jsi už překročil hranice.

Reportáž, to je záminka, jež mne chrání před tím, abych sešel dolů na chodník a křičel tvé jméno. Novinářství je štít, jenž mi brání, abych se s tebou ztotožnil. A je to tak dobře. Je to užitečné, byť jsi byl svým temperamentem můj pravý opak. Muž činu, a přitom spravedlivější.

Je mi to jedno. Já jsem ještě živý. Natolik živý, abych tě nechal v sobě zemřít a měl tě tím víc jen pro sebe. Koexistence v téže zemi a době je náhodná. Koexistence v době

x a v zemi x není náhodná. A čím méně tě vidím, tím více existuješ, ano existuješ více než to, co vidím.

Naši bezmocností zbavit se tvého dědictví se mezitím věci víc a víc komplikují. Před pěti dny vybuchl granát v kamnech úřadovny Státní bezpečnosti v Soluni. Výbuch zničil spisy, které se týkaly tebe. Nejprve z toho začali obviňovat uklízečku. Velmi rychle však museli od tohoto tvrzení upustit a vyslovili jiná podezření, nad všemi však visí velké otazníky. Jak mohly být tak důležité spisy uloženy ve skříni přímo vedle kamen? O které spisy šlo? Existují jejich kopie? Co chvíli jsme svědky podobných případů. Zůstanou provždy neobjasněny, neboť nikdo se nemůže dozvědět pravdu, mají-li ji v rukou lidé, kteří ji odmítají vydat. Pak ta druhá Jangosova „sebevražda“. Nejprve rozšířili zvěst, že spolkl dvaatřicet tablet luminalu. Okamžitě provedený výplach žaludku prokázal, že spolkl jen tři nebo čtyři tabletky nějakého uklidňujícího přípravku, jež mu lékař předepsal proti jeho úporné nespavosti. Byla to ostatně každodenní lékařem předepsaná dávka.

Jargos rakovec přiznal, že tu „sebevraždu“ simuloval, aby byl přeložen z věznice do nápravného střediska. A ty, čím se stáváš ty?

Já si zanáším plíce kouřem. Kouřím nesmírně. A piju. Tvůj obličej se vynořuje z noci s odleskem už vysloužilých hvězd, hvězd už znavených věčným mžouráním na lidstvo a stáhnuvších se proto do jednoho koutu nebe, aby si tam ze zlatých pavoučích vláken udělaly hnízdo.

Končím tento dopis s ulehčením. Napříště se už nebudu muset tebou zabývat. Budu se moci vrátit ke každodenní skutečnosti, na kterou jsem kvůli tobě dlouho zapomínal. Vrátit se do přístavu, jenž chutná mořem. Vrátit se do života, jenž chutná tvou smrtí. Pokud jde o mou, o té, na neštěstí, nebudu nikdy moci mluvit.

5

Jednoho krásného dne Mastodont konečně kápl božskou. Byl na dně. Už to byl rok, co seděl ve vězení. Z „poldů“ tam už tvrdnul jen on, spolu s těmi lotry Jangosem, Vangosem, Varonarosem, Ichtyosaurem a dalšími. Proč pustili důstojníky? Když je člověk jednou venku, pak má už všechny šance, aby se tam udržel. Dovede si poradit, má volné ruce. Ale když sedí, nemůže dělat nic. Koho by taky váš osud zajímal?

Byl nevinnou obětí celé té aféry. Proč na to měl ale doplatit jen on? Už když býval aspirantem v četnické škole, vždycky právě jeho posílali ke kárnému praporu. Pokládali ho za úplného analfabeta, byl jim dobrý jen pro nejhorší práci. Nijak mu nepomohlo, že se oženil se vzdělanou ženou, profesorkou Anglického ústavu. Doufal, že ten sňatek nahradí jeho nedostatky, ale marná snaha, nezměnilo se nic. Jmenovali ho představeným komisařství v Tumbě. Když

člověk uvážil polohu této čtvrti, hned na kraji Soluně, mohl si ji představovat jako slušné město; ve skutečnosti to tam bylo horší než na nejzapadlejším venkově. Když mu poručili, aby před soudem lživě vypovídal, horlivě vyhověl, neboť se cítil solidární s ostatními. Ale když se octl ve vězení, když ho všichni opustili, začal ho užírat vztek. Rozhodl se proto, že přizná pravdu. Až dosud byla policie dobře opevněným táborem, v němž vládlo jen mlčení a vzdor. Přípis, jež Mastodont poslal soudci, znamenal první trhlinu ve zdi, trhlinu, již tam mohly vtrhnout vody a všechno potopit. Ale o měsíc později byla vláda středu odstraněna, král ústavním převratem vnutil parlamentu vládu, kterou měl zcela v rukou, a znovu nastalo ticho. Přípis však existoval a odhaloval mnohá tajemství:

Ráno 22. května měl Mastodont službu na Státní bezpečnosti a kromě jiných povinností se měl, jak ukládá služební řád, starat o proviant. Vzal proto s sebou vedoucího kantýny a šli na trh Modiano nakoupit ryby, protože tentýž řád předpisuje, že policejní síly mají každou středu ryby jíst. To bylo dopoledne ve tři čtvrti na deset. Prodáváč ryb jim oznámil, že dodávka z Aretsu nedojde před čtvrt na jedenáct. Měl tedy dost času, aby si mohl odskočit do Telekomunikační společnosti zaplatit telefonní účet za minulý měsíc; byl to účet vysoký, protože jeho žena dvakrát telefonovala svým rodičům na Krétu. Nechal vedoucího kantýny na trhu a odešel do budovy společnosti, hned vedle kina Elektra. Našel tam ale velkou frontu a raději se svého úmyslu vzdal, neboť nechtěl přijít o nejlepší ryby. A tehdy, při odchodu z budovy zaslechl za sebou slova: „Dobrý den, pane komisaři!“ Byl to Jangos. „Co tu děláš?“ „Kousek odtud je stanoviště trojkolek,“ odpověděl

Jangos a ukázal mu na svou dodávku. „Já jsem šel zaplatit telefonní účet, ale je tam moc velká fronta,“ povzdychl si Mastodont. „Dejte mi ho, komisaři, zařídím vám to.“ Mastodont odmítl, řekl, že je na to ještě dost času a že si to raději vyřídí sám, protože si chce zkontrolovat správnost účtu; obnos se mu skutečně zdál přehnaný, museli se v jeho neprospěch zmýlit. „Vypijete si kávu, komisaři?“ ptal se Jangos. „Ne, děkuju, dnes mám na starosti proviant a čekám na ryby z Aretsu.“ „To znám,“ řekl Jangos, „dodávku vždycky ohlašují na deset a přitom tady před jedenáctou nikdy není.“ Na Mastodonta zapůsobilo, že Jangos zná i tuhle podrobnost. „Máte dost času, pojďte, zvu vás na skleničku.“ „Teď jsem v kanceláři dopil kávu,“ vymluvil se znovu Mastodont.

Noc strávil v budově Státní bezpečnosti, neboť, jak již uvedl, měl službu od úterý v poledne do středy v poledne — tedy až do dne těch dramatických událostí. V úterý večer dal kapitán Mavrulis telefonický příkaz všem oddělením bezpečnosti, aby příští večer v sedm hodin poslali ke klubu Picadilly všechny nacionalisty, které bude od této chvíle vůbec možno zastihnout, aby veřejně a obvyklým způsobem — to jest házením kamenů, úderů obušků atd. — projevíli nesouhlas s pacifistickou manifestací. Ten úterní večer také Mavrulis osobně přišel na bezpečnost, setkal se tam s Mastodontem a ptal se ho, jestli provedl jeho příkazy. Mastodont odpověděl, že měl na starosti proviant, že nebyl v Tumbě a nemohl proto žádné instrukce dostat. Mavrulis ho tedy požádal, aby bez meškání zavolal na komisařství do Tumby, což Mastodont ještě před ním udělal. Poručil strážmistrovi, aby oznámil pěti nebo šesti osobám, které však nejmenoval, že mají zítra přijít na protimanifestaci. Pak zavolal svému informátorovi ze Sikiesu — dnes by nechtěl prozradit jeho jméno, neboť není do této záležitosti zapleten — a i toho požádal, aby jim zítra přišel

pomoci. „Bude tanec?“ zajímal se informátor. „Pravděpodobně,“ odpověděl Mastodont. V řeči policie „tanec“ znamená třískání do lidí. Odhalením těchto skutečností chce Mastodont prokázat, že protimanifestace byla docela bez ostychu zorganizována a že dav, který se shromáždil před místem té schůze pacifistů, vůbec nebyl pobuřován tlampači, jak se to tvrdí.

Ale aby se vrátil k tomu středečnímu dopoledni. Odmítl tedy Jangosovo pozvání na kávu, bylo to v samém středu města, některý z jeho nadřízených by je mohl vidět a vytkl by mu to. S Jangosem se rozloučil a šel pro ty ryby, které však stále ještě nedošly. Poslal kantýnského s nějakým dopisem na poštu a čekal, až se vrátí. Mezitím ho jeden povozník ze stejného stanoviště jako Jangos také přišel pozvat na kávu. Je třeba podotknout, že tihle řidiči dodávek považují za velkou čest sednout si k jednomu stolu s policejním komisařem. Mastodont znovu odmítl a tentokrát se odvolal na to, že před chvilkou odřekl Jangosovi. „Prokažte nám tu čest, pane komisaři, buďte tak hodný,“ naléhal povozník. Tak se nakonec nechal přemluvit. „Tak dobrá, ale já tě zase zvů na bugatsu,“ řekl mu, když pozvání přijímal. „Sám si dám jen sklenici mléka, bolí mne žaludek.“ „Minutku,“ řekl povozník a zmizel. Mastodont ví, jak lidé z tohoto prostředí jsou nedůtkliví a tak když viděl, že se vrací s Jangosem, nemohl už nic dělat. „Dobrá, jdeme,“ řekl jim. Všichni tři se posadili do cukrárny. Při jídle mu Jangos ukázal konec obušku, který měl pod kabátem u pasu a dodal, že si ho vzal kvůli té protimanifestaci. Komisař mu radil, aby nedělal takové pitomosti jako jeden z jeho přátel, Odyseus, který komusi přerazil nohu a ta legrace ho stála víc než třicet tisíc drachem. Ať se chrání kohokoli uhodit, protože v případě žaloby by byl odsouzen. Nakonec ho žádal, aby nedělal to, co radí Ichtyosaurus, protože je to blázen a poděs. Je tedy zřejmé, že Jangos už

dávno před manifestací věděl, že se bude konat. Kdo s ním mohl o pacifistech mluvit? Kdo mu obstaral obušek? Kdyby tohle mohlo vyšetřování objasnit, rozplynula by se i veliká část celé té záhady.

Mezitím ryby konečně došly. Mastodont za všechny zaplatil, zvedl se a vyšel. Jangose už pak neviděl. Zahlédl ho jen navečer na komisařství, jak zrovna odcházel s ostatními nacionalisty, které tam svolali. Mavrulis totiž zrušil příkaz o srazu před klubem Picadilly a dal manifestanty povolat na centrální komisařství. Mastodont je tam všechny našel, když po skončení služby přišel podat hlášení. Nacionalistů bylo tolik, že se do hlavního sálu komisařství nevešli a postávali po chodbách, jako v justičním paláci při velkých procesech. Mastodont ještě zaslechl, jak Mavrulis svůj proslov k nim končí slovy: „To je vše, a teď vycházejte z komisařství po malých skupinkách, abyste na sebe neupozornili.“ Neslyšel však, že by řekl to, co mu později donesli někteří kolegové: „Naším terčem je dnes Z.“ Nacionalisti hlučně opouštěli sál. Byli vzrušeni, Mavrulis je důkladně vydráždil. Zatlačili Mastodonta ke zdi, nepoznali ho totiž, protože byl v civilu. Jangos byl mezi nimi. Mastodont počkal, až se ten proud kolem něho převalí. Pak šel za nimi směrem ke klubu Picadilly. Viděl nápis, že shromáždění se překládá jinam. Všiml si, že tam byl Leandros, Varonaros a ještě jeden třetí, kterého nikdy neviděl. Přistoupili k němu a ptali se ho, kam se mají postavit. Odpověděl jim, že je nepotřebují a že mohou odejít. Tu odpověď jim dal hlavně kvůli Varonarosovi, myslel si o něm, že sympatizuje s levicí a že by to s ním mohlo špatně dopadnout, kdyby došlo ke srážkám. Až později se dozvěděl, že za Varonarosem zašel ten večer Leandros a vzal ho s sebou na komisařství. Nu, Mastodont tam nebyl, a to ze služebních důvodů, jak je známo. Jak může mít někdo tu drzost a obviňovat ho, že „v průběhu čtyřiaadvaceti hodin

před manifestací vyvinul neobyčejnou aktivitu a povolával lidi na protimanifestaci“, když ve skutečnosti po celou tu dobu v Tumbě nebyl? Nahlédnutím do záznamů na Státní bezpečnosti se dá ostatně snadno ověřit, že říká pravdu. Ne, před klubem Picadilly neviděl Jangose ani strhnout nápis, ani kopnout nějakou ženu. Ostatně i kdyby to byl viděl, nebyl by mu v tom nijak bránil, protože důstojníci dostali výslovný příkaz, aby ten večer nikoho nezatýkali. To patřilo k protimanifestaci.

Mastodont se těch incidentů účastnil, protože k tomu dostal příkaz. Všichni tam byli, kromě důstojníka, který ho ve službě na Státní bezpečnosti vystřídal. Proč neuvedli jeho jméno na seznamu tehdy přítomných důstojníků, který si soudce vyžádal, to neví, stejně jako nechápe, proč zatajili přítomnost jiného policejního úředníka, prý „z vážného důvodu, jenž musí být i nadále považován za důvěrný“. K čemu všechny tyhle machinace? Jakou hru to jeho nadřazení chtěli hrát? Na to neumí odpovědět. Jeho nejvíc trápí, že to měl odnést za ostatní.

Jistě, ano, důstojníci přítomní na manifestaci se chovali pasívně. Jediný, kdo se o něco staral, byl Mavrulis. Běhal sem a tam, útočníkům ukazoval komunisty, sestavoval skupiny a každé přidělil některého z těch nejznámějších a nejaktivnějších, aby si ho při odchodu ze schůze vzali do parády. Někteří důstojníci prohlásili, že tam sice byli, ale že před koncem odešli. To je pustá lež. Policejní řád výslovně zakazuje každému důstojníkovi opustit své místo, dokud neodešli poslední manifestanti, anebo by to mohl udělat na výslovný příkaz Státní bezpečnosti. Všichni vedoucí mohou tento bod potvrdit.

Jakmile Z. skončil svůj projev, dal ředitel, už velmi neklidný, příkaz k rozeznání manifestantů, a to se začalo provádět. Mastodont hned vyrazil, aby zatlačil nejvzpornější elementy. Nikoho neoslovil, kromě generálova pobočníka,

kterého ostatně pokládal za samotného generála, tak jsou si ti dva podobní. Generál se držel trochu stranou. Nemluvil s ním. Také neviděl, že by tam byli Jangos a Vangos. Nezapadlo ho, aby se podíval směrem ke Spandonisově ulici. Jak ho to také mělo napadnout, když o tom všem nic nevěděl? Mohl ale konstatovat, s jakou zuřivostí ti výtržníci dělali svou špinavou práci, házeli kameny, řvali, vrhali se na své oběti. Také velmi zřetelně slyšel, jak Z. volá tlampači o pomoc.

Ve chvíli, kdy došlo k smrtelnému zranění Z., stál on před Odborovým klubem. Slyšel hluk motoru, viděl, jak vzadu na dodávce někdo stojí, jak někdo jiný padá na dlažbu, chtěl se jít podívat blíž, ale okamžitě všechno pochopil, neboť nějaký chodec zvolal: „Zabili Z.“ Zůstal tedy na místě. Generál a ředitel stáli blíž k tomu volkswagenu, do něhož právě zraněného nakládali, a podle policejního řádu přítomnost osob jemu služebně nadřízených ho zbavuje práva zakročit.

Nasedl do vozu a vrátil se na komisařství, aby sepsal, jako obvykle, hlášení o totožnosti komunistů, které na manifestaci viděl. Na chodbě narazil na Jangose. „Co tu děláš?“ „Ujížděl jsem jako divý na motorce a přejel jsem nějakého chlapíka, sebrali mě a předvedli mě sem,“ odpověděl mu Jangos. Byli tam také dva advokáti, které znal. Zašel do kanceláře zástupce komisaře, sepsal svoje hlášení a odcházel. Spěchal, měl ještě zajet pro svou ženu do Anglického ústavu. Znovu narazil na Jangose, který ho hledal. „Pane komisaři, když prý je trojkolka v bezpečí, tak si mě nechají pod dohledem. Ale zavřou mě tady, nebo na dopravní policii?“

„To nevím,“ odpověděl mu Mastodont suše. Spěchal, aby už byl z komisařství pryč. Jeden z těch dvou advokátů ostatně potvrdil, že se tam nezdržel déle než deset minut.

Vrátil se domů, něco málo snědl a lehl si. Asi v půl

třetí ráno ho probudil jeden strážník. „Komisaři, máte jít k telefonu, prý to spěchá.“ „Kdo mě to může v tuhle hodinu rušit?“ bručel mrzutě. Vstal a vydal se do kanceláře. „Tady je policejní komisař v Tumbě — kdo je u aparátu?“ „Taky bys mohl sebou trochu hodit, Basile, tady je Mavru-lis, čekám na tebe už celou hodinu!“ „Co se děje?“ „Poslouchej, ředitelství chce, abychom předvolali nějakého Vangose, je z Tumby. Vezmi některého policistu, který to v těch končinách dobře zná, a najděte nám ho. Pošli nám ho na centrální komisařství. Já už jsem u něho byl, ale ne-našel jsem ho.“ „Mám ho zatknout?“ „Ne. Instrukce zní, že ho máš najít a přivést.“ — Odešel tedy se strážníkem k Vangosovi do bytu, našel ho tam a odvedl ho na centrální komisařství. Tvrdit potom, že Vangos se dostavil „dobro-volně“, jak stálo v tisku, to je k smíchu. Předvolal ho Mavru-lis, nikdo jiný. Všichni to dobře vědí a všichni lžou, ge-nerál právě tak jako ředitel. Proč chtějí krýt Mavrulise? To neví, tak jako neví, kdo mohl Mavrulisovi takový rozkaz dát.

Během dne ho povolali na centrální komisařství a požá-dali ho, aby zašel za Jangosem a Vangosem do jedné kance-láře a tam je poučil — měli na všechno odpovídat, že se v jedné putyce opili a že přežili Z., protože řídili ve stavu opilosti atd. S velkým úžasem ale zjistil, že ti dva kumpáni mají už tuhle svou úlohu v maličku. Proč ho tedy poslali, aby jim to vpravil do hlavy? A tehdy se také — zase s vel-kým úžasem — dozvěděl přímo z úst Jangose a Vangose, že už ráno to všechno vyprávěli prokurátorovi. Tenkrát nemohl pochopit, proč musel hrát tuhle komedii. Dnes je to jasné — prostě se ho snažili zkompromitovat. Jeho kole-gové udělali, co se jen dalo, aby všechno svalili na něho.

Tři skutečnosti, o kterých se později dozvěděl, ho v této domněnce ještě utvrdily. Tentýž den večer, tedy nazítří po vraždě, zašel na centrální komisařství jeden vyšší důstojník

a ptal se, jestli tam komisař byl. Jeden poručík mu řekl: „Ano, pan Mavrulis se tu zastavil.“ „Nejde o pana Mavrulise, ale o Mastodonta,“ řekl na to ten vyšší důstojník. Tak to za prvé. Pak další podivný fakt: sotva tu noc, kdy se stala vražda, odešel z komisařství, Mavrulis tam celý úřednický vrazil a pokusil se nechat Jangose utéct. Vzdal se toho, až když viděl, že Jangose hlídá ten už zmíněný poručík, který v tom všem neměl prsty. Proto Mavrulis jen za Jangosem zašel a přikázal mu, co má vypovídat. To za druhé. Konečně poslední fakt, který se nedávno dozvěděl u policejního holiče. Tu středu večer, ještě než začal popichovat ty útočníky, přišel Mavrulis do důstojnické jídelny, ukázal těm, co tam byli, na ty lumpy, kteří se začínali scházet na komisařství a řekl: „Dnes večer bude tanec!“ Jeden poddůstojník, jenž věděl, jak je Mavrulis divoký, ho začal napomínat: „Dejte pozor, kdyby se stalo a někdo byl zabit, tak jsme v pěkné bryndě!“ Mavrulise ta poznámka tak rozzlobila, že se s ním začal prát. Ostatní důstojníci museli zakročit a roztrhnout je. Tak to za třetí.

Z toho všeho lze tedy učinit nezvratný závěr: Mavrulis by měl sedět místo něho ve vězení a on, Mastodont, by měl být na svobodě.

To jsou jediné připomínky, které chtěl udělat a které se týkají jeho kolegů. Teď mu budiž ještě dovoleno připojit několik slov o těch, kteří jsou spolu s ním ve vazbě.

Před vraždou viděl Jangose pouze jedenkrát, a zase jen kvůli tomu Mavrulisovi. Ten mu totiž jednou v noci oznámil, že komunisti rozdávají v ulicích Tumby letáky a že je potřeba je dopadnout při činu. Mastodont proto zašel za svým informátorem a u něho prvně potkal Jangose, který měl tu noc hlídku. Žádný roznášec letáků se vůbec neukázal. S Jangosem se pak setkal zase až 22. května dopoledne, v tom cukrářství.

Vangose vždycky znal jako člověka, který je ve vleku

ostatních. Varonarose považuje za bojovného levičáka. Jednou, bylo to v roce 1962, si od něho koupil párek kanárů, neboť ten pán se zabývá chovem zpěvného ptactva.

Co se týká Ichtyosaura, toho jednou bez okolků a s pěkným rámusem vyhodil z kanceláře. Přišel se mu tam chvástat, že členové jeho organizace zajistili de Gaullovu bezpečnost. Mastodont ho varoval: „Ať vás tu víckrát nevidím, nebo běda vám!“ Ichtyosaurus odešel s pohrůžkou: „Však já si to s tebou vyřídím!“ Od té doby se nemohli ani cítit. Šlo to tak daleko, že Ichtyosaurus si raději dával prodlužovat povolení činnosti své organizace jiným komisařstvím, třebaže organizace patří do Tumbly. Je to vlastně štěstí, jinak by byli určitě obvinili Mastodonta i z toho, že řídil Ichtyosaurovu organizaci! Někdo dokonce tvrdil, že on přišel s nápadem „špendlíkového gangu“! Přitom šlo o špendlíky, které se docela prostě rozdaly tělesným strážcům de Gaulla, aby se navzájem mohli poznat.

„Nyní se zcela přirozeně vnucuje tato otázka: proč jsem s odhalením těchto skutečností soudu čekal až do dneška? Byl bych udělal lépe, kdybych byl následoval příkladu důstojníka Plomarise, jenž svůj případ oddělil od všech dalších obžalovaných důstojníků, aby si mohl vzít vlastního advokáta. Neměl jsem dbát na mínění ostatních, kteří tvrdili, že když předložíme společnou obhajobu, budeme všichni společně amnestováni. Plomaris prohlásil, že se toho komplotu nezúčastnil a soud rozhodl, že ho propustí na svobodu. Ano, kdybych já byl tak jednal, nebyl bych doplácel na druhé. Neboť dnes je jasně prokázáno, že druzí mě chtěli kompromitovat, aby se z toho lacino dostali. Ale první zásadou spravedlnosti je spravedlivě rozdělit odpovědnost. Račte, prosím, přijmout atd. atd. ...Mastodont.“

6

Objevuji postupně svou vlastní tvář, přemýšlela jeho žena, svou pravou tvář, která se tak dlouho, ode dne tvé smrti, skrývala pod maskami různých jmen. Ty, kdo jsi ty? Máš:

dvě oči,
jeden nos,
jedna ústa,
jeden krk.

Vinu se po tvém krku až k bradě. A líbám ji. Celá se mi vejde do úst. Pak se dostávám k tvým rtům, dvěma malým břehům nekonečna. Od tvých zubů, drobných kůstek, s nimiž si dnes pohrávají krtci, od těch zubů, jež jsem zbožňovala jako osamělé majáky na svém pobřeží a které na temném pozadí tvého patra tvořily jedinou bílou řadu, od tvých zubů se dostávám k tvé tváři, ve své hnilobě tak netknuté, a která již na hřbitově dostala tolik polibků. Ne-

jsem pesimistka. Celého tě oslavuji o této velké pouti svého srdce. Nechci dojít až k tvým očím. Obě je odmítám. Odmítám je jako spánek, jenž mne hubí.

Teď vím, kdo jsi. Jsi ten, jenž odešel. A právě proto tě budu navždy milovat.

Je možné, že moje city nikoho nezajímají. Ale mne, mne zajímají. A ty beze mne neexistuješ. Je to tak prosté. Nejpodivnější je, že ani já neexistuji bez tebe. Ty, tys zemřel nešťastnou náhodou. Já, já také žiji náhodou. Nic nás nedělí. Žiji, abych myslela na tvou smrt.

Když vidím mladé dívky, jak jdou v tvých stopách, chápu lépe tvou nesmrtelnost, neboť tyto mladé dívky, z nichž se stanou matky, ponесou brzy ve svých útrobách trochu toho vzrušení, jež k tobě pocítily.

Neživá hmota ovládá živou hmotu. Zápisy, písemná šetření, soudní spisy — jak je to, proboha, všechno mrtvé! Připadám si jako matrikářka. A ty jsi byl přece tak živý! Nedovedu ti říci nic jiného leda to, že na tebe neumím vzpomínat chladnokrevně. V reálném světě pro mne neexistuješ. Jsi jinde, tam, kde se oblak opírá o oblak, v síti hvězd.

Cítím sama, že jsem hříšná. Rouhavá. Vzpurná. V zajišťovací vazbě. Snad teprve zemětřesení by mi mohlo vrátit duševní sílu, potřebovala bych vidět, jak se kolem mne hroutí budovy, jimž věřím, jak umírají muži, jimž věřím, jak se boří svět, o němž jsem věřila, že je nerozbořitelný, abych zase mohla vzkřísit svou duševní sílu a říci, že nášky a pohřební zpěvy patří nějakému jinému lidskému pokolení. Že to, co existuje, je nejběžnější každodenní činnost. A že každodenně tě zrazujíc, jsem tebe nehodna.

A přece — ne. Z celého srdce volám: Existuje útočiště pro sny, útočiště, kde se zpusťování zastavilo a kde ty a já...

Padám s tebou. Přestanu-li pro tebe trpět, přestanu

existovat. Uvidím-li tě náhle před sebou, ztratím hlavu, protože tě už umím milovat jen na fotografii.

Říkám si: opustím tě. Ale v hloubi duše tomu nevěřím. Ještě dlouho se budu obírat detaily tvého skonu. Jako fotografové, kteří retušují fotografie mrtvých. Ale řekni, proč si mne nevšímáš? Proč za mnou někdy v noci nepřiđeš do pokoje se zastavenými hodinami? Milovala jsem tě ve svém prvním jaru, aniž jsem tušila, co znamená púst, tělesná zdrženlivost, co znamená nebýt už spolu. Tys byl první láska. Žádné druhé není.

Přiď do této jeskyně, přiď se vší silou svého objetí. Vezmi si děvku, vdovu, duši — nočního motýla, duši — paví oko, duši — Hesperidku, duši — sfingu, mne.

7

Policejní důstojníci, jeho bývalí kolegové, Mastodonta zradili. Vyšetřující soudce jednoho po druhém předvolal. U všech se objevil stejný příznak: oslabení paměti.

„Je nepravdivé,“ prohlásil Mavrulis, „zcela nepravdivé, že... To všechno, co bývalý komisař z Tumby vypravuje, je čirý výmysl... Je z velké části nepřesné, že... tak jako není pravdivé to, že... Nemohl jsem ostatně takový příkaz komisaři dát už proto, že jsem o šest služebních let mladší než on.“

„Já,“ řekl druhý, „já jsem ani na chvílku nebyl při té manifestaci Stoupenců míru. V té době jsme na kriminálním oddělení měli práce až nad hlavu s řáděním toho pověstného škrtiče. Právě 22. května jsme s kapitánem Gevgenopulosem vyšli hledat ty, kteří by se svými rysy podobali strojem zhotovené maketě portrétu. Prošli jsme Venizelovu ulici, pak Hermovu, Dragumisovu, třídu Alexandra

Velikého až k cukrárně Floca proti Lambropulosovým obchodním domům. Když jsme se vraceli, potkali jsme před bývalou obchodní burzou Plomarise. „Co se děje? Nemáte nějaké hlášení?“ zeptal se ho kapitán Gevgenopulos. „Nic zvláštního,“ odpověděl Plomaris. Pak jsme odjeli autobusem do lesa Seich-Su, kde, jak je známo, páchal škrtič své zločiny. Tam jsme potkali Paralise a ptali jsme se ho, je-li něco nového. Když jsme prošli les, vrátili jsme se do vnitřního města a rozešli jsme se před domem, kde bydlí Gevgenopulos. Proto také, když m.ř. Mastodont žádal, abych šel v jeho prospěch svědčit, odpověděl jsem mu: O čem mám svědčit? Vždyť jsem při manifestaci ani nebyl, až na tu malou chvilku na začátku, ještě dávno předtím, než došlo k incidentům.“

„Já,“ řekl třetí, „já jsem byl v době těch výtržností na svém úseku. Měl jsem dohlížet na příchod a odchod kmu-nistů a držet stráž před ministerstvem pro Severní Řecko.“

„Asi kolem čtvrté nebo páté odpoledne,“ prohlásil Plomaris, „jsem šel do kanceláře, abych si svolal lidi. Oznamili mi totiž, že jsem byl spolu s kolegou Kukosem pověřen zajištěním pořádkové služby při pacifistické manifestaci. Každý jsme si měli vzít sto mužů. Naší úlohou však nebylo zabývat se vlastní manifestací, ale jen hlídat okolí a případně tam přistihnout uprchlé vězně, zloděje a podobné živly. Tu práci jsme dělali v civilu. Měl jsem velkou zlost, i když jsem to přirozeně nedával najevo, že nám pro tak směšný úkol přidělili tak početné policejní síly. V té chvíli jsem viděl jít kolem Mavrulise. Jak jsem řekl, byl jsem celý vzteklý a vyjel jsem na něho: Zase se musíte míchat do nějaké manifestace, ačkoliv to je věc Státní bezpečnosti! To je vše, co jsem mu řekl. S těmi Mastodontovými smyšlenkami to nemá co dělat. Nejlepším důkazem je, že — jestli si dobře vzpomínám — jsem mu navrhl, abychom šli na kávu.“

„Já,“ tvrdil pátý, „já nevím nic... Nevím, kdo... Není pravda, že... Nevím, jestli... Mastodont nebyl na komunisty přísný. Jednal s nimi moc vlídně, těm, kteří ho požádali o licenci, ji udělil a dokonce bez váhání vydal pas do Ruska komunistovi Platonu Odyporidisovi, který si tam chtěl jet léčit srdce.“

„Já,“ řekl šestý, „protože byla středa a obchody byly zavřené, vyšel jsem na obchůzku, abych případně přistihl zloděje a pátral po škrtiči. O několik dnů později jsem zašel na centrální komisařství v osobní věci, kvůli koupi bytu. S kapitánem jsme určitě hovořili o událostech onoho večera, ale úplně vymyšlené je tvrzení, že bych mu byl prohlásil: Já se starám o Mastodonta, ne o Mavrulise.“

„Co se mne týká,“ souká ze sebe bojácně sedmý, „podporučík v záloze Pulopulos pro mě ten večer přišel. Chtěl, abychom navštívili popa Kostase, kterého oba známe. Je pravda, že když jsme šli Hermovou ulicí, Mastodont mě pozdravil. Řekl: Dobrý den, milý Polychronisi! Já odpověděl: Dobrý večer! a šel jsem s Pulopulosem dál na autobus. Přesně jen tak to bylo, nic víc. Nikdy jsem mu neřekl: Přestaňte je bít! Bylo to o půl osmé, a manifestace ještě ani nezačala. Popa jsme nakonec nenašli. Odešel na křtiny. Trochu jsme courali v té čtvrti a asi v půl dvanácté jsme se vrátili.“

„Já,“ řekl osmý, „já jsem se dozvěděl, že kapitán Gevgenopulos na manifestaci byl, aspoň na začátku. Dozvěděl jsem se dokonce, že si v jednom kiosku koupil opasek s měděnou přeskou.“

„Jsou to jen sprosté lži,“ řekl devátý, „a stejná lež je, že bych byl viděl Mavrulise na manifestaci, jak se točí jako káča a ukazuje na komunisty.“

„Když jsem se dozvěděl,“ řekl desátý, „že manifestace byla přeložena jinam, nemohl jsem se tam odebrat, protože jsem byl v civilu, a tak jsem šel do restaurantu Serraikon na zajíce na černo, kterého tam speciálně pro mne připravili.“

8

Vyšetřující soudce dostal stipendium do Paříže. Prokurátor zemřel, prý na srdeční záchvat. Hatsis a Nikitas byli na základě žaloby pro nactiutrhačství, podané bývalým policejním ředitelem, uvězněni. Zkompromitovaní policejní důstojníci byli uklizeni do malých, klidných venkovských měst, kde je mnoho stromů a málo stop. Teď máme podzim 1966. Už tři a půl roku nám strašlivě chybíš. Už tři a půl roku se král Konstantin seznamuje se záhadami japonského zápasu. Začal u džiu-džitsu, pokračoval s džudo a teď se celý rok už plně věnuje tajům zcela mimořádného karate. Už celý rok, od králova násilného převratu, se cítím jako ztracená. Jsem stále v tomtéž pokoji, dívám se na tentýž dům naproti. Stařena z třetího patra zemřela, ta, co se celé dny dívala kukátkem. Právě opravují fasádu. Dělníci od rána do večera zpívají. Jen malý sluncem rozpálený kus žlabu mi dělá společníka. Proces, jenž brzy

začne, přinese snad více, snad méně světla. Na výsledku málo záleží, důležité je projednávání. Zbývá najít toho, kdo tě udeřil železnou tyčí. Toho, kdo někomu nařídil, aby někomu nařídil, a kdo zase někomu jinému nařídil, aby tě zabil. Naproti natírají balkóny na červeno. Mé zuby zežloutly. Přestávám ti psát.

Doslov

Z — prosté písmeno postavil Vasilis Vasilikos do titulu svého románu, jednoho z mála, jejichž prostřednictvím Evropa, svět i my poznáváme současnou řeckou literaturu. To „Z“ je zkratka, symbol řeckého slova „zei“ — žije, on žije. Slovo, a brzy jen písmeno, jež pokrylo zdi domů, továren, ohrady, pilíře mostů, železniční náspy i stěny vagónů, všechna dostupná místa zejména v Aténách a v Soluni po velkolepém a důstojně manifestačním pohřbu zavražděného poslance Georgiose Lambrakise. Lékaře, profesora aténské university, kdysi šampióna velkých sportovních utkání, otce dvou dětí. Lambrakise, neohroženého bojovníka za světový mír, hlubokým humanismem prodchnutého muže, jenž měl nejbližší k pokrokové politické straně EDA. Lambrakise, jenž vždycky měl co říci k současné situaci ve světě i v Řecku, a vládl proto sugestivním slovem. Lambrakise, jciž ne-

mohla řecká reakce už v roce 1963 potřebovat, neboť odhaloval a křížil její plány, a ježž proto onoho osudného 22. května s pomocí promyšleného a odporného policejního komplotu po shromáždění Stoupenců míru v Soluni, kterému předsedal, bezohledně odpravila. Jeho pohřbu v Aténách se zúčastnilo na 400 000 Řeků.

Jméno Lambrakis se v celém textu knihy nikde nevyskytuje, nahradil je onen symbol Z. Nevyskytuje se tam ani řada jiných jmen z tábora Lambrakisových odpůrců a strůjců jeho zavraždění. Pro ty Vasilikos vyhradil přezdívky ze světa pravěkých netvorů. Tak třeba vůdce řeckých fašistů Xenofon Josmas tu všude vystupuje jako Ichtyosaurus. A řečtí čtenáři si ovšem snadno dosadili i právě jméno za kryptogram Mastodont, doplnili si jména soluňského policejního ředitele, generála i supergenerála. Měla-li kniha v Řecku vůbec vyjít, nemohl Vasilikos postupovat jinak. I tak byl však celý její náklad brzy po vydání, k němuž došlo nedlouho před vojenským pučem v roce 1967, zabaven a zničen. Autor musel do exilu, žije ve Francii. A francouzský překlad knihy, na němž spolupracoval, považuje za ekvivalentní originálu. Z něho byl také s autoremvým souhlasem pořízen překlad český.

Vasilis Vasilikos, mladý, letos teprve pětatřicetiletý autor, rodák ze Soluně, napsal již několik románů, z nichž daleko nejúspěšnější jsou *Trilogie* a *Z*, přeložené do většiny evropských jazyků. Ve své *Trilogii* spojil tři poeticky laděné novely, jejichž lyrismus však zároveň umožňuje pochopit, jak bylo možné, že v dnešní řecké společnosti mohlo dojít k tak anachronické vraždě, jakou bylo odstranění Lambrakise. Dříve než napsal svou „pítevní zprávu o politickém zločinu“, svého *Z*, prostudoval mladý Vasilikos brzy po vyšetření a uzavření Lambrakisovy aféry a ještě v době poměrně liberální Papandreovy vlády středu na pět tisíc stran policejních a soudních spisů. Není v této knize, kromě

překrásných lyrických a intimních pasáží nic, co by si byl přimyslel, přidal.

Vasilikosova kniha však zdaleka není jen faktografický román, není to jen „pítevní nález jednoho zločinu“. Vasilikos sice sleduje všechny ty cesty, jimiž z lidí zrozených touž společnostmi se stávají jednak zrádci a zločinci, jednak lidé čestní. Dovede se podívat hluboko do jejich nitra a vysledovat tam i jemné, i hrubé pohnutky, které vedou jejich činy. Ale Vasilikos dovede stejně naléhavě mluvit k svědomí i k citům čtenáře. Jsou v knize pasáže, kde se záběry událostí střídají v rytmu dokumentárního filmu, a zase pasáže, v nichž řecká příroda zpívá o své kráse; v nich čtenář nahlédne hluboko do citového, intimního života hrdiny Z i jeho nešťastné ženy. To vše vytváří i ovzduší, průvodní chór historické události, jež se před našima očima už mění v legendu o muži, jenž zemřel, aby jiní žili. Text, který nemá daleko k rytmu, k naléhavosti antických tragédií.

Po Vasilikosově textu sáhl také v Paříži žijící řecký demokrat, filmový režisér Kosta Gavras, jenž sám před odchodem z vlasti poznal řecké žaláře. Spolu s pokrokovým španělským spisovatelem v exilu Jorgem Semprunem napsali scénář, jenž se stal podkladem filmu stejného názvu jako román, filmu v nejlepším slova smyslu politického. Také Gavras před natáčením filmu pečlivě prostudoval dostupné dokumenty a ověřil si, že Vasilikos faktografickou podstatu přesně zachoval. V řeckých novinách z onoho roku 1963 našel i zprávu z tiskové konference, na níž řecký generál tvrdil novinářům, že Dreyfus byl skutečně zrádce. Podrobnost, kterou lze najít i ve Vasilikosově textu.

Natočení filmu naráželo od začátku na obtíže. Ve Francii se nikdo nechtěl produkce ujmout, látky se báli i Italové a tak nakonec pomohla jeho realizaci až francouzsko-alžír-

ská koprodukcce. Je herecky výborně obsazen, Lambrakise hraje Yves Montand, jeho ženu známá herečka řeckého původu Irena Papasová. Všude, kde byl uveden, sklízel a sklízí velké úspěchy. Podle názoru většiny účastníků filmového festivalu v Cannes v roce 1969 měl získat velkou cenu festivalu. Jestliže mu ji porota neudělila, pak jen z důvodů diplomaticko-politických. Neboť film *Z* se netýká jen Řecka, ale všech režimů založených na teroru a násilí a jeho ocenění by se mohlo leckoho dotknout.

Dnešní řecký režim, vojenská junta, jež uchvátla moc 21. dubna 1967, je skutečně režimem teroru a násilí. Kolébka demokracie se stala načas zemí diktatury. Vasilikos říká trpce, že svět slaví vítězství nad hitlerovským nacismem snad ve všech zemích kromě Řecka, kde hlavní kolaboranti stále ještě vládou. Vládnoucí skupina pučistických důstojníků se opírá o tytéž tanky, jimiž rozdrtila řecký parlamentní systém, zatímco převážná část obyvatelstva stojí vůči ní v zahořklé opozici. Průvodním zjevem tohoto režimu jsou plné žaláře a deportace do koncentračních táborů, vybudovaných na přilehlých ostrovech, v nichž je dnes bez soudu na libovolnou dobu vězněno na dva tisíce vlastenců, mužů i žen, intelektuálů, vynikajících řeckých politiků, liberálů i komunistů a odborářů. Prsty aténské vlády se snaží dosáhnout i za hranice, postihnout pokrokovou emigraci. Tak v italském Janově v březnu 1969 položili její agenti časovanou bombu pod mikrofon, od něhož měli — podobně jako *Z* v Soluni — mluvit řečtí vlastenci proti pučistům doma. Bomba byla načasována na chvíli, kdy k mikrofonu měla přistoupit populární řecká herečka Melina Merkuriová, pracující neúnavně proti vládě vojenské junty. Naštěstí byla bomba hodinu před začátkem shromáždění objevena a zneškodněna. Není tedy bez nebezpečí bojovat v emigraci za lepší zítřek Řecka.

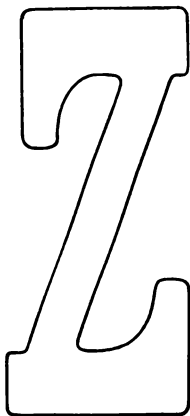
Je podivuhodné, jak v tomto boji stále pomáhá zavraždě-

ný Z — Lambrakis. Jeho tragická smrt mu totiž zajistila trvalý život v myslích Řeků, písmeno Z se v průběhu let stalo symbolem naděje, jednoty, odporu. V Řecku došlo po této kruté smrti k politické krystalizaci, jejíž zrod a postup román ostatně popisuje.

Svou knihou proráží Vasilikos temno nad Řeckem. Dělá tedy totéž, co dělal Lambrakis, dnes hrdina řeckého lidu. Ten hrdina, o němž autor na jednom místě říká, že jako atlet a někdejší vítěz balkánských olympiád nepoužíval nikdy vůči svým odpůrcům pěsti. Ne ze strachu o sebe, jeho ruce byly až příliš silné, ale ze strachu, že by jeho odpůrce mohl zůstat na místě mrtev nebo být nadlouho, snad trvale zmrzačen. Není to i politická morálka v prizmatu přirovnání? Jsou-li ruce silné, nemají své síly zneužívat, nemají jen bít, mají spíše hladit, i k tomu jsou stvořeny.

Josef Šup

Praha, listopad 1969

Vasilis Vasilikos

Z francouzského originálu Z, vydaného nakladatelstvím Gallimard 1967, přeložili Josef a Marie Šupovi. Doslov napsal dr. Josef Šup. Obálka, vazba, vstupní strany a grafická úprava Zdeněk Ziegler. Vydání I. Praha 1970. Vydalo nakladatelství Svoboda v Praze jako svou 2925. publikaci. Odpovědná redaktorka Věra Saudková. Technická redaktorka Naděжда Tichovská. Vytisklo Rudé právo, tiskářské závody, Praha. AA 18,39, VA 19,01. Tematická skupina 13/34. Cena brož. výt. 18,— Kčs, váz. výt. 24,— Kčs. 66/602—22—8.6

Členská knižnice

25 — 009 — 70 Kčs 24,—

svého života. Žil zde i v době Lambrakisovy vraždy. Dokonalá znalost prostředí a studium mnohasetstránkových materiálů a soudních protokolů o procesu mu umožnily provést rozbor mechanismu, který činí z lidí vrahy a jejich napornahače. Rozbor tak dokonalý, že má až platnost soudní pitvy. Román „Z“ je však daleko více než svědectvím o čnešním Řecku, je daleko více než pouhou analýzou. Je především strhujícím literárním dílem velikého básníka, které formou a rytmem antické tragédie promlouvá k dnešní skutečnosti krutě aktuálně.

Vasilikos toužil uveřejnit svůj román v Řecku, a proto změnil jména hlavních protagonistů. Kniha byla skutečně vysázena, avšak vzápětí sazba rozmetána a vyjití zakázáno. Rozlétda se však po světě v překladech téměř do všech světových jazyků a vychází ve velikých nákladech v největších světových nakladatelstvích. V současné době běží na plátnech kin její filmová verze s Ives Montandem v hlavní roli.

Vasilis Vasilikos se narodil 1933 v Kavale. Většinu svého dětství a mládí prožil v Soluni. Jeho první kniha, *Zpěv o Iasonovi*, vyšla 1953. Po ní následovaly *Oběti míru*, *Fotografie*, *Mytologie Ameriky* a *Za zdmi*. — Vasilikos žije od dubna 1967 v exilu ve Francii.

